

Wat zien leerlingen als literatuur?

Een onderzoek naar de interpretaties van leerlingen uit 4 vwo en 6 vwo van de term 'literatuur'

Else Hagen (S1082652)

Educatie in Taal- en Cultuurwetenschappen: Nederlands

Masterscriptie

Radboud Universiteit Nijmegen

Faculteit der Letteren

Eerste begeleider: Dr. J.J.M. Dera

Tweede lezer: Dr. C.G.T. van Rossem

28 juni 2023

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Samenvatting	5
1. Inleiding	6
1.1 <i>Discussies over boeken</i>	6
1.2 <i>Leeshouding</i>	8
1.3 <i>Literatuuronderwijs op scholen</i>	9
1.4 <i>Onderzoeksvraag</i>	11
1.5 <i>Hypothese</i>	12
2. Theoretisch kader	13
2.1 <i>Definities van literatuur</i>	13
2.2 <i>Veranderingen in definities</i>	14
2.3 <i>Functies van literatuur</i>	15
2.4 <i>Het literaire veld</i>	16
2.5 <i>Definities in literatuuronderwijs</i>	18
2.6 <i>Inzichten voor eigen onderzoek</i>	18
3. Onderzoeksmethode 1: open-vraag-enquête	19
3.1 <i>Methodologisch kader</i>	19
3.1.1 <i>Participanten</i>	19
3.1.2 <i>Materiaal</i>	19
3.1.3 <i>Procedure</i>	20
3.1.4 <i>Analyse</i>	20
3.2 <i>Resultaten</i>	21
4. Onderzoeksmethode 2: interview	27
4.1 <i>Methodologisch kader</i>	27
4.1.1 <i>Participanten</i>	27
4.1.2 <i>Materiaal</i>	27
4.1.3 <i>Procedure</i>	31
4.1.4 <i>Analyse</i>	32
4.2 <i>Resultaten</i>	33
4.2.1 <i>Resultaten goedkeuren boeken met bijbehorende eisen</i>	33
4.2.2 <i>Resultaten minst en meest literair</i>	35
4.2.3 <i>Resultaten fragment 1</i>	36
4.2.4 <i>Resultaten fragment 2</i>	38
4.2.5 <i>Resultaten leesvoorkeur fragment</i>	40
4.2.6 <i>Resultaten meest literaire fragment</i>	41
4.2.7 <i>Resultaten fragmenten op boekenlijst</i>	42
4.2.8 <i>Resultaten definitie literatuur</i>	44
5. Conclusie	45

5.1 Open-vraag-enquête	45
5.2 Interviews.....	45
5.3 Hoofdvraag	46
6. Discussie.....	48
6.1 Beperkingen van dit onderzoek	48
6.2 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	49
6.3 Aanbevelingen voor de lespraktijk.....	49
Literatuurlijst	51
Bijlagen.....	54
Bijlage 1: Instructies interpretaties leerlingen	54
Bijlage 2: antwoorden open-vraag-enquête.....	55
Bijlage 3: overzicht van de labels open-vraag-enquête.....	70
Bijlage 4: interbeoordelaarsbetrouwbaarheid.....	74
Bijlage 5: interviewprotocol leerlingen 4V en 6V.....	75
Bijlage 6: fragmenten Noort (2021) en Caris (2021).....	78
Bijlage 7: transcripten interviews	82
Bijlage 8: overzicht van labels interviews	175

Voorwoord

Deze masterscriptie, ‘Wat zien leerlingen als literatuur?’, heeft betrekking op een onderzoek naar interpretaties van leerlingen uit 4 en 6 vwo van de term ‘literatuur’. Dit onderzoek is verbonden aan het afstudeerproces van de master Educatie in Taal- en Cultuurwetenschappen voor het vak Nederlands aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Deze scriptie is het einde van mijn master en mijn gehele studententijd. Na mijn bachelor Nederlandse Taal en Cultuur in Groningen besloot ik naar het zuiden te vertrekken om daar een tweejarige master te volgen die meteen veel raakvlakken met de onderwijspraktijk heeft. Ik ben met de studie Nederlands begonnen om het onderwijs in te gaan en nu kon ik daar dan echt mee beginnen. Na vijf mooie studiejaren start ik na de zomer als docent Nederlands op het Maaswaal College in Wijchen.

Ik wil mijn scriptiebegeleider Dr. Jeroen Dera bedanken voor alle hulp tijdens het schrijven van deze scriptie. Het was fijn om twijfels rondom de uitwerking van het onderzoek en de verwerkingen van de data te delen. Daarnaast wil ik Dr. Cefas van Rossem bedanken voor het proces als tweede lezer.

Deze scriptie was niet tot stand gekomen zonder alle leerlingen die hebben deelgenomen aan de onderzoeken. Sommigen hebben lunchpauzes of vrije uren opgeofferd om met mij te kunnen praten over boeken. Ik vond het fijn om te horen dat jullie graag over dit onderwerp wilden vertellen en aangaven dat jullie het goed vonden dat er ook eens naar de reacties van leerlingen werd gevraagd. In het bijzonder ook dank aan mijn eigen klas 4 vwo die gedurende het jaar vroeg hoe het met mijn onderzoek ging en of ik iets aan hun antwoorden heb gehad. We hebben na de afname in klas nog vaak discussies gevoerd over boeken die ik wel of niet zou moeten goedkeuren en ik vond het leuk om te zien dat jullie hier actief mee bezig waren. Ook veel dank aan mijn collega’s die een deel van hun lestijd hebben besteed aan het verwerven van mijn data of het enthousiasmeren van leerlingen om deel te nemen aan het interview.

Ik wil familie, vrienden en collega’s bedanken die mij steunden tijdens het volledige scriptieproces. Het was fijn om hierover te vertellen en feedback te krijgen. In het bijzonder: Isa Barneveld, Irene Driessen en Else van den Berg. Het was fijn om samen te studeren, twijfels uit te wisselen en advies te vragen. Irene, dank voor het nakijken van mijn coderingen. Isa, dank voor het nakijken van mijn interviewprotocol en bijbehorende fragmenten en alle opbeurende boodschappen die we hebben uitgewisseld.

Veel leesplezier!

Else Hagen

Nijmegen, 11 juni 2023

Samenvatting

In de bovenbouw van havo/ vwo lezen leerlingen voor Nederlands een aantal literaire werken. Waar een literair werk precies aan moet voldoen, is niet duidelijk. Hierdoor hebben docenten de mogelijkheid om boeken wel of niet goed te keuren, waardoor ze als poortwachters fungeren. De discussie over wat leerlingen wel en niet mogen lezen voor hun leeslijst rijkt inmiddels verder dan alleen de school. Ook schrijvers, columnisten en literatuurwetenschappers uiten zich over de leeslijst van scholieren en wat scholieren wel of niet zouden mogen lezen. Maar wat zien leerlingen eigenlijk zelf als literatuur? In deze scriptie is met behulp van twee verschillende methodes onderzocht hoe leerlingen de term 'literatuur' interpreteren en vormgeven. Onder de jaarlagen 4 en 6 vwo is een open-vraag-enquête uitgezet, waarbij alle leerlingen antwoord gaven op de vraag 'Wat zie jij als literatuur?' Vervolgens is een aantal leerlingen uit 4 en 6 vwo geïnterviewd, om met behulp van voorbeeldfragmenten een concreter beeld van hun interpretaties van de term 'literatuur' te krijgen. Uit deze onderzoeken blijkt dat leerlingen een werk literatuur noemen als het een boodschap bevat, iets met de lezer doet of een bepaalde, oude schrijfstijl heeft. De uitleg van leerlingen is erg divers en komt niet neer op een eenduidige definitie van de term 'literatuur'.

In the senior years of havo (senior general secondary education) and vwo (pre-university education) in the Netherlands, students are required to read several literary works as part of their Dutch language curriculum. However, it is not clear what exactly a literary work must meet. Therefore the teacher acts as gatekeeper by assessing whether the student's choice is actually a literary work. The debate regarding the books included or excluded from students' reading lists now extends beyond the confines of the school. Writers, columnists, and literary scholars do also express themselves about what students should or should not read. But what do students themselves see as literature? In this thesis, two different methods were used to investigate how students interpret and shape the term 'literature'. A survey was conducted among fourth and sixth-year VWO students, posing the question, "How do you define literature?" Additionally, a series of interviews were conducted with students from the fourth and sixth year of VWO, utilizing bookfragments to gain a more tangible understanding of their interpretations of the term "literature". This study shows that students classify a work as literature if it conveys a clear message, evokes a response in the reader, or possesses a specific, old style of writing. The explanations of students are very diverse and do not amount to an unambiguous definition of the term 'literature'.

1. Inleiding

Vorig schooljaar besprak ik met 4 havo de roman *De geschiedenis van mijn seksualiteit* (2021) van Tobi Lakmaker. Fragmenten uit deze roman werden gebruikt om te oefenen met literaire begrippen voor een toets verhaalanalyse. Na afloop van de les kwamen twee leerlingen vragen of ze dit boek ook voor hun leeslijst mochten gebruiken. Ik reageerde in eerste instantie verbaasd, omdat ik het boek zelf heb aangedragen in de les en het gek zou zijn als ik een boek zou kiezen dat leerlingen niet voor hun lijst mogen lezen. Ik vond het wel heel leuk om te horen dat ze dit boek in het geheel wilden lezen, want ik had het boek natuurlijk niet voor niks gekozen. Het boek heeft raakvlakken met de leeftijd en interesses van leerlingen, zoals sport, uitgaan, het ontwikkelen van je identiteit en ruzies met ouders. De leerlingen vertelden dat ze de fragmenten makkelijk geschreven vonden en daarom niet wisten of het boek voldeed aan de eisen voor hun leeslijst. Daarnaast zat er ook humor in. Dit tweede argument was voor mij ook de reden om het fragment te kiezen, aangezien ik de leerlingen wat leuks en herkenbaars wilde laten lezen. De reden voor de vraag van deze leerlingen vond ik interessant en heeft mij aan het denken gezet. Deze situatie vormt het startpunt voor mijn scriptieonderzoek, waarin ik op zoek ga naar leerlinginterpretaties van de term literatuur.

1.1 Discussies over boeken

Bovenstaand voorbeeld zou voor leerlingen en docenten Nederlands op een middelbare school bekend moeten klinken. Recent publiceerde de NOS op een van haar kanalen, NOS Stories, een videofragment over de leeslijst op middelbare scholieren (NOS, 2023). Dit item verscheen op populaire sociale media onder jongeren, zoals TikTok en Instagram, want jongeren lezen minder de krant (Stalpers, 2020). In deze video geven leerlingen aan dat lezen voor hun lijst, de boeken die ze samenstellen voor hun mondeling in het eindexamenjaar, voelt als een verplichting. Dit komt omdat docenten de boeken eerst moeten goedkeuren en volgens deze jongeren worden de gekozen boeken juist vaker afgekeurd dan goedgekeurd. Of leerlingen dat ene boek nou wel of niet mogen lezen voor hun lijst, is ook nog eens verschillend per docent of school. Zo wisselt het volgens leerlingen in de video heel erg of ze bijvoorbeeld wel of geen literaire thrillers in de bovenbouw mogen lezen. Dit zorgt ervoor dat deze leerlingen het gevoel hebben dat ze alsnog iets verplichts lezen (NOS, 2023). In de video komen onder andere een docent Nederlands, Robert Chamalaun, en onderzoeker Linda Ackermans aan het woord. Zij geven aan dat de verplichte leeslijst op veel scholen niet meer bestaat, maar dat de boeken die leerlingen mogen lezen wel aan enkele eisen moeten voldoen. Hiermee komen we meteen op een volgende ingewikkelde kwestie. In het examenprogramma voor havo/ vwo van SLO staat ook het onderdeel literatuur opgenomen en in de handreiking voor het vmbo wordt gesproken over de term 'fictie'. Dit programma is een handreiking voor docenten om schoolexamens vorm te geven. Voor het onderdeel literatuur staat beschreven dat de kandidaat beargumenteerd verslag moet kunnen uitbrengen van diens leeservaring met een aantal zelfgeselecteerde literaire werken (Bonset, Meestringa &

Ravesloot, 2012). Ook moet de kandidaat literaire tekstsoorten kunnen herkennen en onderscheiden en bij de interpretatie van deze teksten moeten er literaire begrippen worden gehanteerd. Hierbij wordt benoemd dat de werken oorspronkelijk in het Nederlands geschreven moeten zijn en dat deze werken literatuur moeten zijn, maar er wordt niet uitgelegd wat een werk literair maakt. Linda Ackermans geeft in de video van NOS Stories dan ook aan dat het lastig is om een definitie van de term ‘literatuur’ te geven, omdat daar verschillende visies op zijn. In het *Referentiekader doorlopende leerlijnen taal* van SLO staat dat leerlingen van de havo uiteindelijk niveau 3F moeten halen om goed deel te kunnen nemen aan het Nederlandse opleidingsstelsel (Meijerink, Letschert, Rijlaarsdam, Van den Bergh & Van Streun, 2009). Hierbij worden al iets meer richtlijnen gegeven voor de literariteit van een tekst. Voor het lezen van fictionele, narratieve en literaire teksten wordt gesproken over teksten met een relatief complexe structuur. Literaire procedés zijn hierbij voornamelijk expliciet aanwezig. Voorbeelden hiervan zijn perspectiefwisselingen en tijdsprongen. Er zijn twee verschillende lagen aanwezig, de concrete betekenislaag en een diepere laag. De teksten horen aan te sluiten bij persoonlijke en maatschappelijke vraagstukken (Meijerink et al., 2009).

Ook binnen de boekenwereld zijn verschillende opvattingen over wat ‘echte literatuur’ zou moeten zijn. Een bekende uitspraak binnen deze kwestie komt van Connie Palmen. Op het Boekenbal van 2009 roept zij: ‘Scheer je weg, nietsnutten in het land van de literatuur, donder op!’ (Bax, 2019, p. 13). Palmen heeft het hier tegen auteurs als Kluun, Saskia Noort en Heleen van Royen. Ook Gerrit Komrij ziet deze schrijver als een bedreiging voor de ‘echte’ literatuur. In het programma *De Wereld Draait Door* vraagt Noort aan Palmen om een definitie te geven van literatuur en vervolgens uit te leggen waarom de boeken van Noort in haar ogen niet tot literatuur behoren, maar ook Palmen wist dit niet eenduidig uit te leggen. Ook andere gasten staan Noort bij en keren zich tegen Palmen. Sander Bax beschrijft in zijn boek *De literatuur draait door* (2019) de discussie tussen Palmen en Noort als een verandering in betekenis van het woord ‘literatuur’. Palmen probeert een traditionele definitie van de term te geven, maar blijkbaar wordt deze uitleg door een breder publiek niet gedeeld. Zij zien literatuur in een bredere betekenis, waarbij net zo goed alles tot literatuur gerekend zou moeten worden (Bax, 2019). In ‘Literatuur’ van de serie *Elementaire deeltjes* (2017) staat dat literatuur tegenwoordig een veel grotere lading dekt dan honderd jaar geleden. Dankzij deze verscheidenheid hebben allerlei boeken, zoals reportages, prentenboeken, graphic novels en thrillers ook iets met literatuur te maken. Deze boeken passen niet bij het label voor Literatuur met een grote L, waarbij de klassieken werden geselecteerd op basis van hun intrinsieke kwaliteiten. Voorheen kon beter worden aangegeven wat men onder literatuur ziet, maar door de grotere lading is het steeds lastiger om deze vraag te beantwoorden. Ook docenten Nederlands worstelen met dit probleem. Binnen de sectie hebben collega’s verschillende opvattingen over wat literatuur zou moeten zijn. Mag een leerling in de bovenbouw Kluun of Noort lezen? Wat doen we op school met literaire thrillers? Docenten kunnen niet terugrijpen op een autoriteit, aangezien uitgever, literatuurcritici en schrijvers tegenwoordig wisselende meningen

hebben. Dit zorgt ervoor dat docenten zelf kunnen bepalen of leerlingen bepaalde boeken, zoals literaire thrillers, in de bovenbouw van havo/ vwo wel of niet op hun leeslijst mogen zetten. Door deze eigen keuzes van de docent of school zullen leerlingen in Nederland wisselende boeken in de bovenbouw mogen lezen, zoals de leerlingen ook in de video van NOS Stories aangaven. Docenten bepalen op deze manier dus eigenlijk wat gezien kan worden als literatuur (Dera, 2020).

1.2 Leeshouding

Naar aanleiding van het huidige debat over de leeslijst, de manier waarop de term ‘literatuur’ wordt vormgegeven en wie en wat vervolgens bepaalt wat leerlingen mogen lezen, is het interessant om te kijken naar de manier waarop jongeren zelf tegen lezen en boeken aankijken. Zo blijkt uit het meest recente PISA-onderzoek van 2018 dat Nederlandse vijftienjarigen de laatste jaren steeds verder achteruitgaan op hun leesvaardigheid (Gubbels, Langen, Van Maassen & Meelissen, 2019). Ook blijkt dat meisjes op leesvaardigheid hoger scoren dan jongens. Leerlingen die het leuk vinden om te lezen, zullen vaker een boek lezen, waardoor hun leesplezier en leesvaardigheid zullen toenemen. Leerlingen die minder plezier hebben in lezen, zullen het lezen zien als een negatieve ervaring en gaan hierdoor nog minder lezen. Op deze manier ontwikkelen ze hun leesvaardigheid minder en zal de leesachterstand ten opzichte van leerlingen die wel lezen groeien. Bij deze leerlingen zal het leesplezier nog verder dalen, omdat ze in een negatieve spiraal terechtkomen (Dood, Gubbels & Segers, 2020). Volgens PISA-2018 ervaren Nederlandse leerlingen duidelijk minder leesplezier dan leerlingen uit andere Europese landen. 60% van de deelnemende Nederlandse leerlingen geeft aan alleen te lezen als het moet of om informatie op te zoeken als dit noodzakelijk is en 40% vindt lezen tijdverspilling. Slechts 20% geeft in dit onderzoek aan dat lezen leuk is. Het verschil tussen jongens en meisjes is ook zichtbaar bij leesplezier. Zo geven meer meisjes aan dat ze plezier ervaren dan jongens. Een aanvulling uit PISA-2018 komt van de Onderwijsraad. In de publicatie *Lees! Een oproep tot leesoffensief* (2019) wordt genoemd dat jongeren nog wel lezen, maar ze lezen dan meestal korte teksten op hun telefoon of samenvattende stukjes in schoolboeken. Het ‘diep lezen’ ontbreekt hierbij meestal. De Onderwijsraad ziet ‘diep lezen’ als volgt: “Het geconcentreerd lezen van langere teksten of boeken, waarbij de samenhang en betekenis van een tekst worden ervaren” (Onderwijsraad, 2019, p. 17). Deze vaardigheid is van belang bij het lezen van (literaire) boeken.

Jeroen Dera (2019) deed onderzoek naar de praktijk van de leeslijst, waarbij gekeken is naar de leeshouding van middelbare scholieren en de boeken die zij het meest lezen en waarderen. Uit dit onderzoek bleek onder andere dat leerlingen relatief positief zijn over de boeken op hun leeslijst. Leerlingen schatten dat ze gemiddeld 76,6% van de boeken op hun lijst hebben gelezen. De boeken die de onderzochte leerlingen het meest waardeerden, waren voornamelijk boeken uit de 21^e eeuw. Er lijkt een verband te bestaan tussen het jaar waarin een tekst werd gepubliceerd en de leerlingwaardering voor die tekst. Oudere, vaak canonieke boeken, zoals *Karel ende Elegast* en *Kaas*, worden door leerlingen minder gewaardeerd, terwijl deze titels nog wel veel worden gelezen op middelbare scholen. Uit het

onderzoek van Dera (2019) blijkt dat leerlingen positiever zijn over vrouwelijke en niet-westerse auteurs. Ook scoren thrillers en jeugdliteratuur relatief goed onder leerlingen, terwijl ze minder enthousiast zijn over historische romans (die dan weer vaker worden gelezen).

Ook uit onderzoek van Jeroen Dera en Nienke van Doeselaar (2022) blijkt dat veel leerlingen, gemiddeld met een leeftijd van 15 jaar, genres lezen die met name betrekking hebben op actiespanning. Zo lezen ze graag avonturenverhalen, fantasyboeken en thrillers. Weinig leerlingen hebben een voorkeur voor boeken die eerder onder de term ‘literatuur’ geschaard zouden worden. Filosofische boeken en psychologische romans worden weinig gekozen (Dera & Van Doeselaar, 2022). Een deel van de docenten Nederlands ziet genres rondom actiespanning, zoals avonturenverhalen, fantasyboeken en thrillers niet als literatuur, omdat deze genres niet aan het niveau zouden voldoen.

Maar wat zien leerlingen zelf eigenlijk als literatuur? Uit het onderzoek van Jeroen Dera, Helma van Lierop-Debrauwer & Yke Schotanus (2022) blijkt dat een derde van de leerlingen bij zo’n vraag neigt naar kenmerken die vaak genoemd worden in essentialistische definities van literatuur, zoals het schrijven als kunstvorm met een diepere, complexe betekenis. Meer dan een kwart van de leerlingen geeft een oppervlakkige definitie van literatuur. Voorbeelden hiervan zijn ‘literatuur is een lang verhaal’, ‘literatuur is een mooi begrip’ en literatuur is een verhaal/tekst’. Voordat deze leerlingen deze vraag beantwoordden, hadden ze een lessenreeks gevolgd over literatuur en literariteit. Deze gegevens suggereren dat een gemiddelde leerling na het volgen van de lessenreeks nog weinig literair competent is. Onderdeel van dit onderzoek was dat vierdeklassers aan konden geven welk fragment van de lessenreeks ze het meest literair vinden. Argumenten hierbij hadden met name betrekking op het taalgebruik, zoals ‘goed/ mooi taalgebruik’. Ook komt een deel van de argumenten overeen met de aangeboden narratologische procedés, zoals ‘goede beschrijving van de ruimte’ en ‘goed gebruik van literaire concepten’. Wat die literaire concepten dan zijn, wordt niet duidelijk. De onderzoekers geven zelf aan dat de term ‘literatuur’ op basis van dit onderzoek voor leerlingen nog weinig betekent en dat vervolgonderzoek wordt aangeraden. Een kanttekening bij het onderzoek van Dera et al. (2022) is dat bovenstaande uitkomsten over definities van literatuur bij leerlingen zijn verworven met behulp van een enquête. Er is niet met leerlingen gepraat, waardoor de antwoorden automatisch minder diepgaand worden dan tijdens een gesprek. Dera et al. (2022) benoemen zelf ook dat ‘satisficing’ een rol kan spelen, omdat respondenten van enquêtes weinig moeite doen om vragen volledig te beantwoorden (Krosnick, 2018). Ook werd deze enquête als huiswerk opgegeven.

1.3 Literatuuronderwijs op scholen

Tanja Janssen (2002) heeft onderzoek gedaan naar de manier waarop docenten hun literatuuronderwijs vormgeven. Uit dit onderzoek blijkt dat docenten lesgeven vanuit verschillende benaderingen. Janssen (2002) maakt onderscheid tussen een historische, tekstgerichte, contextgerichte en een lezersgerichte benadering. De historische benadering richt zich met name op de literaire canon met bijbehorende literair-historische en cultuur-historische informatie. Bij een tekstgerichte benadering ligt de focus op

de tekst zelf, waarbij teksten geanalyseerd worden met behulp van literaire begrippen. Voorbeelden hiervan zijn perspectieven, motief en thema. De contextgerichte benadering heeft betrekking op de sociale context waarbinnen de tekst functioneert. Hierbij wordt gekeken naar de maatschappelijke werkelijkheid met bijbehorende maatschappelijke thema's. Een lezersgerichte benadering gaat in op manieren waarop een tekst geïnterpreteerd kan worden en hoe deze tekst past bij de persoonlijke beleving. Docenten met verschillende doelstellingen en opvattingen over literatuuronderwijs hanteren dus een andere onderwijspraktijk.

Deze verschillende doelstellingen kunnen er ook toe leiden dat docenten met verschillende dominante benaderingen andere boeken toestaan (Dera, 2020). Een docent die focust op een historische benadering zal minder snel een literaire thriller van Noort toestaan dan een docent die vooral waarde hecht aan de lezersgerichte benadering. Met de jaren is de dominantie van een historische benadering via de tekstgerichte en contextgerichte benadering verschoven naar een lezersgerichte benadering. Uit het onderzoek van Verboord (2004) blijkt dat er minder rekening gehouden wordt met het literaire gehalte van de tekst. De focus ligt meer op de smaak van de leerling. Deze leerlinggerichte benadering blijkt ook een positief effect hebben op de leesfrequentie van de leerlingen in hun verdere leven. Ook Bax (2019) geeft aan dat het lezerspubliek van tegenwoordig veel meer onder literatuur ziet dan alleen de klassiekers, zoals Connie Palmen probeerde uit te leggen. Groenendijk (2018) breidt de definitie van de term 'tekst' binnen het literatuuronderwijs zelfs nog verder uit dan alleen boeken. Films, games en series zouden namelijk ook in het literaire curriculum in het taalonderwijs moeten worden opgenomen. Groenendijk (2018) spreekt bijvoorbeeld over games met een complexe manier van het vertellen van een verhaal, met interactieve raamvertellingen die gerelateerd zijn aan maatschappelijke thema's. Deze thema's staan ook in schriftelijke literaire werken centraal. Hierdoor kan de focus komen te liggen op het 'narratieve' van een literair werk.

Om docenten en leerlingen toch enige vorm van houvast te geven, ontwikkelde Theo Witte (2008) een aantal literaire competentieniveaus. Met de komst van het literatuuronderwijs in de tweede fase werd het literaire ontwikkelingsproces van leerlingen steeds individueler. In het examenprogramma van havo/ vwo worden geen niveau-indicaties gegeven en het is niet duidelijk welke niveaus in de bovenbouw van het havo en vwo kunnen worden onderscheiden. Het doel van Witte (2008) is om verschillende niveaus van literaire competentie in de bovenbouw havo/ vwo vast te stellen om zo de literaire ontwikkeling van leerlingen te benoemen. Op basis van deze literaire competenties kunnen richtlijnen per niveau worden opgesteld, om zo teksten te vinden die aansluiten bij het niveau en de ontwikkeling van de leerlingen. Voor het ontwikkelingsproces moet een leerling eerst literair competent zijn in een niveau om zo door te kunnen stromen naar een volgend en hoger niveau.

Witte (2008) onderscheidt de volgende zes niveaus:

- Niveau 1: belevend lezen, met behoefte aan spanning of drama.
- Niveau 2: herkendend lezen, met interesse voor herkenbare situaties of gebeurtenissen. Dit niveau zou het startniveau moeten zijn voor leerlingen uit 4 havo en 4 vwo.
- Niveau 3: reflecterend lezen om de wereld te verkennen en een mening te vormen. Dit niveau zouden leerlingen aan het eind van 5 havo minimaal moeten halen.
- Niveau 4: interpreterend lezen door op zoek te gaan naar de ‘bedoeling’ van de auteur. Dit niveau zouden leerlingen aan het eind van 6 vwo minimaal moeten halen.
- Niveau 5: ‘letterkundig’ lezen, met een belangstelling voor de cultuurhistorische aspecten van een werk.
- Niveau 6: ‘academisch’ lezen, waarbij leerlingen literatuur zien als een verdieping in hun leven en dat het hen helpt om grip te krijgen op de werkelijkheid.

Het is interessant om deze opbouw in niveaus te koppelen aan de vraag ‘Wat mogen leerlingen lezen?’ In paragraaf 1.1 werd genoemd dat docenten boeken wisselend af- of goedkeuren. Mogen leerlingen in de bovenbouw nog literaire thrillers, zoals de boeken van Noort, lezen? Als er een koppeling met dit onderzoek van Witte (2008) wordt gemaakt, zou een docent het goedkeuren van de boeken moeten afstemmen op het niveau van de leerling en dus niet op de literariteit van een boek. Als een leerling in 4 vwo nog niet op niveau 2 zit, is het niet zinvol om een leerling een boek van niveau 3 te laten lezen, omdat het niveau nog te hoog is. Deze leerling is nog niet in staat om bijvoorbeeld reflecterend te lezen, zoals niveau 3 voorschrijft. Toch geeft een docent vaak aan op welk niveau de leerlingen hun boek kunnen uitkiezen en hierbij wordt dan minder snel naar het individuele niveau gekeken. Dit staat natuurlijk los van de vraag ‘wat is literatuur’, maar het biedt wel mogelijkheden om te kijken naar de eisen die docenten of examenprogramma’s stellen aan boeken die leerlingen in de bovenbouw van havo/vwo mogen lezen. Boeken die door de betreffende docent bijvoorbeeld niet tot ‘literatuur’ worden gerekend, kunnen wel gebruikt worden om uiteindelijk op het niveau te komen waarbij een leerling wel ‘echte’ literatuur kan lezen. Voorbeelden hiervan zijn literaire thrillers, zoals een boek van Noort. Een thriller wordt door Witte gerekend tot de lagere niveaus, niveau 1 of 2, die niet geschikt zijn voor het leesniveau in de bovenbouw. Deze indeling kan bijdragen aan de overwegingen die docenten maken bij het wel of niet goedkeuren van bepaalde boeken. Witte geeft aan dat populaire thrillers van niveau 1 noodzakelijk zijn voor de literaire ontwikkeling van leerlingen van het laagste niveau, maar naarmate een leerling leest op niveau 3 of hoger, wordt door Witte afgeraden om leerlingen nog literaire thrillers van niveau 1 of 2 te laten lezen.

1.4 Onderzoeksvraag

Gebaseerd op bovenstaande voorbeelden blijkt dat het lastig is om vast te stellen wat ‘echte’ literatuur is. Er is tot op heden weinig bekend over de meningen van leerlingen rondom literatuur. Binnen het onderwijs wordt verwacht dat leerlingen tijdens hun eindmondeling literair competent zijn en in staat zijn om te weten wat literatuur is. In de maatschappij is er veel discussie over wat wel of geen literatuur

zou moeten zijn, neem het voorbeeld met Palmen en Noort. Waarom verwachten wij van leerlingen dat ze weten wat literatuur is, terwijl andere betrokkenen in het literaire veld het hier ook nog niet over eens zijn? De breedheid in de maatschappij over de indeling ‘wel of geen literatuur’, neemt ook een positie aan in het onderwijs.

Deze scriptie gaat op zoek naar leerlinginterpretaties van de term literatuur. Daarnaast wordt er ook gekeken of deze interpretaties verschillen naarmate leerlingen meer literatuuronderwijs hebben gevolgd. De leerlingen die deelnemen aan dit onderzoek komen uit 4 en 6 vwo. Binnen dit onderzoek staat de volgende onderzoeksvraag centraal: *Wat voor beeld hebben leerlingen uit 4 vwo en 6 vwo bij het woord ‘literatuur’ en in hoeverre verschillen deze beelden van elkaar?*

1.5 Hypothese

Eerder onderzoek toont aan dat veel vijftienjarige jongeren na een lessenreeks over literatuur en de literairiteit van teksten geen goede betekenis van de term ‘literatuur’ kunnen geven (Dera et al., 2022). Een kwart van de leerlingen bleef erg oppervlakkig door bijvoorbeeld aan te geven dat literatuur een verhaal of een tekst is. Voor dit huidige onderzoek is de verwachting dat leerlingen zelfstandig niet in staat zijn om een goede, volledige definitie van de term ‘literatuur’ te geven. Op basis van het eerdergenoemde debat rondom de term ‘literatuur’ is het misschien ook lastig om aan te geven wat dan een goede en volledige definitie van literatuur zou moeten zijn. Op het moment dat docenten, onderzoekers en schrijvers het niet eens zijn over de betekenis van de term ‘literatuur’ is de verwachting dat leerlingen ook geen eenduidige definitie kunnen geven. In het maatschappelijke debat wordt de term erg breed opgevat. Deze breedheid komt ook terug in het onderzoek van Dera et al. (2022).

Veel lesmethodes die gebruikt worden voor het literatuuronderwijs gebruiken een essentialistische definitie van de term ‘literatuur’ (Dera, 2019). Zo spreekt *Laagland, literatuur en lezen* over termen als ‘meerdere laag’ en ‘open plekken’. De methode *Nieuw Nederlands Literatuur* heeft het over een ‘diepere laag’. Leerlingen maken op deze manier kennis met literatuur en de verwachting is daarom dat leerlingen in hun uitleg terug zullen vallen op de essentialistische definitie. Dit komt overeen met bevindingen van het onderzoek van Dera et al. (2022), waarbij een derde van de deelnemers gebruikmaakte van deze definitie. Op basis van deze gegevens kan worden gezegd dat twee derde van de deelnemers niet in staat is om een definitie van de term ‘literatuur’ te geven die strookt met wat professionele lezers er doorgaans onder lijken te verstaan.

Voor dit onderzoek wordt er een verschil gemaakt tussen leerlingen uit 4 en 6 vwo. De verwachting is dat leerlingen in 6 vwo beter in staat zullen zijn om aan te geven hoe zij ‘literatuur’ interpreteren, omdat ze meerdere jaren les hebben gehad in literatuuronderwijs. Een groot deel van deze interpretaties zal dan weer betrekking hebben op de essentialistische definitie.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt onderzocht welke definities er over literatuur bekend zijn. Zoals in de inleiding is beschreven, is er in de maatschappij veel discussie over wat wel of geen literatuur is. Waar zijn deze meningen op gebaseerd? Hoe werd er in het verleden tegen literatuur aangekeken? Een onderzoek naar de geschiedenis van de ‘term’ literatuur is zinvol om te kijken of deze definities raakvlakken hebben met de blik die leerlingen nu op literatuur hebben en biedt mogelijk verklaringen voor de leerlinginterpretaties.

2.1 Definities van literatuur

Literatuurcriticus Jonathan Culler (1997) heeft geprobeerd een antwoord te vinden op de vraag ‘Wat is literatuur?’ Culler vraagt zich af waarom men deze vraag stelt en komt tot de conclusie dat er bepaalde essentiële, onderscheidende kenmerken moeten zijn die literaire werken gemeen hebben. Dit klinkt eenvoudiger dan het is, want literaire werken zijn er in verschillende soorten en maten en literaire werken vertonen ook overeenkomsten met werken die gewoonlijk geen literatuur worden genoemd. Vanwege het ontbreken van deze eenvoudige definitie, moeten we kijken naar wat mensen doen als ze een literaire tekst lezen. Volgens Culler (1997) creëert een literaire tekst een interesse bij de lezer. De literaire tekst trekt de aandacht. Lezers gaan bij een literaire zin op zoek naar specifieke aandacht. De lezer veronderstelt dat de uiting zegt dat ze iets moeten doen. Lezers nemen een actieve rol aan in het vinden van een eigen interpretatie, waarbij de tekst uitnodigt tot reflectie en het aannemen van verschillende perspectieven. Culler (1997) omschrijft literatuur dus als een reeks aannames en interpretatieve bewerkingen die lezers op dergelijke teksten kunnen toepassen, waarbij de tekst of taalhandeling een bepaald soort aandacht opwekt. Culler benadrukt dat de mate waarin de lezer de tekst als literatuur behandelt, afhankelijk is van de context waarin de lezer zich bevindt. Op het moment dat een lezer in een bibliotheek of boekhandel is, ziet de lezer teksten sneller als literatuur dan wanneer de lezer op plekken is die minder worden geassocieerd met boeken, zoals een supermarkt.

Culler (1997) benoemt wel een aantal aspecten die bijdragen aan de mate van literariteit, maar benadrukt dat niet-literaire teksten ook bepaalde aspecten kunnen bevatten. Deze aspecten hebben niet altijd betrekking op de vorm zelf, maar ook op het effect en wat de lezer dus doet bij het lezen van een literaire tekst. Zo is er bij literatuur vaak aandacht voor het taalgebruik en de vorm. Literaire teksten bevatten esthetische en stilistische kenmerken om betekenissen over te brengen. Hierbij wordt vaak ook een effect bij de lezer bereikt. Culler spreekt ook wel van een emotionele impact. De aanwezigheid van deze impact bij literaire werken zorgt volgens Culler voor een verschil met niet-literaire werken. Een ander aspect heeft betrekking op de aanwezigheid van meerdere betekenissen en interpretaties. Literaire teksten bevatten vaak meerdere interpretaties en lezers kunnen teksten dan op andere manieren

interpreteren. Hierbij zijn vormaspecten, zoals symbolen en metaforen, van belang. Als laatste geeft Culler aan dat literatuur een reflectieve functie moet hebben. Bij het lezen van een literair werk krijgt de lezer inzicht in (eigen) sociale ervaringen, vraagstukken of contexten waarin het verhaal (en het lezen van de lezer) zich afspeelt.

Volgens literatuurcriticus John Guillory (1993) legt de manier waarop de sociale en institutionele context iets literatuur noemt de basis voor de syllabus en bijbehorende criteria voor de selectie van ‘literaire’ werken op bijvoorbeeld scholen. De manier waarop literatuur gedefinieerd wordt is dus gebaseerd op de historische en politieke context. Zo geeft Guillory het voorbeeld dat niet veel werken van vrouwelijke schrijvers in de achttiende eeuw als hoogstaande literatuur werden beschouwd, omdat vrouwen in die tijd minder makkelijk zichtbare toegang hadden tot de literaire wereld. Sociale en historische omstandigheden hebben dus invloed op literatuuropvattingen, waarbij de voorkeur van machthebbende culturele elites centraal staat. Deze selectie van literaire werken weerspiegelt de (politieke) voorkeur en waarden van deze heersers. Naast de aanwezige literaire kwaliteiten van werken bepalen deze voorkeuren dus wat wel of niet als literatuur wordt beschouwd. Literatuur kan dus gezien worden als een complexe afspiegeling van de maatschappij. Er zijn collectieve beslissingen genomen over wat geldt als literatuur. Deze beslissingen kunnen alleen van kracht zijn als een gemeenschap zich aan deze beslissingen blijft houden. Op het moment dat de maatschappij verandert, zullen ook de opvattingen veranderen waardoor zo’n beslissing minder stand zal houden. Bij zo’n verandering van opvattingen binnen de maatschappij of machthebbers kan het dus ook zo zijn dat werken die eerder niet tot literatuur werden gerekend, deze ‘stempel’ later wel krijgen. In een ander werk van Guillory, *Poetic Authority: Spenser, Milton, and Literary History* (1983), benoemt hij ook dat literaire werken en auteurs pas als ‘literair’ worden gewaardeerd binnen bepaalde omstandigheden, zoals de historische of culturele context. Hierdoor is de definitie van literatuur en hetgeen hieronder zou kunnen vallen afhankelijk van deze factoren en kan deze definitie met de tijd dus veranderen. De interpretatie van werken verandert na verloop van tijd, afhankelijk van de actuele opvattingen over literatuur en de historische omstandigheden. Bij nieuwe interpretaties of nieuwe ontwikkelingen in de maatschappelijke context is het dus mogelijk dat de definitie van literatuur op een andere, nieuwe manier wordt vormgegeven.

2.2 Veranderingen in definities

Bax heeft voor zijn boek *De literatuur draait door* (2019) onderzoek gedaan naar definities van ‘literatuur’ door de jaren heen. In recente handboeken voor studenten neerlandistiek en literatuurwetenschap wordt literatuur niet gezien als een neutrale term, maar eerder als een ‘kwaliteitskeurmerk’, omdat iemand eigenschappen als ‘complexiteit’ of ‘meerduidigheid’ aan een tekst kan toekennen. Deze teksten zijn volgens het handboek *Literatuur in de wereld* (2013) in de eerste plaats geen eigenschappen van de tekst zelf. In een ander handboek, *Basisboek literatuur* (2009), wordt

‘literatuur’ dan ook heel ruim opgevat, waardoor allerlei boeken, zoals prentenboeken en thrillers ook iets met literatuur te maken hebben.

In de twintigste eeuw hanteerde men een statische en normatieve definitie van literatuur, waarbij literatuur de verbinding is met ‘taalkunst’, ‘literaire stijl’ en ‘literaire kwaliteit’. Op basis van onderzochte handboeken stelt Bax (2019) dat literatuur zich kenmerkt door bijzonder taalgebruik, een complexe betekenis en meerduidigheid. Literatuur is een vorm van communicatie die anders is dan de dagelijkse norm, waardoor de taal de aandacht op zichzelf vestigt. Dit is een definitie die in de geschiedenis lang als diepgeworteld beeld heerste. Bax merkt op dat handboeken aangeven dat het niet gaat om ‘objectieve’ eigenschappen, maar om eigenschappen die de lezer toekent bij diens +leeservaringen. Een definitie geven van literatuur is dan eigenlijk niet mogelijk, omdat de definitie altijd historisch en ideologisch is bepaald. Ook schrijvers, critici en andere actoren gebruikten zelf kenmerken om aan te geven wat zij vonden dat literatuur was.

Met de komst van de massamedia veranderde ook de definitie van de literatuur. Thomas Vaessens spreekt in zijn boek *Geschiedenis van de moderne Nederlandse literatuur* (2013) over de volgende verandering:

De cultuur is minder hiërarchisch geworden. Er is een grotere diversiteit aan genres, vormen en stijlen, en het is onduidelijk hoe die ten opzichte van elkaar moeten worden gewaardeerd en gerangschikt. Er zijn allerlei niches ontstaan zonder een duidelijk centrum waar ‘het’ gebeurt. Er is dus geen overeenstemming meer over wat goed (belangrijk, mooi, waardevol) is en wat niet, en het is niet langer vanzelfsprekend dat de literatuur die door kenners (schrijvers, uitgevers, critici, leraren) als het belangrijkste wordt aangemerkt ook buiten de kring van die kenners zichtbaar is en hooggeacht wordt (Vaessens, 2013, p. 414).

De massamedia hebben dus invloed op hoe wij vandaag de dag over literatuur spreken (Bax, 2019). De lezer van nu wil boeken lezen om te ontspannen en hecht zich aan de bekende wereld, waarbij de boeken ‘echt’ moeten zijn en een bepaalde ‘geloofwaardigheid’ horen te hebben. Auteurs als Palmén zien deze vorm van literatuur, die meegaat met de mediacultuur, als een bedreiging voor datgeen wat in hun ogen als ‘echte literatuur’ wordt gezien. De nadruk wordt door hedendaagse medialogica gelegd op echtheid, actualiteit en herkenning. Onderdelen als verbeelden en fictionaliteit, die bij voorstanders van de ‘echte literatuur’ als bedreigd worden gezien, lijken steeds meer te verdwijnen. Deze discussie heeft dus raakvlakken met de theorie van Guillory (1993), waarbij nieuwe interpretaties ertoe kunnen leiden dat de definitie van de term ‘literatuur’ opnieuw wordt vormgegeven.

2.3 Functies van literatuur

Aangezien het lastig is om een eenduidige definitie van de term ‘literatuur’ te geven, is het ook interessant om te kijken naar onderzoeken die zich richten op de ervaring bij het lezen van literatuur. Dit is in lijn met de uitleg van Culler (1997), die in paragraaf 2.1 is besproken, waarbij we moeten

kijken wat mensen doen bij het lezen van een literaire tekst. Rita Felski noemt in haar boek *Uses of Literature* (2008) een aantal functies van literatuur en de manier waarop literatuur een impact kan hebben op de lezer. Allereerst kan literatuur een herkenning oproepen. De lezers kunnen zich identificeren met een personage of herkennen de wereld van het personage als hun eigen wereld. Daarnaast kan literatuur lezers betoveren en hen in het verhaal meenemen, waardoor ze hun wereld even vergeten. Ook zorgt literatuur voor nieuwe kennis bij lezers. Hierbij gaat het om alledaagse ervaringen en vormen van het sociale leven. Leerlingen leren een taal, maar komen ook in aanmerking met allerlei maatschappelijke kwesties en deze worden zo bespreekbaar gemaakt. Als laatste kan literatuur zorgen voor confronterende of schokkende ervaringen. Lezers komen zo in aanmerking met nieuwe perspectieven en zijn ze in de gelegenheid om hier opnieuw naar te kijken en deze perspectieven misschien te veranderen.

2.4 Het literaire veld

Volgens socioloog Pierre Bourdieu ontstaat ‘echte’ literatuur met ‘echte’ waarde als het werk of de schrijver wordt erkend door specialisten of kenners in het literaire veld (Bax, 2019). De waarde van de kunstenaar of het kunstwerk is dus niet intrinsiek, maar is het resultaat van een collectief geloof. Op deze manier ontstaat er een bepaalde reputatie. De schrijver of het werk krijgt een waarde. Op deze manier hebben instituties in het literaire veld dus invloed op datgene wat wel of niet als ‘echte’ of ‘goede’ literatuur wordt gezien. Tegenwoordig worden deze ‘cultuurproducten’ verhandeld volgens een verkoopmodel en marketingstrategieën en Bourdieu omschrijft deze trend als een verkeerde ontwikkeling. Literatuur werd vroeger tegen de markt in geproduceerd. De ‘echte’ literatuur ontstond afhankelijk van de markt en creëert een eigen publiek. Het belang van het economisch kapitaal is in de eenentwintigste eeuw veel belangrijker geworden en Bax omschrijft dit als een verandering die het literaire veld van de twintigste eeuw onder druk zet (Bax, 2019).

In de bijbehorende veldtheorie die ingaat op de verschillende onderdelen van het literaire veld staan de begrippen *veld*, *habitus* en *kapitaal* centraal (Pels, 1989). Het *veld* kan gezien worden als een sociaal speelveld met individuen of groepen die samen strijden om een bepaalde machtpositie. Een voorbeeld van zo’n speelveld is bijvoorbeeld de literaire wereld. Elk veld heeft eigen regels en normen die gelden. Het sociale gedrag van individuen wordt beïnvloed door het veld waar ze zich in bevinden. Binnen het veld vindt een contante strijd plaats voor het behoud of verandering van de structuur en de grenzen van het veld. De *habitus* is het resultaat van de ‘instituering’ van het sociale, van de veldstructuren. Dit beïnvloedt de houdingen van individuen en bepaalt het gedrag in sociale contexten. Dit is dynamisch, omdat een individu kan veranderen. Daarnaast kan ook het veld veranderen, doordat bepaalde opvattingen of normen veranderen. Op een veld heerst er een bepaald spel om de macht te verdelen en te behalen. Deze macht wordt ook wel het *kapitaal* genoemd. Het bezit van die macht leidt volgens Pels (1989) tot een winst. Bourdieu onderscheidt vier verschillende vormen van kapitaal:

1. Economisch kapitaal: geld dat wordt verdiend bij bijvoorbeeld de verkoop van een boek
2. Cultureel kapitaal: kennis van kunst, bijvoorbeeld in het onderwijs
3. Sociaal kapitaal: netwerken of sociale connecties
4. Symbolisch kapitaal: erkenning of aanzien van bijvoorbeeld een schrijver

In het Nederlandse literaire veld nemen de marktwerking en de invloed van massamedia steeds verder toe (Bax, 2019). Het economische kapitaal heeft steeds meer invloed. Zo draagt het verkopen van een bestseller bij aan de erkenning voor de schrijver of het werk, terwijl Bourdieu aangaf dat deze erkenning met name via sociaal kapitaal bereikt zou moeten worden (Bax, 2019). Het lijkt er dus op dat er binnen het literaire veld bepaalde spanningsvelden zijn ontstaan. Door een verandering van regels en opvattingen, bijvoorbeeld het idee dat literatuur breder geïnterpreteerd zou moeten worden, zoals beschreven in paragraaf 1.1 en 2.2, kan het veld en de bijbehorende habitus veranderen. Dit is iets wat op dit moment gaande lijkt te zijn.

Docenten, onderzoekers en schrijvers die onderdeel zijn van dit debat behoren tot het literaire veld. Onderdelen van het literaire veld hebben eigen literatuuropvattingen over wat literatuur zou moeten zijn, ook wel poëtica genoemd (Van Rees & Dorleijn, 1993). Volgens Van Rees en Dorleijn (1993) krijgen literaire werken een ‘betere’ status van actoren in het literaire veld die zich richten op de symbolische of materiële productie. Onder de symbolisch productie valt de literaire kritiek, maar het literatuuronderwijs is ook onderdeel van deze categorie. Actoren binnen deze productie zijn bijvoorbeeld docenten, critici of jury’s van literaire prijzen. De materiële productie heeft betrekking op actoren uit de boeken- of uitgeverwereld, zoals boekwinkels of uitgeverijen. De actoren uit de symbolische en materiële productie doen verslag van hun omgang met bepaalde werken en geven bijvoorbeeld commentaar op eigenschappen die horen bij de werken. Dit leidt tot een consensus over de manier waarop boeken in een bepaalde tijd een mate van waarde krijgen en welke status boeken, maar ook schrijvers zo krijgen. Deze actoren hebben dus invloed op de invalshoek waarmee men in een bepaalde tijdsperiode naar literatuur kijkt en wat men dan als ‘goede’ literatuur ziet. De eisen die men hieraan veronderstelt, worden dus mede bepaald door actoren in het literaire veld.

Voor dit onderzoek geeft de veldtheorie achtergrondinformatie bij de keuzes die docenten maken bij het goedkeuren van boeken in de klas. Het spanningsveld dat Bax (2019) beschrijft is ook terug te zien in het onderwijs. Docenten nemen bepaalde factoren mee in hun afweging om een boek wel of niet toe te staan op de leeslijst van een leerling. De factoren waarop zij zich baseren, komen onder andere uit de veldtheorie van Bourdieu. Op het moment dat een boek bijvoorbeeld veel symbolisch kapitaal heeft, zoals een boek uit de canon of een boek dat een literaire prijs heeft gewonnen, kan een docent besluiten dat dit een bepaalde factor is voor het goedkeuren van een boek. De canon heeft een bepaalde status gewonnen en vanwege deze status worden deze boeken veel gelezen, waardoor de canon zichzelf versterkt. Een docent is dus een speler in het literaire veld die mede bepaalt wat gezien kan

worden als ‘echte’ literatuur. Een boek ontvangt dus niet alleen status van de schrijver, maar ook van andere actoren in het veld.

2.5 Definities in literatuuronderwijs

Dera (2020) beschrijft twee verschillende definities van literatuur binnen het literatuuronderwijs. Deze definities worden ook beschreven in het werk *Literary Theory: An Introduction* van Terry Eagleton (1983). Volgens Eagleton is het belangrijk om te noemen dat deze definities niet als afzonderlijke benaderingen moeten worden gezien. Eagleton ziet de benaderingen als verschillende invalshoeken die bijdragen aan het begrip van literatuur. De essentialistische definitie van literatuur, waarbij literaire teksten een aantal eigenschappen hebben die zich onderscheiden van niet-literaire teksten, is de definitie die vaak terugkomt in onderwijsmethodes (Dera, 2020). Voorbeelden van deze eigenschappen zijn meerduidigheid, open plekken of een diepere laag van de tekst. Eagleton (1983) noemt dit ook wel intrinsieke kenmerken van literaire werken. Bepaalde stilistische kenmerken bij literaire werken onderscheiden zich op deze manier van andere vormen van tekst. Eagleton geeft hierbij wel een kanttekening, want de essentialistische benadering staat onder invloed van de lezer. Er vindt een interactie plaats tussen lezer en tekst, in combinatie met de culturele en historische context waarbinnen het werk gelezen wordt. Literatuur wordt volgens Eagleton dan ook gezien als iets subjectiefs en alleen de essentialistische benadering is volgens hem niet voldoende om literatuur te interpreteren.

De tweede definitie van literatuur wordt ook wel de functionele of institutionele definitie genoemd, waarbij literatuur datgene is wat in een bepaalde tijd in een bepaalde context als literatuur wordt beschouwd. Het literatuuronderwijs kan dan als een van die instituties worden gezien die bepalen wat literatuur is en hetzelfde geldt voor andere instituties, zoals (onderwijs)uitgeverijen en recensenten die (in)direct invloed uitoefenen op het onderwijs en zo dus op de betekenis van de term ‘literatuur’.

2.6 Inzichten voor eigen onderzoek

Uit dit theoretisch kader blijkt dat er verschillende definities van literatuur worden gebruikt en dat deze definities in verschillende tijdsperiodes van elkaar verschillen. Mogelijk zullen de kenmerken van deze definities ook terug te zien zijn in de definities van de leerlingen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de functies van Felski (2011) en het effect van een tekst zoals Culler (1997) beschrijft. Guillory (1993) schrijft over de verandering in betekenis van literatuur, naar aanleiding van de historische context. Dit sluit aan bij Bax (2019), waaruit blijkt dat de term ‘literatuur’ tegenwoordig breder gezien wordt dan alleen de essentialistische benadering, zoals auteurs als Palmen hanteren.

3. Onderzoeksmethode 1: open-vraag-enquête

Om de vraag ‘Wat voor beeld hebben leerlingen uit 4 vwo en 6 vwo bij het woord ‘literatuur?’ te beantwoorden is dit onderzoek verdeeld in twee onderdelen. Allereerst is er een open-vraag-enquête uitgezet onder leerlingen uit 4 en 6 vwo. De uitkomsten daarvan zijn vervolgens gebruikt voor een semi-structureerd interview met een aantal leerlingen uit beide jaarlagen. In de onderstaande hoofdstukken zullen beide onderdelen afzonderlijk worden toegelicht. In hoofdstuk 5 zullen de conclusies van de afzonderlijke resultatensecties worden genoemd.

3.1 Methodologisch kader

3.1.1 Participanten

Deelnemers van dit onderzoek bestonden uit leerlingen uit 4 vwo en 6 vwo van één middelbare school in Gelderland. Uit 4 vwo namen 74 leerlingen deel. 6 vwo bestond uit 62 deelnemers. Beide jaarlagen bestonden uit drie klassen. Leerlingen in 4 vwo hebben dit schooljaar voor het eerst kennisgemaakt met literatuuronderwijs in de bovenbouw. Leerlingen in 6 vwo hebben het literatuuronderwijs voltooid en afgerond met een mondeling. Zij zullen dus moeten voldoen aan de kerndoelen van het schoolexamen literatuur, waarbij ze ook in moeten gaan op de literariteit van Nederlandse boeken. In het PTA voor leerlingen uit 6 vwo kunnen leerlingen zien welk examendomein wordt getoetst. Bij het mondeling zijn dit de domeinen B, E1 en E2. Als examenstof staat vermeld dat het gaat om verplichte examenstof die behoort tot het SE. Leerlingen zullen dan zelf of eventueel in de les moeten opzoeken welke kerndoelen horen bij de examendomeinen.

3.1.2 Materiaal

Aangezien er nog weinig bekend is over de interpretaties van leerlingen van de term ‘literatuur’, zijn alle leerlingen uit 4 vwo en 6 vwo bevestigd over hun interpretatie van de term ‘literatuur’. Het is interessant om te kijken of en hoe de leerlingen deze vraag beantwoorden, aangezien de literaire wereld, met onder andere uitgevers, schrijvers en critici, niet goed in staat is om hier een helder antwoord op te geven (Bax, 2019). Het doel van deze open-vraag-enquête is om een eerste indicatie te geven van leerlinginterpretaties. Leerlingen kregen van de docent de volgende vraag: *Wat zie jij als literatuur? Maak in je uitleg duidelijk wat de term volgens jou inhoudt en leg ook uit wat literatuur in jouw ogen dan niet is. Voor je uitleg mag je ook voorbeelden gebruiken.* Het was belangrijk om een open vraag te formuleren, omdat leerlingen zelf moesten nadenken over hun eigen mening. Ze mochten dus niet te veel gestuurd worden. Ter verduidelijking is wel gekozen voor het onderscheid tussen wel en geen

literatuur. Op deze manier kregen de leerling wel een invalshoek voor hun antwoord, maar kunnen ze nog steeds zelf bepalen wat zij als literatuur zien en staat er geen richting in de vraag vermeld.

3.1.3 Procedure

Elke leerling heeft diens eigen antwoord op een los papier geschreven. Leerlingen hebben tijdens hun les Nederlands antwoord gegeven op deze vraag. De onderzoeker was bij een groot deel van de klassen niet aanwezig. De onderzoeker was alleen aanwezig bij één klas 4 vwo, omdat de onderzoeker ook de betreffende docent van deze klas was. Leerlingen werd verteld dat een andere docent van deze school een onderzoek doet naar leerlinginterpretaties van literatuur. Vooraf zijn de andere docenten geïnformeerd en hebben ze concrete instructies gegeven. De instructie voor de docenten is terug te vinden in bijlage 1. Zo was het belangrijk dat de docenten geen inhoudelijke voorbeelden zouden geven als een leerling niet weet wat er moet worden opgeschreven. In dat geval kon de docent benoemen dat de leerling dan moest uitleggen waarom die niet weet wat literatuur is. Docenten mochten de leerlingen wel aansporen om meer te schrijven, maar dit stond dus los van een inhoudelijke aansporing. Het uitleggen en uitvoeren van deze opdracht nam ongeveer 15 minuten van de lestijd in beslag. Dit deel van het onderzoek is uitgevoerd in februari 2023. Docenten hebben de leerlingantwoorden ingenomen en afgeleverd bij de onderzoeker.

3.1.4 Analyse

De antwoorden van leerlingen op de vraag 'Wat zie jij als literatuur' zijn overgetypt in het codeerprogramma Atlas.ti (Saldana, 2021). De uitwerkingen van deze antwoorden zijn te vinden in bijlage 2. Namen zijn weggelaten en de antwoorden 1 t/m 74 zijn van leerlingen uit 4 vwo. De antwoorden 75 t/m 137 zijn van leerlingen uit 6 vwo.

Na het transcriberen van de antwoorden zijn er labels toegevoegd. Deze labels komen letterlijk uit de antwoorden van de leerlingen. De lijst met labels is toegevoegd als bijlage 3. Bij de antwoorden op wat literatuur niet is zijn de labels niet letterlijk overgenomen van de leerlingen. Leerling 1 geeft bijvoorbeeld het volgende antwoord: 'Literatuur is geen kort verhaal of wat niet echt kan zijn, bijvoorbeeld magie.' Aan deze zin zijn de labels 'geen kort verhaal' en 'geen magie' toegevoegd.

Na het labelen zijn de verschillende labels in categorieën ondergebracht. De labels zijn geselecteerd op basis van aspecten die met elkaar overeenkomen. Deze categorieën zijn tot stand gekomen op basis van de labels. De categorieën stonden vooraf dus niet vast. De labels zijn ondergebracht in twintig categorieën. Enkele participanten hebben soms een label meerdere keren in hun antwoord genoemd of hebben argumenten opgeschreven die onder dezelfde categorie vallen. De frequentie van de labels is daarom nogmaals nagekeken, waardoor duidelijk werd hoeveel participanten iets over een bepaalde categorie, bijvoorbeeld 'eisen', hebben gezegd. Op deze manier ontstond er een

representatief beeld van de deelnemers en konden de resultaten worden meegenomen voor de opzet van het interviewprotocol.

Coderen is een subjectief proces. Voor de betrouwbaarheid van dit onderzoek is tien procent van de transcripties van de open-vraag-enquête ook gecodeerd door een neerlandica en medestudent van de Radboud Universiteit. Het ging hierbij om zeven antwoorden van leerlingen uit 4 vwo en zeven antwoorden van leerlingen uit 6 vwo. De tweede codeur heeft het codeerschema van de categorieën gekregen en heeft de codes uit bovenstaande selectie onderverdeeld in de categorieën. Nadat de tweede codeur deze 10% heeft gecodeerd, heeft de onderzoeker de categorieën met elkaar vergeleken. Alle codes zijn genummerd. Voor dit onderdeel zijn er 104 codes verdeeld over de categorieën. Ook deze categorieën zijn genummerd en zo is gekeken of beide codeurs dezelfde categorie aan de code hebben toegekend. De uitwerkingen hiervan zijn terug te vinden in bijlage 4. Met behulp van het statistiekprogramma SPSS is berekend of de coderingen van de onderzoeker betrouwbaar zijn. De uitkomst geeft bij de analyse een hoge interbeoordelaarsbetrouwbaarheid, met een Cohen's kappa van 0.815.¹

3.2 Resultaten

Alle codes zijn onderverdeeld in twintig verschillende categorieën. Deze categorieën zijn ontstaan op basis van de resultaten van de open-vraag-enquête. Hieronder zullen alle categorieën eerst worden uitgewerkt, zodat duidelijk wordt welke verschillende codes onder deze categorie vallen.

1. **Beschrijvend**

Deze groep bevat drie labels, waaronder 'uitgebreid' en 'beschrijvend'. Het gaat bij deze categorie om de manier waarop het werk geschreven is. Een leerling (4) benoemt bijvoorbeeld dat een literair werk zo beschrijvend is, waardoor je een film voor jezelf kunt maken. Een andere leerling (1) geeft aan dat iets literatuur is als uitgebreid over een onderwerp wordt gepraat.

2. **Betekenis**

Deze groep bevat de labels 'betekenis' en 'diepe betekenis'. Deze categorie bevat antwoorden van leerlingen waaruit blijkt dat ze vinden dat literatuur een bepaalde betekenis moet bevatten. Zo geeft een leerling (137) aan dat literatuur een diep verhaal met een betekenis moet zijn.

3. **Boodschap**

Deze groep bevat de labels 'boodschap' en 'morele boodschap'. Literatuur moet een bepaalde boodschap hebben. Een leerling (127) vertelt dat een literair boek een boodschap probeert over te brengen.

¹ De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid is getest op een eerdere fase van het definitieve codeerschema, waarbij het codeerschema bestond uit bredere categorieën.

4. **Diepgang**

Deze groep bevat één label met dezelfde naam als de categorie. Literatuur moet een bepaalde diepgang of diepere laag hebben. Een leerling (70) vindt dat literatuur de diepte ingaat.

5. **Fictie**

Deze groep bevat één gelijknamig label. Leerlingen zien literatuur als fictie en benoemen het zo ook letterlijk in hun antwoorden.

6. **Iets leren**

Deze groep bevat twaalf verschillende labels die allemaal betrekking hebben op het overdragen van iets waar de lezer van kan leren. Voorbeelden van deze labels zijn 'vragen beantwoord worden', 'informatief' en 'leren'. Een leerling (90) zegt bijvoorbeeld dat literatuur een verhaal is dat je iets kan leren.

7. **Iets voelen**

Deze groep bevat zeven verschillende labels die allemaal iets zeggen over het ervaren van een bepaald gevoel tijdens het lezen van een literair werk. Labels die bij deze categorie horen zijn bijvoorbeeld 'emoties', 'iets laten voelen' of 'raken'. Een leerling (4) geeft aan dat het literatuur genoemd kan worden als de boeken de lezer iets laten voelen of als ze de lezer raken.

8. **In meenemen**

Deze groep bevat drie labels, waaronder 'in meenemen' of 'andere wereld'. Bij deze categorie gaat het om het effect dat een literair boek bereikt, waardoor je als lezer wordt meegenomen in het verhaal en zo bijvoorbeeld in een andere wereld terecht komt.

9. **Kunstzinnig geschreven**

Deze groep bevat vijf verschillende groepen, waaronder de labels 'kunstzinnig', 'kunstzinnige manier' en 'poëtische manier'. Deze categorie heeft betrekking op de schrijfstijl, waarbij leerlingen nog niet concreet uitleggen wat die kunstzinnige manier dan in moet houden. Leerlingen geven antwoorden als 'het bevat ook iets kunstzinnigs' (9) of 'kunstzinnig taalgebruik in de vorm van een boek of ander geschrift' (29).

10. **Literatuurgeschiedenis**

Deze groep bevat elf verschillende labels, waaronder 'stromingen', 'verschillende tijdperken' of 'betekenis literatuur verandert'. Een leerling (97) geeft bijvoorbeeld aan dat de literatuur en de betekenis ervan door de jaren heen is veranderd. Een andere leerling (110) benoemt dat er veel stromingen zijn binnen de literatuur.

11. **Literatuuronderwijs**

Deze groep bevat vijf verschillende labels, waaronder begrippen die betrekking hebben op de lessen literatuuronderwijs. Voorbeelden hiervan zijn termen als 'de leeslijst' of 'onderwijs'. Een leerling (96) benoemt dat er bij literatuur gedacht wordt aan boeken die op de leeslijst van school staan.

12. Meerdere interpretaties

Deze groep bevat twee verschillende labels. Dit zijn de labels ‘meerdere betekenissen en ‘eigen interpretatie’. Leerlingen geven aan dat literatuur iets is waar je als lezer een eigen interpretatie of betekenis uit kunt halen. Er is dus niet één interpretatie. Een leerling (89) zegt bijvoorbeeld dat literatuur voor iedereen een andere betekenis heeft.

13. Moeilijkheid taal

Deze groep bevat zes verschillende labels en hebben allemaal betrekking op de moeilijkheid van een literair werk. Voorbeelden hiervan zijn de labels ‘moeilijke taal’, ‘dure woorden’ of ‘niet te makkelijk’. Leerlingen hebben het hier steeds over de schrijfstijl. Zo geeft een leerling (67) aan dat romans tot literatuur gerekend moeten worden, omdat ze moeilijk taalgebruik hebben.

14. Negatieve houding

Deze groep bevat negentien verschillende labels. Leerlingen namen een negatieve houding aan ten opzichte van literatuur, boeken en lezen. Voorbeelden hiervan zijn reacties als ‘saai’, ‘langdradig’, ‘ingewikkeld’, ‘vaag’, ‘niet interessant’ of ‘niet bruikbaar’. Een leerling (43) zegt bijvoorbeeld dat literatuur geschreven is op een rare manier en niet interessant, waardoor het vooral een saai verhaal is’.

15. Non-fictie

Deze groep bevat twee labels, ‘non-fictie’ en ‘niet fictie’. Leerlingen benoemen dat literatuur (ook) non-fictie kan zijn.

16. Oude schrijfstijl

Deze groep bevat drie labels, waaronder ‘oude woorden’ en ‘Oudnederlands’. Een leerling (6) geeft bijvoorbeeld aan dat literaire teksten oude woorden bevatten.

17. Positieve houding

Deze groep bevat drie labels. Wanneer leerlingen iets positiefs over zichzelf in combinatie met literatuur, boeken of lezen vertelden, werden deze uitingen onder deze categorie gezet. Reacties die horen bij deze categorie zijn uitingen als ‘leuk’, ‘mooi’ of ‘niet stom’. Een leerling (68) ziet literatuur als een mooi verhaal.

18. Publiek

Deze groep bevat zes labels. Antwoorden die ingaan op een specifieke doelgroep voor literatuur zijn onder deze categorie geplaatst. Dit zijn labels als ‘senioren’, ‘volwassenen’ of ‘breed publiek’. Een leerling (11) geeft aan dat literaire boeken vaak vooral door senioren worden gewaardeerd.

19. Termen verhaalanalyse

Deze groep bevat vijftien labels. Leerlingen hebben specifieke termen genoemd die met name komen uit literatuurmethodes van bijvoorbeeld *Laagland of Nieuw Nederlands Literatuur*.

Hierbij gaat het om labels als 'motieven', 'genres' of 'thema'. Een leerling (100) geeft bijvoorbeeld aan dat literatuur een verhaal is met een doel, thema en motieven.

20. Waarde door anderen

Deze groep bevat vier labels, waaronder 'gerecenseerd' en 'volgens bepaalde mensen'. Een werk wordt literatuur genoemd nadat een bepaalde groep hier iets over heeft gezegd. Een leerling (21) zegt dat de boeken die onder literatuur vallen volgens sommige mensen zo goed zijn, waardoor het belangrijk is om deze te lezen.

Op basis van de analyse die in paragraaf 3.1.4 is uitgelegd, is tabel 1 ontstaan. In deze tabel zijn alle labels opgenomen en onderverdeeld in twintig verschillende categorieën.

Tabel 1

Categorisering van alle labels van de open-vraag-enquête

Soort categorie	4V N= 207	6V N= 219	Totaal N= 426
Beschrijvend	3 (1,4%)	0 (0%)	3 (0,7%)
Betekenis	6 (2,9%)	9 (4,1%)	15 (3,5%)
Boodschap	11 (5,3%)	32 (14,6%)	43 (10,1%)
Diepgang	2 (1,0%)	2 (0,9%)	4 (0,9%)
Fictie	3 (1,4%)	8 (3,9%)	11 (2,6%)
Iets leren	16 (7,7%)	27 (12,3%)	43 (10,1%)
Iets voelen	10 (4,8%)	19 (8,7%)	29 (6,8%)
In meenemen	2 (1,0%)	1 (0,5%)	3 (0,7%)
Kunstzinnig geschreven	6 (2,9%)	9 (4,1%)	15 (3,5%)
Literatuurgeschiedenis	5 (2,4%)	34 (15,5%)	39 (9,2%)
Literatuuronderwijs	3 (1,4%)	7 (3,2%)	10 (2,3%)
Meerdere interpretaties	0 (0%)	5 (2,3%)	5 (1,2%)
Moeilijkheid taal	16 (7,7%)	8 (3,7%)	24 (5,6%)
Negatieve houding	70 (33,8%)	13 (5,9%)	83 (19,5%)
Non-fictie	10 (4,8%)	4 (1,8%)	14 (3,3%)
Oude schrijfstijl	18 (8,7%)	2 (0,9%)	20 (4,7%)
Positieve houding	7 (3,3%)	3 (1,4%)	10 (2,3%)
Publiek	8 (3,9%)	2 (0,9%)	10 (2,3%)
Termen verhaalanalyse	9 (4,3%)	24 (11,0%)	33 (7,7%)
Waarde door anderen	2 (1,0%)	10 (4,6%)	12 (2,8%)

Tabel 1 biedt een overzicht van alle labels die genoemd zijn, ongeacht het aantal participanten. Zoals in paragraaf 3.1.4 is beschreven, zijn alle coderingen nogmaals nagelopen om te tellen welke participant iets over een bepaalde categorie heeft beschreven. Op basis van deze tweede analyse is tabel 2 ontstaan.

Tabel 2

Categorisering van participanten van de open-vraag-enquête

Soort categorie	4V N = 74	6V N = 62	Totaal N = 136
Beschrijvend	3 (4,1%)	0 (0%)	3 (2,2%)
Betekenis	6 (8,1%)	9 (14,5%)	15 (11,1%)
Boodschap	10 (13,5%)	26 (41,9%)	36 (26,5%)
Diepgang	2 (2,7%)	2 (3,2%)	4 (2,9%)
Fictie	3 (4,1%)	8 (12,9%)	11 (8,1%)
Iets leren	14 (18,9%)	21 (33,9%)	35 (25,7%)
Iets voelen	8 (10,8%)	16 (25,8%)	24 (17,6%)
In meenemen	3 (4,1%)	0 (0%)	3 (2,2%)
Kunstzinnig geschreven	6 (8,1%)	9 (14,5%)	15 (11,0%)
Literatuurgeschiedenis	5 (6,8%)	22 (35,5%)	27 (19,9%)
Literatuuronderwijs	3 (4,1%)	7 (11,3%)	10 (7,4%)
Meerdere interpretaties	0 (0%)	5 (8,1%)	5 (3,7%)
Moeilijkheid taal	15 (20,3%)	6 (9,7%)	21 (15,4%)
Negatieve houding	39 (52,7%)	7 (11,3%)	46 (33,8%)
Non-fictie	10 (13,5%)	4 (6,5%)	14 (10,3%)
Oude schrijfstijl	18 (24,3%)	2 (3,2%)	20 (14,7%)
Positieve houding	6 (8,1%)	3 (4,8%)	9 (6,6%)
Publiek	8 (10,8%)	2 (3,2%)	10 (7,4%)
Termen verhaalanalyse	6 (8,1%)	19 (30,6%)	25 (18,4%)
Waarde door anderen	2 (2,7%)	8 (12,9%)	10 (7,4%)

Ruim de helft van de leerlingen in 4 vwo heeft een negatieve houding aangenomen ten opzichte van literatuur. Zij gaven bijvoorbeeld aan dat ze literatuur zien als ‘saai’, ‘niet interessant’ of ‘niet bruikbaar’. Ook richt een deel van de leerlingen in 4 vwo zich op de schrijfstijl van literatuur. 24,3% geeft aan dat een oude schrijfstijl kenmerkend is voor literatuur en 20,3% vindt dat literatuur een bepaalde moeilijkheid heeft als het gaat om de taal.

In 6 vwo richt 41,6% van de participanten zich op de aanwezigheid van een boodschap bij literatuur. 33,9% vindt dan ook dat je als lezer iets van literatuur zou moeten leren en 25,7% geeft aan dat literatuur de lezer iets moet laten voelen. 35,5% van de participanten betreft in hun antwoord het onderdeel literatuurgeschiedenis, waarbij leerlingen bijvoorbeeld aangeven dat literatuur zich kenmerkt door stromingen of verschillende tijdperken.

Waar 4 vwo nog een duidelijke negatieve houding aanneemt, is die houding in 6 vwo afgenomen tot 11,3%. Toch zijn leerlingen niet duidelijk positiever geworden over literatuur. Dit percentage was in 4 vwo (8,1%) zelfs iets hoger dan in 6 vwo (4,8%).

Onderdelen van de oude schrijfstijl of de moeilijkheid van de taal worden in 6 vwo duidelijk minder vaak genoemd. Leerlingen in 6 vwo richten zich meer op aspecten als 'boodschap' en de effecten van literatuur, zoals 'iets leren' en 'iets voelen'. Hierbij betrekken ze ook de literatuurgeschiedenis. Dit onderdeel wordt in 4 vwo nauwelijks genoemd (6,8%). Niet geheel opvallend, aangezien leerlingen in 4 vwo net kennis maken met literatuuronderwijs in de bovenbouw.

Leerlingen kregen bij deze vraag ook de mogelijkheid om voorbeelden van vormen van literatuur te noemen. Deze labels zijn niet meegenomen in de categorieën, omdat ze niet ingaan op de aspecten van literatuur. Deze labels geven dus geen directe vraag op de onderzoeksvraag, maar het is wel zinvol om de meest voorkomende antwoorden te noemen. De participanten noemen met name algemene voorbeelden, zoals 'geschreven bron of tekst' (16,9%), 'verhalen' (35,3%) of 'boeken' (58,8%). Er zijn ook leerlingen die specifiekere voorbeelden noemen, zoals 'poëzie' (25%) of 'roman' (16,9%). Hierbij is geen duidelijk verschil tussen 4 vwo en 6 vwo aanwezig. Participanten mochten ook aangeven wat ze juist niet als literatuur zien. Hierbij gingen leerlingen met name in op kinderboeken (9,6%) of strips (16,2%). Gezien de percentages, heeft een deel van de participanten ook geen voorbeelden genoemd.

11,8% van de participanten heeft opgeschreven dat ze niet weten wat literatuur inhoudt. Driekwart van deze 11,8% komt uit 4 vwo.

Leerlingen hebben in de open-vraag-enquête vaak iets gezegd over de houding ten opzichte van literatuur, zowel positief als negatief. Ook werd er vaak gesproken over verschillende aspecten die literatuur zou moeten bevatten en wat literatuur bij de lezer kan veroorzaken. Het is interessant om hier meer over te weten. Waarom heeft een leerling een negatieve houding ten opzichte van literatuur? Hoe zou literatuur eruit moeten zien? Welke eisen moet literatuur bevatten? Deze vragen vormen de basis voor het tweede deel van dit onderzoek en zal worden toegelicht in het volgende hoofdstuk.

4. Onderzoeksmethode 2: interview

In dit hoofdstuk zal eerst besproken worden hoe het interview is opgebouwd en welke materialen hiervoor zijn gebruikt. Vervolgens zal in paragraaf 4.1.3 worden uitgelegd hoe de interviews zijn verwerkt en geanalyseerd. In paragraaf 4.2 worden de resultaten van de interviews besproken.

4.1 Methodologisch kader

4.1.1 Participanten

Voor het tweede onderdeel van dit onderzoek werden acht leerlingen uit 4 vwo en acht leerlingen uit 6 vwo geïnterviewd. Leerlingen werden voor het interview op basis van twee criteria geselecteerd. Allereerst is er voor leerlingen gekozen die gemiddeld tussen een 6 en een 7 scoren voor toetsonderdelen binnen het literatuuronderwijs. Er zijn geen leerlingen met onvoldoendes meegenomen, want deze leerlingen zitten niet op het niveau dat van hen wordt verwacht. Het tweede criterium heeft betrekking op het geslacht. In beide jaarlagen zijn steeds vier jongens en vier meisjes geïnterviewd. Uit onderzoek van Stalpers (2020) naar de leeswereld van Nederlandse jongeren blijkt dat er een verschil is in de leesfrequentie en leeshouding van jongens en meisjes. Zo leest 84 % van meisjes wel eens een boek. Voor de jongens is dit 59%. Ook blijkt dat meisjes met meer plezier een boek lezen dan jongens. Voor een representatief beeld is ervoor gekozen om van beide groepen hetzelfde aantal leerlingen te interviewen. Er zijn geen deelnemende leerlingen die zich identificeren als non-binair of anders. De leerlingen werden via de mail door de onderzoeker benaderd of hun werd door de betreffende docent in de les gevraagd of ze deel wilden nemen aan het interview.

4.1.2 Materiaal

Interviewprotocol

Op basis van de resultaten in paragraaf 3.2 is vervolgens een interviewprotocol geschreven voor een semigestructureerd interview. Deze gegevens dienden als basis om zo gericht in te kunnen gaan op de reacties van leerlingen. Er ontstaat op deze manier meer diepgang.

Het interviewprotocol bestaat uit een aantal vaste vragen, maar de onderzoeker mag bij een semigestructureerd interview afwijken van deze vragen. Op deze manier kan de interviewer doorvragen op antwoorden van de participant, waardoor er meer diepgang in het gesprek komt. Het interviewprotocol is opgebouwd aan de hand van vier verschillende categorieën: (1) achtergrondinformatie van de participant, (2) leeshouding, (3) conceptualiseren en (4) eisen. Elke categorie omvat een aantal vragen. Deze vragen zijn gebaseerd op de resultaten van de open-vraag-enquête, zoals is besproken in paragraaf 3.2. Het interviewprotocol is te vinden in bijlage 5.

Als achtergrondinformatie wordt er gevraagd naar de eerdere opdracht waarbij de participant de vraag ‘Wat zie jij als literatuur?’ moest beantwoorden. In het interview wordt gevraagd of de leerling zich dit nog kan herinneren en hoe de leerling het vond om antwoord te geven. Deze vraag in het interview gaat niet in op de inhoud van het antwoord, maar op de manier waarop de participant antwoord kon geven op de vraag. De participant wordt herinnerend aan de eerste kennismaking met dit onderzoek en diens reactie hierop.

De tweede categorie heeft betrekking op de leeshouding. In paragraaf 1.1 is het PISA-onderzoek van 2018 besproken. Uit dit onderzoek blijkt dat Nederlandse vijftienjarigen de laatste jaren steeds verder achteruitgaan op hun leesvaardigheid en dat deze jongeren minder leesplezier ervaren dan andere Europese jongeren (Gubbels, Langen, Van Maasen & Meelissen, 2019). Leerlingen die minder vaak lezen, zullen hun leesvaardigheid minder ontwikkelen. Hierdoor zal de leesachterstand groeien ten opzichte van leerlingen die wel lezen en zo zullen deze leerlingen lezen zien als een negatieve ervaring en een negatieve leeshouding ontwikkelen (Dood, Gubbels & Seggers, 2020). Uit de eerste indicatie van leerlinginterpretaties komt meerdere malen naar voren dat leerlingen met een bepaalde houding tegen literatuur aankijken. Zo is er een aantal leerlingen dat literatuur als ‘saai’ of ‘stom’ omschrijft. Uit tabel 2 blijkt dat een derde van de deelnemers iets negatiefs over literatuur heeft opgeschreven. De interviewvragen over de leeshouding gaan dieper in op deze houding, bijvoorbeeld door fragmenten te lezen en te vragen wat de participant wel of niet aanspreekt en waarom.

De derde categorie omvat vragen die horen bij het conceptualiseren. Hierbij staat de uitleg bij de interpretatie van de participanten centraal. Vragen hebben betrekking op de onderbouwing van de leerlingantwoorden uit de open-vraag-enquête. Zo geven deelnemers aan dat literatuur bijvoorbeeld lastig is maar het is niet duidelijk wat deze lastigheid inhoudt. Deze interviewvragen moeten verduidelijken wat literatuur dan lastig maakt. Deze constatering sluit aan bij het onderzoek van Dera et al. (2022) waaruit blijkt dat meer dan een kwart van de leerlingen uit het betreffende onderzoek een oppervlakkige definitie van de term ‘literatuur’ geeft. Zoals in paragraaf 1.1 wordt genoemd, geven leerlingen in het onderzoek van Dera et al. (2022) bijvoorbeeld aan dat literatuur een lang verhaal, een mooi begrip en een verhaal/ tekst is. Ook in de open-vraag-enquêtes noemen leerlingen soortgelijke antwoorden, zoals ‘een geschreven bron’ of ‘een tekst’. In het onderzoek van Dera et al. (2022) zijn de resultaten verworven met behulp van enquête, waardoor de antwoorden automatisch minder uitgebreid zijn dan bij een interview. De onderzoeksinstrumenten maakten het niet mogelijk om door te vragen. Met behulp van deze vragen in dit interview moet duidelijk worden wat een leerling met de oppervlakkige term bedoelt of wordt duidelijk dat er een gebrek aan kennis is.

In de laatste categorie wordt er gevraagd naar de eisen die participanten aan literatuur stellen. Moet literatuur bepaalde verhaalanalytische begrippen bevatten? Heeft literatuur een diepere laag? Moet literatuur iets doen met de lezer? Wat voor taalgebruik hoort bij literatuur? Moet literatuur leerzaam of van maatschappelijk belang zijn? Dit zijn vragen die gaan over eisen die verbonden zijn aan literatuur en hebben raakvlakken met de maatschappelijke discussie, zoals Bax (2019) beschrijft.

Deze discussie is in hoofdstuk 1 verder toegelicht. De discussie heeft betrekking op de soorten benaderingen die aan de term ‘literatuur’ wordt opgehangen (Janssen, 2002). Op het moment dat een leerling uitgaat van een tekstgerichte benadering, waarbij de focus op de tekst zelf ligt, zal een leerling eisen stellen die betrekking hebben op onderdelen als perspectieven, motieven en thema’s. Als een leerling literatuur ziet als een vorm waarbij de lezer zich kan inleven in het personage en er iets van kan leren, sluit dit aan bij de lezersgerichte benadering. Hierbij wordt literatuur gekoppeld aan de persoonlijke beleving.

De benadering zorgt dus voor bepaalde eisen. Uit hoofdstuk 3 blijkt dat een groot deel van de leerlingen in hun antwoorden ingaat op de eisen van literatuur, maar dat deze eisen erg van elkaar variëren. Er is dus weinig eenduidigheid. Zo geven sommige leerlingen aan dat iets pas literatuur is als er een boodschap in zit en anderen zeggen dat literatuur een waarde krijgt door ‘bepaalde mensen’. Met behulp van de interviewvragen van de categorie ‘eisen’ moet duidelijk worden wat leerlingen precies bedoelen met deze eisen.

In het interview is ook een vraag opgenomen die betrekking heeft op het goedkeuren van boeken door docenten Nederlands. Bij deze vraag wordt een koppeling gemaakt met de eisen waarop docenten de boeken goedkeuren of zouden moeten goedkeuren. Deze vraag lijkt in eerste instantie niet direct antwoord te geven op de onderzoeksvraag van dit onderzoek, maar op basis van deze vraag wordt duidelijk hoe leerlingen tegen de huidige eisen van het goedkeuren aankijken. Een vervolgvraag gaat in op de mogelijkheid om de eisen aan te passen. Leerlingen kunnen hierbij aangeven op basis van welke criteria zij literatuur van niet-literatuur onderscheiden. Op deze manier wordt duidelijk hoe zij literatuur zien, waardoor de antwoorden wel bijdragen aan de onderzoeksvraag.

De interviews vonden plaats in een lokaal van de school van de participanten in de periode van maart en april 2023. Vooraf heeft iedere participant toestemming gegeven om het interview volledig op te nemen. Vanwege de stageovereenkomst tussen de school en de universiteit was het niet nodig om de participanten toestemmingsformulieren te laten tekenen. Het interview nam tussen de 15 en 25 minuten in beslag.

Fragmenten

Tijdens het interview zijn twee verschillende leesfragmenten besproken. Met behulp van deze fragmenten krijgen leerlingen de mogelijkheid om toe te lichten waarom ze iets wel of geen literatuur vinden en welke fragmenten ze wel of niet aanspreken. Op deze manier wordt hun uitleg concreter, omdat ze hun interpretatie en gedachtes kunnen koppelen aan een bestaand werk. Fragment 1 is afkomstig uit *Bonuskind* (2021) van Saskia Noort. Fragment 2 komt uit *Stenen eten* (2021) van Koen Caris. De fragmenten zijn bijgevoegd als bijlage 6.

Er is voor een fragment van Noort gekozen, omdat deze auteur meerdere malen wordt genoemd in de discussie rondom de definitie van literatuur (Bax, 2019). In dit onderzoek dient dit fragment als voorbeeld van een boek dat door auteurs als Palmén niet als literatuur wordt gezien (Bax, 2019). In

Bonuskind (2021) maakt de lezer kennis met de vijftienjarige Lies die het idee heeft dat er iets met haar moeder gaat gebeuren. De moeder van Lies, Jet, blijkt inderdaad niet te bereiken. De vader van Lies, haar ouders zijn gescheiden, denkt dat de verdwijning te maken heeft met de mentale toestand van Jet. Lies denkt dat er iets anders aan de hand is en besluit om zelf op zoek te gaan naar haar moeder. Het gekozen fragment bestaat uit een conversatie tussen de familieleden, waaronder Lies, haar broertje, haar vader en de nieuwe vriendin van haar vader. Het gesprek vindt plaats in de huiselijke omgeving. In dit fragment wordt onder andere gesproken over de redenen achter de verdwijning van Jet, de moeder van Lies. Personages hebben hier verschillende opvattingen over. De situatie aan tafel wordt voor het grootste deel ingevuld en er is weinig ruimte voor verbeelding van de lezer. Er zijn wel open plekken, maar deze gaan om de situatie (waar is de moeder). Zo zijn de gedachten van de personages op psychologisch niveau al ingevuld. Daarnaast bestaat het taalgebruik uit eenvoudige zinnen, zonder beeldspraak of symboliek.

Het tweede fragment komt uit de debuutroman van Caris, een boek dat thema's aanhaalt die aansluiten bij de leefwereld van jongeren. Het boek van Caris is lovend gerecenseerd in kranten als *Het Parool* (Muus, 2021). *Stenen eten* (2021) gaat over de zeventienjarige Ben die in zijn dorp te maken krijgt met meerdere leeftijdsgenoten die een einde maken aan hun leven. Ook zijn zus deed dit, maar dan drie jaar eerder. De gebeurtenissen in het dorp zorgen ervoor dat Ben opnieuw wordt herinnerd aan zijn verdriet en inwoners van het dorp gaan op zoek naar antwoorden. In dit fragment is opnieuw sprake van een conversatie in de thuisomgeving. Deze keer is het een gesprek tussen Ben en zijn moeder, waarbij ook duidelijk wordt dat er een persoon, de zus van Ben, gemist wordt. In tegenstelling tot het fragment van Noort (2021) is hier wel duidelijk wat er met dit personage is gebeurd. Het trauma, het verliezen van een geliefde, is dus al aanwezig. In het fragment van Caris (2021) is veel symboliek aanwezig, bijvoorbeeld de weersomstandigheden. In het fragment wordt duidelijk dat het regent, maar de regen kan ook een extra betekenis hebben. Ben en zijn moeder rouwen om het verlies van Kim. Bij het vallen van regen wordt genoemd dat 'de goden wenen' en dit sluit aan bij het rouwen om de dood van Kim. Daarnaast spreekt *Het Parool* van heldere zinnen met lyrische-toetsen (Muus, 2021). Er is ruimte voor eigen interpretatie, nadat er zelfs letterlijk wordt genoemd dat dingen van alles moeten betekenen. Er is literair taalgebruik, zoals het gebruik van beeldspraak. In het fragment van Caris (2021) zit iets onbenoembaars. Er zijn open plekken op psychologisch niveau, bijvoorbeeld wanneer Ben naar zijn kamer gaat.

Beide fragmenten zijn gelezen door een neerlandica en docent in opleiding van de Radboud Universiteit en bovenstaande argumentatie voor de keuze van deze fragmenten is door haar gecontroleerd en bevestigd. De fragmenten zijn allereerst gelezen en de onderzoeker heeft vervolgens gevraagd of het betreffende fragment literair genoemd kan worden, zoals ook in het interviewprotocol staat. Deze student heeft in het gesprek met de onderzoeker uitgelegd waarom dit wel of niet het geval was. De onderzoeker heeft de bevindingen genoteerd en meegenomen in bovenstaande argumentatie voor de fragmenten.

De fragmenten zijn voorzien van een kleine introductie, zodat leerlingen weten waar het verhaal over gaat als ze beginnen met lezen.

4.1.3 Procedure

Het semigestructureerde interview is opgebouwd aan de hand van de methode ‘Interview Protocol Refinement (IPR) Framework’ (2016) van Castillo-Montoya. In het interviewprotocol stond allereerst de onderzoeksvraag van dit onderzoek centraal. Op basis van deze vraag zijn interviewvragen ontwikkeld die aansluiten op de hoofdvraag. De vragen in het interview hebben het doel om meer inzicht te krijgen in de interpretaties van de term ‘literatuur’, zoals in de hoofdvraag staat. Vragen hebben betrekking op het eerste onderdeel van dit onderwerp, waarbij ze op papier hebben aangegeven. In het interview wordt hier verder op ingegaan, door te vragen naar categorieën die vaak voorkomen maar extra uitleg nodig hebben. Om deze reden is gekozen voor drie verschillende inhoudelijke categorieën, zoals genoemd in de paragraaf over materialen, die in het interviewprotocol worden behandeld. De onderdelen leeshouding, conceptualisering en eisen zijn niet allemaal letterlijk in het interview genoemd, om zo eventuele onduidelijkheden in begrip te voorkomen. Deze termen zijn in de vragen verwerkt, maar dan met relatief eenvoudige en begrijpelijke taal.

Het interviewprotocol is voorgelegd aan een andere docent Nederlands. Op de school van de onderzoeker heeft de docent het interviewprotocol doorgelezen. Er is gekozen voor een docent uit dit vakgebied, om te kijken of de vragen inhoudelijk duidelijk zijn voor de leerlingen. Deze collega gaf aan dat leerlingen misschien niet precies weten wat de ‘eisen’ bij de vraag ‘Ben je het eens met de eisen die de docent aan jullie boeken stelt of zou je het anders willen zien?’ zijn. Na gesprek met deze collega is besloten om de vraag wel zo te stellen. Door meteen voorbeelden te geven, worden leerlingen uiteindelijk al in een hoekje geduwd. Mochten leerlingen geen antwoord op deze vraag kunnen formuleren, is het wel mogelijk om voorbeelden te geven en ze naar hun mening over die voorbeelden te vragen. Op deze manier wordt de term ter plekke uitgelegd.

Het interviewprotocol is vervolgens uitgevoerd met een studente aan de Radboud Universiteit met een afgeronde bachelor Nederlandse Taal en Cultuur. In de eerdere versie stond de vraag ‘Welke van de twee verhalen vind je literair gezien het meest interessant en waarom?’ voor de vraag ‘Welk fragment spreekt jou het meest aan en zou je graag in het geheel willen lezen?’. In het gesprek met deze studente, tevens docent Nederlands in opleiding, kwamen we tot de conclusie dat leerlingen misschien eerder geneigd zijn om bij de eerste vraag al in te gaan op eigen voorkeur, los van de literariteit van de fragmenten. Om deze reden is ervoor gekozen om beide vragen om te draaien. De leerling heeft dan de ruimte om eerst diens eigen voorkeur te bespreken en daarna specifiek naar de literariteit van het fragment te kijken. Deze vragen zijn in het definitieve interviewprotocol dan ook omgewisseld.

4.1.4 Analyse

De interviews zijn *ad verbatim* getranscribeerd. De uitwerkingen van deze transcripties zijn te vinden in bijlage 7. Namen zijn weggelaten. De nummer 1 t/m 8 zijn leerlingen uit 4 vwo. 9 t/m 16 komen uit 6 vwo. Met 'I' wordt de interviewer bedoeld en 'R' staat voor respondent.

Deze transcripties zijn vervolgens gesorteerd per vraag. Hierbij is er steeds een onderscheid gemaakt tussen de leerlingen uit 4 en 6 vwo. De transcripties zijn op deze manier gesorteerd, zodat duidelijk wordt hoe leerlingen allemaal over één onderwerp denken. Deze verdeling zal ook gebruikt worden in de paragrafen over de resultaten. In het interviewprotocol is te lezen dat leerlingen na het lezen van een fragment gevraagd wordt of ze dit fragment literatuur vinden. Een vervolgvraag die hierbij hoort is het markeren van een zin die de leerling als meest literair ziet. Deze vragen zijn voor het coderen samengenomen, omdat ze betrekking hebben op één deelonderwerp. Op deze manier zullen de verschillende onderdelen ook in de paragrafen over de resultaten worden besproken. Bij deze verdeling is het onderscheid tussen de antwoorden van 4 vwo en 6 vwo steeds behouden. In tabel 3 staan de vragen en onderwerpen die als één geheel zijn samengenomen voor verdere analyse. Alle labels zijn terug te vinden in bijlage 8.

Tabel 3

Indeling voor het coderen en analyseren van de transcripties van de interviews.

Onderdeel	Vraag of meerdere vragen
Goedkeuren met bijbehorende eisen	Vaak moet je voor Nederlands boeken goed laten keuren door docenten voordat je ze mag lezen. Wat vind je hiervan? Ben je het eens met de eisen die de docent aan jullie boeken stelt of zou je het anders willen zien?
Meest literaire gelezen	Wat is het meest literaire dat je ooit hebt gelezen? Waarom is dat zo?
Minst literaire gelezen	Wat is volgens jou totaal niet literair en waarom?
Fragment 1	Vind je dit fragment literair? Hoe komt dat? Kijk nog eens naar het fragment. Markeer de zin die jij het meest literair vindt. Wat kun je hierover zeggen?
Fragment 2	Vind je dit fragment literair? Hoe komt dat? Kijk nog eens naar het fragment. Markeer de zin die jij het meest literair vindt. Wat kun je hierover zeggen?
Leesvoorkeur fragment	Welk fragment spreekt jou het meest aan en zou je graag in het geheel willen lezen?

	Waarom is dit zo?
Meest literaire fragment	Welke van de twee verhalen vind je literair gezien het meest interessant en waarom?
Fragmenten op boekenlijst	Denk je dat je beide fragmenten mag gebruiken voor jouw boekenlijst in de bovenbouw van het vwo? Indien ja: kan je uitleggen waarom je deze fragmenten geschikt vindt? Indien nee: kan je uitleggen waarom je deze fragmenten niet geschikt vindt?
Definitie literatuur	Kun je een definitie geven van de term 'literatuur'?

Deze transcripties zijn vervolgens gecodeerd. Ook hierbij komen de labels letterlijk uit de antwoorden van de leerlingen. Sommige labels zijn net iets anders geformuleerd dan de reactie van de leerling. Zo gaf een leerling het volgende voorbeeld toen werd gevraagd om uit te leggen wat de zin literair maakte: 'Ja de uh jukbeenderen dat gebruik je niet heel vaak'. Deze zin heeft het label 'niet vaak gebruikte woorden' gekregen.

4.2 Resultaten

Deze paragraaf is opgebouwd aan de hand van tabel 3 die in paragraaf 4.1 wordt genoemd. Elk onderdeel wordt in een afzonderlijke subparagraaf besproken.

4.2.1 Resultaten goedkeuren boeken met bijbehorende eisen

Leerlingen kregen de vraag voorgelegd om aan te geven wat ze ervan vinden dat docenten hun boeken goedkeuren. Als samenhangend vervolg kregen ze ook de vraag over de eisen die de docent aan die goedgekeurde boeken verbindt en wat ze hiervan vinden. Tabel 4 geeft een overzicht van de argumenten die leerlingen gaven.

Tabel 4

Argumentaties bij de vraag 'Wat vind je ervan dat je voor Nederlands je boeken goed moet laten keuren door docenten?'

Argumentatie	4V N= 8	6V N=8	Totaal N= 16
Begrijpelijk voor het niveau en leesontwikkeling	7	8	15
Ook vertalingen, niet alleen origineel Nederlands	8	5	13
Meer bekendheid bij leerlingen voor leesplezier	3	2	5
Meer eigen keuze	1	1	2
Sturing geven voor leerlingen	-	1	1

Bijna alle leerlingen zijn op het eerste gezicht positief over de goedkeuring door de docent. Ze vinden het begrijpelijk dat de docent boeken moeten goedkeuren, zodat leerlingen de kans krijgen om zich te ontwikkelen en boeken op het geschikte niveau te lezen. Hiermee noemen ze indirect dat ze het positief vinden dat de docent als poortwachter fungeert. Een leerling (3) noemde een voorbeeld van een klasgenoot die in de onderbouw drie jaar lang hetzelfde boek voor meerdere boekopdrachten heeft gebruikt en daar komt hij in de vierde klas niet meer mee weg. Dit is volledig terecht volgens deze leerling. Wel plaatsen leerlingen een kanttekening bij deze procedure van de docent. Ze snappen de goedkeuring vanwege het juiste niveau, maar ze zouden de eisen wel ruimer willen zien. Het lezen van vertaalde boeken naast oorspronkelijk Nederlandstalige boeken wordt in totaal door elf leerlingen genoemd. Zowel in 4V als in 6V noemt een leerling bijvoorbeeld dat Engelstalige boeken meer bekendheid hebben bij leerlingen, bijvoorbeeld via TikTok en hierdoor willen leerlingen vanuit hun eigen interesse graag dat boek lezen.

Zes leerlingen nemen een negatieve houding aan ten opzichte van deze vraag. Ze benoemen dat ze het jammer vinden dat hun boeken goedgekeurd moeten worden. Deze leerlingen vertellen dat ze zelf allemaal wel een keer een 'nee' hebben gekregen en daardoor een deel van hun leesplezier hebben verloren (4). Deze leerling vertelde dat hij graag boeken van Rob Ruggenberg las en hij had één boek al gebruikt voor zijn lijst en wilde daarna nog een boek van Ruggenberg voor zijn lijst lezen. De docent heeft dit afgekeurd en de leerling vond het jammer, waardoor in zijn ogen het leesplezier verdween. Dit betekent natuurlijk niet dat de leerling geen boeken meer van Ruggenberg zou mogen lezen, want hij kan dit in zijn eigen tijd doen. Overigens schrijft Ruggenberg met name boeken voor de onderbouw en

volgens *Lezen voor de lijst* vallen veel boeken van hem onder niveau 1, waardoor het argument van deze leerling sowieso in twijfel getrokken kan worden.

Verder geven leerlingen aan dat ze het belangrijk dat leerlingen meer eigen keuze zouden mogen hebben, zodat ze ook daadwerkelijk de kans krijgen om boeken te lezen die ze leuk vinden en zo een positieve leeservaring opdoen (11, 12, 13).

Er lijkt dus een paradox te zijn. Aan de ene kant zijn leerlingen positief over het goedkeuringsproces, maar ze nemen tegelijkertijd ook een negatieve houding aan. Ze willen hun boeken laten goedkeuren vanwege een juist niveau dat past bij hun leesontwikkeling, maar willen ook meer ruimte om boeken naar eigen interesse te lezen.

4.2.2 Resultaten minst en meest literair

Leerlingen kregen de vraag om te vertellen welk boek het meest literaire boek is dat ze ooit hebben gelezen. In 4 vwo geven twee leerlingen het Engelstalige boek *Animal Farm* van Orwell aan als meest literaire boek, omdat het boek gaat over problemen in de maatschappij. Twee leerlingen gaan voor het boek *Van den vos Reinaerde*, vanwege het Oudnederlands en het hoofse taalgebruik. De overige vier leerlingen kiezen allemaal een roman uit, zoals boeken van Hanna Bervoets of Philip Huff. Ze geven aan dat ze deze boeken kiezen als meest literaire boek, omdat ze het in de les Nederlands hebben gelezen.

In 6 vwo noemen vijf van de zes leerlingen boeken die ze op hun leeslijst voor het mondeling hebben gezet. Een deel van de boeken hebben ze gelezen bij een bepaalde stroming en dit gebruiken ze ook als argument voor het meest literaire boek. Voorbeelden hiervan zijn boeken als *Bint*, *De kleine Johannes* en *Kaas*. Andere boeken zijn van Wolkers, Mulisch en Huff. Redenen voor deze keuze gaan in op de diepgang van het verhaal, de extra laag of het laten nadenken over een bepaald onderwerp. Een leerling noemt *Jane Eyre* als meest literaire boek, maar kan deze keuze voor dit boek niet onderbouwen.

Daarnaast werd er ook gevraagd naar het minst literaire boek dat een participant ooit heeft gelezen. In 4 vwo noemen twee participanten strips, zoals *Donald Duck*. Hierbij gaat het alleen om plaatjes, waarbij er geen extra betekenis in het verhaal zit. Een leerling noemt de *Grijze Jager*, aangezien het alleen gaat om vermaak en het boek geen oud taalgebruik bevat. De leerling lijkt dus te suggereren dat literatuur oud taalgebruik moet bevatten. Kinderboeken worden door twee leerlingen genoemd, vanwege korte zinnen en makkelijke woorden. Een leerling kiest voor boeken van het platform Whattpad, waarop iedereen zelf boeken/ geschreven materiaal kan plaatsen. Volgens deze leerling is het lastig om je in te leven in deze verhalen.

In 6 vwo zijn er drie leerlingen die niet weten wat het minst literaire boek is dat ze hebben gelezen of kunnen geen voorbeelden noemen. In hun omschrijving geven ze aan dat een niet-literair boek oppervlakkig is en weinig diepgang heeft. Drie leerlingen noemen een kinderboek, zoals de serie

van een *Dagboek van een muts*, *Leven van een loser* of *Geronimo Stilton*, omdat er geen achterliggende boodschap inzit en de boeken eenvoudig taalgebruik bevatten. Een leerling noemt een krantenartikel, omdat het niet creatief is en alleen draait om feiten.

Een deel van de leerlingen in 4 vwo onderscheidt literaire werken van niet-literaire werken door te letten op het taalgebruik, zoals de woordkeuze en de zinslengte. Ook het aspect over de afwezigheid van een extra laag of betekenis wordt genoemd. Dit argument is ook veel terug te zien bij een groot deel van de leerlingen in 6 vwo. Leerlingen in 6 vwo noemen minder aspecten rondom het taalgebruik en kijken meer naar de inhoud. Opvallend is wel dat drie van de acht leerlingen in 6 vwo geen voorbeeld van een niet-literair werk kunnen noemen, terwijl zij meer literatuuronderwijs hebben gevolgd dan de leerlingen in 4 vwo.

4.2.3 Resultaten fragment 1

Leerlingen lazen een fragment uit het boek *Bonuskind* (2021) van Saskia Noort en kregen de volgende vraag: 'Vind je dit fragment literair en hoe komt dat?' In tabel 5 is een overzicht te zien van de reacties op deze vraag.

Leerlingen uit 4 vwo die aangeven dat ze het fragment van Noort literair vinden, benoemen dat je je als lezer goed kunt inleven in het verhaal (1) en dat er spanning aanwezig is (1, 3). Ook geven twee leerlingen in 4V aan dat er woorden worden gebruikt die niet veel in het dagelijks leven voorkomen (3 en 6). In 6V geeft driekwart van de leerlingen aan dat ze het fragment van Noort literair vinden. Vijf leerlingen uit 6V gebruiken in hun argumentatie het emotionele aspect van literatuur. Leerlingen geven aan dat ze in een andere wereld zijn (13), zich kunnen inleven (15) en kunnen ervaren om emoties van de personages te voelen (14). Lezers gaan erover nadenken (10, 16).

Leerlingen uit 4 vwo die antwoorden met 'nee' richten zich vooral op het taalgebruik van het fragment. Het gaat om makkelijk taalgebruik met korte zinnen en veel opsommingen (2, 5, 7, 8) waardoor het oppervlakkig blijft. Een leerling (8) geeft de volgende reactie: 'Het geeft ook niet echt een hele diepe informatie. Het is meer een beetje oppervlakkig, echt een gesprek.' De twee leerlingen uit 6 vwo die dit fragment niet literair vinden richten zich ook op de schrijfstijl. Zo geeft leerling 11 aan dat het boek wat 'gewoontjes' en 'vermakelijk' leest en dat er geen duidelijke schrijfstijl aanwezig is. Een andere leerling (12) richt zich op de afwezigheid van een extra laag en heeft het hier dus over de inhoudelijke eisen van literatuur.

Het overgrote deel van 6V vindt het fragment van Noort literair. Een opvallend verschil met 4V, waarbij minder dan de helft van de leerlingen dit maar vindt.

Tabel 5*Antwoord op de vraag 'Vind je fragment 1 literair?'*

Fragment 1	Totaal 4V N=8	Totaal 6V N= 8	Totaal N= 16
Ja	3	6	9
Nee	5	2	7

Leerlingen kregen vervolgens ook de vraag om een specifieke zin te vinden die ze als meest literair typeerden. In tabel 6 is inzichtelijk gemaakt welke zinnen de leerlingen hebben uitgekozen:

Tabel 6*Antwoord op de vraag 'Wat is de meest literaire zin van fragment 1?'*

Zin	Aantal 4V N= 8	Aantal 6V N= 8	Totaal N= 16
Een van de twee heeft bedacht dat het gezellig is om aan het kookeiland te zitten, maar de krukken zijn te hoog, het licht is te fel, het zwartstenen blad te kil.	3	2	5
Ze beweegt altijd alsof er ergens iets op slot zit en wanneer ze je kust, bonken haar jukbeenderen iets te hard tegen de jouwe.	1	2	3
Mijn woorden hebben doel getroffen, ik zie het aan zijn ogen, die hij tot spleetjes knijpt.	1	1	2
Ze kan toch geen geheimen hebben? Heb je er weleens aan gedacht dat ze die niet met jou wil delen?	1		1
Ik weet dat het pijn doet, jongens, maar het is de meest plausibele verklaring. Want waarom zou iemand mama ontvoeren?			1
Hij kan ons net zo goed midden in het gezicht slaan.		1	1
<Geen enkele zin>	1	2	3

Opmerking. Drie leerlingen konden geen literaire zin vinden of vonden geen enkele zin literair (één uit 4V en twee uit 6V).

Ruim een kwart van de participanten kiest dezelfde zin. Leerlingen vinden dit een literaire zin, omdat de ruimte beschreven wordt. Het is volgens een deelnemer uit 6V (14) bijvoorbeeld een beschrijvende zin die een letterlijke betekenis kan hebben, maar waar ook iets achter kan zitten. De lezer heeft op deze manier de mogelijkheid om de beschrijving zelf te interpreteren. De situatiebeschrijving geeft volgens deze participanten aan wat de sfeer is en hoe mensen zich voelen.

De tweede zin die het meest voorkomt wordt als uitgebreid omschreven. De lezer krijgt te zien hoe het personage aan het trillen is en wat haar lichaamstaal uitstraalt. Een leerling (13) geeft aan dat dit ervoor zorgt dat de lezer zich op deze manier goed kan inleven in het personage en op deze manier een voorstelling kan maken van de situatie. Een andere leerling (15) benoemt dat er meer betekenis achter die kus zit. Het is niet zomaar een kus, want er wordt beschreven hoe dit gebeurt. Deze leerling vermoedt dat er bij het personage ook iets op slot zit, zoals ook bij de kus het geval is.

Drie leerlingen kunnen geen literaire zin in dit fragment aanwijzen. Een leerling in 4V (8) gaf aan dat het taalgebruik vanwege relatief makkelijke woorden niet literair is, waardoor er ook geen literaire zin in het fragment zat. Het zijn korte zinnen en het wordt oppervlakkig beschreven. Dit beeld komt ook terug bij de twee leerlingen uit 6V. Er ontbreekt een bepaald niveau van taalgebruik, met bijvoorbeeld een vorm van beeldspraak (11). Ook ontbreekt er een extra laag (12). Het is met name erg beschrijvend geschreven.

4.2.4 Resultaten fragment 2

Leerlingen lezen een fragment uit het boek *Stenen eten* (2021) van Koen Caris en kregen de volgende vraag: 'Vind je dit fragment literair en hoe komt dat?' In tabel 7 is een overzicht te zien van de reacties op deze vraag.

Bij het antwoord 'ja, dit fragment is literair' wordt door leerlingen uit 4 vwo ingegaan op de schrijfstijl van het fragment. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de moeilijkheid van de woorden of woorden die in het dagelijks leven niet worden gebruikt (2, 3, 6, 7). Vijf leerlingen in 4 vwo zeggen dat het fragment beschrijvend is, waarbij veel details worden genoemd en daarom gezien kan worden als literair (1, 3, 5, 7, 8). Twee leerlingen geven aan dat je als lezer kunt meekijken in de gedachten van een personage (1, 3). Alle leerlingen in 6 vwo vinden het fragment van Caris literair en hun argumentatie sluit aan bij de argumentaties van de leerlingen in 4 vwo. Het is volgens vijf leerlingen uit 6 vwo uitgebreid geschreven, waardoor je als lezer een voorstelling kunt maken (12, 13, 14, 15, 16). Ook geven vijf leerlingen aan dat er lange zinnen worden gebruikt met moeilijke woorden (9, 11, 12, 13, 14). In 6 vwo noemen 4 leerlingen iets over de diepere laag of diepgang van het fragment (9, 11, 15, 16). Deze diepgang ontstaat door de aanwezigheid van veel uitgebreide beschrijvingen. Het taalgebruik vormt dus opnieuw de aanleiding en leerlingen in 6 vwo maken ook een vervolgstap.

De leerling uit 4 vwo die deze vraag had beantwoord met 'nee' (4), gaf aan dat het fragment lijkt op het andere fragment. Er wordt opnieuw informatie gegeven over een situatie en het woordgebruik is volgens deze deelnemer niet ingewikkeld.

Op één leerling na wordt dit fragment wel als literair bestempeld. De argumenten van de leerlingen uit 4 en 6 vwo hebben met name betrekking op het taalgebruik en welk effect het taalgebruik bij de lezer veroorzaakt. Het is opvallend dat veel leerlingen de focus leggen op dit aspect, aangezien leerlingen in de antwoorden van de open-vraag-enquête ook andere aspecten noemen, zoals de aanwezigheid van een boodschap. Dit is bij deze vraag maar door één leerling (14). Bij het lezen van een specifiek fragment lijken ze in dit geval dus meer te focussen op de tekst zelf.

Tabel 7

Antwoord op de vraag 'Vind je fragment 2 literair?'

Fragment 2	Totaal 4V N=8	Totaal 6V N= 8	Totaal N= 16
Ja	7	8	15
Nee	1	0	1

Leerlingen kregen vervolgens ook de vraag om een specifieke zin te markeren die ze als meer literair typeerden. In tabel 8 is inzichtelijk gemaakt welke zinnen de leerlingen hebben uitgekozen:

Tabel 8

Antwoord op de vraag 'Wat is de meest literaire zin van fragment 2?'

Zin	Aantal 4V N= 8	Aantal 6V N= 8	Totaal N= 16
Ze worden van de zijkant belicht, door de schaduwen zijn hun kaken en borstkassen bijna cartoonesk mannelijk.	1	3	4
Nu zegt ma dit graag, ik denk om ons eraan te herinneren dat wij geen mensen zijn voor wie regen iets anders betekent dan regen.	2	1	3
Er stroomt stroop door mijn aderen.	1	1	2
'De goden wenen,' zegt ze zonder op te kijken, een oud grapje van ons, of eigenlijk van haar tegen mij.	2		2

Zelfs van die paar straten van Hettie naar mij ben ik doorweekt geraakt; water druppelt uit mijn haar op de vloer.	1	1
Ze nam ma's hand in haar bevende klauwen, schudde haar hoofd en zei: 'De goden wenen.'	1	1
'Ik ga naar boven, goed?'	1	1

Een kwart van de leerlingen kiest dezelfde zin uit als meest literaire zin. Leerlingen vinden dit een beschrijvende zin. Een leerling uit 4V (1) geeft aan dat ze het belangrijk vindt dat auteurs dit doen, zodat je kunt inbeelden waar het verhaal zich afspeelt. Een leerling uit 6V (9) geeft aan dat er in deze zin een vergelijking wordt gemaakt, waardoor je er weer over na moet denken. Het woord 'cartoonesk' wordt door deelnemers omschreven als een lastig woord dat je niet vaak zelf gebruikt.

De zin die drie keer door leerlingen wordt genoemd als meest literaire zin wordt omschreven als een vage zin waarbij de lezer even moet nadenken wat hiermee wordt bedoeld (12). Een andere leerling (2) geeft aan dat het hier om beeldspraak gaat. In zijn antwoord gaat hij verder door op de regen en benoemt ook een ander deel van een zin, waarbij het stuk 'de goden wenen' wordt aangehaald. In tabel 8 hebben twee zinnen betrekking op het deel 'de goden wenen'. Leerlingen geven hierbij aan dat het gaat om beeldspraak of een stijlfiguur, waardoor het iets anders kan betekenen dan wat er letterlijk staat en er dus diepgang wordt gecreëerd (14). Het staat anders verwoord en er wordt een andere manier van taalgebruik gebruikt, waardoor het wat raar kan overkomen (leerling 3, leerling 6). Het argument voor beeldspraak wordt door een leerling (2) ook gebruikt bij de zin 'Er stroomt stroop door mijn aderen.'

4.2.5 Resultaten leesvoorkeur fragment

Tabel 9

Antwoord op de vraag 'Welk fragment spreekt jou het meest aan en zou je graag in het geheel willen lezen?'

Graag in het geheel lezen	4V N = 8	6V N= 8	Totaal N= 16
Fragment 1	6	6	12
Fragment 2	2	2	4

Een belangrijk argument bij deze vraag heeft met de spanning van het verhaal te maken. In totaal zijn er elf deelnemers die hier iets over zeggen. Zo geeft een leerling uit 4V (3) aan dat fragment 1 complex

kan zijn, met veel plottwisten. Hierdoor wordt het volgens hem een spannend boek. Het argument over spanning wordt met name door leerlingen uit 4V genoemd (zeven leerlingen). In 6V heeft de helft van de leerlingen hier iets over gezegd, zoals het gevoel dat je door wil lezen naar het volgende hoofdstuk (9). Leerlingen uit 6V baseren zich voor hun keuze ook op de schrijfstijl. Twee leerlingen (12 en 13) noemen specifiek de korte zinnen en één leerling heeft het over een 'goede' schrijfstijl (14). Een leerling vindt fragment 1 letterlijk en luchtig geschreven, waardoor er een goede voorstelling gemaakt kan worden en je op deze manier kunt inleven (13).

Veel argumenten van leerlingen hebben betrekking op hun mening, zoals ook bij de vraag hoort. Leerlingen nemen een positieve houding (zeven leerlingen) aan, omdat ze mogen kiezen voor het leukste fragment. Leerlingen spreken met name over 'leuk', 'interessant', 'vermakelijk', 'luchtig'. Een enkele keer heeft een leerling (2) het over 'saaï', omdat deze leerling het andere verhaal nog saaier vindt. Deze leerling geeft aan dat het moeilijk is om op basis van twee fragmenten een keuze voor het hele boek te maken.

4.2.6 Resultaten meest literaire fragment

Leerlingen kregen de keuze om aan te geven welk fragment ze het meest literair vonden. In tabel 10 zijn deze resultaten te zien.

Tabel 10

Antwoord op de vraag 'Welk fragment vind je het meest literair?'

Meest literaire fragment	4V N = 8	6V N= 8	Totaal N= 16
Fragment 1	3	1	4
Fragment 2	5	7	12

In 4 vwo is er geen duidelijke voorkeur voor het meest literaire fragment. Fragment 2 wordt door net iets meer dan de helft van de leerlingen gekozen. In 4V richten leerlingen zich op de schrijfstijl. Zo vinden twee leerling dat er in fragment 2 lange zinnen worden gebruikt en noemen twee leerlingen dat het erg omschrijvend is geschreven. Hierbij gaat het ook om moeilijker, professioneel taalgebruik met spreekwoorden, stijlfiguren of beeldspraak.

Drie leerlingen uit 4 vwo kiezen fragment 1 als meest literaire fragment. Zij gaan in op de schrijfstijl en de inhoud van het verhaal. Leerling 3 geeft aan dat de vorm van het gesprek, de dialoog, zorgt voor een hogere mate van literariteit. Vervolgens benoemd deze leerling dat het leuker leest. Leerling 6 geeft aan dat ze meer begrijpt van dit fragment en daarom dus ook benieuwd is naar de rest

van het verhaal. Zo heeft ze het over minder spreekwoorden. De vraag is of deze leerling de vraag goed heeft begrepen.

In 6 vwo wordt fragment 2 duidelijk als meest literair gezien. De helft van de leerlingen in 6V geeft aan dat fragment 2 meer diepgang of een diepere laag heeft en daardoor als het meest literaire fragment wordt beschouwd. Dit komt bijvoorbeeld volgens een leerling (10) door het onderwerp en de symboliek. De symboliek zit hem volgens deze leerling onder andere in zinnen als 'de goden wenen'. Één leerling uit 6 vwo kiest fragment 1. Deze leerling (9) geeft aan dat er veel spanning aanwezig is en er op deze manier diepgang ontstaat.

Driekwart van de deelnemers ziet fragment 2 als het meest literaire fragment, waarbij met name wordt gelet op de diepgang of diepere laag. Opvallend is dat deze argumentatie met name wordt gegeven door 6V. 4V richt zich voornamelijk op de schrijfstijl. Daarnaast zijn meer leerlingen uit 4V geneigd om bij deze vraag hun eigen interesse mee te nemen. Ze noemen de spanning en geven aan dat ze er meer over willen weten, waardoor ze in het verhaal worden gezogen (leerling 1, leerling 6, leerling 8). Twee van deze leerlingen noemen fragment 1 als het meest literaire fragment.

4.2.7 Resultaten fragmenten op boekenlijst

Leerlingen kregen de vraag voorgelegd om te beargumenteren of ze de boeken van de gelezen fragmenten voor hun boekenlijst in de bovenbouw van het vwo zouden mogen gebruiken. Om het onderscheid duidelijk weer te geven, zijn de resultaten van deze vraag gesplitst in resultaten voor fragment 1 (tabel 11) en resultaten voor fragment 2 (tabel 12).

Tabel 11

Antwoord op de vraag 'Denk je dat je fragment 1 mag gebruiken voor jouw boekenlijst in de bovenbouw van het vwo?'

Fragment 1 op de boekenlijst?	Totaal 4V N=8	Totaal 6V N= 8	Totaal N= 16
Ja	5	4	9
Nee	3	4	7

De resultaten zijn niet volledig in lijn met de antwoorden op de vraag 'Vind je fragment 1 literair?', zoals besproken is in paragraaf 4.2.1. In 4V vonden drie leerlingen fragment 1 literair, terwijl nu vijf leerlingen aangeven dat het boek wel op de leeslijst mag. In 4V zijn er zes leerlingen die iets zeggen over het niveau van dit fragment. Het niveau van fragment 1 zou te makkelijker zijn en het boek is meer geschikt voor de onderbouw (drie keer). Dit komt bijvoorbeeld door de zinsopbouw, de zinslengte of het woordgebruik (7). Ook zijn er leerlingen die het niveau wel geschikt vinden, omdat er wel lastige

woorden inzitten (2). Deze leerling noemt hierbij de gemarkeerde zin en het citaat ‘godsgruwelijke hork’. Een andere leerling vindt fragment 1 goed aansluiten bij de echte wereld en vindt het taalgebruik normaal, waardoor het boek wel op de leeslijst mag (4).

Ook de resultaten van 6V verschillen met de antwoorden op de vraag ‘Vind je fragment 1 literair?’ Voor 6V geldt dat zes leerlingen aangaven dat ze fragment 1 literair vinden, maar nu geven nog maar vier leerlingen aan dat het boek op de leeslijst mag. Leerlingen in 6V die vinden dat fragment 1 voor hun boekenlijst gebruikt mag worden, benoemen de relevantie van het zware en maatschappelijke onderwerp (9, 13, 14). Zij gebruiken dit argument ook voor fragment 2. De leerlingen in 6V die vinden dat fragment 1 niet op de leeslijst zou horen, baseren zich met name op de schrijfstijl. Ze geven aan dat het oppervlakkig is geschreven (11), waardoor het makkelijk voor iedereen te lezen is (14). Ook de gespreksvorm wordt meegenomen als argument (15). Deze manier van schrijven zorgt voor weinig diepgang, omdat het alleen een gesprek is.

Eerder (noem paragraaf) gaven meer leerlingen in 6V aan dat ze het fragment van Noort als literair zien. Nu staan meer leerlingen uit 4V het fragment van Noort toe, een indicatie voor het idee dat het boek literair is. Een opvallende verschuiving, waarbij de mening van enkele leerlingen tijdens het interview dus is veranderd. De totale uitkomst blijft wel gelijk met de antwoorden op de vraag ‘Vind je fragment 1 literair?’

Tabel 12

Antwoord op de vraag ‘Denk je dat je fragment 2 mag gebruiken voor jouw boekenlijst in de bovenbouw van het vwo?’

Fragment 2 op de boekenlijst?	Totaal 4V N=8	Totaal 6V N= 8	Totaal N= 16
Ja	7	8	15
Nee	1	0	1

Wat gelijk opvalt is dat bijna alle leerlingen vinden dat fragment 2 gebruikt mag worden voor hun boekenlijst. Deze resultaten sluiten opnieuw aan bij de antwoorden op de vraag ‘Vind je fragment 1 literair?’, zoals besproken is in paragraaf 4.2.2. Leerlingen richten zich voor het beantwoorden van deze vraag met name op de eisen en de schrijfstijl. Zo spreekt een leerling in 4V (6) over moeilijke woorden en stijlfiguren. Een andere leerling (2) voegt hier ook nog de term ‘beeldspraak’ aan toe. Twee leerlingen uit 4V vinden het realistisch geschreven, waardoor het waargebeurd kan zijn (7 en 4). In 4V is er één leerling die aangeeft dat fragment 2 meer diepgang bevat, vanwege emoties en daarom wel op de leeslijst mag staan (8). Dit argument wordt met name door leerlingen in 6V genoemd. Leerlingen in 6V geven aan dat de diepgang en de aanwezigheid van emoties ervoor zorgen dat je als lezer over het

verhaal gaat nadenken (10, 11, 12 en 13). Ook hierbij benadrukken ze, net zoals bij fragment 1, de relevantie van het zware en maatschappelijke onderwerp (9, 13, 14).

4V richt zich voor het beantwoorden van deze vraag meer op de schrijfstijl en de moeilijkheid van het verhaal, terwijl 6V meer kijkt naar de eisen, waaronder de diepere laag en de ruimte voor emoties.

Een kwart van de leerlingen uit 4V geeft aan dat het lastig is om op basis van een fragment te bepalen of een boek wel of niet geschikt is voor de leeslijst. In 6V wordt hier niks over gezegd.

4.2.8 Resultaten definitie literatuur

Als afsluitende vraag is de leerlingen nogmaals de vraag ‘wat zie jij als literatuur’ voorgelegd. Dit is dezelfde vraag als de open-vraag-enquête, zoals besproken is in hoofdstuk 3.

In 4V gaat de helft van de leerlingen in op de schrijfstijl van literatuur, maar leerlingen wisselen wel in mate van duiding. Volgens twee leerlingen (2 en 6) kenmerkt een literaire schrijfstijl zich door moeilijke woorden en lange zinnen. Twee andere leerlingen (1 en 5) benoemen explicieter wat dit inhoudt. Zij geven aan dat een literaire tekst beeldspraak en stijlfiguren moet bevatten. Ook noemt ruim van de helft van de leerlingen in 4V vormen van literatuur om hun definitie te illustreren. Dit kan heel algemeen, zoals ‘geschreven dingen’, ‘teksten’ of ‘teksten in Oudnederlands’ (2, 7, 8), maar is ook een leerling die specifieke vormen noemt, zoals ‘poëzie’ of ‘gedichten’ (5).

In 6V zegt bijna elke deelnemer iets over de eisen of over de functie van literatuur. Vier leerlingen geven aan dat literatuur een boodschap moet hebben. Daarnaast vinden vier leerlingen dat literatuur ervoor moet zorgen dat de lezer ergens over gaat nadenken en twee leerlingen noemen dat je door literatuur je gevoelens moet kunnen uiten. Zo geeft een leerling (12) aan dat literatuur iets is waar je over moet nadenken en waar een onderliggende boodschap aanwezig is, dus niet alleen de inhoud die je meteen leest. Ook drie leerlingen in 4V benoemen iets over de functie, zoals het inleven (1) of het idee dat je van literatuur iets leert (3). Onderdelen als ‘boodschap’, ‘over nadenken’ of ‘ruimte voor eigen interpretatie’ wordt bij deze vraag door geen enkele leerlingen in 4 vwo genoemd.

5. Conclusie

Dit onderzoek maakte gebruik van twee verschillende onderzoeksmethodes. In onderstaande paragrafen zullen de conclusies uit beide methodes afzonderlijk worden besproken. Vervolgens zal er antwoord gegeven worden op de hoofdvraag, waarbij de uitkomsten uit beide onderzoeksmethodes zijn meegenomen.

5.1 Open-vraag-enquête

De open-vraag-enquête diende als eerste indicatie om een beeld te krijgen van leerlinginterpretaties van de term 'literatuur'. Een kwart van de leerlingen in 4 vwo neemt een negatieve houding aan ten opzichte van literatuur. Een resultaat dat te verklaren valt met het PISA-onderzoek, waarbij duidelijk wordt dat 15-jarigen minder leesplezier ervaren (Gubbels et al., 2019). Het ervaren van minder leesplezier lijkt te zorgen voor een negatieve houding tegenover literatuur. Daarnaast richten leerlingen zich met name op de schrijfstijl. Leerlingen benoemen dat literatuur oud moet zijn, waarbij de taal een bepaalde moeilijkheidsgraad moet bevatten. Hierbij richten ze zich voornamelijk op oude woorden of lange zinnen.

In 6 vwo is de negatieve houding minder aanwezig, omdat leerlingen zich meer richten op de inhoud van literatuur. Het is niet duidelijk of de negatieve houding is verdwenen of dat leerlingen hun eigen mening minder naar voren laten komen in hun antwoorden. In 6 vwo (hoeveelheid) benoemt een deel dat literatuur een boodschap of diepere laag moet hebben, waarbij de lezer iets kan voelen of leren. Het effect van literatuur dat de leerlingen hier noemen, past bij de functies van literatuur die Felski (2011) schetst en de theorie van Culler (1997). Volgens Culler creëert een literaire tekst een bepaalde interesse bij de lezer en wat de tekst dus met de lezer doet.

Ook gaan leerlingen in 6 vwo in vergelijking met leerlingen in 4 vwo meer in op de literaire begrippen die in literatuurmethodes worden genoemd. Deze begrippen sluiten aan bij de essentialistische definitie van literatuur (Dera, 2019). De hypothese die was gebaseerd op het onderzoek van Dera et al. (2022) lijkt dus te worden bevestigd.

5.2 Interviews

Het fragment van Noort wordt door meer dan de helft van de participanten beschouwd als literatuur. Argumenten die hierbij zijn gebruikt, gaan in op de spanning van het verhaal en de mate waarop de lezer zich hierdoor kan inleven. Het spanningsargument lijkt hier dus een argument te zijn voor literariteit, maar uit eerder onderzoek blijkt dat leerlingen een leesvoorkeur hebben voor boeken met een bepaalde actiespanning (Dera & Van Doeselaar, 2022). In dit onderzoek kregen de leerlingen ook een vraag over hun leesvoorkeur en het overgrote deel kiest het fragment van Noort. Dit is in lijn met de resultaten uit het onderzoek van Dera & Van Doeselaar (2022).

Ook meer dan de helft van de participanten in 6 vwo beschouwt het fragment van Noort, een literaire thriller, als literatuur. Hierbij richten ze zich op de belevende functie van literatuur, waarbij de lezer zich kan inleven in de emoties van een ander. Het fragment van Noort is een literaire thriller en wordt door Witte (2008) niet beschouwd als een boek dat hoort bij het leesniveau van leerlingen in de bovenbouw, laat staan bij leerlingen in 6 vwo. Op middelbare scholen wordt het lezen van een thriller nog wel eens gezien als een overstrap van de onderbouw naar de bovenbouw, waardoor het (aan het begin van klas vier) nog wel wordt gelezen, maar later in de bovenbouw worden thrillers (vaak) niet meer goedgekeurd. Het is dan ook juist opvallend dat meer leerlingen in 6 vwo het fragment zien als literair.

Het fragment van Caris wordt duidelijker wel als literatuur bestempeld door de participanten. Bij dit fragment richt een groot deel zich op de schrijfstijl, maar wel in een brede zin. Zo is het bijvoorbeeld beschrijvend geschreven, waardoor je kunt meekijken in de gedachtes van de personages. Bijna de helft van de participanten geeft aan dat er niet vaak gebruikte woorden aanwezig zijn. Onderdelen als 'iets leren' of 'boodschap', zoals in de open-vraag-enquête vaak naar voren kwamen, worden bij dit argument minder genoemd.

Leerlingen baseren de argumentatie voor het meest literaire fragmenten en een definitie van de term 'literatuur' op verschillende aspecten. De meeste argumenten hebben betrekking op de diepgang of extra laag van het verhaal. De aanwezigheid hiervan is volgens een groot deel van de participanten belangrijk voor de literariteit. Hierdoor bereikt de tekst een bepaald effect bij de lezer, zoals het herkennen van de situatie, het inleven in een ander of het leren van iets nieuws. Deze argumenten sluiten aan bij de theorie van Felski (2011). Leerlingen in 6 vwo richten zich met name op deze argumenten. In 4 vwo wordt het lerende aspect ook genoemd, maar leerlingen richten zich ook op de schrijfstijl. Zij baseren hun argumentatie voor een literair fragment op de schrijfstijl. Hierbij gaat het om argumenten als 'ingewikkelde woorden of zinnen', 'oud taalgebruik met woorden die we nu niet meer gebruiken' of 'lastige schrijfstijl met beeldspraak'. Er lijkt dus een verschuiving te hebben plaatsgevonden naarmate leerlingen ouder worden en/ of meer literatuuronderwijs hebben gevolgd.

5.3 Hoofdvraag

Binnen dit onderzoek stond de volgende onderzoeksvraag centraal: *Wat voor beeld hebben leerlingen uit 4 vwo en 6 vwo bij het woord 'literatuur' en in hoeverre verschillen deze beelden van elkaar?*

Ondanks de overeenkomsten die in paragraaf 5.1 en 5.2 worden genoemd zijn de participanten ook erg heterogeen in hun argumentaties. Verschillende onderdelen van literatuur, zoals te zien was in paragraaf 3.2, worden door de participanten genoemd. Ook in diepgang verschilden de antwoorden van elkaar. De hypothese die was gebaseerd op Dera et al. (2022) lijkt dus te worden bevestigd. Leerlingen zijn (nog) niet in staat om een eenduidige definitie van de term 'literatuur' te geven en blijven oppervlakkig in hun argumentatie. Het ontbreken van een eenduidige definitie sluit aan bij de theorie van Culler

(1997). De nadruk ligt met name op het effect van de tekst, waardoor de aanwezigheid van zo'n effect bijdraagt aan de literariteit. Leerlingen geven aan dat de vertaalkwestie geen rol zou moeten spelen. Ook vertaalde boeken horen thuis binnen Nederlands, zolang deze boeken ook een bepaalde boodschap bij zich dragen of effect bereiken bij de lezer. Dit is in lijn met de theorie van Eagleton (1983), waarin hij schetst dat literatuur onder invloed staat van de lezer. De definitie van de participanten rijkt dus verder dan de definitie van Palmen, zoals Bax (2019) ook al benoemde.

Er lijkt wel een verschil te zijn in de beelden die leerlingen in 4 vwo en 6 vwo van de term 'literatuur' schetsen. Uit de twee afzonderlijke deelonderzoeken komt naar voren dat in 4 vwo vaker argumenten worden genoemd die betrekking hebben op de schrijfstijl, zoals het de woordkeuze. In 6 vwo worden deze argumenten minder genoemd. Leerlingen gaan met name in op het effect van de tekst, zoals het leren van iets nieuws of het voelen van een bepaalde emotie. Het lerende aspect wordt ook door een deel van 4 vwo genoemd, maar komt minder duidelijk naar voren. Hierboven is benoemd dat er veel heterogeniteit in de antwoorden van leerlingen aanwezig is, waardoor het verschil in beeld tussen 4 vwo en 6 vwo ook niet duidelijk vast te stellen is.

6. Discussie

Gebaseerd op de resultaten en de conclusie zullen in dit hoofdstuk de beperkingen van het onderzoek worden besproken. Aansluiten volgen aanbevelingen voor vervolgonderzoek en voor het onderwijs.

6.1 Beperkingen van dit onderzoek

De transcripties van de interviews zijn op dezelfde manier gecodeerd en gecategoriseerd als de open-vraag-enquêtes, om de data op een vergelijkbare manier te analyseren. Op het moment dat een leerling iets zei over de schrijfstijl, werd dit label in deze categorie geplaatst. Sommige vragen sturen leerlingen al een bepaalde richting op, zoals het markeren van de meest literaire zin in de fragmenten. Het is dan aannemelijk dat leerlingen iets over de schrijfstijl zullen zeggen. De onderverdeling van labels onder de categorieën gaf niet altijd het gewenste resultaat. Een leerling kan bijvoorbeeld zeggen dat de schrijfstijl ingewikkeld is, terwijl een andere leerling de schrijfstijl juist gemakkelijk vindt. Dit is niet direct op te merken uit de categorieën. Voor dit onderzoek is er naar de losse labels gekeken per categorie. Labels die vaker werden genoemd, zijn dan als voorbeelden in de resultatensectie gebruikt. Om dit gestructureerder te analyseren, was het mogelijk geweest om per categorie een verdeling te maken van labels (of soortgelijke labels) die veel voorkwamen. Nu is dit met het blote oog gedaan, omdat de omvang van deze voorgestelde analyse niet paste binnen het gewenste tijdsbestek. Voor een betere betrouwbaarheid had er op een andere manier naar de labels van de getranscribeerde interviews gekeken moeten worden.

De categorieën die tot stand zijn gekomen aan de hand van de open-vraag-enquêtes zijn later in het onderzoek nog aangepast. De categorieën waren te algemeen, waardoor het onderzoek te weinig diepgang had. Het proces voor interbeoordelaarsbetrouwbaarheid was toen al uitgevoerd. Vanwege de intensiviteit van het analyseproces door een tweede codeur was het niet mogelijk om dit op korte termijn nogmaals uit te voeren. De interbeoordelaarsbetrouwbaarheid heeft dus betrekking op een eerder stadium van de analyse. De definitieve analyse is niet gecontroleerd door een andere codeur. Voor vervolgonderzoek is het noodzakelijk dat deze analyse door een tweede codeur alsnog wordt uitgevoerd.

Ondanks dat ik na een aanpassing in het interviewprotocol had besloten om de vraag van persoonlijke voorkeur voor de vraag over het meest literaire fragment te stellen, waren met name leerlingen in 4V geneigd om hun eigen interesses te betrekken bij hun antwoord op de vraag van het meest literaire fragment. De vraag is of leerlingen de vraag dus goed hebben begrepen en daadwerkelijk alleen naar de literariteit van het fragment hebben gekeken. Het kan zijn dat leerlingen het lastiger vinden om dit te scheiden van hun persoonlijke opvattingen. In 6V is een soortgelijke situatie niet voorgevallen. Het kan zijn dat leerlingen naarmate ze meer literatuuronderwijs hebben gehad, leren om hun eigen mening te scheiden van hun persoonlijke interesses, maar dat is nu niet duidelijk.

In dit onderzoek hebben leerlingen soms tegenstrijdige antwoorden gegeven die niet in lijn zijn met hun eerdere antwoorden. Dit is met name het geval rondom de mate van literariteit van de fragmenten en het meest literaire fragment. Het is de vraag of leerlingen goed hebben begrepen wat er

van ze werd gevraagd of dat omstandigheden in het interview, zoals het zien van meer fragmenten, ertoe hebben geleid dat ze hun mening hebben aangepast. Het kan ook zijn dat leerlingen er pratenderwijs achterkwamen dat ze er toch net iets anders over dachten dan ze in eerste instantie hadden verteld.

6.2 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

In dit onderzoek zijn de achtergronden van leerlingen voor het grootste deel niet meegenomen. Leerlingen werden voor de interviews geselecteerd op basis van hun cijfers, maar deze zijn niet meegenomen in de rest van het onderzoek. Voor vervolgonderzoek is interessant om te kijken of de leerlinginterpretaties van de term ‘literatuur’ aansluiten bij hun niveau van literaire competentie. Theo Witte (2008) heeft onderzoek gedaan naar het literaire ontwikkelingsproces van middelbare scholieren. Het doel van Witte (2008) was om verschillende niveaus van literaire competentie in de bovenbouw havo/vwo vast te stellen om zo de literaire ontwikkeling van leerlingen te benoemen. Op basis van deze literaire competenties kunnen richtlijnen per niveau worden opgesteld, om zo teksten te vinden die aansluiten bij het niveau en de ontwikkeling van de leerling. Witte focust hierbij op de eigenschappen van de leerling en beschrijft uiteindelijk zes verschillende niveaus voor de competentie van leerlingen uit de bovenbouw van havo en vwo. Door de antwoorden van leerlingen te vergelijken met hun competentieniveau is het interessant om uit te zoeken of deze onderdelen op elkaar aansluiten en wat ze met elkaar te maken hebben.

Er is in dit onderzoek gekeken naar de leerlinginterpretaties. Leerlingen blijven binnen het huidige systeem afhankelijk van de keuzes van hun docenten, aangezien ze hun boeken door docenten moeten laten goedkeuren. Het is dan interessant om te kijken hoe docenten tegen de term ‘literatuur’ aankijken. Welke eisen moet een boek bevatten om tot literatuur gerekend te kunnen worden? Op welk onderdeel leggen docenten de nadruk? Gaat het hier meer om de inhoudelijke eisen of letten docenten ook op de functie, zoals leerlingen in dit onderzoek met name deden? Uit het onderzoek van Janssen (2002) blijkt dat leerlingen hun literatuuronderwijs via een bepaalde benadering kunnen vormgeven. Het is interessant om te kijken of deze benaderingen ook leiden tot een andere definitie van literatuur. Keuren docenten met een andere literatuurbenadering ook andere boeken goed? Bieden sommigen meer vrijheid voor leerlingen en hanteren ze ruimere eisen? Voor vervolgonderzoek kan verder worden ingegaan op deze vragen, door de interpretaties van docenten te bekijken en te vergelijken.

6.3 Aanbevelingen voor de lespraktijk

Het kan klinken als een open deur, maar het uitvoeren van dit onderzoek heeft er bij mij als docent opnieuw voor gezorgd dat ik merkte hoe belangrijk het is om met leerlingen in gesprek te blijven over de keuzes die wij als docenten binnen onze lessen maken. Meerdere malen gaven leerlingen in 6V, die net hun mondeling achter de rug hadden, aan dat ze het fijn vonden dat er aan de leerlingen zelf werd gevraagd wat ze als literatuur zien en wat zij belangrijk vinden om leerlingen mee te geven op het

gebied van literatuur(onderwijs). Wij zetten als docenten hoog in op het bevorderen van het leesplezier en volgens deze leerlingen is dan de eerste stap om met leerlingen in gesprek te gaan en samen te kijken hoe leerlingen weer meer gaan lezen. Op basis van deze reacties zou ik dan ook willen meegeven om als docent met leerlingen te praten over boeken en waar boeken in de bovenbouw aan zouden moeten voldoen. Nu kreeg ik terug dat leerlingen het soms maar met een 'nee' moeten doen als ze zelf een voorgesteld boek meenemen naar de les. Leerlingen weten dan niet waar het aan ligt en juist door hierover te praten, kun je met leerlingen onderzoeken welke boeken dan wel geschikt zouden kunnen zijn voor hun leeslijst.

Om de discussie over vertalingen maar weer op te starten, is het voor de toekomst ook een idee om eens te kijken naar mogelijkheden om ook vertaald werk te lezen tijdens lessen Nederlands of om meer samen te werken met andere talen, zoals Engels, Duits, Frans en Spaans. Leerlingen gaven in dit onderzoek terug dat we ook meer vertalingen zouden moeten toestaan, omdat deze werken ook een boodschap of diepere laag kunnen hebben. Dit zijn aspecten die leerlingen vaak noemen als het gaat om de mate van literariteit. Zelf hebben een collega Engels en ik ons voorgenomen om volgend schooljaar een laagdrempelige leesclub met leerlingen op te richten, waarbij we niet alleen oorspronkelijk Nederlandse werken lezen. Hopelijk kunnen we op deze manier leerlingen, al zijn het er maar enkelen, motiveren om voor Nederlands 'leuke' boeken te gaan lezen.

Literatuurlijst

- Bax, S. (2019). *De literatuur draait door. De schrijver in het mediatijdperk*. Amsterdam: Prometheus.
- Bonset, H., Meestringa, T., & Ravesloot, C. (2012). *Handreiking schoolexamens Nederlands havo/vwo*. Enschede: SLO.
- Castillo-Montoya, M. 'Preparing for Interview Research: The Interview Protocol Refinement Framework'. *The Qualitative Report* 21 (2016), 5, pp. 811-831.
- Caris, K. (2021). *Stenen eten*. Atlas Contact.
- Coenen, L. (1992). Literaire competentie: werkbaar kader voor het literatuuronderwijs of nieuw containerbegrip? *Spiegel*, 10, 2, 55-78.
- Culler, J. (1997). *Literary Theory. A very short introduction*. New York: Oxford University Press.
- Dera, J. (2019). *De praktijk van de leeslijst. Een onderzoek naar de inhoud en waardering van literatuurlijsten voor het schoolvak Nederlands op havo en vwo*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Dera, J. (2020). Het begrip 'literatuur' in het Literatuuronderwijs. In: G. Rijlaarsdam (ed), *Didactiek Nederlands*. s.i.: Levende Talen: <https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/03/het-begrip-literatuur-binnen-het-literatuuronderwijs/>
- Dera, J., & van Doeselaar, N. (2022). Leesvoorkeuren van havo- en vwo-leerlingen aan het begin van de bovenbouw: Een enquêteonderzoek. *Levende Talen Tijdschrift*, 23(2), 3–13. Geraadpleegd van <https://lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltt/article/view/2279>
- Dera, J., Lierop-Debrauwer, H. van, & Schotanus, Y. (2022). *De grenzen van literatuur: Ontwikkeling en opbrengsten van een lessenreeks literatuur met expliciete leerlinginspraak*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Dood, C., Gubbels, J. & Segers, P. (2020). PISA-2018 *De verdieping: Leesplezier, zelfbeeld bij het lezen, leesgedrag en leesvaardigheid en de relatie daartussen*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Dorleijn, G., De Geest, D., & Verstraeten, P. (2017). *Literatuur*. Amsterdam University Press.
- Eagleton, T. (1983). *Literary Theory. An Introduction*. Blackwell Publishing.
- Felski, R. (2011). *Uses of Literature*. John Wiley & Sons.
- Groenendijk, R. (2018). Literatuuronderwijs in het licht van bildung. *Levende Talen Magazine*, 105(1), 12–16. Geraadpleegd van <https://lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltn/article/view/1754>

- Gubbels, J., Langen, A. van, Maassen, N. & Meelissen, M. (2019). *Resultaten PISA-2018 in vogelvlucht*. Universiteit Twente.
- Guillory, J. (1983). *Poetic Authority: Spenser, Milton, and Literary History*. Columbia University Press.
- Guillory, J. (1993). *Cultural Capital: The Problem of Literary Canon Formation*. University of Chicago Press.
- Janssen, T. (2002). Inhoud en opbrengsten van literatuuronderwijs. Een historisch onderzoek. *Levende Talen Tijdschrift*, 3(3), 20-26.
- Krosnick, J. A. (2018), 'Questionnaire Design'. In Vannette D. & Krosnick J. (eds.), *The Palgrave Handbook of Survey Research*. London/ New York: Palgrave Macmillan.
- Lakmaker, T. (2021). *De geschiedenis van mijn seksualiteit*. Das Mag Uitgeverij BV.
- Meijerink, H., Letschert, J. Rijlaarsdam, G. Van den Bergh, pH., & Van Streun, A. (2009). *Referentiekader taal en rekenen: De referentieniveaus*. Enschede: OCW/SLO.
- Muus, D. (2021, 8 juli). 'Stenen eten': Indringend en sterk debuut vol subtiel-lyrische toetsen. *Het Parool*. <https://www.parool.nl/kunst-media/stenen-eten-indringend-en-sterk-debuut-vol-subtiel-lyrische-toetsen~bf770244/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Noort, S. (2021). *Bonuskind*. The House of Books.
- NOS. [NOS Stories]. (2023, 20 april). *Hoe zit het nou precies met de leeslijst?* [Video]. Instagram. Geraadpleegd op 2 mei 2023, van <https://www.tiktok.com/@nosstories/video/7224186598018108698>
- Onderwijsraad, (2019). *LEES! Een oproep tot een leesoffensief*. <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2019/06/24/leesadvies>
- Pels, D. (1989). *Opstellen over smaak, haitus en het veldbegrip*. Amsterdam: Van Gennep.
- Peppelenbos, C. (2009). *Basisboek literatuur*. Groningen: Uitgeverij kleine Uil Educatief.
- Saldana, J. (2021). *The Coding Manual for Qualitative Researchers* (2nd. Ed.). Arizona: Arizona State University.
- Stalpers, C. (2020). *De leeswereld van jongeren en jongvolwassenen*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Vaessens, T. & Bijl, P. (2013). Grondslagen. In J. Rock, G. Franssen & F. Essink (eds.), *Literatuur in de wereld: handboek moderne letterkunde*. Nijmegen: Vantilt (pp. 13-94).
- Van Rees, C.J. & Dorleijn, G.J. (1993). *De impact van literatuuropvattingen in het literaire veld. Aandachtsgebied literaire opvattingen van de Stichting Literatuurwetenschap*. Den Haag, Stichting Literatuurwetenschap.

Verboord, M. (2004). Literatuuronderwijs van Mammoetwet naar Tweede Fase: trends en effecten empirisch onderzocht. *Levende Talen Tijdschrift*, 5(1), 19–26. Geraadpleegd van <https://lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltt/article/view/493>

Witte, T. (2008). *Het oog van de meester. Een onderzoek naar de literaire ontwikkeling van havo-en vwo-leerlingen in de tweede fase van het voortgezet onderwijs*. Delft: Eburon.

Bijlagen

Bijlage 1: Instructies interpretaties leerlingen

Mijn scriptie heeft betrekking op de onderzoeksvraag: Wat voor beeld hebben leerlingen uit 4 vwo en 6 vwo bij het woord ‘literatuur’ en in hoeverre verschillen deze beelden van elkaar?

Voor deze opdracht vraag je aan leerlingen wat zij onder ‘literatuur’ verstaan. Hierbij kunnen ze de term definiëren en met behulp van voorbeelden uitleggen wat ze wel of niet onder literatuur verstaan.

Deze opdracht zal maximaal 15 minuten in beslag nemen. Voor deze opdracht hebben jullie alleen los toetspapier nodig. Je zou de opdracht na het stillezen kunnen uitvoeren. Als introductie kun je aangeven dat we op deze school literatuuronderwijs geven, waarbij we dus ook individueel boeken lezen (zoals ze net hebben gedaan) en dat we (ik) willen kijken wat leerlingen onder literatuur verstaan. Met de reacties van leerlingen kunnen we onze didactiek aanpassen. Leerlingen mogen dus hun mening geven. Belangrijk is dat leerlingen hun antwoorden met de hand op papier schrijven. Als docent kun je rondlopen om te kijken hoe veel ze opschrijven. Als een leerling niet weet wat die als ‘literatuur’ moet zien, is het belangrijk dat deze leerling dit onder woorden brengt. Zouden jullie leerlingen willen aansporen om meer dan één of twee zinnen op papier te zetten? Belangrijk is wel dat je geen inhoudelijke voorbeelden geeft, aangezien ik benieuwd ben naar wat leerlingen zelf vinden.

Leerlingen noteren **hun naam en klas** op het papier, zodat ik later contact met leerlingen op kan nemen. Jullie mogen vermelden dat de resultaten in het verdere onderzoek anoniem worden meegenomen.

Concreet ziet bovenstaande informatie er zo uit:

Wat heb je nodig? Los papier.

Wat vertel je aan de leerlingen? We geven op school literatuuronderwijs en willen de reacties van leerlingen meenemen in onze didactiek.

- Op het bord zou je de volgende opdracht kunnen noteren: Wat zie jij als literatuur? Maak in je uitleg duidelijk wat de term volgens jou inhoudt en leg ook uit wat literatuur in jouw ogen dan niet is. Voor je uitleg mag je ook voorbeelden gebruiken.

Hoe gaan de leerlingen aan de slag? Leerlingen noteren hun **naam en klas** boven hun antwoorden. Ze schrijven meer dan enkele zinnen en geven antwoord op de vraag ‘**Wat zie jij als literatuur?**’. Hierbij mogen ze ingaan op de term, maar ook aangeven wat ze wel of niet als literatuur zien. Ze kunnen eventueel voorbeelden van boeken gebruiken.

Wat doe jij als de leerlingen aan het werk zijn? Loop door de klas en spoor leerlingen aan om hun mening te verwoorden. Ik zie liever wat langere stukjes tekst dan twee korte zinnen. Het aansporen heeft dus betrekking op het schrijven zelf en niet op de inhoud van hun antwoorden.

Hoe lang duurt dit? Maximaal 15 minuten.

Wanneer kan je dit uitvoeren? Ik zou het fijn vinden als je deze opdracht in (de resterende dagen van) **week 5, 6 of 7**, dus in ieder geval voor de voorjaarsvakantie, uitvoert.

Wat doe je met de antwoorden? Leg ze in mijn postvak of geef het aan mij als je mij tegenkomt.

Bijlage 2: antwoorden open-vraag-enquête

1. V4

Ik zie literatuur als boeken waar er heel uitgebreid over een onderwerp wordt gepraat. De personen maken iets mee en dat wordt duidelijk en vooral langdradig verteld. Literatuur is geen kort verhaal of wat niet echt kan zijn, bijvoorbeeld magie.

2. 4V

Saaie boeken met veel woorden. Literatuur is oude boeken, informatief, moeilijke taal. Literatuur is niet leuk.

3. 4V

Literatuur is vaak informatieve, oude, saaie boeken wat uitgedrukt in veel moeilijke woorden, wat moeilijk te begrijpen is.

4. 4V

Literatuur zijn boeken of verhalen die zo goed zijn geschreven dat ze je er helemaal in meenemen. Sommige boeken of verhalen zijn zo beschrijvend, dat ze in je hoofd een soort film creëren. Als een boek of verhaal dit niet heeft, is het voor mij geen literatuur. Ook boeken of verhalen die je iets laten voelen of als ze je raken, zou ik ook als literatuur beschrijven.

5. 4V

Geschreven bron, meestal om te vermaken. In literaire teksten wordt vaak oud-Nederlands gebruikt omdat er nu minder literaire teksten worden geschreven. Persoonlijk vind ik het heel erg saaie en langdradige geschreven bronnen. Literatuur is geen strip.

6. 4V

Geschreven bronnen met meerdere doeleinden, maar het voornaamste doel is vermaken. In literaire teksten worden vaak moeilijke of oude woorden gebruikt, omdat er nu minder literaire teksten geschreven worden. Persoonlijk vind ik het vaak saaie en langdradige geschreven bronnen. Strips vallen totaal niet onder literatuur.

7. 4V

Geschreven bronnen met verschillende doeleinden, vaak om de lezer te vermaken. Teksten als strips horen hier niet bij. Bij literatuur denk je vooral aan oud-Nederlands, maar er is ook moderne literatuur. De teksten zijn vaak erg lang. Niet-literaire teksten zijn vaak korte, ironische verhalen met veel plaatjes.

8. 4V

Een boek met saaie, lange gedichten. Erg langdradig. Soort roman. Weet niet echt.

9. 4V

Literatuur is een verzameling woorden die voor anderen is geschreven (het publiek). Het bevat ook een verhaal of iets kunstzinnigs. Het kan dus wel een boek, gedicht of zelfs een stripverhaal zijn. Het kan niet tekst op poster of een dagboek zijn, want die bevatten geen verhaal en/ of zijn niet voor anderen bedoeld.

10. 4V

Literatuur heeft te maken met boeken en is heel erg saai en moet een ware kern hebben. Het moet een roman zijn.

11. 4V

Literaire boeken zijn boeken die wat ingewikkelder geschreven zijn dan normale boeken. Vaak worden deze boeken meer gewaardeerd door senioren.

12. 4V

Verzameling van allerlei soorten teksten en verhalen. Bijvoorbeeld een boek of poëzie. Ik denk dat ook veel oudere teksten en verhalen literatuur zijn en vaak een soort boodschap meegeven. Vaak zijn het denk ik ook ingewikkelde teksten.

13. 4V

Een reden voor een nieuwe depressie. Ik zou het niet zo op papier uit kunnen leggen. Maar volgens mij is het een bepaalde manier van schrijven.

14. 4V

Ik heb geen flauw idee. Ik dacht bepaalde soorten boeken en poëzie. Maar ik zou het niet uit kunnen leggen.

15. 4V

Literatuur is vaak heel verwarrend geschreven. Ik vind het ook heel saai. Ik weet verder niet wat het begrip betekent. Volgens mij is literatuur ook vaak in de taal van de schrijver geschreven. Ook is het non-fictie.

16. 4V

Literatuur is vaak saai (naar mijn mening). Het is op een andere manier geschreven, oudere woorden. Non-fictie. Verder heb ik niet echt een idee wat het precies betekent en inhoudt.

17. 4V

Moeilijk. Ander taalgebruik, oud. Andere woorden. Onvoorspelbaar.

18. 4V

Moeilijk taalgebruik. Belangrijke boeken.

19. 4V

Literatuur zijn oudere boeken. Vaak ook met lange verhalen en lastige woorden. Ook is het vaak saaier dan nieuwe boeken of gewoon leuke boeken voor bijvoorbeeld tieners. En het is non-fictie.

20. 4V

Onder literatuur zie ik veel oude boeken, heel veel bladzijdes. Vaak geschreven met oud-Nederlands. De boeken zijn vaak saai en het is altijd non-fictie.

21. 4V

Onder literatuur vallen boeken die zo goed zijn volgens mensen dat ze belangrijk zijn om te lezen. Literatuur brengt een belangrijke boodschap. Literatuur is niet per se alleen maar oud, maar veel van deze boeken zijn wat ouder.

22. 4V

Geen idee. Er zijn boeken en teksten die als literatuur worden beschouwd, maar ik weet niet wat dit exact inhoudt.

23. 4V

Alle boeken die je leest. Mensen die oud zijn lezen dat. Het is saai. Het moet een diepe betekenis hebben.

24. 4V

Een boek dat je leest. Met woorden. Het moet een diepe betekenis hebben.

25. 4V

Als ik denk aan literatuur
dan moet ik even goed denken, misschien wel een uur.

Ik heb geen duidelijk beeld wat het is
Maar al zeg je autobiografie, dan heb je het mis.

Ik denk meteen aan een aantal boeken
In het Leerlab ben ik dan ook lang aan het zoeken

Maar voor een echte goede uitleg,
Duik ik toch snel weg.

26. 4V

Is met boeken die je leest. Weet het niet.

27. 4V

Ik denk dat literatuur boeken zijn waarin de hoofdpersoon een groei doormaakt. Ook boeken waarop een achterliggende betekenis zit. Ik denk ook literatuur over het algemeen oude boeken zijn. En de teksten zijn moeilijk.

28. 4V

Vaak een boek met een diepere betekenis en met moeilijke woorden die vaak worden gelezen door volwassenen. Vaak zijn het romans.

29. 4V

Kunstsinnig taalgebruik in de vorm van een boek of ander geschrift.

30. 4V

Boeken/ onderwijs. Beelden zijn geen literatuur.

31. 4V

Tekst op een blad, bijvoorbeeld een boek. Saai.

32. 4V

Boeken, meestal fictie. Verhalen, romans. Ik heb er niet echt een mening over. Ik hou niet zo van lezen. Stripverhalen en lesboeken zijn geen literatuur.

33. 4V

Boeken en andere geschreven teksten die nuttige informatie bevatten. Ik vind het best saai. Ik houd niet van lezen. Een stripverhaal is geen literatuur.

34. 4V

Verhalen. Vaak vind ik het saai. Een stripverhaal is geen literatuur.

35. 4V

Verhalen. Ik vind het niet leuk. Een stripverhaal is geen literatuur.

36. 4V

Boeken en dat soort dingen. Het is ongelooflijk saai. Strip is geen literatuur.

37. 4V

Literatuur is alles wat met boeken te maken heeft waar vragen beantwoord worden, zonder dat er één goed antwoord is. Het interesseert mij niet veel, deels omdat ik er geen of te weinig kennis over heb. Vraagstukken waar één antwoord op is zijn geen literatuur.

38. 4V

Literatuur zijn oude boeken waarvan andere mensen zeggen dat het goede boeken zijn. De bijbel misschien. Romans met een mooi plot. Ik denk dat sommige mensen literatuur erg kunnen waarderen, maar ik in mijn vrije tijd in ieder geval niet.

39. 4V

Literatuur is volgens mij dingen die je hoort/ moet lezen, zoals boeken, tekst en manuscripten en andere dingen die het doel hebben om gelezen te worden. Mijn mening over literatuur is dat sommige delen van literatuur puur informatief zijn en vaak ook saai, maar er bestaan weldegelijk mooie boeken. Onder niet literatuur vallen teksten die overtuigen of informeren, zoals schoolboeken.

40. 4V

Boeken, geschreven tekst. Het is stom, maar heel soms leuk. Films zijn geen literatuur.

41. 4V

Geschreven tekst, zoals boeken en gedichten. Het is niet leuk, maar ook niet stom. Een film is geen literatuur. De bijbel en koran ook niet.

42. 4V

Literatuur is voor mij vooral boeken met een gedachtegang erachter. Schrijvers willen graag dat je nog langer over het boek en de boodschap nadenkt. Ik vind literatuur meestal een beetje saai om te lezen. Toch kan literatuur best leuk zijn als er wat spanning in voorkomt, bijvoorbeeld bij thrillers. Als je dus het goede boek zoekt, kan literatuur best leuk zijn, maar anders is het een beetje saai. Geen literatuur is alles waar geen echte boodschap achter zit.

43. 4V

Boeken die op een bepaalde manier een boodschap achter laat. Geschreven op een rare manier en niet interessant, dus vooral saai verhaal. Je komt er moeilijk in en er zit voor mijn gevoel weinig spanning in. Ik snap dat er een boodschap achter zit, maar die kan je ook overbrengen met een leuk verhaal. Kinderboeken en een boek zonder boodschap vallen niet onder literatuur.

44. 4V

Boeken/ verhalen die op een bepaalde manier zijn geschreven, waardoor ze een boodschap achterlaten. Het ene boek vind ik goed en het andere boek wat minder. Een verhaal zonder boodschap en waar je niet veel van leert is geen literatuur.

45. 4V

Boeken die op een bepaalde manier geschreven zijn, zodat ze een boodschap achterlaten. Ik vind het goed dat literatuur bestaat, omdat het de kennis en fantasie van de mens vergroot. Een verhaal dat geen boodschap na laat en weinig nut heeft is geen literatuur.

46. 4V

Boeken of gedichten die een boodschap achterlaten. Ik vind literatuur saai en langdradig, niet leuk dus. Het lijkt ok vrij ouderwets. Kinder- of fantasieboeken of andere verhalen die niet zijn geschreven om een boodschap achter te laten zijn geen literatuur. Ook nieuwsberichten zijn geen literatuur.

47. 4V

Geschreven verhalen, fictie en non-fictie. Literatuur is niet voor iedereen, maar als je het juiste voor jou vindt is het geweldig. Literatuur is een mening. Het is alles en niks.

48. 4V

Alles dat valt onder tekst en afbeeldingen. Literatuur is niet het interessantste.

49. 4V

Een wereld vol met letters en zinnen, zoals een oceaan die niet ophoudt. Literatuur is een vraagteken. Een zelfgeschreven opdracht is geen literatuur.

50. 4V

Een boek. Letters op papier. Stripboeken zijn geen literatuur

51. 4V

Boeken en gedichten. Vaak geven ze bepaalde boodschappen. Ik zelf vind het altijd leuk om te lezen, omdat je dan even in een andere wereld zit. Ok vind ik het altijd mooi als er een boodschap verbonden is aan een verhaal. Teksten op sociale media zijn geen literatuur, omdat ze geen boodschap achterlaten.

52. 4V

Literatuur zijn oude Nederlandse boeken. Het is saai. Strips zijn geen literatuur.

53. 4V

Ik vind literatuur geen tekst wat een verhaal vertelt, maar een boodschap. Je moet mensen laten nadenken over hun acties als ze jouw boek lezen. Voorbeelden zijn historische romans of romans. Je moet nadenken over je acties. Boeken als dagboek van een muts en leven van en loser zijn geen literatuur. Dit is puur geschreven om te entertainen. Hier wordt geen echte boodschap in omschreven die je laat nadenken over je acties.

54. 4V

Literatuur zijn geschreven teksten, dat kunnen dus boeken zijn. Boeken en romans zijn voorbeelden van literatuur. Volgens mij zijn schoolboeken geen literatuur, omdat ze alleen gericht zijn op het overbrengen van kennis.

55. 4V

Poëzie, romans, sprookjes, fictie en non-fictie vallen allemaal onder literatuur. Als het niet zo oppervlakkig is, maar betekenis met zich meebrengt. Het is diepgaand en het doet wat met je, op een speelse of juist serieuze manier.

56. 4V

Romans, griezelverhalen, detectives, sprookjes, gedichten, non-fictie verhalen, geschiedenis en erotiek zijn allemaal literatuur. Het blijft eeuwen relevant. Tijdschriften en kookboeken zijn geen literatuur, omdat het geen diepgang heeft en niet lang relevant blijft.

57. 4V

Literatuur is volgens mij boeken waar je iets van leert en wat geen fictie is. Boeken die voor mij literatuur zijn, zijn informatieve boeken en wat geen literatuur is, zijn bijvoorbeeld Donald Ducks.

58. 4V

Literatuur is een bepaald soort geschreven verhaal, zoals Stenen eten, Zomerhuis met zwembad. Het zijn romans. Geen literatuur zijn strips, omdat het niet volgens de literatuureisen zijn.

59. 4V

Wat oudere vooral wat moeilijkere boeken, met een soort boodschap erin. Het moet niet vertaald zijn. Voorbeelden zijn Stenen eten en de boeken van Herman Koch. Boeken alleen voor vermaak zijn geen literatuur, zoals kinderboeken en boeken van Mel Wallis de Vries.

60. 4V

Nederlandse boeken van de oude cultuur van Nederland met vooral moeilijke woorden en boeken die je niet per se leest voor de leuk. Dit zijn bijvoorbeeld boeken van de boekenweek en boeken van Herman Koch. Boeken van Mel Wallis de Vries zijn geen literatuur, omdat die boeken vooral voor de leuk zijn.

61. 4V

Literatuur is taal, moeilijke taal. Geen fictie, omdat we een literair boek moesten lezen en het viel me op dat het geen fictie was en moeilijk taalgebruik gemaakt werd. Een voorbeeld is De aanslag van Harry Mulisch. Boeken die makkelijk en leuk zijn geschreven zijn geen literatuur.

62. 4V

Saaie, oude boeken met veel tekst en weinig plaatjes. Niet spannend. Moeilijke woorden. Voorbeelden zijn Lieve Celine en De dwaler. Boeken als de waanzinnige boomhut en de boeken van Mel Wallis de Vries zijn geen literatuur, want het zijn leuke boeken.

63. 4V

Teksten zonder leuk verhaal. Saaie onderwerpen, niet zoals een thriller. Oude boeken zijn volgens mij meestal literatuur. Geen fictie. Wel literatuur zijn boeken als De dwaler en Lieve Celine. Geen literatuur zijn boeken als Pizza Maffia en De waanzinnige boomhut.

64. 4V

Literatuur is een geschreven verhaal door een bepaald persoon, zoals informatieve teksten (krant, websites). Geen literatuur zijn stripboeken, boeken voor kinderen, amuserende teksten of gesprekken.

65. 4V

Nederlandse teksten, boeken en verslagen. Dit is een boek met correctie, grammaticale zinnen. Over een bepaald onderwerp. Dit zijn romans, zoals de boeken van Herman Koch. Geen literatuur zijn stripboeken, kinderboeken en boeken als Wreed en Loiza.

66. 4V

Literatuur is alles wat met taal te maken heeft, zoals boeken met veel tekst en een verhaal. Het kan voor volwassenen en kinderen zijn, zolang er maar een verhaal is. Prentenboeken en stripboeken zijn geen literatuur omdat er niet veel tekst instaat, maar vooral plaatjes.

67. 4V

Literatuur is alles wat met taal te maken heeft. Romans en dichtbundels, want die hebben moeilijk taalgebruik. Prentenboeken, atlassen en encyclopedieën zijn geen literatuur, omdat die niet ingaan op taal.

68. 4V

Literatuur is een mooi verhaal in dure woorden, goochelend gebracht. Als een sprookje in de Efteling. De Donald Duck is geen literatuur.

69. 4V

Boeken, teksten alles waar een verhaal instaat met dure woorden. Genres die echte verhalen hebben, zoals Zondagsman of Pizza maffia. Tijdschriften zijn geen literatuur.

70. 4V

Een gedicht of een boek. Een voorbeeld is Ik ook van jou, want het boek wordt met chique taalgebruik verteld. Het gaat de diepte in. Kinderboeken en Donald Ducks zijn geen literatuur, omdat het te makkelijk is en niet de diepte ingaat.

71. 4V

Boeken zijn literatuur als ze voor iedereen zijn, maar er wel verschillende genres zijn, waar mensen uit kunnen kiezen. Voorbeelden zijn De grijze jager, Het huis van de moskee en Zondagskind. Als iets geen literatuur is, vind ik dat dat betekent dat er geen echte verhaallijn is en dat er veel plaatjes zijn, zoals strips, tijdschriften en de krant.

72. 4V

Voor mij is literatuur boeken die geschreven zijn voor mensen van alle leeftijden, want het maakt niet uit wat je leest, zolang het maar een goed boek is. Voorbeelden van literatuurboeken zijn: Grijze Jager, Kleine moeder van Bergen Belsen en Zondagskind. Deze boeken zijn wel literatuur, want het zijn boeken voor meerdere leeftijdsgroepen. Ze zijn geschreven met een goed verhaal.

Voorbeelden van boeken die voor mij geen literatuur zijn: Garfield strips, Rupsje nooit genoeg en Tina. Deze boeken zijn geen literatuur, want het zijn geen echte boeken met verhalen. Het zijn voornamelijk plaatjes met tekstjes die je leest voor je plezier.

73. 4V

Literatuur is een boek dat geschreven is door een auteur en het kan van alle genres zijn, want er zijn heel veel soorten literatuur. Romans en fantasyboeken. Bij stripboeken wordt het verhaal meer verteld via tekeningen, dus ik weet niet zeker of het literatuur is.

74. 4V

Literatuur is alle boeken die geschreven zijn door auteurs en uitgebracht zijn voor mensen. Kan alle genres zijn, bijvoorbeeld romans of fantasy. Geen literatuur zijn stripboeken, tijdschriften en krant, maar ik weet niet waarom.

75. 6V

Ik denk dat de definitie van literatuur zoals deze in de lessen gegeven wordt een beetje te bewerkt is. Ik vind dat de boeken die in de literatuurlessen behandeld worden niet begrensd moeten worden door de beoordeling die deze van recensenten krijgen of door de onderwerpen die besproken worden. Vaak merk ik dat 'literatuur' over onderwerpen gaat die voor ons als tieners redelijk ver van huis zijn, wat aan de ene kant wereldbeeldverbredend is, maar ook misschien voor leerlingen wat minder interessant en stimulerend is. Ik vind dat onder literatuur alle boeken vallen die een niveau van schrijfstijl hebben die overeenstemt met het niveau van lezen dat van ons wordt verwacht en verder kan het over alles gaan, ook als het niet door bepaalde instanties hoog gewaardeerd wordt.

76. 6V

Literatuur heb ik geleerd als een boek dat aan bepaalde eisen voldoet, zoals bijvoorbeeld gerecenseerd moeten zijn door een of meerdere experts. De boeken die ik de afgelopen jaren heb gelezen vond ik vaak saai. Sommige ook niet, maar veel boeken die voor de leeslijst mogen zijn langdradig en niet heel meeslepend. Niet-literatuur komt dan al snel neer op niet-romans of kinderboeken. Ook het boek *Loverboy* van Carry Slee kan voor veel leerlingen juist in de bovenbouw interessant en leuk zijn om te lezen, maar ook daar zit een belangrijke boodschap en les in.

77. 6V

Literatuur is voor mij een verhaal geschreven met als doel amuseren. Informerende teksten vallen voor mij niet onder literatuur. Ik denk dat literatuur aan eisen moet voldoen, maar dat daarbinnen veel ruimte is. Zo'n eis zou bijvoorbeeld het tekstdoel kunnen zijn. Maar ik vind dat toneelstukken ook literaire werken kunnen zijn. Ik vind het lastig om een grens te leggen voor wanneer iets niet meer literair is. Maar voor mij zou dat vooral teksten met praktische doeleinden zijn.

78. 6V

Literatuur is vaak een boek, gedichten of versjes. Het is iets wat je kan lezen en je gevoelens in kwijt kan. Je hoeft het niet altijd te begrijpen en het hoeft ook niet altijd te rijmen. Je kan bijvoorbeeld een liefdesgedicht schrijven waarin je je gevoelens kwijt kan over een persoon. Je kan ook iets schrijven omdat je het mooi vindt, maar dat betekent niet dat je het hoeft te begrijpen of te rijmen. Vaak zit er ook een boodschap in literatuur. Het heeft vele vormen. Ik vind modernere boeken voor kinderen vaak geen literatuur, maar andere misschien wel. Ook vind ik nieuwsberichten geen literatuur.

79. 6V

Ik zie literatuur als een vorm, normaal geschreven, waarin iemands cultuur naar boven komt. De bekendste voorbeelden van literatuur zijn boeken, die dan voor schoolregels origineel in het Nederlands geschreven moeten zijn, maar ik vind dat vertalingen ook literatuur is. Muziekliederen en gedichten zijn ook bekende voorbeelden van literatuur. Teksten die literatuur zijn vind ik teksten die ook echt een morele boodschap met zich meedragen. Een krantenartikel heeft wel een boodschap, maar toch zie ik dit niet als literatuur. Fabeltjes zijn naar mijn mening een goed voorbeeld van literatuur, met niet zo moeilijk taalgebruik, normaal bedoelt voor jonge lezers.

80. 6V

Boeken met een achterliggende boodschap en dat is geschreven in een bepaalde stijl, bijvoorbeeld romans. Wat niet-literatuur is, zijn schoolboeken, zoals biologie en scheikunde. Strips vallen ook niet onder literatuur.

81. 6V

Verhalen, gedichten, boeken en andere schrijfvormen waar de schrijver een achterliggende boodschap (in)direct overbrengt naar de lezer. De literatuur kent verschillende tijdperken waarbinnen van een gelijke boodschap wordt overgebracht. In de literatuur van een paar eeuwen geleden voldeed literatuur bijvoorbeeld aan stromingen. Of dat nu ook zo is, durf ik niet te zeggen.

82. 6V

Literatuur zijn teksten en boeken met een bepaalde boodschap erbij. Vaak met eigen kenmerken. Onder literatuur kunnen bijvoorbeeld gedichten en sprookjes worden gezien.

83. 6V

Literatuur zijn boeken, artikelen en geschreven stukken. Het moet dus wel met tekst of woorden te maken hebben om het literatuur te noemen. Voorbeelden zijn dus ook gedichten, sprookjes en andere teksten. Ik zou geen specifiek voorbeeld kunnen geven van iets wat niet als literatuur gezien kan worden.

84. 6V

Ik vind dat alles wat geschreven is in principe literatuur is. Gedichten, korte verhalen en verhalenbundels zijn allemaal literatuur. Online artikelen, zoals nieuws of roddels beschouw ik ook als literatuur. Video's zou ik niet beschouwen als literatuur en foto's ook niet, waar geen tekst in voorkomt. Kortom, bijna alles waar tekst staat. Gesproken tekst tel ik niet als literatuur.

85. 6V

Ik zie literatuur als geschreven tekst die een boodschap of doel heeft, bijvoorbeeld amuseren. Wat in mijn ogen literatuur niet is, zijn korte stukjes tekst of fragmenten van een tekst. Literatuur kan volgens mij dus wel boeken zijn, maar niet poëzie of fragmenten van een boek.

86. 6V

Literatuur zijn teksten met een bepaalde boodschap en kenmerken. Het kunnen verhalen, gedichten en brieven zijn. Auteur hoeft dan ook niet duidelijk te zijn, het is dan iets wat je kan lezen en eigen mening kan vormen. Voor iedereen is dit anders. Niet-literatuur zijn nieuwsberichten, omdat het oppervlakkige objectieve berichten met feiten van de werkelijkheid zijn. Dit gaat niet over wat zij denken.

87. 6V

Literatuur is een groot overkoepelend begrip waaronder verschillende soorten teksten zijn. Veel mensen zien literatuur als een soort kunst alleen dan in de vorm van letters, woorden en zinnen. Iedereen heeft een persoonlijke voorkeur voor wat voor literatuur hij of zij prettig vindt om te lezen en er zijn daarom ook veel vormen en genres die onder literatuur vallen.

88. 6V

Literatuur zijn boeken met een lopend verhaal en een doel, zoals een boodschap of amusement overbrengen. Boeken zonder lopend verhaal of doel vallen niet onder literatuur, omdat zij zonder gedachte geschreven zijn.

89. 6V

Literatuur is in mijn ogen teksten en boeken met een bepaalde boodschap. Literatuur heeft voor iedereen een andere betekenis.

90. 6V

Voor mij is literatuur een boek of een verhaal. Dit verhaal kan je iets leren of een andere betekenis voor je hebben.

91. 6V

Literatuur is kunst met woorden die samen een verhaal vormen. Dit is vaak fictief en is geschreven met een doel of om iets over te brengen.

92. 6V

Literatuur is het ontdekken van de Nederlands taal door middel van boeken en verhalen lezen uit het verleden en heden. Literatuur is niet de saaiste verhaal lezen, zoals Rijnaerd de Vos. De klucht van de koe had nog enige humor, dus dat is minder erg om te lezen en zo leer je tegelijkertijd.

93. 6V

Ik vind de grens tussen literatuur en niet-literatuur best wel vaag. Onder literatuur versta ik schrijfwerken die op bijzonder mooie of unieke wijze geschreven zijn. Bijvoorbeeld veel beeldspraak of iets anders wat het werk waarde geeft.

94. 6V

Ik vind een boek literatuur als er 'mooi' geschreven wordt. Hiermee bedoel ik dure woorden, dus geen hele informele taal, mooie lange zinnen en/of een iets serieuzer onderwerp.

95. 6V

Literatuur is voor mij een boek wat een betekenis heeft. Hiermee bedoel ik dat het boek bijvoorbeeld een belangrijke rol in de geschiedenis of cultuur speelt. Niet elk boek is literatuur omdat je bijvoorbeeld ook kinderboeken hebt of een boek wat als enige doel vermaak heeft.

96. 6V

Ik zie literatuur als oude boeken, gedichten, poëzie, en krantenartikelen. Ik zie moderne kinder- en jeugdboeken niet als literatuur en ook tijdschriften/ magazines vallen voor mij niet onder de term. Bij literatuur denk ik vooral aan oude boeken die lastig te begrijpen zijn en boeken die op de leeslijst van school zijn.

97. 6V

Literatuur zie ik als verschillende soorten boeken, poëzie en gedichten. Een Whatsapp-berichtje vind ik bijvoorbeeld geen literatuur. Literatuur is om een bepaald doel geschreven, bijvoorbeeld het uiten van emoties of een leuk verhaal schrijven voor lezers. Literatuur heeft ook een geschiedenis. Hierin is door de jaren heen literatuur erg veranderd en is het ook deels een eigen interpretatie van mensen wat zij literatuur vinden.

98. 6V

Literatuur is boodschap overbrengen. Literatuur is poëtisch, verhalen en gedichten met een boodschap. Bijvoorbeeld gedichten met beeldspraak. Literatuur is geen fantasieverhalen, verhalen die nergens op slaan. Als deze verhalen een achterliggende boodschap hebben, zoals De kleine Johannes, dan is het wel weer literatuur.

99. 6V

Literatuur is een verzamelnaam van allerlei boeken die geschreven zijn door geleerde schrijvers. Dit houdt in dat de schrijvers elementen zoals motto's, thema's en motieven verwerken in het boek. Boeken die zijn gebaseerd op films worden niet gezien als literatuur.

100. 6V

Literatuur is een geschreven verhaal. Waargebeurd of verzonnen (fictie). Een verhaal met een doel, thema en motieven. Als een tekst dit niet bevat is het geen literatuur.

101. 6V

In mijn ogen is literatuur een lijst met verschillende boeken die een diepere betekenis in de verhalen hebben dan lectuur. Literatuur is in elk land anders en kan telkens veranderen. Literatuur vormt de maatschappij. Literatuur is niet een lijst met random boeken die niks voor de maatschappij betekenen.

102. 6V

Literatuur is als een verhaal of bepaalde kunstuiting betekenisvol is voor de maatschappij. Dit kan op verschillende manieren. Literatuur is niet een kinderboek, zoals Geronimo Stilton.

103. 6V

Literatuur is alles wat je leest wat een verhaal vertelt. Bijvoorbeeld een kort verhaal, een gedicht of een hele roman. Nieuwsberichten zijn dus geen literatuur. Die vertellen namelijk geen verhaal en geven alleen informatie.

104. 6V

Ik zie literatuur als alles dat te maken heeft met leesboeken, zoals romans of boeken met een genre, maar bijvoorbeeld geen schoolboeken waar je uit leest. Ook zie ik kunstwerken als literatuur, zoals het Rijksmuseum.

105. 6V

Literatuur is in mijn ogen een vorm van kunst, net als bijvoorbeeld een schilderij. Ik denk dit omdat zowel een schrijver als een schilder uiteindelijk het doel heeft om met wat hij of zij gemaakt heeft een boodschap of verhaal probeert over te brengen op zijn eigen manier. Literatuur is daarbij denk ik niet een term die per se vaststaat hoe het nu is, maar het kan juist sterk veranderen over de tijd.

106. 6V

Het overbrengen van ideeën en gevoelens van een tot een ander via woorden. Literatuur legt vast hoe schrijvers bepaalde gebeurtenissen of misschien wel fictie voor zich zien. Hoe we er tegen aan kijken, hoe we het de wereld inbrengen. Informatie die wordt overgebracht via literatuur van boeken op school is een andere vorm. Maar ook daarin wordt via woorden kennis overgebracht.

107. 6V

Literatuur is iets wat een verhaal vertelt. Dit kan in verschillende vormen zijn, bijvoorbeeld een gedicht of boek. Vaak gaat het over iets wat zich in de tijd dat het geschreven is afspeelt. Ook zit er een boodschap in. Als iets niet literatuur is, zit er geen boodschap in.

108. 6V

Ik zie literatuur als iets waar bijvoorbeeld een (extra) boodschap achter zit. Bijvoorbeeld kunst, poëzie of een verhaal die een boodschap bezit. Ergens waar geen boodschap in zit, zie ik dan minder snel als literatuur.

109. 6V

Literatuur is een vorm van kunst. Romans zijn een voorbeeld van literatuur. Het is een genre van boeken. Schoolboeken zijn dit niet.

110. 6V

Ik vind literatuur de kunst van verhalen overbrengen. Dit kan binnen de literatuur op zoveel manieren. Er zijn immers ook heel veel stromingen binnen de literatuur. Ik zelf zie iets pas als literatuur wanneer ik een creatief verhaal aan het lezen ben. Dit verhaal kan realistisch, maar ook helemaal onrealistisch zijn. Subjectief maar ook objectief. Er kan een betekenis achter schuilen, maar soms ook niet (Tachtigers). Ik denk dat door de maatschappij iets als literatuur wordt gezien wanneer het binnen één of meerdere stromingen past. Denk hierbij aan realisme, naturalisme, romantiek, neoromantiek, de tachtigers, modernisme en postmodernisme. Wat voor mij geen literatuur is, is iets wat geen creatief denkproces op het gebied van verhaalvertelling gebruikt, zoals een recept of een advertentie.

111. 6V

Literatuur is de kunst van het schrijven van verhalen die een achterliggende boodschap hebben. Deze verhalen bevatten een thema en motieven. Het is vaak betrokken bij maatschappelijke problemen. Literatuur is niet iets wat je zomaar leest zonder erover na te denken.

112. 6V

Literatuur is een term die staat voor bepaalde boeken, zoals De Kleine Johannes, maar niet voor schoolboeken.

113. 6V

Literatuur is naar mijn idee een groep van bepaalde boeken waarvan men heeft bepaald dat deze tot de literatuur behoren. Ik weet niet wat een boek echt literatuur maakt, naast dat er door mensen een bepaalde waarde aan is gehecht.

114. 6V

Literatuur is denk ik een heel breed begrip. Zo heb je literatuurgeschiedenis, waarbij alle belangrijke gebeurtenissen die invloed hebben op de mensheid en zo ook de schrijvers van boeken, romans en gedichten worden besproken. De invloed ervan op verhalen en betekenissen achter verhalen besproken en zijn dan ook onderdelen van de literatuur. In veel dingen die er zijn is literatuur terug te zien. In misschien wel meer dan de meeste zullen denken.

115. 6V

Literatuur is in mijn ogen de vorm van kunst die in woorden, die samen een goed verhaal vormen, is uitgedrukt, met een doel voor de lezer. Wanneer er geen verhaal in zit, is het in mijn ogen geen literatuur.

116. 6V

Verhalen met veel beeldspraak, niet voor iedereen te lezen. Ik heb geen idee.

117. 6V

Literatuur bevat meerdere stromingen, genres en schrijvers in veel verschillende talen. Zo is de Nederlandse literatuur niet helemaal hetzelfde als bijvoorbeeld de Frans literatuur. De Franse literatuur bevat namelijk andere schrijvers en een andere geschiedenis dan Nederland. Wat wel overeenkomst, zijn bijvoorbeeld de stromingen, zoals de renaissance en het realisme. Alleen is de inhoud wel verschillend. Ik denk dat literatuur een heel breed begrip is, omdat er sprake is van zoveel verschillende onderwerpen, tijdens, schrijvers wel of niet vluchten uit de werkelijkheid, lange of korte

verhalen, gedichten. De meningen over bepaalde literatuurvraagstukken zijn ook heel breed. Je hebt namelijk romans, sonnetten, gedichten en korte verhalen. Dit loopt heel ver door en er zijn kenmerken die bij ieder aspect passen. Maar dit zorgt er ook voor dat het heel moeilijk te peilen is welk boek of gedicht onder welke stroming valt.

118. 6V

Tekst met kunstzinnige betekenis. Veel te moeilijke en vage tekst met meestal een vergezochte achterliggende betekenis. Literatuur is in mijn ogen niet handig of bruikbaar.

119. 6V

Literatuur is alles wat met teksten, schrift en verhalen te maken heeft. Dit kan verzonnen zijn maar ook waargebeurd. Dus alles wat op papier staat en wat een boodschap naar de lezer wil overbrengen. Een zin zonder boodschap of betekenis is in mijn ogen geen literatuur.

120. 6V

Literatuur is een boek dat over het algemeen als goed wordt beschouwd. Je mag een boek dat je schrijft niet zomaar literatuur noemen, daarvoor moet het wel aan bepaalde eisen voldoen. Het begrip 'goed' betekent niet dat het leuk is, maar dat het geschreven is op een bepaalde manier. Iets wat nooit literatuur kan zijn is een biografisch boek, zoals bijvoorbeeld een boek van een sporter.

121. 6V

Literatuur bestaat voor mij uit boeken die een beetje een inhoud hebben en waar echt over is nagedacht. Strips zoals Donald Duck of kinderboeken vind ik hier niet onder vallen, ook al is er wel nagedacht over deze boeken. De inhoud is te makkelijk. Een boek als Harry Potter vind ik daarentegen wel onder literatuur vallen. Een boek mag dus wel fictie zijn om onder literatuur te vallen, maar het mag niet te makkelijk zijn.

122. 6V

Verhalen omtrent thema's die invloed hebben op de maatschappij. Literatuur zijn vaak romans. Er wordt vaak gebruik gemaakt van beeldspraak, metaforen, symboliek en motieven. Je hebt verschillende stromingen in de literatuur. Stromingen die zijn ontstaan door de jaren heen, maar ook stromingen die al langer bestonden en een verandering hebben doorgemaakt. Thema's binnen de literatuur is verschillend per land. De boeken zijn goed bedacht en bevatten vooruitwijzingen, terugverwijzingen en verandering in chronologie.

123. 6V

Literatuur is tekst die geschreven is met een bepaald doel, zoals mensen informeren, amuseren en emotioneren. Boeken, tijdschriften, kranten maar bijvoorbeeld ook scripties. Als je kijkt naar boeken is er bij literatuur vaak een verborgen, verkapt boodschap achter om de mensen die het lezen iets bij te brengen of af te leren. Literatuur bereikt veel mensen en raakt veel mensen, vaak verspreid over de hele wereld. Als je kijkt naar de literatuurgeschiedenis dan zie je dat de boeken en stromingen die besproken worden een grote invloed hebben gehad.

124. 6V

Ik denk dat literatuur in het algemeen de verhalen zijn die schrijvers de afgelopen eeuwen hebben geschreven die ons als mensen iets leren over onszelf, een ander en de wereld daar omheen. Het leert ons de wereld te zien. Vanuit een andere tijd, een andere dimensie of een ander perspectief. Het lezen van literaire boeken laat ons kennis maken met de manier van denken in onze moderne en vroegere samenleving. Door boeken uit verschillende tijden te lezen kunnen we ook verbanden leggen qua

verandering en continuïteit. Het lezen van boeken die worden bestempeld als literatuur vormt ons en ons denken en maken die wie wij zijn, wil worden en ook wat we niet meer willen zijn of willen veranderen.

125. 6V

Ik zie literatuur als verhalen en teksten die inhoud hebben. De verhalen kunnen zowel fictie als non-fictie zijn. Literatuur is vaak geschreven door schrijvers die bekend zijn of meerdere boeken hebben geschreven. Literatuur is vaak pas literatuur als het op de een of andere manier een impact geeft of ervoor zorgt dat er over een fenomeen wordt nagedacht. Ook heeft literatuur een lang verleden, de literatuurgeschiedenis. Hierin zie je allemaal verschillende stromingen van literatuur naar voren komen, maar ook belangrijke en bekende schrijvers of bekende literaire werken.

126. 6V

Literatuur zijn teksten die over oneindig veel onderwerpen kunnen gaan. Er wordt een bepaalde waarde aan gehecht die niet wordt gehecht aan lectuur. Lectuur zijn vaak boeken die niet ergens over gaan en oppervlakkig blijven. Literatuur gaat vaak over een verhaal met een achterliggende gedachte, die niet altijd duidelijk is. Literatuur heeft op iedereen een andere invloed en de boodschap van een verhaal kan door iedereen anders worden geïnterpreteerd.

127. 6V

Literatuur zijn boeken waar wat meer achter zich dan gewoon een leuk verhaaltje of bijvoorbeeld een kinderboek. Het heeft vaak een personage die een ontwikkeling doormaakt. Een literair boek probeert vaak een boodschap over te brengen. De schrijver kan dus verwijzen naar maatschappelijke problemen in zijn boek.

Ik weet eigenlijk niet zoveel, maar ik hoop dat dit een beetje in de buurt komt.

128. 6V

Ik weet niet echt wat literatuur is. Ik heb ooit een tafel gezien met aan de ene kant literatuur en aan de andere kant lectuur. Ik weet dus dat literatuur geen lectuur is. Volgens mij werd er toen verteld dat het meeste wat je ziet en leest lectuur is. Ik denk dat de meeste boeken in het leerlab literatuur zijn. Ik dacht dat tijdschriften, nieuwsartikelen en strips geen literatuur waren, maar het kan zo zijn dat dat wel zo is.

129. 6V

Een manier van het schrijven van teksten die de mens intellectueel stimuleert. Dit zie je ook in bijvoorbeeld de literatuurgeschiedenis. Hier werden in teksten nieuwe ideeën en ideologieën gedeeld om mensen dingen te leren.

130. 6V

Literatuur is een als tekst weergegeven verhaal of stuk. Dit bestaat in alle talen en tijden. Zo is er Engelse literatuur, maar ook Nederlandse literatuurgeschiedenis. Literatuur hoeft niet per se fictie te zijn, al is dat meestal wel zo.

131. 6V

Literatuur zijn geschreven teksten met een creatieve gedachtegang daarachter. Dit kunnen verhalen en gedichten zijn. De creativiteit achter de geschreven tekst kan zijn een zelfbedacht verhaal, een indeling qua zinnen van een gedicht zoals bij het dadaïsme of metafors in een tekst. Een nieuwsbericht is dus geen literatuur. Het zijn namelijk geen zelfverzonnen verhalen. Wel is het literatuur als een nieuwsbericht op een poëtische manier verteld wordt.

132. 6V

Literatuur is te vinden in onder andere vormen, zoals verhalen en gedichten. Vaak geven deze verhalen en gedichten een bepaalde boodschap mee en/ of gaat het om een gebeurtenis. Literatuur bestaat al lang. Ik noem een aantal eeuwen best lang. Bij literatuur komen ook stromingen kijken, zoals bij Kaas de Nieuwe Zakelijkheid hoort. Dit is een speciale schrijfstijl die wordt toegepast. Met schrijfstijl bedoel ik dan bijvoorbeeld korte zinnen, makkelijke zinnen en geen godsdienst.

133. 6V

Literatuur is alle tekstuele vormen van kunst waarin emoties worden geuit in de vorm van woorden. Literatuur heeft meestal een achterliggende boodschap en wordt dus gebruikt als middel tot een doel. Het kan bijvoorbeeld worden gebruikt om kritiek te leveren op de maatschappij of om de lezers te helpen zichzelf en anderen beter te leren begrijpen. Onder literatuur vallen gedichten, romans, (auto)biografieën en muziek- en toneelteksten. Niet al deze vormen zijn per se literatuur.

134. 6V

Literatuur is het gebruik van taal om een boodschap over te brengen. Dit kan in de vorm van fictie boeken, non-fictie boeken, gedichten, korte verhalen en romans. Wat literatuur niet is, is bijvoorbeeld een schoolboek. Deze wordt gebruikt om wat te leren aan mensen en niet ter vermaak of om een boodschap over te brengen. Wat literatuur niet is, zijn reclames. Deze kunnen voorkomen op tv of in een folder. Maar hier wordt geen boodschap mee overgebracht. Literatuur focust zich op de oudere boeken/ verhalen. Dus wat ik eerder zei klopt gedeeltelijk. Op school hebben wij literatuurgeschiedenis gehad waar de focus lag op de achterliggende gedachte van de letterkunst. Dit zie ik als literatuur.

135. 6V

Literatuur is een verzamelnaam voor alle boeken, gedichten, poëzie en verhalen die geschreven zijn. Dingen die op social media worden geschreven, bijvoorbeeld meningen, zijn geen literatuur. De literatuur bestaat al heel lang en verandert steeds. Schrijvers gaan steeds andere dingen of op een andere manier schrijven.

136. 6V

Ik denk dat literatuur de schrijfstijl van diverse talen omvat en dat die stijl door meerderen moet worden geaccepteerd. Dit houdt onder andere stijlen in: expressionisme, dadaïsme, modernisme. Hetgeen wat kenmerkend is voor het schrijven van boeken bij bepaalde schrijvers.

Literatuur kan dus eigenlijk worden vergeleken met de geschiedenis van schrijfwerken die in zijn geheel worden geaccepteerd.

137. 6V

Literatuur is een kunstvorm waarmee verhalen worden geschreven. Het zijn diepe verhalen met een betekenis, dus geen strips. Een gedicht kan ook literatuur zijn.

Bijlage 3: overzicht van de labels open-vraag-enquête

Code	Groundedness
● afbeeldingen	1
● allerlei soorten teksten	11
● andere wereld	1
● artikelen	3
● auteur	4
● autobiografie	1
● beeldspraak	4
● Belangrijke boeken	2
● belangrijke rol	1
● bepaalde chronologie	1
● bepaalde manier van schrijven	8
● bepaalde waarde	4
● beschrijvend	1
● betekenis	3
● betekenis literatuur verandert	4
● boeken	66
● boekenweek	1
● boodschap	31
● breed begrip	4
● breed publiek	4
● brieven	1
● creatief	2
● cultuur	1
● detectives	1
○ dichtbundel	1
● diepe betekenis	12
● diepgang	4
● doel	11
● duidelijk	1
● dure woorden	4
● eigen interpretaties	2
● emoties	2
● erotiek	1
● Fabeltjes	1
● fantasie	1
● fantasyboeken	2
● fictie	11
○ gedichten	26
● geen afbeeldingen	6
● geen autobiografie	2

• geen dagboek	1
• geen fantasieverhalen	3
• geen fictie	3
• geen fragmenten van een boek	1
• geen gesproken tekst	2
• geen goede grens	2
• geen informele taal	1
• geen informerende teksten	1
• geen kinderboeken	13
• geen kookboeken	1
• geen kort verhaal	2
• geen lectuur	2
• geen meningen	1
• geen nieuwsberichten	9
• geen poster	1
• geen prentenboeken	2
• geen schoolboeken	8
• geen social media	2
• geen strips	22
• geen tijdschriften	6
• geen video's	3
• geleerde schrijvers	1
• genres	8
• gerecenseerd	2
• geschiedenis	2
• geschreven	19
• Geschreven bron	4
• griezelverhalen	1
• hele wereld	1
• historische romans	1
• iets laten voelen	6
• iets overbrengen	3
• in meenemen	1
• informatief	6
• ingewikkeld	2
• inhoud	1
• kenmerken	2
• kern	1
• kranten	1
• kunst	9
• Kunstzinnig taalgebruik	1
• kunstzinnigs	4
• lang	2
• langdradig	6

● lastige woorden	1
● leeslijst	2
● leren	10
● leuk	3
● literatuurgeschiedenis	7
● maatschappelijke problemen	3
● manuscripten	1
● meerdere betekenissen	3
● meerdere doeleinden	3
● mening	2
● metaforen	1
● moderne literatuur.	1
● moeilijk te begrijpen	2
● moeilijke taal	10
● moeilijke teksten	3
● mooi	6
● morele boodschap	1
● motieven	3
● motto	1
● Muziekliederen	2
● nadenken	6
● Nederlands taal	1
● niet alleen vermaken	5
● niet altijd te begrijpen	4
● niet bruikbaar	1
● niet interessant	3
● niet leuk	7
● niet poëzie	1
● niet stom	1
● niet te makkelijk	2
○ niet vertaald	1
● niet voor iedereen	1
● niet voor praktische doeleinden	2
● nieuwsartikelen	1
● non-fictie	11
● nu minder literaire teksten	2
● onderwijs	1
● onrealistisch	2
● ontdekken	1
● ontwikkeling personage	1
● oud-Nederlands	3
● oude boeken	14
● oude woorden	3
● overbrengen van ideeën	1

• persoonlijke voorkeur	1
• plot	1
• poëtische manier	1
• poëzie	8
• raken	2
• rare manier	1
• realistisch	2
• roddels	1
• roman	23
• saai	17
• Saaie boeken	5
• Saaie onderwerpen	1
• scripties	1
• senioren	2
○ sonnetten	1
• spanning	1
• sprookjes	4
• stijl	1
• stom	1
• stripverhaal	1
• stromingen	7
• symboliek	1
• tekst	20
• thema	3
• thrillers	1
• tijdschriften	1
• toneelstukken	2
• uitgebreid	1
• vaag	1
• veel ruimte	1
• verhaallijn	1
• verhalen	48
• verhalenbundels	1
• vermaken	8
• verschillende talen	3
• verschillende tijdperken	7
○ versjes	1
• verslagen	1
• vertalingen	1
• verwarrend	1
• verzameling woorden	1
• volgens bepaalde mensen	5
• volwassenen	1
• voor anderen	1

- vormt maatschappij 4
- vraagteken 1
- vragen beantwoord worden 2
- Weet niet 15
- weinig spanning 2

Bijlage 4: interbeoordelaarsbetrouwbaarheid

Eerste codeur (Else) * Tweede codeur (Irene) Crosstabulation

Count

		Tweede codeur (Irene)											Total	
		1	2	3	4	5	6	7	8	10	11	12		
Eerste codeur (Else)	1	12	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14
	2	1	14	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	16
	4	0	0	1	13	0	0	0	0	0	0	0	0	14
	5	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	1	4
	6	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2
	7	1	0	0	0	0	0	7	0	1	0	0	0	9
	8	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
	10	5	0	0	0	0	0	0	0	7	0	0	0	12
	11	2	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	3
	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	29	29
Total		22	16	1	14	3	1	7	1	8	1	30	104	

Symmetric Measures

		Value	Asymptotic Standard Error ^a	Approximate T ^b	Approximate Significance
Measure of Agreement	Kappa	,815	,042	19,617	<,001
N of Valid Cases		104			

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Bijlage 5: interviewprotocol leerlingen 4V en 6V

Voorafgaand aan het interview:

Ik wil je graag nogmaals bedanken om deel te nemen aan dit onderzoek. Zoals ik eerder benoemd heb, probeert dit onderzoek inzicht te geven in opvattingen van leerlingen over de term 'literatuur' en hoe leerlingen deze term uitleggen. Dit interview zal ongeveer 30 minuten duren, waarin ik je een aantal vragen stel.

Vooraf heb je toestemming gegeven om het interview op te nemen, dus ik zal de recorder nu aanzetten.

Voordat we beginnen met het interview, heb je nog vragen? [Bespreek deze vragen].

Als je tijdens het interview nog vragen hebt, stel ze gerust. Er is geen goed of fout. Ik ben benieuwd naar jouw eigen mening.

Onderzoeksvraag:	Achtergrondinformatie	Leeshouding	Conceptualiseren	Eisen
<i>Wat voor beeld hebben leerlingen uit 4 vwo en 6 vwo bij het woord 'literatuur' en in hoeverre verschillen deze beelden van elkaar?</i>				

Introductievragen

Om te starten met het interview, zou ik graag wat meer willen weten over jezelf.

In de les heb je eerder opgeschreven wat je als literatuur ziet. Hoe vond je dit om te doen? Vond je het moeilijk of kon je het zo invullen?	X	X	X	
Weet je nog wat je hebt opgeschreven? Heb je nog een idee?	X	X	X	

Overgangsvragen

Bedankt voor de informatie. Dan ga ik nu wat vragen stellen over jouw mening ten opzichte van lezen.

Vaak moet je voor Nederlands boeken goed laten keuren door docenten voordat je ze	X	X	X	X
---	----------	----------	----------	----------

<p>mag lezen. Wat vind je hiervan?</p> <p><i>Vervolgvrage:</i> Ben je het eens met de eisen die de docent aan jullie boeken stelt of zou je het anders willen zien?</p>				
<p>Wat is het meest literaire dat je ooit hebt gelezen? Waarom is dat zo?</p> <p><i>Vervolgvrage:</i> wat is volgens jou totaal niet literair en waarom?</p>	X	X	X	X

Sleutelvragen

Bedankt voor het delen van deze informatie. Nu zou ik graag wat vragen willen stellen over het onderdeel literatuur bij het schoolvak Nederlands.

<p>Ik heb twee verschillende fragmenten voor je uitgezocht. Zou je eerst fragment 1 willen lezen? [Interviewer geeft korte introductie van het fragment]</p> <p><i>Vervolgvrage:</i> Vind je dit fragment literair? Hoe komt dat?</p> <p><i>Vervolgvrage:</i> kijk nog eens naar het fragment. Markeer de zin die jij het meest literair vindt.</p> <p><i>Vervolgvrage:</i> wat kun je hierover zeggen?</p>		X	X	X
<p>Zou je fragment 2 willen lezen? [Interviewer geeft korte introductie van het fragment]</p> <p><i>Vervolgvrage:</i> Vind je dit fragment literair? Hoe komt dat?</p> <p><i>Vervolgvrage:</i> kijk nog eens naar het fragment.</p>		X	X	X

<p>Markeer de zin die jij het meest literair vindt.</p> <p>Vervolgvraag: wat kun je hierover zeggen?</p>				
<p>Welk fragment spreekt jou het meest aan en zou je graag in het geheel willen lezen?</p> <p>Vervolgvraag: waarom is dit zo?</p>		X	X	X
<p>Welke van de twee verhalen vind je literair gezien het meest interessant en waarom?</p>		X	X	X
<p>Denk je dat je beide fragmenten mag gebruiken voor jouw boekenlijst in de bovenbouw van het vwo? Indien ja: kan je uitleggen waarom je deze fragmenten geschikt vindt? Indien nee: kan je uitleggen waarom je deze fragmenten niet geschikt vindt?</p>		X	X	X
<p>Kun je een definitie geven van de term literatuur?</p>		X	X	X

Afsluitende vraag

Heb je nog vragen of opmerkingen over de onderdelen die we in dit interview hebben besproken? Wil je nog iets kwijt? Bedankt voor je tijd.

Bijlage 6: fragmenten Noort (2021) en Caris (2021)

Fragment 1

Introductie fragment: de moeder van Lies wordt vermist en het lijkt erop dat de moeder zelf achter de verdwijning zit. Isa wil dit niet geloven. Luuk is het broertje van Lies. Laura is de nieuwe vriendin van hun vader. De ouders van Lies en Luuk zijn een tijdje geleden gescheiden.

Laura heeft gekookt maar we kunnen geen hap door onze keel krijgen, en een vegetarische cordon bleu al helemaal niet. 'Het smaakt gewoon als vlees, hoor,' zegt ze afgemeten als Luuk braakgeluiden maakt. Ik neem alleen een hapje broccoli. Laura's wangen trillen van de stress. Ze vraagt of pap zijn telefoon nu

71

eindelijk eens vijf minuten weg kan leggen. Een van de twee heeft bedacht dat het gezellig is om aan het kookeiland te zitten, maar de krukken zijn te hoog, het licht is te fel, het zwartstene blad te kl.

'Niemand heeft iets gehoord of gezien,' zegt pap en even denk ik oprechte ongerustheid in zijn stem te horen. Ik kijk op van mijn bord. Hij geeft toch nog iets om mama. Laura's kaken malen dritig. Ze beweegt altijd alsof er ergens iets op slot zit en wanneer ze je kust, bonken haar jukbeenderen iets te hard tegen de jouwe. Ik kan me niet voorstellen dat zij goed in bed is, zei Evi laarst. Waarom is zij niet weg?

'Het lijkt erop dat mama haar vertrek heel goed heeft voorbereid,' zegt pap. Hij kan ons net zo goed midden in het gezicht slaan.

'Waar slaat dat op?' zeg ik en Luuk spuugt alle broccoli terug op zijn bord.

'Jezus, Pieter, wat ben je toch een godsgruwelijke hork,' sist Laura.

'Rustig, jongens. Ik bedoel alleen maar dat niemand iets weet, niemand heeft iets gemerkt aan haar, niemand heeft haar gezien en ze heeft al haar sporen gewist.'

'Hoezo heeft zij die gewist?' zeg ik. 'Jij doet alsof ze wilde verdwijnen. Ik weet zeker dat dat niet zo is. Iemand heeft haar.'

'Maar wie dan, Lies? Ik heb al haar contracten gesproken. Zelfs een paar van haar patiënten.'

'Cliënten,' zeg ik. 'Ze kan toch geheimen hebben? Heb je er wel eens aan gedacht dat ze die niet met jou wil delen?'

'Lies, in het licht van een verdwijning valt het recht op privacy wel weg. dacht ik zo.'

'Niet zo advocaterig doen, Pieter,' zegt Laura, die van de gelegenheid gebruikmaakt zich populairder te maken bij mij en Luuk.

'Luister, lieve schatten, ik ben twintig jaar met mama geweest. Ik ken haar. Ik weet hoe geloven ze is, maar ook hoe gevoelig. Soms heel blij, soms depressief. Dan gaat ze in haar eenjarige dingen zitten bekostigen. Ik denk echt dat ze op dit moment totale rust wil. En dat ze ineens weer terugkomt met een verklaring. Vroeger zei ze wel eens dat ze zin had om zomaar op de trein te stappen, naar het zuiden. Zoiets heeft ze gedaan.'

'Zonder geld, zonder telefoon, zonder haar kinderen,' zeg ik. 'Ze weet dat jullie in goede handen zijn bij ons. En geld en een telefoon heeft ze geregeld. Ik weet dat het pijn doet, jongens, maar het is de meest plausibele verklaring. Want waarom zou iemand mama ontvoeren?'

'Een gek? Daar werkt ze toch mee?' Laura slaat haar glas witte wijn in één teug achterover.

'Ze werkt met overspannen huisvrouwen en mannen in een midlifecrisis, Lau, niet in een tbs-kliniek.'

'Die kunnen ook behoorlijk gek worden, hoor.'

'Ze was verliefd,' bluf ik. Luuk gaat van tafel en stormt naar boven.

'Laat mij maar,' zegt Laura en ze loopt achter hem aan.

'Waarom zeg je dat nu pas?' vraagt pap.

Ik haal mijn schouders op. Mijn woorden hebben doel getroffen, ik zie het aan zijn ogen, die hij tot spleetjes knijpt.

'Op wie?'

'Weet ik veel. Ene Tom. Ik heb zijn nummer.'

'Jezus, Lies, je bent al net als zij. Dat nummer moet je aan de politie geven.'

'Dat heb ik natuurlijk allang gedaan,' zeg ik en ik loop weg van het kookeiland, achter Luuk en Laura aan.

Fragment 2

Ben woont samen met zijn ouders. Zijn zus Kim heeft een tijdje geleden zelf een einde gemaakt aan haar leven. Hettie is een van Bens vrienden.

krijgen de mensen om je heen de neiging voor heel normale dingen heel grote termen te gebruiken. Vooral weersomstandigheden moeten ineens van alles betekenen. Deze specifieke opmerking kwam van een oudtante, op de receptie na Kims dienst toen het twee minuten miezerde. Ze nam ma's hand in haar bevende klauwen, schudde haar hoofd en zei: 'De goden wenen.' Dat was de eerste keer dat wij weer ergens om moesten lachen. Nu zegt ma dit graag, ik denk om ons eraan te herinneren dat wij geen mensen zijn voor wie regen iets anders betekent dan regen.

'Waar was je?' vraagt ze.

'Bij Hettie.'

'Leuk.' Ze legt haar boek ondersterboven neer. 'Alles oké, Schaapje?'

'Zekers.'

'Nog bijzonderheden?' Ze draagt een gerafelde oude trui die tegenwoordig veel te groot voor haar is en waarin haar schouders nog smaller lijken. Er stroomt stroop door mijn aderen. 'Nee,' zeg ik. 'Alles normaal. In één rechte lijn op een glanzende toekomst af.'

Ze glimlacht en pakt haar boek weer op, zoekt met een vinger de regel waar ze was gebleven.

'Heb je gegeten?' vraagt ik.

'Ja.'

'Leugens en bedrog.'

'Ik zal zo wat eten.'

Ik haal een Tupperware-bakje uit mijn rugzak. 'Ik heb pannenkoeken voor je.' Hetties vader had er weer eens veel te veel gebakken, zei hij. Hij was ook zo slecht in hoeveelheden. Ik zou hem een grote dienst bewijzen als ik er een paar meenam naar huis.

*

Ma zit op de bank te lezen als ik thuiskom. Zelfs van die paar straten van Hettie naar mij ben ik doorweekt geraakt; water druppelt uit mijn haar op de vloer. 'De goden wenen,' zegt ze zonder op te kijken, een oud grapje van ons, of eigenlijk van haar tegen mij. Als je kind of zus doodgaat

'God die man,' zegt ze hoofdschuddend.

'Ma?

'Ja, Schaapje.'

'Ik ga naar boven, goed?'

'Hup.'

Op mijn kamer kruip ik in bed met mijn laptop en de documentaire van de Navy SEALs. Ik zet het geluid zo hard dat Herr Steinmanns basstem pijn doet door mijn koptelefoon en ik aan niets anders hoef te denken. De geïnterviewde SEALs zitten in een halfdonkere studio op een krukje. Ze worden van de zijkant belicht, door de schaduwen zijn hun kaken en borstkassen bijna cartoonesk mannelijk.

Bijlage 7: transcripten interviews

Interview 1 – meisje

Datum: 18 april 2023

Duur: 17:00

I: In de les bij mij heb je eerder opgeschreven wat jij als uh literatuur ziet.

R: ja, dat was ik wel een beetje vergeten. Dat was ik wel

I: uhu

R: wat ik had opgeschreven.

I: want hoe vond je het om te doen. Kon je het zo invullen of vond je het moeilijk?

R: ja, ik kon het wel zo invullen. Omdat ik lees zelf heel veel, vooral wel Engels. Ik lees niet echt Nederlands.

I: uhum.

R: eerst wel, maar ik ben overgestapt op Engels, dus ik wist al wel meteen wat het voor mij was, dus

I: oké, uhm en heb je nog enig idee wat je hebt opgeschreven of helemaal niet?

R: uh nee eigenlijk niet.

I: nee

R: nee, maar ik vergeet dat best wel snel dus dan uh

I: nee dat is ook niet erg. Uh voor Nederlands moet je vaak je boete je boeken laten goedkeuren door een docent.

R: uhum

I: Wat vind je hiervan?

R: ja ik vind het wel goed want niet dat iemand zo'n lullig boekje pakt of zo die eigenlijk gewoon voor de eerste klas is en dan voor de vierde klas dat gaat lezen. Dat slaat eigenlijk nergens op dus.

I: uhum. Dus je zegt van uh nee ik snap wel dat mensen dat moeten doen.

R: ja ik vind ik vind het ook zeker wel goed, vooral om minder gemotiveerde leerlingen wel gewoon een goed boek te laten lezen

I: ja, dus dan gaat het om niveau

R: en niet uh ja

I: ja oké en wat mijn vervolgvraag is dus ook ja ben je het dan eens met de eisen die wij die wij stellen aan een boek of zeg je van sommige eisen nou

R: nou ik weet niet precies wat alle eisen zijn, volgens mij niet vertaald. Daar was ik het niet echt mee eens

I: ja

R: uh omdat ik vooral vind dat Engels boeken beter ja die zijn bekender waardoor leerlingen ze vaak meer willen lezen dan Nederlandse boeken omdat ze die kennen

I: uhum

R: bijvoorbeeld boeken van Clean Hoyer nou de meeste leerlingen lezen ze niet maar kennen ze wel door gewoon TikTok

I: ja

R: dus als je die vertaald zou mogen lezen voor Nederlands denk ik dat mensen al uh dat leerlingen al veel meer verdiept gaan zijn

I: ja

R: en ook echt een boekverslag over willen schrijven omdat ze het leuk vinden

I: uhum, ja ja

R: dus dat vind ik dan wel wat minder, maar voor de rest dat het op niveau moet zijn vierde klas en bovenbouw dat snap ik allemaal daar ben ik het mee eens.

I: ja. Oké uhm wat is het meest literaire dat je ooit uh gelezen hebt?

R: uhm qua Nederlands of Engels?

I: ja nou wat jij ziet als literair, dus als je zegt nou de taal maakt niet uit dan mag je ook voor een Engels boek gaan.

R: uh ja het meest literaire boek dat ik heb gelezen in het Engels is dan *Animal Farm* van George Orwell.

I: ja

R: die vond ik echt heel erg tenminste ding het ging over uh een probleem in de maatschappij en daar ging hij dan een boek over schrijven op een andere manier

I: ja

R: en dat vond ik echt heel erg goed gedaan. Uhm en dan in het Nederlands vond ik eigenlijk uh ik heb niet echt Nederlandse boeken gelezen

I: nee

R: waarvan ik echt zou denken dat vind ik echt literatuur dus dat is ook wel een ding waarom ik meer in het Engels lees

I: uhum ja

R: omdat ik dat gewoon ik vind het beter of zo

I: ja

R: geschreven in het Engels. Misschien komt het ook aan het gebrek aan boeken die ik ken in het Nederlands.

I: uhum

R: dat kan ook maar

I: wel cool hor, George Orwell dat je dat al uh leest.

R: ja

I: ja heel leuk. Uh en wat is dan volgens jou totaal niet uh literair?

R: uh ja dat zijn van ik weet niet of je het kent uh Whattpad boeken.

I: uhum ja

R: dat vind ik echt dat vind ik uh het is leuk om te lezen als je een keer weet ik veel als je niks te lezen hebt maar het is echt het slaat eigenlijk nergens op want het is geschreven door meestal een ander kind

I: ja

R: of iemand die nog bijna geen schrijvervaring heeft. Het is wel goed een plek om mensen die schrijver willen worden

I: uhum

R: dat ze daarmee kunnen oefenen en dat mensen het ook kunnen lezen. Uh vaak wordt er ook feedback gegeven maar boeken die zijn vaak echt best wel slecht.

I: maar waarom is het dan niet literatuur?

R: omdat het uhm heel geschreven heel onrealistisch is geschreven.

I: ja

R: en dan het kan onrealistisch zijn uh als in het is fantasy of zo of scifi ofzo, maar dit is vaak niet eens scifi het is gewoon normaal uh fictie. Alleen het is zo onrealistisch geschreven dat het gewoon dat je je er gewoon niet kan inleven

I: oké

R: wat ik vaak heb als ik boeken lees dat ik een soort film in maak voor mijn hoofd en dat vind ik dan echt heel leuk

I: uhum

R: maar bij die boeken kan het gewoon niet, omdat het zo onrealistisch is

I: ja, ja

R: dus dat vind ik dan geen literatuur

I: nee. Oké. Uh ik heb twee fragmenten voor je uitgekozen en mijn eerste vraag is of je alleen fragment 1 wil lezen. Op de achterkant staat ook nog een deel en dit is zeg maar een klein stukje introductie

R: ja

I: zodat je een beetje weet waar je in het boek terecht komt.

R: oké

R: ik heb het gelezen

I: vind je dit fragment literair?

R: uhm ik vind het redelijk literair omdat ik me er best wel goed in kan inleven en het ook op een goede manier is geschreven. Het is zeker niet slecht geschreven.

I: uhum

R: uhm ja eigenlijk als je dit alleen zou lezen denk ik niet dat je hier meteen van kan zeggen oh het is echt literair want het is eigenlijk gewoon een te kort stukje tekst om dat je kunnen zeggen

I: uhum

R: uhm maar ik denk als er ja ik voelde nu niet echt de spanning of zo van oh er is echt iemand vermist dus dat vond ik dan wel wat minder

I: uhum

R: maar ik denk als ik het hele boek zou lezen en het ook echt goed geschreven zou zijn zoals dit dat ik het dan best wel literair zou vinden

I: oké. Uhm zou je de zin kunnen markeren die je het meest literair vindt van dit stukje?

I: kun je hem voorlezen?

R: uhm Een van de twee heeft bedacht dat het gezellig is om aan het kookeiland te zitten, maar de krukken zijn te hoog, het licht is te fel, het zwartstenen blad te kil.

I: oké en waarom vind je dit een literaire zin?

R: omdat er beeldspraak ja ik weet niet hoe je het noemt, zo'n uh drieslag achter iets in wordt gebruikt

I: uhum ja

R: en vaak als auteurs dat gebruiken, uh leest het of is het professioneel wordt professioneel gezien of zo. En daardoor denk ik oh nou deze schrijver weet echt waar ze mee bezig is.

I: ja dus dat is een stijlfiguur noem je dat

R: ja en het is een uh goede setting zeg maar. De setting wordt goed beschreven dus daardoor kan je het ook goed inleven, waardoor ik meer weet wat er aan de hand is.

I: ja oké. Dan mag je fragment 2 lezen. Dus dat is opnieuw weer hetzelfde ook uh weer een stukje op de achterkant en een klein stukje introductie.

R: uhum.

R: ja

I: ja en dan eigenlijk weer dezelfde vraag dus vind je dit fragment literair?

R: ja ik vind het bij Nederlands uh boeken vind ik het heel moeilijk om te zeggen

I: uhum

R: omdat ik daar bijna geen ervaring

I: uhum

R: ja ik weet niet of je het zo zegt

I: uhum ja

R: dus dan vind ik het wel moeilijk om te bepalen wat precies literair is en wat niet

I: uhum ja

R: maar ook weer hier worden er veel stijlfiguren en ook uh een paar beeldspraak gebruikt en daardoor maakt het voor mij wel literair omdat het echt goed geschreven is

I: ja

R: en niet op een flauwe manier en er worden geen uhm het wordt niet alleen maar uhm hoe het het gepraat zeg maar ook hoe heet het je krijgt ook dingen te zien in de gedachten van de persoon en dat vind ik uh belangrijk

I: ja klopt

R: net zoals hier werd en wat meer gepraat en niet echt uh kon je niet echt volgen in het hoofd van de persoon

I: uhum

R: en hier werd dat wel meer gedaan, dus dat vond ik wel beter.

I: ja oke. Uh kun je hier ook weer uh de zin markeren die je het meest literair vindt?

R: ja

I: kun je hem weer voorlezen?

R: ze worden van de zijkant belicht, door de schaduwen zij hun kaken en borstkassen bijna cartoonesk mannelijk.

I: en wat maakt deze zin literair?

R: ik denk omdat het weer uh heel erg beschrijvend is

I: uhum

R: het is echt heel erg beschrijvend waardoor het ook weer goed de setting en dat vind ik echt wel heel belangrijk dat auteurs dat doen, want anders dan lees je gewoon een verhaal en kan je er niks bij inbeelden waar het verhaal wordt afgespeeld, wanneer het was en blablabla.

I: uhum

R: en hier wordt het wel goed gezegd en ik vind ook dat ze het op een goede manier beschrijven en ook weer net zoals daar, uhm het voelt meer hoe heette het ja ik denk niet dat dit een stijlfiguur ja misschien beeldspraak omdat ze cartoonesk zeggen uhm maar dat vind ik goed als mensen als auteurs dat gebruiken om een setting te beschrijven

I: ja dus dat het echte beschrijvend is?

R: ja

I: ja

R: dat vind ik wel heel belangrijk

I: oké uhm welk fragment spreekt jou het meeste aan en waarvan je zegt nou dit boek zou ik wel in het geheel willen lezen?

R: ik denk uh het eerste fragment

I: uhum

R: omdat het gewoon meer spanning had, het klonk interessanter en nu heb ik vooral bij fragment 2 was het vooral een conversatie tussen twee mensen en kom je eigenlijk niks te weten over waar het boek nou precies over gaat behalve dan het stukje van de uh introductie.

I: uhum ja oké. En welk fragment is of vind je literair gezien het meest interessant?

R: uhm ik denk ook fragment 1 omdat het de schrijfstijl was profess ja of hoe heet het het voelde professioneler of zo

I: uhum en hoe kwam dat?

R: uhm ja vind ik wel moeilijk te zeggen maar de gesprekken waren realistischer voor mij dan

I: ja

R: dan bij fragment 2 en ik vond het ja hoe heet is ja gewoon de manier waarop de spanning werd beschreven vond ik. Uhm ik vond het makkelijker te begrijpen dan fragment 2 want daar snapte ik eigenlijk niet wat de spanning eraan had moeten zijn

I: uhum ja

R: of ja hoe heet het of wat uhm het zielig want die zus is overleden, want wat daar anders aan was?

I: ja. Dus die spanning is voor jou wel een uh belangrijk element bij de keuze voor je boek zeg maar

R: ja want daarom daardoor word je daardoor blijf je lezen. Want als dit het hele boek zou doorgaan bij fragment 2, dan denk ik zeker dat ik na drie hoofdstukken denk nou ik leg het maar weg.

I: ja

R: het is niet leuk of zo.

I: En die spanning maakt die het dan ook literairder het boek?

R: ik denk het wel omdat je dan gewoon meer wordt ingezogen in het boek

I: uhum

R: je wil het lezen en daardoor leef je je ook meer in

I: uhum

R: waardoor je het ook interessanter gaat vinden

I: oké. Uh denk je dat je beide fragmenten zou mogen gebruiken voor je leeslijst?

R: hm

I: of is er een waarvan je zegt nou die sowieso of die twijfel ik

R: nou eigenlijk misschien tegenstrijdig tegen mijn eigen

I: nee

R: tegen mijn vorige, wat ik zei

I: ja

R: ik denk eerder dat fragment 2 op de leeslijst staat en fragment 1 eigenlijk niet

I: oké

R: omdat fragment 1 meer uhm jong adult voelt

I: ja

R: dan fragment 2

I: ja oké en wat maakt dan dat verschil?

R: ik denk uhm omdat het vaak jong adult boeken hebben vaak meer een zo'n spanning van er is iemand vermist

I: uhum

R: en bij adult boeken is het meer zo van er is iemand doodgegaan en dat is nu letterlijk ook wel een beetje het verschil

I: ja

R: dus ik gok dat fragment 2 op de leeslijst staat en fragment 1 niet

I: oké en dat baseer je dan op het niveau eigenlijk?

R: ja eigenlijk wel. Tenminste ook over mijn over alle andere boeken die ik ook een keer heb gezien hier in het Leerlab, op de leeslijst staan en de rest niet

I: uhum ja

R: dus dat kan ook helemaal fout zijn maar

I: oké. Uhm kun je nog een keer een definitie geven van wat jij ziet als literatuur?

R: ja dat vind ik een heel lastig want het is voor iedereen natuurlijk anders

I: ja daarom

R: maar dan snap ik ook niet als je aan een echt een literair iemand vraagt uh een literaire auteur vraagt wat hun literatuur vinden dan denk ik dat hun uhm hoe heet het betekenis ding dat dat zwaarder geldt dan dat van iemand uit de middelbare school natuurlijk

I: ja, maar ik ben benieuwd naar jullie naar jullie mening

R: ja, ik denk dat het literatuur je moet je zeker kunnen inleven inleven in het boek. Je moet er echt geïnteresseerd ik kunnen zijn, het moet in ieder geval niet saai zijn

I: nee

R: nu is saai natuurlijk voor iedereen anders, maar ik vind zeker dat je het makkelijk moet kunnen doorlezen en niet dat je overal vastloopt of zo ik vind ook dat je erover moet nadenken. Ik vind dat de auteur de lezer moet laten nadenken over iets en niet alleen maar informeren of zo

I: uhum

R: uhm dus en ook de schrijfstijl. Ik vind dat er beeldspraak en stijfliguren moeten gebruikt worden omdat het gewoon veel professioneler en hoe heet het magischer

I: ja

R: ik weet niet, ik weet niet hoe je het kan noemen. Ik maak je het veel magischer voor de persoon die het leest

I: ja

R: want ik denk dat het allerbelangrijkste aan literatuur is dat de lezer zich kan inleven in het verhaal

I: ja

R: dus dat de lezer de hoofdpersoon is om het zo maar even te zeggen

I: uhum

R: want ik denk dat daardoor de meeste mensen lezen

I: ja

R: want ze willen niet even hun eigen leven lezen ze willen gewoon een ander boek lezen om in die wereld te kunnen leven of zo

I: ja

R: ik denk dat dat het belangrijkste is

I: oké dankjewel. Wil je verder nog iets kwijt over dit onderwerp?

R: nee eigenlijk niet echt nee

I: oké nou dan was dit het.

Interview 2 – jongen

Datum: 18 april 2023

Duur: 14:43

I: oké nou in de les heb je eerder bij mij opgeschreven wat jij uh ziet als literatuur.

R: ja

I: Hoe vond je dat om te doen?

R: ja ik vond het op zich wel grappig om even op te schrijven wat ik ervan vind

I: uhum

R: een mening uiten dus

I: en uh kon je het dan zo opschrijven of vond je het dan toch nog wel lastig

R: het is toch wel lastig om zo'n begrip te definiëren en zo, maar het lukt uiteindelijk wel. Dus

I: ja

R: ja

I: want kun je je nog iets van herinneren of zou je zeggen nee

R: oeh nee ik weet wel dat ik oud Nederlands of zo heb opgeschreven, maar weet ik eigenlijk niet.

I: nee oké en uhm wat vind je ervan dat je uh je boeken moet laten goedkeuren door een door de docent voor Nederlands?

R: ja op zich vind ik dat wel goed. Ja, vooral op niveau blijven lezen en zo anders ga je dalijk hele andere soorten boeken lezen die eigenlijk niet op niveau zijn.

I: uhum. Dus vanwege dat dat het niveau aspect vind je het wel goed dat het moet.

R: ja

I: ja en van de andere eisen, ben je het daar uh daarmee eens?

R: wat zijn de andere eisen?

I: nou vaak is er ook een eis dat je niet vertaald mag lezen voor Nederlands

R: ja

I: dat je geen boek uit bijvoorbeeld het Engels mag lezen. Wat vind je daarvan?

R: ja op zich aan de ene kant vervelend dat sommige boeken uit het Engels vertaald zijn wel leuker, maar een keer een boekje die helemaal Nederlands is vind ik ook niet erg.

I: uhum. Nee oké. Dus jij vindt het eigenlijk niet zo heel erg dat ik dan soms zo loop te zeggen van nee dat mag niet en dat mag niet.

R: nee, maakt mij niet zoveel uit.

I: nee jij zegt gewoon het hoort erbij

R: ja precies.

I: oké. Uhm wat is het meest literaire dat je ooit uh hebt gelezen?

R: oeh

I: Dus het hoeft niet per se bij Nederlands te zijn, kan ook of in een andere taal of gewoon thuis.

R: was dat die Reinaert? Dat was ook een echt ja

I: ja, Reinaert? Wat maakte dat dan literair vond jij?

R: Vooral het oud Nederlands

I: uhum ja

R: en dan vooral het is eigenlijk wel vertaald van het oud Nederlands, maar het

I: oké en nog andere aspecten dat het literair maakte of?

R: ja wat moeilijk taalgebruik, maar voor de rest valt het mee

I: oké en wat uh is dan het minst literaire dat je ooit hebt gelezen?

R: *Grijze jager* denk ik

I: oké en waarom is dat dan niet literatuur?

R: ja sowieso uit het Engels vertaald

I: uhu

R: het is meer een spanningsboek en zo en geen oud Nederlands of oud taalgebruik dus

I: ja oké en uh je zei al van nou dat het vooral spanning was, zei je dat nou?

RI: ja

I: vind je dat dan ook een onderdeel dat niet echt hoort bij bij het literaire?

R: ja

I: ja

R: ja ik vind het meestal meer saaier boeken

I: uhu oké en dan waarschijnlijk ook met een bepaald woordgebruik?

R: ja

I: want wat is dan dat bepaalde woordgebruik?

R: ja veel hele moeilijke woorden vind ik vaak

I: uhum

R: dat er in komen en ja net zoals oude woorden weer dat die terugkomen

I: ja

R: die je niet echt goed herkent

I: nee dus dat de taal niet echt iets een taal is die je normaal gewoon zou spreken. Nu

R: ja

I: oké uhm ik heb twee verschillende fragmenten uitgekozen

R: yes

I: en mijn vraag is of je eerst fragment 1 wil lezen. Op de achterkant staat de rest

R: ja

I: en hier is nog een heel klein stukje introductie, zodat je een beetje weet waar je in het uh verhaal terecht komt.

R: yes

R: yes

I: vind je dit fragment uh literair?

R: uh nee ik denk het niet.

I: uhu oké. En waarom niet?

R: uh ik vind dat er niet super moeilijke woorden in zijn gebruikt

I: uhu

R: de zinnen zijn best wel kort en gewoon makkelijk. Uh aan de ene kant zit er wel wat spanning in en ja meer weet ik ook niet echt. Maar ik denk niet dat deze literair is.

I: nee oké. Uh zou je de zin kunnen markeren die je toch als meest literair dan ziet.

R: oh dat is ergens volgens mij hier. Even kijken

R: ik denk deze.

I: kun je de zin voorlezen?

R: uh ze beweegt altijd alsof er ergens iets op slot zit en wanneer ze je kust, bonken haar jukbeenderen iets te hard tegen de jouwe.

I: oké en wat maakt deze zin dan toch nog literair?

R: ja de uh jukbeenderen dat gebruik je niet heel vaak en een beetje de woordkeuze

I: ja oké want is dat dan alleen woorden die je niet zo vaak gebruikt of is het nog meer

R: ja vooral vooral niet vaak gebruikt

I: oké en verder? Wat vind je van het beschrijvende deel?

R: hoe bedoel je?

I: vind je dit stuk heel beschrijvend? Veel details?

R: ja heel veel details zitten erin ja

I: en is dat ook iets wat het literairder maakt?

R: ja dat denk ik wel. Vaak zijn hele literaire teksten heel erg ja zitten er veel details in.

I: ja oké. Wil je verder nog iets zeggen over dit fragment?

R: nee niet per se

I: nee? Dus over het algemeen niet literair?

R: nee dat denk ik niet

I: oké nou dan uh het tweede fragment. Dus ook weer een stukje inleiding en op de achterkant staat dan nog een klein stukje

R: yes

R: yes

I: vind je dit fragment literair?

R: ik denk het wel.

I: ja oké en waarom?

R: uh ja veel van die soort van ja hoe noem je dat uitdrukkingen of zo ja

I: zoals? Kun je een voorbeeld geven?

R: ja even kijken. Hier zag ik of zo iets. Uh er stroomt stroop door mijn aderen.

I: uhum

R: ja dat zeg je niet vaak en zo en ja

I: beeldspraak is dat

R: ja beeldspraak ja en heel veel van dat soort voorbeelden staan er in de tekst

I: uhum oké dus dat gaat dan om het taalgebruik

R: ja

I: en verder wat maakt dit verder nog uh literair?

R: uh dit zijn wel iets langere zinnen weer, uh ook soms best wel details die erin zitten in een zin. Ja dat was het wel redelijk

I: uhum en het verhaal zelf?

R: ja dat. Valt op zich wel mee hoe literair het is maar het is vind ik vooral heel literair geschreven.

I: oké. Kun je hier ook weer de zin markeren die je het meest literair vindt?

I: kun je hem voorlezen?

R: uh nu zegt ma dit graag, ik denk om ons eraan te herinneren dat wij geen mensen zijn voor wie regen iets anders betekent dan regen

I: ja

R: dat is een soort beeldspraak denk ik

I: oké en verder, wat maakt deze zin literair dus afgezien van dat stukje

R: uhm best wel lange zin op zich weer

I: oké en het woordgebruik?

R: uh dat vind ik op zich wel meevallen. Ja ma dat zeg ja zeg ik ook niet meestal heel vaak

I: nee

R: maar dat is vaak van vroeger ma, dat ze dat zeiden. Maar meer niet echt

I: nee oké en dus de schrijfstijl is dus inderdaad met beeldspraak?

R: ja

I: oké. Welk van beide fragmenten vind je zelf het interessant en zou je dan uh als je moet kiezen het boek van willen lezen?

R: uh ik denk fragment 2 omdat het beginstukje

I: uhum

R: de introductie mij heel erg aanspreekt maar

I: dus dat is gebaseerd op het hele verhaal eigenlijk?

R: ja

I: en als je kijkt naar deze fragmenten, vind je het dan moeilijk om te kiezen

R: ja dan vind ik het moeilijk om te kiezen

I: ja oké

R: zoveel informatie heb ik er nog niet kunnen uithalen

I: nee en je zegt dus nou he de introductie van fragment twee spreekt mij wel aan. Waarom maakt dat dan dat je boek 2 zullen we dan maar zeggen, liever zou willen lezen dan 1?

R: Uh ja of fragment 1 lijkt me iets saaier. Lijkt me gewoon iets saaier van het beginstukje en zo. Ik weet niet.

I: oké en welk fragment vind je literair gezien het meest interessant?

R: uh dan denk ik ook fragment 2

I: uhu kun je uitleggen waarom?

R: uh veel beeldspraak en zo

I: ja oké en nog andere dingen los van beeldspraak?

R: uh ja de langere zinnen iets mah moeilijker taalgebruik wel wel mee

I: uhu

R: maar meer niet echt

I: oké. Denk je dat je beide boeken zou mogen lezen voor je leeslijst?

R: oeh

I: dus zou ik dit denk je goedkeuren?

R: ik denk fragment 2 wel.

I: ja en waarom 2 dan sowieso wel?

R: uh door veel beeldspraak en zo.

I: uhu

R: dat zie je in de onderbouw heb ik dat nog nooit zo vaak gezien

I: ja oké

R: en boek 1 denk het ook wel.

I: oké en waarom boek 1 ook?

R: daar staat iets moeilijker taalgebruik in

I: uhum

R: vind ik

I: zoals die zin die je gemarkeerd hebt of

R: ja en hier godsgruwelijke hork

I: uhum

R: dat zie je ook dat is in de onderbouw heb ik dat nooit zo vaak voorbij zien komen.

I: nee oké. En qua niveau. Welk boek denk je dan dat een hoger niveau zou hebben?

R: ik denk fragment 1 wel.

I: uhum oké en waarom?

R: dat is een gok maar

I: oké dus dat is je gevoel?

R: ja dat geeft mijn gevoel aan maar

I: en dan komt dan misschien door het woordgebruik dat je net noemde ken ik of?

R: ja dat denk ik wel

I: oké uhm kun je nog een keer een definitie geven van wat jij ziet als literatuur?

R: uh vaak oude teksten met oud Nederlands gebruik, lange zinnen, moeilijke woorden

I: uhu

R: ja dat is het wel een beetje

I: oké uh wil je verder nog iets kwijt over dit onderwerp? Deze dingen die je gelezen hebt?

R: nee niet echt

I: nee oké nou dan was dit het.

Interview 3 – jongen

Datum: 18 april 2023

Duur: 16:21

I: uhm nou kun je nog herinneren dat je bij mij in de les een keer hebt opgeschreven wat je

R: dat kan nou ik herinner met niet wat ik heb opgeschreven, maar ik kan

I: het idee

R: ja

I: oké, hoe vond je het om te doen? Kon je het zo opschrijven of?

R: nee ik vond het wel een beetje moeilijk om uit te leggen. Ik heb het ook nog wel met [naam] en [naam] en [naam] hebben we het wel een beetje besproken van wat we nou echt vonden maar het is wel een beetje een moeilijk begrip om in uh ja in woorden uit te leggen

I: uhu ja. Oké dus je hebt er eerst even over nagedacht en daarna opgeschreven?

R: ja

I: en kun je je nog iets herinneren van wat je hebt opgeschreven of eigenlijk echt geen idee

R: nee ja misschien heb ik ik weet wel dat ik een beetje van die voorbeelden heb uh heb gegeven van wat allemaal literatuur was

I: uhum

R: volgens mij had ik opgeschreven dat het niet iets van strips of zo

I: nee

R: ik weet niet precies meer wat het was maar

I: oké uhm vaak je moet je voor Nederlands je boeken ook laten goedkeuren door de docent.

R: ja

I: Wat vind je daarvan? Dat het moet?

R: nou ja op zich wel uh prima ja nee het is gewoon vaak zijn die boeken in de bovenbouw die je dan moet lezen vinden mensen iets minder uh leuk om te lezen of zo

I: uhu

R: alleen ja het boek moet wel een bepaald niveau hebben anders blijven we de hele tijd dezelfde boeken lezen. Dus op zich ik snap het wel, maar soms is het wel wat minder uh

I: ja zoals [naam] die wilde voor de derde keer uh

R: Oorlogswinter lezen ja

I: ja haha uhm maar ben je het dan ook eens met de eisen die de docent aan de boeken stelt?

I: dus we hebben het al gehad over het niveau, dus dat snap je dan denk ik wel.

R: ja

I: maar zoals dat het niet vertaald mag zijn?

R: ja ja dan is het niet echt Nederlandse literatuur. Dan is het meer door een Engels of nou ja niet perse door een Engelsman geschreven, maar nou ja ik vind op zich het is wel het vak Nederlands dus ik snap wel dat het Nederlandse literatuur moet zijn maar ik heb ook het gevoel dat er heel veel boeken zijn uit Engels vertaald die ook gewoon waarvan je ook best wel veel van kan leren en dat is dan ja dat vind ik dan zonde dat je die niet kan lezen, want er zijn best wel veel Engels vertaalde boeken waar iets meer onze interesse ligt in plaats van ja Nederlandse literatuur.

I: uhum, ja oké. Dus dan zou je zeggen nou die eisen mogen wel wat ruimer?

R: ja

I: oké. Kun je nog het meest literaire boek herinneren dat je ooit gelezen hebt?

R: nou ik heb een keer ik had vroeger had ik altijd bij de bieb een abonnement

I: uhum ja

R: volgens mij ben ik dat pasje kwijtgeraakt

I: ja

R: maar goed en dan heb ik uh zo'n oud boek van uh King Artur gelezen

I: ja

R: dat zo zo een zo een verhaal

I: ja en dat vond je dan wel echt een literair

R: ja dat vond ik wel uh ja

I: oké en wat maakte dat dan literair?

R: uh nou ja vooral omdat het gewoon een heel erg dik boek was

I: ja

R: en toen was ik echt iets van 11 of 12 of zo dus dat was wel indrukwekkend

I: ja

R: ja ik denk ook dat het een bepaalde vorm van taalgebruik is het is niet uh te lollig en zo

I: uhu

R: en dan zo

I: Wat is volgens jou dan totaal geen literatuur?

R: nou een Donald Duck of zo

I: een Donald Duck. En waarom dan niet?

R: nou ja dat is toch meer gericht op uh de plaatjes en het vermaken van de uh persoon zelf met allemaal grappen en daar zit niet echt een bepaalde betekenis achter of iets wat uh de schrijver met het boek wil bereiken

I: uhum ja oké. Uhm ik heb twee fragmenten uitgekozen. Je mag eerst de eerste lezen. Dit is een klein stukje introductie en op de achterkant staat uh de rest.

R: oké. Wacht dit is een ding?

I: ja met de achterkant erbij.

R: oké.

I: heb je het gelezen?

R: ja

I: vind je dit fragment literair?

R: ja ik denk het wel

I: oké en waarom

R: nou ik heb het op zich uh taalgebruik sowieso wel. Ik heb het gevoel dat het best wel uh qua niveau best wel prima is. Ik denk niet iets wat ik in de zesde zou lezen maar op zich ik denk dat het voor de vierde klas wel qua niveau goed genoeg is

I: uhum. Kun je dat dan uitleggen? Wat maakt dan dat dit boek

R: nou ja het gebruik van woorden en uhm soort van omschrijvingen van situaties

I: ja

R: want dat kan je dan heel makkelijk zou je dat dan kunnen zeggen alleen hier wordt het dan wat uitgebreider beschreven. Allemaal dat soort dingen die maken dat het verhaal iets van een hoger niveau is

I: uhum

R: ja en uh ja ik vind het op zich ook wel de opbouw van spanning van uh ja in het verhaal zit ja het is een beetje een kort verhaal

I: ja ja

R: is een beetje moeilijk te zeggen maar uhm als je gewoon wat langer het boek dus ik denk dat je in zo'n verhaal heel makkelijk die spanning op kan bouwen doordat ze steeds dichterbij de moeder ja ik weet niet precies waar het verhaal over zou gaan

I: uhu

R: maar ook die vader die dan juist denkt van dat die moeder niet uh dat die moeder gewoon weg is gegaan en die kinderen denken dat ze ontvoerd is

I: ja

R: en ik weet niet misschien heeft die vader nog een bepaald geheim. Je zou hier heel makkelijk een bepaalde plottwist of een beetje een heel complex verhaal van kunnen maken met

I: ja ja, dus dat maakt het dan ook wel literair?

R: ja

I: ja oké. Uhm kun je de zin markeren die je als meest literair ziet van dit stukje tekst?

R: uh. Ja dan zou ik iets van zoiets doen.

I: oké. Kun je hem voorlezen?

R: mijn woorden hebben doel getroffen.

I: oké

R: dat is uhm volgens mij een personificatie

I: uhum

R: ja dat is omdat woorden niet doel kunnen treffen

I: uhum

R: ja dat is een vorm waarmee je tekst wat uh ja

I: beeldspraak

R: ja

I: ja en verder? Kun je verder nog iets over zeggen? Dus jij vindt die stijlfiguren en metaforen vind je dus wel een belangrijk onderdeel

R: ja ik denk dat dat er wel voor zorgt dat de tekst iets nou ja fraaier

I: uhu

R: en ik vind dat wel bij literatuur passen want dat is dan maakt het het wat moeilijker

I: ja oké. Uhm dan mag je fragment 2 lezen. Dus ook daar weer een klein stukje introductie.

R: ja

I: op de achterkant staat nog een klein beetje.

I: vind je dit fragment literair?

R: uhm nou op het begin dacht ik van dat het best nog wel een hoger niveau was dan dit

I: uhum ja

R: alleen op het einde het is meer een soort van uh conversatie op het einde waar niet heel erg bij dat deel zou ik dan zeggen van ja het kan gewoon een deel uit het boek zijn dat wat minder literair is

I: uhum

R: maar uhm nou ja ik zou nog steeds wel zeggen dat het ja

I: ja en waarom dan?

R: nou ja ook weer bijvoorbeeld hier de goden wenen.

I: uhum

R: het gebruik van allemaal dat soort uh ja dat soort uitspraken die zorgen er echt wel voor dat het ja dat het niveau hoger is, dat het verhaal complexer wordt

I: ja en verder, nog andere dingen?

R: uhm ja ook ja ook weer beschrijvingen die dan best wel wat meer uitgebreider zijn, bijvoorbeeld hier in haar bevende klauwen, allemaal dat soort kleine dingen die ervoor zorgen dat de tekst wat uh

I: ja

R: van een hoger niveau is en ja

I: kun je ook weer de uh zin markeren die je als meest literair ziet? In dit fragment?

R: ja ik zou dan toch hier gewoon op het begin ook met die goden wenen en

I: ja

R: ja dat eigenlijk

I: en waarom is dat dan literair? De goden wenen?

R: nou ik denk ik denk niet dat heel veel mensen van mijn leeftijd zo'n zo'n zin zeg maar even uit de hoge hoed toveren als ze in een normaal gesprek zitten en ik denk dat bij literaire dat wel vaak uh vaak voorkomt. Van die zinnen die je normaal niet als wij met z'n tweeën een gesprek zouden voeren, dan zouden we dit soort dingen niet echt zeggen maar in een boek komt dat dan wel

I: ja en heeft dat nog een doel? Dat dat in een boek wel terugkomt of

R: ja ja ik denk dat dat uhm nou bijvoorbeeld hierdoor door dat gesprek kan je je juist heel erg inleven in het verhaal

I: ja

R: en dit maakt dan ook wel weer een beetje de afstand van dat uh innemen ja zo iets zou ik zeggen maar ik weet niet per se hoe dat er in uh hoe ik dat goed moet uitleggen

I: ja oké uhm als je uh van deze twee fragmenten een van beide boeken zou moeten lezen. Voor welk boek zou je dan gaan?

R: ik zou dan voor fragment 1 gaan.

I: ja en waarom?

R: want zoals ik daarnet heel erg zei, ik denk dat dit boek heel erg complex kan zijn. Ik denk dat er heel veel plottwisten kunnen zijn en mij lijkt dit een heel erg spannend boek.

I: ja

R: en dit zou dat ook kunnen, maar ik kan hier niet heel erg veel uithalen van ja welke richting dit boek uitgaat maar hier kan ik mij heel erg veel bij voorstellen en dat is dan

I: oké en welk van beide fragmenten vind je literair gezien het meest interessant?

R: uh ik denk ook fragment 1.

I: ja en waarom?

R: nou ja omdat uhm hier vooral dat gesprek naar voren komt

I: ja

R: en ik denk dat uhm dit meer een nou ja hier heb je ook wel wat gesprek maar dit is denk ik iets hoe zeg je dat ja ik vond dit gewoon leuker om te lezen eigenlijk

I: ja oké, nee dat is prima hoor. Uhm denk je dat je beide fragmenten zou mogen gebruiken voor je leeslijst? Dus denk je dat ik beide boeken zou goedkeuren?

R: uhm ja dat is een moeilijke vraag. Ja ik denk het eigenlijk niet

I: nee

R: ik denk fragment 1 misschien wel

I: oké en 2 niet?

R: en 2 niet

I: oké en waarom?

R: nou uhm fragment 1 of uh fragment 2 hier uh bijvoorbeeld op een kamer kruip ik in bed met mijn laptop en de documentair van de Navy Seals. Ik vind dat een beetje dit is wat makkelijker en ik heb ook wel boeken gelezen in de eerste, tweede, derde die dat zou best wel dit niveau kunnen zijn

I: uhum

R: en ik heb het gevoel dat dit toch wel wat complexer is en ik denk dat hier ook wel, zoals wel eerder gezegd, dat hier ook wel een uh achterliggende gedachte of dat het heel erg. Ik denk dat je heel veel met dit verhaal kan. Het is een beetje moeilijk om in zo'n kort fragment nou te zeggen

I: dat snap ik

R: maar ik uh zou het dan denk ik wel fragment 1 zou best wel kunnen en fragment 2 niet.

I: oké uhm kun je nog een keer een definitie geven wat literatuur volgens jou is?

R: ja uhm

I: het hoeft dus niet goed of fout te zijn, want het is wat jij vindt

R: ja nou ik zeg dat ik zou zeggen dat literatuur meer een stuk tekst is die uhm van een schrijver die echt een bepaald doel heeft met uh de tekst dus dat de lezer van die tekst dat die er iets van zou kunnen leren.

I: uhum

R: en ik zou ook niet zeggen dat dat doel dan per se vermaak is, maar ja meer dat gewoon de lezer er iets van leert

I: oké. Heb je verder nog iets in te brengen over dit onderwerp?

R: niet echt

Interview 4 – jongen

Datum: 19 april 2023

Duur: 15:08

I: zo uhm in de les heb je eerder al wel eens opgeschreven wat je uh als literatuur ziet. Hoe vond je dat om te doen?

R: ja nou ja ik had zelf nooit echt goed over nagedacht wat literatuur nou precies is. En nou ja, ik denk ook persoonlijk niet dat er een antwoord goed is

I: uhum

R: maar ja ik vond het wel interessant om een keertje over nadenken.

I: ja moet je er lang over nadenken of kon je eigenlijk zo wel wat opschrijven?

R: ja ik kon op zich wel meteen opschrijven wat ik uh wat ik ervan vond

I: oké, mooi. Kun je ook nog herinneren wat je hebt opgeschreven? Of ongeveer/

R: helaas niet nee.

I: geen idee?

R: nee ik heb geen idee meer

I: nee nee dat is ook helemaal niet erg. Uh vaak moet je voor Nederlands je boeken laten goedkeuren door uh door een docent. Wat vind je daarvan?

R: ik vind het heel jammer want ja we krijgen nu dan niet zelf de keuze om te lezen wat we ook echt leuk vinden. En dan zegt school van oh ja we willen heel graag dat de leerlingen meer lezen, maar er zijn zoveel eisen aan lezen aan welke boeken je mag lezen en dat vind ik jammer want ook dat is een van de redenen denk ik dat mensen minder boeken lezen.

I: ja want je begint zelf eigenlijk al over die eisen. Wat vind je van die eisen die wij uh hier stellen?

R: ja ik vind ze zelf ja niet leuk, want ja je mag maar een boek van een schrijver lezen en uh ja ik heb een schrijver die ik heel leuk vind om te lezen, maar ik mag nu dus geen boeken meer van hem lezen.

I: nee. Welke schrijver is dat?

R: Rob Ruggenberg dus uh ja.

I: en zijn er andere eisen? Dus naast dat je maar een boek per schrijver mag lezen

R: nou ja het moet een Nederlandse schrijver zijn en ik weet allemaal niet wat de rest van de regels zijn maar ja ik snap ook niet zo goed waarom Engelse vertaalde boeken dan ook niet goed zijn, want ook dat zijn voor mij gewoon goede boeken.

I: ja, oké dat snap ik wel. Uhm wat zou je dan anders willen zien aan die eisen?

R: dat er gewoon meer vrijheid is in welke boeken je nou precies kan lezen

I: uhum

R: want er zijn hier gewoon zo gericht op dat je precies dit soort boeken moet lezen, van dit soort schrijver van

I: ja ja

R: gewoon meer vrijheid in wat je zelf leuk vindt om ook echt te lezen

I: oké en uhm wat is het meest literaire dat je ooit gelezen hebt?

R: uhm

I: hoeft niet op school te zijn, kan ook buiten school

R: ik denk een Engels boek eigenlijk

I: ja, mag ook

R: *Animal Farm* maar dan

I: ja en waarom vond je dat uh zo literair?

R: omdat het een echt gebeurd is

I: uhum

R: en uh ja het wordt gewoon heel goed verwezen naar wat welke dieren dan precies zijn in de oorlog

I: ja

R: dus ik denk dat dat het meest literaire is

I: oké en wat is volgens jou dan totaal niet uh literair?

R: ja ik zou zeggen fictieboeken wel misschien

I: uhum

R: en dan ja echt fantasie ook wat eigenlijk echt helemaal niet echt zou kunnen gebeuren

I: oké dus dat het dat het fantasy en dat het wel of niet waargebeurd is, dat zijn voor jou wel uh regels rondom wat je wel en geen literatuur vindt.

R: yes

I: oké uh ik heb twee verschillende fragmenten uitgekozen en je mag eerst fragment 1 lezen.

R: ja

I: dit is een stukje introductie en op de achterkant staat ook nog een stuk

R: ja

I: oké. Vind je dit fragment literair?

R: nee, niet echt

I: nee. Waarom niet?

R: omdat ik ergens ook wel denk dat het misschien een of andere iets van onderzoek naar moet gedaan worden om om zeg maar op te kunnen schrijven wat nou echt met literatuur te maken heeft. Maar dit is gewoon een verhaal wat wel echt gebeurd kan zijn, maar ik dit is niet echt om iemand te informeren over dat er iets ergs gebeurt of zo

I: dus jij vindt dat literatuur ook wel een informerende rol heeft?

R: ja

I: oké uhm en verder? Kun je hier verder nog iets over zeggen? Waarom het niet literair is? Los van de inhoud

R: nou nou ja uhm nou ja ik weet niet heel goed wat dan precies

I: kun je de zin markeren die je dan toch al meest literair zou zien? Dus als je dan toch moet kiezen

R: uhm. Ik zou zeggen deze

I: oké kun je hem voorlezen?

R: Cliënten, zeg ik. Ze kan toch geheimen hebben? Heb je er weleens aan gedacht dat ze die niet met jou wil delen?

I: oké en wat

R: ik zou zeggen omdat het uhm omdat ze dan verschillende perspectieven ziet vanaf het verhaal en dat de een dan denkt dat er iets aan de hand is en dat de ander dan zegt van nee dit het kan ook anders zijn

I: ja oké. Dus die verschillende perspectieven in een verhaal dat je vind je dan toch nog wel dat het een beetje literair maakt?

R: ja ik denk het wel.

I: oké en verder. Zit er hier no iets in qua woordgebruik of zo waar je het over wil hebben of?

R: nou ja het zijn er zitten een paar moeilijke woorden in of zo maar het is allemaal niet heel het is niet het zijn geen onbekende woorden of zo

I: nee precies. Oké uh nou dan eigenlijk mag je ook weer dit fragment lezen. Ook weer een stukje introductie

R: oké

I: vind je dit fragment literair?

R: nou ja ik vind hem eigenlijk wel een beetje lijken op de eerste.

I: uhu

R: dus niet heel erg of zo

I: oké en hoe komt dat?

R: nou ja uhm ja er komt wel wat meer informatie over uhm wat er nou precies gebeurt als iemand zijn of haar leven beroofd

I: uhu

R: maar ja verder zou ik niet echt denken dat het heel bijzonder verhaal is of zo

I: oké en valt er nog meer over te zeggen los van het verhaal?

R: ja nou ja weer het woordgebruik is ook niet moeilijk of zo. Ik zie ook helemaal geen moeilijk woorden hier dus

I: oké kun je ook weer in deze uh in dit fragment de zin markeren?

R: ja uhm waar zag ik die.

I: wil je hem weer voorlezen?

R: als je kind of zus doodgaat krijgen de mensen om je heen de neiging voor heel normale dingen heel grote termen te gebruiken

I: oké en wat maakt deze zin dan toch literair?

R: ja wat ik zeg. Dit is dan eigenlijk het enige informatiepuntje en ja ik denk dat dat hetgene is wat het meest literair is in deze in het verhaal.

I: oké uhm welk van beide fragmenten uh vind je zelf het interessants? En zou je misschien in het geheel willen lezen? Of zeg je eigenlijk niks?

R: nou het interesseert me allebei niet heel veel, maar ik zou dan toch zeggen de eerste.

I: oké en waarom dan toch de eerste?

R: omdat er toch wel iets van spanning in zit met wat er dan precies met de moeder gebeurt ja. In het tweede fragment komen er geen vragen naar boven.

I: oké en maakt dat spanning. Vind je dat onderdeel van literatuur of niet?

R: nee niet echt

I: oké dus dat gaat puur om vermaak denk ik dat je dan bedoelt?

R: ja

I: oké en welk van deze fragmenten vind je literair gezien het interessants?

R: ja dan toch wel fragment 2 omdat daar gewoon meer informatie zit in wat wat wat er precies gebeurt als iemand zichzelf uh vermoord of zichzelf dood

I: ja en meer, kun je er nog meer over zeggen? Als je wat wil drinken dan mag het hoor

R: ja nee uhm ik weet niet ja je zit in het tweede fragment wel wat iemand of hoe iemand daarmee omgaat, maar ik zie niet echt wat

I: en hoe zie je dat dan terug dat iemand ermee omgaat? Gaat dat vooral in gesprekken of

R: nou je je leest een beetje op het einde lees je dan dat de moeder liegt dat ze geen eten op heeft en uh ja je leest wat die Ben zelf doet. Dat hij naar boven gaat op zijn kamer probeert de gedachten te vermijden

I: ja ja dus naast de gesprekken krijg je ook wat van hoe

R: wat er in omgaat

I: iemand zich voelt en denkt ja precies en dat maakt het dan voor jou denk ik ook wel weer wat meer literatuur denk ik

R: ja

I: oké uhm denk je dat je uh beide boeken mag lezen voor de leeslijst in de bovenbouw?

R: uhm ja daar heb ik niet genoeg informatie van

I: uhum

R: maar

I: maar wat is je eerste idee. Die heb je vast wel

R: ik zou zeggen ja bij allebei wel

I: oké en waarom denk je dat het mag?

R: omdat het wel gaat over iets wat ook in het echte leven kan gebeuren

I: ja

R: en uh omdat het toch al informatie geeft over hoe verschillende mensen ermee om kunnen gaan. Dus daarom den ik

I: uhum ja. En moeten we het nog hebben over het niveau?

R: ja nou ja persoonlijk zou ik dat niet zou dat niet uit moeten maken voor mij

I: nee oké maar stel nu met de regels die we nu hebben her op school

R: ja dan zijn ligt aan het woordgebruik is allemaal niet moeilijk of zo dus in die zin zou ik zeggen dat het allebei niet mag. Maar ik zou zeggen toch dat informatie over wat je moet doen of wat er gebeurt dat dat belangrijk is dan het woordgebruik.

I: oké. Uh kun je nog een keer een definitie geven van wat jij ziet als literatuur?

R: ik zou zeggen literatuur is meer dat het informeert en dat het gewoon uh informatie is die eigenlijk ook uhm die ook in het echte leven wel zou kunnen gebruiken

I: uhum

R: en uhm dat het niet specifiek voor vermaak is, maar ook gewoon ja juist informeren

I: ja want is dan de functie van literatuur volgens jou alleen informeren of nog meer?

R: nee zeker niet maar het is ook wel uhm hoe zeg ik dit ja want uhm niet literair is veel uhm is op zich wel breed omdat er in die zin heel veel verschillende genres zijn

I: ja

R: en dat er ook gewoon alles kan zoveel kan zijn en dan literair dat is meer ja dat er echt uh ja ik zou toch weer blijven bij onderzoek is gedaan ernaar maar

I: ja dus dat ook de schrijver er wel echt zich in verdiept heeft in het onderwerp en uh

R: ja inderdaad ja

I: en er wel veel van weet

R: ja veel van weet, dat is een goede ja

I: oké uh wil je verder nog iets kwijt over dit onderwerp?

R: ik denk het niet

I: nee oké

Interview 5 – meisje

Datum: 19 april 2023

Duur: 24:51

I: zo uhm in de les heb je eerder opgeschreven wat je vond van literatuur

R: uhum

I: hoe vond je dat om te doen?

R: uh ja ja een keer ja

I: kon je het zo opschrijven of of moest je er toch wel even over nadenken?

R: nee ik kon het op zich wel zo opschrijven.

I: ja? Dus je vond het niet heel lastig?

R: nee

I: nee oké. Kan je nog iets herinneren van wat je hebt opgeschreven?

R: ja iets over wat jij literatuur vond dacht ik

I: uhum

R: En uh de andere weet ik even niet meer.

I: en wat was dan je antwoord op daarop? Weet je daar nog iets van? Een beetje?

R: uhm ja ik vind nogal boeken en gedichten en poëzie wel literatuur

I: uhum ja oke. Uh vaak moet je voor Nederlands je boeken laten goedkeuren door een docent voordat je ze mag lezen. Wat vind je hiervan?

R: ja het is natuurlijk jammer als je een leuk boek net hebt en het wordt afgewezen.

I: ja

R: dat is natuurlijk wel jammer maar ik snap ook wel dat het dan in de bovenbouw dat er wel meer richtlijnen voor zijn. Maar mij lijkt het ook wel dat je wel iets leest wat je leuk vindt natuurlijk.

I: uhum ja. Want je geeft al iets aan over die richtlijnen. Wat vind je van die richtlijnen die wij hebben?

R: ikzelf heb er niet zo heel veel moeite mee, want ik ben dol op lezen en ik lees vooral Engelse fantasy

I: ja

R: maar als ik dan een keer Nederlandse literatuur lees, vind ik ook wel een keer even iets anders.

I: uhum

R: dus voor mij is het niet zo heel erg, maar ik kan mij best voorstellen dat veel andere mensen denken van oh dat vind ik helemaal niet leuk

I: ja

R: zeg maar bijvoorbeeld die al niet zoveel lezen. En dan moeten ze iets lezen wat ze niet leuk vinden en ja

I: maar jij geeft dus al wel aan van ik lees best veel, maar vooral Engels. Uh zou je het vinden als je dan voor Nederlands wel een vertaald boek vanuit het Engels zou mogen lezen?

R: uh ja uhm

I: want nu is dat niet het geval. Nu zeggen we nee het mag niet vertaald zijn.

R: uhum ja

I: Wat vind je daarvan?

R: ja mij maakt het niet in principe heel veel uit.

I: nee

R: zolang het boek mij maar een beetje aanspreekt zeg maar

I: ja oké. Dus je vindt het niet zo heel erg dat we die eisen eigenlijk stellen?

R: nee

I: en zouden we die eisen nog moeten veranderen? Moeten verbreden of iets of zeg je nou laat het hier maar bij.

R: ja je hoort natuurlijk wel vaak dat ze willen dat de kinderen meer gaan lezen

I: uhum

R: maar ik denk ook wel door die richtlijnen dat juist dat je dan boeken leest die je dan niet leuk vindt en dat ze daardoor ook minder gaan lezen, lijkt mij dan

I: ja

R: dus misschien dat ze daar dan iets soepeler in moeten zijn, dat je wel een boek mag hebben wat je dan wel echt heel leuk vindt en waar je dan heel enthousiast over bent

I: ja. Dus dan zou dat vertaalde dan toch wel mogen?

R: ja

I: oké. Kun je nog het meest literaire boek herinneren dat je ooit gelezen hebt? Hoeft niet hier op school te zijn.

R: uh ja ja voor Nederlands ben ik nu natuurlijk *Efter* aan het lezen van Hanna Bervoets

I: ja oh leuk

R: uhm ja meest literatuur

R: ja uhm ik heb wel ooit niet helemaal uitgelezen maar dat dagboek van Anne Frank. Dat heb ik nog wel gedeeltelijk gelezen

I: uhum en waarom maakt dat uh een literair boek?

R: ja omdat een stuk geschiedenis ook wel van iemands leven, zeg maar hoe dat er dan uitziet.

I: uhum. Ja dus je vindt dat onderdeel geschiedenis van belangrijk bij literatuur?

R: ja ik denk het wel

I: oké en je noemde ook *Efter*, want dat ben je dan nu voor Nederlands aan het lezen.

R: ja

I: Waarom is dat dan een literair boek?

R: ja ik zit zelf ook nog een beetje te denken is het wel literatuur, want er zitten ook wel een beetje wat fictieve dingen in maar ja ik denk ook een beetje hoe het geschreven is of zo.

I: ja want kun je daar wat over zeggen? Of vind je dat lastig?

R: uhm ja dat vind ik nog best lastig

I: ja nee dat snap ik. Kun je dan een boek noemen dat je helemaal niet literair vindt?

R: uhm ja fantasy natuurlijk.

I: oké en waarom is fantasy niet literair?

R: ja uh haha

I: het is jouw mening he, dus het hoeft niet per se goed of fout te zijn. Wat jij vindt

R: ja ja het is natuurlijk meer ja literatuur wordt natuurlijk door bijna iedere doelgroep wel gelezen en fantasy wordt denk ik ook wel meer gericht naar de jongere en de wat ja niet echt specifiek de ouderen. Dus ik denk dat de doelgroep misschien een beetje ermee te maken heeft denk ik

I: oké en verder over de over de kun je nog iets zeggen over schrijfstijl van fantasyboeken of over de inhoud? Waarom het dan minder literatuur maakt dan bijvoorbeeld *Efter* of Anne Frank?

R: ja ik denk dat literatuur ook wel veel wat uitgebreider geschreven is zeg maar.

I: uhum

R: en die literatuur boeken zijn soms ook wat dikker. Dus ik denk dat daarin ook wel een beetje verschil in maakt

I: ja, dus dat het wat uitgebreider beschrijvingen zijn bij literaire boeken?

R: ja

I: ja oké. Uhm ik heb twee verschillende fragmenten voor je uitgekozen en mijn eerste vraag is of je fragment 1 wil lezen. Op de achterkant staat de rest en dit is een klein stukje introductie, zodat je een beetje weet waar je in het verhaal terecht komt.

R: ja

R: is dit het eerste fragment?

I: ja en dat dit haha

R: oh ja

I: vind je dit fragment literair?

R: uhm ja aan de ene kant wel en aan de andere kant ook weer niet.

I: oké. Waarom wel?

R: ja een aantal zinnen zijn natuurlijk wel een beetje ja hoe zeg je dat uh

I: of waarom niet? Daar kun je ook mee beginnen?

R: ja er zit natuurlijk een beetje mysterie in zeg maar en ik denk dat ja misschien dat daarom misschien ook niet literatuur maakt.

I: oké. Dus dat heel erg over het onderwerp?

R: uhum

I: en je had het net al een beetje over die zinnen. Wat kun je zeggen over die zinnen?

R: ja zijn een beetje kort bondig zeg maar opgeschreven. Dus ook niet heel uitgebreid.

I: uhum. En maakt dat het dan literair of niet? Dat het dus kort is opgeschreven, niet heel uitgebreid.

R: ja niet literair.

I: niet literair ja oké. Zijn er verder nog dingen die je wel of geen literatuur zou noemen? Los van de schrijfstijl of het verhaal?

R: ja misschien ook beetje taalgebruik wat erin gebruikt wordt.

I: oké en wat kun je daarover zeggen?

R: uhm ja mij lijkt wat formeler en wat netter dat het wel iets meer bij literatuur hoort

I: oké

R: en in het verhaal werd ook iets genoemd over uh daar moest ik wel om lachen ik weet niet meer waar het staat, maar over het broertje

I: uhum

R: en dat maakt het iets minder literatuur zeg maar

I: oké. Zou je de zin kunnen markeren die je dan toch als meest literair ziet in dit stuk?

I: oké en wat maakt deze zin dan literair voor jou?

R: ja ik denk steeds die opsommingen zeg maar

I: oké. En waarom dan die opsomming?

R: ja dat uh

I: of over de rest van het taalgebruik uit deze zin? Valt er nog iets op of juist niet?

R: ja het is gewoon ja net formeel en ik denk dat die opsommingen ook wel iets ja

I: want waar is dit een opsomming van? Wat wordt er opgesomd?

R: ja eerst is het zeg maar een soort tegenstelling en dan zeggen ze de krukken zijn te hoog, het licht is te fel, het zwartstenenblad te kil.

I: uhum

R: en ja dat

I: wat draagt dit bij aan het verhaal?

R: ja aan het hele onderwerp verhaal zelf niet zo heel veel

I: uhum. Nee maar in dit geval? In dit stukje?

R: uhm ja het vertelt iets over de omgeving natuurlijk

I: precies. Het is dus eigenlijk een beschrijving

R: ja

I: en zijn er nog andere dingen die hier literair aan zijn? Los van dus de opsomming en dat het een beschrijving is? Kun je er verder nog iets over zeggen of denk je dit is het?

R: ja dit is het

I: ja oké. Dan fragment 2. Ook weer een stukje introductie en op de achterkant staat ook nog een klein stukje.

R: uhum

I: vind je dit fragment literair?

R: uh ja dat vind ik altijd wel lastig om te beoordelen

I: uhum

R: uhm maar ja ik denk het wel aangezien het wel een beetje over ja maar dat is natuurlijk bij ieder boek wel uh.

I: als je het lastig vindt mag je ook meteen de zin markeren die je het meest literair vindt. Dat geeft wel wat handvatten.

I: oké. En wat maakt deze zin literair?

R: ja ik denk dat ze dan dat ze doorweekt is geraakt en dat ze dan nog uitlegt water druppelt uit mijn haar op de vloer, dat dat die extra uitleg vind ik wel meer literaire zin.

I: ja dus zo'n beschrijving maakt het wel literair?

R: ja

I: kun je verder nog iets zeggen over dit stukje? Over het woordgebruik?

R: uhm

I: is het woordgebruik dat je ook gewoon in het normale leven tegen zou komen of is het anders?

R: ja nee wel gewoon normale ja

I: ja oké als we dan naar de rest van het fragment kijken. Dus je zegt al nu het woordgebruik is eigenlijk normaal, maar wel veel beschrijvingen, in ieder geval in dat stukje dat je gemarkeerd hebt.

R: ja

I: Hoe is dat voor de rest van het fragment?

R: ja er worden ook wel vaker uh verder uitgelegd over dat die moeder een oude trui draagt en zo.

I: uhum ja. Dus maakt het dan dat je denkt dit fragment vind ik wel literair? Of zitten er ook aspecten in waardoor je denkt nou ik weet niet of ik dit echt literair vind.

R: uhm ja die beschrijvingen maken het natuurlijk wel literair

I: uhum ja

R: maar ik denk ook doordat ze veel in gesprek met elkaar zijn

I: ja

R: dat het dat iets minder literair maakt

I: oké. En als je dan toch zou moeten kiezen of dit wel of geen literatuur is?

R: uhm

I: want bij die eerste had je eigenlijk gezegd van niet toch?

R: uhum ja

I: is dit fragment dan heel anders of zeg je nou ik vind het wel op elkaar lijken?

R: ja het heeft wel een beetje dezelfde stemming

I: ja

R: dus ja ik vind het zelf ook niet echt hele erge literatuur zeg maar.

I: nee oké. Uh denk je dat je beide fragmenten zou mogen gebruiken voor je leeslijst?

R: uhm ik denk voor de bovenbouw te makkelijk en voor de onderbouw wel.

I: oké want je met de leeslijst bedoel ik wel vier, vijf, zes uhm dus daarvoor zeg je dat je het te makkelijk vindt eigenlijk

R: ja dat denk ik wel

I: en waarom is het dan te makkelijk voor ze? Wat moet er nog extra inzitten waardoor ze het mogen lezen of wat ontbreekt hier?

R: uhm ja ik denk uhm

I: of heb je verder geen idee?

R: ja ik vind het altijd wel lastig

I: zullen we verdergaan?

R: ja is goed

I: welk van beide fragmenten vind je zelf het interessants en zou je misschien in het geheel willen lezen?

R: ik denk die uh deze. Fragment 1

I: fragment 1 oké en waarom?

R: omdat die natuurlijk het mysterie heeft over die moeder. En dan ben je natuurlijk wel benieuwd over hoe het afloopt dan

I: ja dus die spanning is wel belangrijk voor jou?

R: ja

I: en welk fragment vind je literair gezien het meest interessant?

R: uhm ik denk de tweede

I: oké en waarom dan de tweede?

R: ja het heeft iets uhm uhm ja het is meer uhm

I: is het meer een gevoel dat je erbij hebt?

R: ja

I: ja en kun je dat proberen uit te leggen?

R: ja hoe wordt uh hoe de schrijver het verhaal een beetje naar voren brengt geeft mij een beetje en het verhaal zelf

I: ja

R: geeft mij een beetje een literair gevoel

I: oké dus dan komt het ook een beetje door de schrijfstijl?

R: ja

I: want wat maakt dan die schrijfstijl zo typerend? Is dat de woordkeus? Zijn dat de zinnen?

R: ja ik denk beide wel een beetje.

I: ja oké. Want wat kun je dan over die zinnen zeggen? Zijn ze kort? Zijn ze lang? Zijn de woorden lastig?

R: ja woorden zijn niet heel lastig of zo

I: uhum

R: maar ja de zinnen zijn af en toe wel iets langer en er worden wel iets meer beschrijvingen gegeven zeg maar

I: ja oké. Uhm kan je nog een keer beschrijven wat jij als literatuur ziet?

R: ja eigenlijk wat ik al zei, dus boeken, gedichten en poëzie.

I: oké. Uhm heb je verder nog iets op te merken over dit onderwerp? Wil je verder nog iets kwijt?

R: nee niet echt

I: oké dan was dit het.

Interview 6 – meisje

Datum: 19 april 2023

Duur: 18:46

I: uhm in de les heb je eerder als het goed is opgeschreven wat je als literatuur ziet

R: ja volgens mij wel

I: ja kun je het nog herinneren

R: ja een beetje

I: ja hoe vond je dit doen je doen

R: ja weet niet gewoon ja het is gewoon als altijd andere opdrachten een beetje gewoon me Nederlands te maken gewoon ja

I: uhum ja. Maar vond je het moeilijk of kon je het eigenlijk zo wel invullen?

R: uhm ja ik weet het niet precies meer

I: nee maar dat is niet erg. Maar als je nog een idee hebt van of je het zo kon invullen of dat je denkt nou ik had echt geen idee.

R: volgens mij vond ik het wel moeilijk ja

I: ja want kan je je ook nog herinneren waarom je het dan moeilijk vond?

R: nou ik ben sowieso niet heel goed in het vak Nederlands zelf en dat soort dingen en ja weet eigenlijk niet misschien dat ik dat gewoon vroeger niet zo goed kon dus dat het daarom ook wel

I: oké

R: dus dat die basis er niet in zit

I: oké. Weet je nog wat je hebt opgeschreven?

R: nee

I: nee? Geen idee?

R: nee

I: dat is helemaal niet erg hoor. Uh vaak moet je voor Nederlands je boeken ook laten goedkeuren door de docent

R: ja

I: want vind je hiervan?

R: ja dat vind ik eigenlijk wel fijn

I: ja?

R: want dan weet ik wel gewoon of ik het echt goed doe, want stel dan kom ik er later achter en dan is het dan uh sowieso fout. En ja ik snap dat sommige boeken misschien niet erbij horen. Dat dat dan niet kan, dus dat vind ik wel fijn

I: en waarom horen die boeken er dan niet bij denk je?

R: ja ik denk of dat het niet goed is qua niveau of zo

I: uhum

R: of dat het is ja weet niet dat het verhaal zo niet volgens school normen is uh dat het niet kan

I: oké want je noemt hier dus inderdaad al wat eisen. Wat vind je van die eisen die wij dus stellen aan die boeken die je mag kiezen?

R: uhm ja qua niveau snap ik wel dat is gewoon ja je moet gewoon hier zo ben je om te leren en je moet verbeteren daarin.

I: uhum

R: maar qua schoolnormen dat ligt een beetje aan het boek ja als het heel heftig boek is ofzo dat snap ik dat ze niet op school worden, maar ik vind het een beetje in regel van ja wat doe je daar uiteindelijk mee ja het gaat uiteindelijk om wat je in het boek wat je dan moet vertellen dan ja dan heeft de school niks van

I: nee dat klopt, dus dan gaat het heel erg om het onderwerp?

R: ja

I: en wat vind je bijvoorbeeld van vertaalde boeken? Vanuit het Engels of zo

R: oh ja dat mocht ook niet meestal

I: nee

R: ja dat vind ik wel raar

I: uhum en waarom vind je dat raar?

R: ja ik vind het leuk om Engelse boeken te lezen, dat sowieso. Maar uhm ja wat als het vertaald is ja het is nog steeds gewoon dan goed Nederlands vertaald hoop ik dan dus ja ik vind het raar dat dat niet mag. Omdat het ook gewoon verhaal is en ook gewoon als Engels bijvoorbeeld literatuur is. Ja dat

I: ja oké. Uhm kun je nog het boek herinneren dat je het meest literair vond dat je hebt gelezen? Het hoeft niet per se hier op school te zijn, mag ook buiten school.

R: uhm ja ik ben nu een boek aan het lezen *De Nederlandse maagd* die is best wel anders dan normaal maar daarvoor heb ik van Mel Wallis de Vries maar dat is volgens mij niet eens onder die categorie dus

I: maar waarom vind je dat ene boek dan wel literair?

R: ja je merkt dat het moeilijker is. Dat gevoel heb ik dan, dat het ingewikkelder is

I: en hoe komt dat dan?

R: ja het niveau denk ik anders

I: maar zie je dat terug in het verhaal of in hoe het geschreven is of de woorden?

R: woorden vooral

I: uhm ja

R: andere soorten woorden dat ik even moet denken van oh ja dit is dit en dit is anders dan bijvoorbeeld in het boek dat ik vroeger las

I: ja dus dan zijn dat waarschijnlijk woorden die je zelf niet echt zou gebruiken?

R: ja of die ik nog niet ken

I: ja

R: heb ik ook wel eens. Dat ik het gewoon niet snap

I: oké en wat is dan volgens jou dan helemaal geen literatuur?

R: stripverhalen

I: stripverhalen ja

R: en ik denk ja gewoon ja kinderboeken zijn ook wel ja voor als je op dat die leeftijd zit, dan vind jij het moeilijk maar als je daar nu aan terugdenkt dank is het wel heel makkelijk

I: ja

R: dus ik denkt dat het sowieso niet

I: maar stripverhalen, waarom stripverhalen niet?

R: ja omdat het ook vooral ja veel met plaatjes te maken heeft dus als er geen plaatjes zijn dat is het ook wel geen stripverhaal

I: uhm

R: ja en de tekst is meestal heel kort en gewoon precies wat de mensen zeggen zoals normaal dat

I: ja

R: dus dan denk ik dat dat niet onder literatuur valt

I: ja oké uhm ik heb dus twee fragmenten voor je uitgekozen. Je mag eerst fragment 1 lezen. Dit is een klein stukje introductie en op de achterkant straak de rest van het fragment

R: moet ik hier iets mee doen of?

I: ja straks maar je mag eerst gewoon lezen

R: oké

R: hoe zit het?

I: ja dat stuk hoort er nog bij

R: oké

R: ja

I: oké. Vind je dit fragment literair?

R: ja ik denk het wel

I: ja oké en waarom?

R: ja ik zag weer moeilijke dingen staan wel

I: uhum

R: die ik niet helemaal snapte maar

I: maar wat voor moeilijke dingen dan?

R: uhm ja van die volgens mij hier zo uhm hier uh het zwartstenen blad de kille ja ik zou echt niet weten in het begin wat dat dan is

I: uhum

R: en het is wel een serieus verhaal dus niet iets dat ik echt denk van nou wat is hier aan de hand?

I: ja

R: ja dan denk ik

I: oké uhm wil je de zin markeren die je het meest literair vindt?

R: kijk hier

I: ja dus ook dat stukje waar je het al over had

R: ja

I: oké en wat maakt dit literair deze zin?

R: uhm ja ik denk ook sowieso volgens mij is dit een drieslag dan

I: uhum

R: zo'n stijlfiguur dus dan komt dat er ook in voor

I: ja

R: en ja gewoon sommige woorden dat ik zelf nooit zou bedenken of zelf te zeggen en te schrijven of iets

I: oké dus dan gaat het om het taalgebruik

R: ja

I: kun je verder nog iets zeggen?

R: uhm nee

I: is goed. Dan is dit het tweede fragment en hier is ook weer een klein stukje introductie en op de achterkant staat ook nog een klein beetje

R: ja

R: ja

I: vind je dit fragment literair?

R: ja ik twijfel nou ik denk van wel weer

I: oké en waarom denk je van wel?

R: ja dat het is wel minder moeilijk dan uh het andere stukje

I: fragment 1 ja oké

R: maar ja nog steeds dingen heel netjes verwoord en geschreven

I: oké en zijn er nog andere dingen waardoor je het literair vindt?

R: uhm ja de hier dit oh nee wacht ja hier dit ook dat soort stukjes die er tussenin zitten

I: maar bedoel e dan de inhoud van het verhaal of de woordkeuze?

R: ja wel woordkeuze

I: ja oké en dat zijn dan woorden die niet echt in het dagelijks leven voorkomen of?

R: ja bijvoorbeeld ook hier de goden wenen dat soort dingen dan

I: ja want weet je hoe we zo iets noemen, de goden wenen?

R: uhm

I: waar denk je dat het voor staat?

R: spreekwoord of iets?

I: nou zo iets zou kunnen, maar weet je wat er bedoeld wordt met de goden wenen?

R: nee

I: dat is de regen

R: oh oké ja

I: dus als je dat nu weet, hoe zou je dan

R: ja dat het weer heel anders verwoord is, dat je er wel echt kennis over moet hebben om het te begrijpen

I: ja dus dat maakt het dan ook wel literair?

R: ja

I: oké en verder over het verhaal zelf? Maakt dat nog uit?

R: nee voor de rest vond ik het op zich nog wel normaal zeg maar

I: oké. Dus dan is het weer het taalgebruik dat het literair maakt? Net zoals in fragment 1?

R: ja

I: oké. Is het nog anders dan fragment 1?

R: ja sommige stukjes vond ik wat makkelijker te begrijpen.

I: oké dus je vond deze eigenlijk makkelijker dan fragment 1?

R: ja

I: kan je hier ook weer de zin markeren die je het meest literair vindt?

R: ja dat is weer dat stukje over de goden wenen

I: oké dus daar hebben we het net al over gehad eigenlijk

R: ja

I: oké uhm welk fragment vind je het interessants en zou je misschien wel in het geheel willen lezen?

R: ik denk wel die

I: ja oké fragment 1. En waarom?

R: ja ik weet niet. Ik vond het ja dit is meer even een beetje van wat ze aan het doen is en daarzo ja het is wel moeilijker en zo maar ik vind het wel leuker

I: en waarom vind je het dan leuker?

R: uhm

I: komt dat door het verhaal of door de schrijfstijl of?

R: ja ik denk wel door het verhaal

I: ja oké

R: en ja de schrijfstijl kijk ik vind het wel moeilijker, maar ik vind het wel interessanter om te lezen want dan kan ik er nog een beetje wat van leren

I: oké, want je bent dan benieuwd waar die moeder is of?

R: ja

I: oké en welk fragment vind je literair gezien het interessants?

R: ja ook die

I: ook fragment 1 ja en hoe komt dat?

R: ja er is dat ik daar nog veel minder van begrijp en dus wat moeilijker vind. En ja weet niet. Ik ben meer benieuwd hoe het dan

I: oké dus dat gaat over het verhaal. En andere onderdelen van waarom iets literair is? Dus bijvoorbeeld de schrijfstijl of de woordkeuze? Waarom is dat in 1 interessanter dan in 2

R: uhm nou misschien ook minder spreekwoorden, dit begrijp ik dan iets minder goed

I: ja

R: maar

I: maar maakt het dan ook literairder? Als er geen spreekwoorden in staan? Want je zegt dit vind ik literair gezien ook interessanter dan twee

R: ja nee eigenlijk niet

I: nee haha. Dus welk vind je dan literairder? Dus los van waar je zelf benieuwd naar bent? Wat wat vind je literair gezien interessanter?

R: ja dan wel twee.

I: en dat komt door de spreekwoorden of?

R: ja

I: oké en nog andere dingen of alleen daardoor? Het hoeft niet goed te zijn, het is gewoon wat jij vindt

R: uhm ja nee ik weet niet, want hier heb je dan wel weer met die stijlfiguren maar ja

I: ja maar de goden wenen is eigenlijk ook beeldspraak

R: oh ja. Nou ik denk dan ja dat het twee wel is omdat het uh ik begrijp het wel iets sneller ja alleen ik weet dan niet of ik het dan interessanter vind of dat ik het gewoon meer aanspreekt omdat ik het makkelijker vind om te lezen.

I: ja nee dat snap ik hoor. Denk je dat je beide fragmenten mag uh gebruiken voor de boekenlijst? Dus stel je gaat hiermee naar de docent Nederlands. Zou die ze dan allebei goedkeuren?

R: ja maar ik denk wel dat ze 1 liever zou hebben

I: oké dus 1 liever dan 2 en waarom?

R: omdat die ja toch nog wat moeilijker geschreven is

I: uhum

R: ik denk dat zij dan ja vooral mijn docent een beter boek vindt

I: oké en dat komt dan door woordkeuze of ook door andere dingen?

R: ja ja door die woordkeuze en gewoon ja de ik denk gewoon de moeilijkheid. Het leest wat moeilijker vind ik

I: ja oké. En komt dat dan door de zinnen of komt dat door? Waar komt dat door dat het moeilijker leest dan fragment 2?

R: ik denk door de ja hoeveelheid moeilijkere woorden die er de hele tijd bijkomen

I: ja

R: en gewoon de manier hoe het is opgebouwd denk ik

I: oké en hoe is het dan opgebouwd?

R: ja dus veel meer en dus ook veel met die stijlfiguren

I: zoals? Zoals wat je gemarkeerd had?

R: ja want dit is dan. Hier zijn ook nog wel stukjes bij die ik wat makkelijker vond om te lezen, waar ik niet nog een keer hoefde te kijken van oké dit is dit en dit betekent het

I: oké dus fragment 1 is gewoon qua zinnen nog wat moeilijker dan 2? En fragment 2? Zou de docent dat ook goedkeuren?

R: ik denk het wel ja

I: oké en waarom?

R: ja ook wel door die spreekwoorden en ik denk dat het literair is want dan wordt het wel goedgekeurd

I: oké uh kun je nog een keer een definitie geven van wat jij ziet als literatuur?

R: ja als het uhm gewoon echt in de Nederlandse taal is geschreven, dus met veel beeldspraak, stijlfiguren, moeilijke woordkeuze

I: uhum

R: en ja spreekwoorden dat soort dingen

I: ja

R: dat het gewoon moeilijker is om te lezen dan eigenlijk normaal gezien wordt dus dat je een beetje wordt uitgedaagd.

I: oké dus dan gaat het om de schrijfstijl. Zijn er nog andere onderdelen die iets literatuur maken? Of is dit wel het belangrijkste?

R: ja misschien het soort verhaal nog steeds dat het niet uh te heftig of zo moet zijn. Dat het dan niet goedgekeurd wordt of iets. Ja met de taal of zo, dus als het vertaald is dat ze dat niet goed vinden. Dat het dan eerst in een andere taal stond en dat het dan niet echt Nederlands is, niet echt van je land en ja

I: oké. Wil je verder nog iets kwijt over dit onderwerp?

R: nee

Interview 7 – jongen

Datum: 19 april 2023

Duur: 15:10

I: Nou in de les heb je bij mij al een keer opgeschreven wat jij ziet als literatuur. Hoe vond je dat om te doen?

R: ja nou prima

I: ja vond je het moeilijk of kon je dat eigenlijk zo uh zo opschrijven?

R: ja ik wist niet zeg maar op school is het een literatuur boek of een uh ja gewoon een boek

I: ja

R: dus ik wist niet of het zeg maar literatuur als in gewoon een boek of gewoon een tijdschrift of zo of zeg maar een boek en dan literatuur is dan meestal wat saaier

I: haha ja

R: dus maar of ik dan gewoon een saai boek moest opschrijven of gewoon tekst

I: ja dus je vond het eigenlijk te uh te breed?

R: ja

I: want kan je nog herinneren wat je hebt opgeschreven?

R: volgens mij uh gewoon een geschreven ja

I: een geschreven bron

R: ja

I: uh oké nou je moet bij mij in de les ook altijd je boeken laten goedkeuren door mij he? Uh wat vind je daarvan? Dat het moet

R: ja op zich snap ik het wel want anders kan je gewoon elk boek kiezen die je wil

I: ja

R: en ik denk dat in de bovenbouw wel wordt verwacht dat je niet meer kinderboeken en zo gaat lezen

I: ja. Maar ben je het eens dan met die eisen die wij stellen?

R: ik snap het wel

I: ja

R: maar ik zou natuurlijk liever gewoon boeken lezen die ik zelf ook zou lezen

I: ja. Maar waar zit dan het verschil in tussen die boeken die ik vind dat je mag lezen en die jij graag zou willen lezen. Is dat het niveau of zijn dat andere?

R: ja ook wel het niveau want die boeken die de school wil dat gelezen worden zijn over het algemeen moeilijker. Maar dat maakt mij niet zo heel veel uit, want ik kan op zich best Nederlands

I: uhu ja

R: maar vooral het is gewoon minder uh ja spanning in het boek en zo

I: ja oké

R: dat vind ik meestal wel leuk

I: ja en wat vind je van de vertaalkwestie? Dat je bij Nederlands eigenlijk geen uh vertaalde boeken mag lezen in de bovenbouw in ieder geval?

R: ja op zich een beetje raar want ze zijn dan gewoon Nederlands

I: ja

R: maar ja ergens klinkt het logisch, maar ook weer niet

I: ja dus zou je dan stel jullie zouden de eisen mogen bepalen, zou je dan zeggen dat niveau dat snap ik dat dat gecheckt moet worden, maar vertaalde boeken mogen ook

R: ja dat zou ik wel

I: ja oké uhm wat is het meest literaire boek dat je ooit hebt gelezen? Hoeft niet op school te zijn, kan ook thuis zijn.

R: ja thuis lees ik niet zo

I: oke maar verder

R: maar met literair bedoel je meer?

I: ja dat is dus wat jij dus ziet als een literair boek

R: ja uhm dat heb ik nog niet heel veel gelezen. In de onderbouw hoefden we niet echt literatuur te lezen.

I: nee dat klopt

R: en thuis lees ik meer gewoon uh *Harry Potter* of *Grijze jager* of zo

I: uhum. Maar vind je *Harry Potter* geen literair boek?

R: wel meer dan bijvoorbeeld *Grijze Jager*. Dat is meer echt een kinderboek, maar niet super literair zeg maar

I: nee en waarom niet super literair?

R: want het zijn niet de meest moeilijke termen die worden gebruikt en ja

I: oké. En van de boeken die je nu voor Nederlands hebt gelezen? We hebben sowieso boek 1 gehad, begin van het schooljaar. Moest je een uh folder van maken. En we hebben *Reinaert de vos* gehad en nu heb je weer een nieuw boek gekozen.

R: ja

I: volgens mij heb jij ook *Turks fruit* gekozen of niet?

R: ja haha

I: ben je er al in begonnen?

R: nee dat niet

I: nee oké haha. Maar van de boeken van dit jaar. Zou je daar een boek als heel literair zien?

R: ja op zich *Reinaert de vos* wel

I: en waarom?

R: het is allemaal oud Nederlands dus ja meestal is dat dan wel redelijk literair

I: dus jij vindt als het wat ouder geschreven is dan zie je dat wel als literair?

R: ja

I: oké en wat is dan volgens jou helemaal geen literair boek?

R: uhm *Rupsje nooit genoeg*

I: oké en waarom niet?

R: want het is een kinderboek

I: uhum

R: kleine zinnestjes, makkelijk woordgebruik ja

I: oké. Ik heb dus twee verschillende fragmenten voor je uitgekozen. Je mag eerst fragment 1 lezen. Dit is een klein stukje introductie en op de achterkant staat de rest.

R: oké. Moet ik het hardop lezen of

I: oh nee joh

R: ja ik denk je neemt het op dus misschien is het dan

I: nee, nee hoor. Lees gewoon in je eigen uh

I: ja je mag eerst alleen 1 lezen. Is goed

R: oké

I: vind je dit fragment literair?

R: ja niet heel erg maar

I: oké en waarom niet heel erg?

R: want het is gewoon ja dit zou je in groep 5 of zo ook al kunnen lezen

I: oké en hoe komt dat dan? Hoe Waarom is het dan want jij zegt dan nou het is eigenlijk te makkelijk. Dat denk ik, neem ik aan dat je zegt als je zegt dat kun je in groep 5 ook lezen?

R: ja

I: waarom? Wat maakt het dan dat dit wat makkelijker is?

R: ja taalgebruik. De uh samenstellingen

I: oké

R: dat soort dingen

I: en over het verhaal zelf kun je daar nog iets over zeggen? Of het wel of niet literair is

R: ja ik denk dat het wel iets van uh ja ik weet niet hoe ik het moet zeggen uh ja spanning

I: ja want er zit dus wel spanning is

R: wel wat denk ik

I: en vind

R: in dit fragment niet super maar misschien verder in het verhaal

I: ja

R: want er wordt hier gezegd dat die moeder weg is uh gegaan

I: ja

R: en dat ze verliefd was of zo

I: ja. Maar hoort die spanning dan vind je dat wel of niet literair? Dat er veel spanning in zit

R: minder

I: minder literair ja oké. Wil je de zin markeren die je dan toch als meest literair ziet?

I: of vind je eigenlijk niks?

R: ja ik denk uh dit toch wel het meest

I: oké en waarom?

R: nou dit stuk zeg maar

I: ja nee is prima als je niet twee zinnen hebt. En hoe komt dat?

R: ja sowieso plausibel ja dat is het enige woord dat enigszins

I: ja. Dat je niet super vaak in het dagelijks leven gebruikt?

R: ja. En ook wat meer serieuzer op een of andere manier

I: oké. Dus dat maakt het wel literair?

R: ja

I: oké. Dan mag je ook fragment 2 lezen. Ook weer een stukje introductie en nog een klein stukje op de achterkant.

I: vind je dit literair?

R: meer

I: meer oké

R: dit is meer omschrijvend. Alles wordt wel echt ja benadrukt. Het is ook meer ja iets ouder Nederlands heb ik zo'n gevoel.

I: oké en hoe komt dat?

R: bijvoorbeeld hier de goden wenen

I: ja

R: of uh leugens en bedrog. Dat is wel wat gebruik je niet uh

I: nee oké kun je ook hier weer de zin markeren die ja als meest literair ziet?

R: oké even kijken

I: oké en waarom maakt deze zin het literair?

R: het eerste deel is heel beschrijvend

I: uhum

R: gewoon ook nergens voor nodig. Het gaat er helemaal niet om

I: oké

R: en dan er stroomt stroop door mijn anderen. Dat is ineens ook ja heel raar

I: ja. Is een soort beeldspraak he

R: ja

I: oké. Heb je verder nog dingen te zeggen over deze zin?

R: nee

I: oké. Welk van beide fragmenten vind je het interessants en zou je graag in het geheel willen lezen?

R: ik denk uhm ik denk dat ik deze wel interessanter vind

I: twee is dat oké

R: ja twee

I: en waarom twee? Waarom vind je dat interessanter?

R: weet niet. Dat is ik vond die andere vond ik misschien mogelijk iets spannender of zo maar ook saai ja

I: oké

R: en deze is het allemaal niet echt, dan lijkt me deze leuker om te lezen

I: oké. En welk van beide fragmenten vind je literair gezien het meest interessant?

R: ik denk ook twee

I: ja en waarom twee?

R: ja wat ik net heb gezegd. Meer omschrijvingen, uitgebreider uh geschreven

I: ja. Woordkeus denk ik?

R: ja ook wel ja

I: ja oké. Uh denk je dat je beide fragmenten uh zou mogen gebruiken voor je leeslijst?

R: ik denk het wel

I: ja en waarom allebei wel?

R: want het is allebei niet echt een ja avonduurboek of iets fantasie of zo

I: uhm

I: dus dat gaat dan denk ik om het soort verhaal.

R: ja

I: en je hebt het eerder gehad over niveau.

R: ja dan misschien fragment 1 niet

I: oké omdat?

R: want dat is denk ik een minder hoog niveau

I: en dat komt dan door?

R: woordgebruik, zinsopbouw

I: ja oké.

I: verder nog dingen?

R: uh nee

I: nee oké. Uh kun je nog een keer een definitie geven van wat jij ziet als literatuur?

R: uh ja gewoon tekst gewoon geschreven bronnen uhm en ik zie zelf het meestal als iets saaier dan gewoon ja iets saaier dan een boek gewoon

I: oké en hoe komt dat dan dat het saaier is?

R: want op school moeten we dan een literatuur boek en dan is dat meestal een wat minder leuk boek

I: oké ja en dat komt omdat?

R: het ja gewoon lastiger is

I: ja oké dus dat is echt het niveau

R: ik denk het wel. Ja ook wel het verhaal want ik lees inderdaad meestal ja

I: dat het verhaal je minder aanspreekt?

R: ja

I: ja oké. En heb je enig idee hoe dat komt?

R: nou ik heb heel veel gelezen en eigenlijk gewoon alleen maar fantasie

I: ja oké Wil je verder nog iets kwijt?

R: niet heel erg haha

I: nee oké.

Interview 8 – meisje

Datum: 20 april 2023

Duur: 14:35

I: zo uh in de les heb je eerder dus bij mij opgeschreven wat je van literatuur vond uh hoe vond je dat om te doen?

R: ja ik wist niet echt heel ik denk dat ik niet heel goed wist wat literatuur echt is zeg maar. Maar ja, ik vind meestal lezen vind ik altijd wel gewoon leuk dus ja alleen ik wist niet echt precies wat nou het verschil is tussen een gewoon normaal boek en literatuur denk ik

I: oké, maar kon je het uiteindelijk zo opschrijven of moest je toch nog wel even over nadenken?

R: ja ik moest wel even nadenken want het is meer ja dat ik niet echt precies wist wat het was, maar ik ja lezen vind ik altijd wel gewoon leuk dus dat wist ik wel.

I: oké. Kun je nog herinneren wat je hebt opgeschreven?

R: volgens mij uhm dat ik het meestal wel interessant vind omdat het meer diepgaande onderwerpen waren maar ja ik weet niet precies denk ik

I: oké. Dat is ook helemaal niet erg. Uhm vaak moet je voor Nederlands je boeken laten goedkeuren door de docent. Wat vind je hiervan?

R: ja dat snap ik ook wel. Ja ook wel passende onderwerpen zijn dat ook wel echt een functie heeft voor het lezen denk ik.

I: oké. Uhm ben je het dan ook eens met de eisen die wij daaraan stellen?

R: uh ja ik snap wel dat er gewoon bepaalde eisen aan zitten. Ik weet alleen niet precies wat die eisen echt zijn maar ja

I: uhum

R: ik snap wel dat dat moet zodat het wel gewoon goede onderwerpen zijn waar je over leest.

I: heb je enig idee wat voor eis?

R: ja ik denk misschien dat het niet vertaald mag zijn volgens mij

I: ja dat klopt

R: dat het alleen Nederlandse literatuur is.

I: wat vind je daarvan? Dat je dus voor Nederlands geen vertaalde werken mag lezen?

R: ja dat vind ik denk ik wel logisch dat het wel echt vanuit het Nederlands wel echt geschreven is

I: oké dus je snapt het wel?

R: ja

I: en andere eisen? Misschien iets met niveau?

R: ja ik denk het wel omdat je ook steeds beter moet gaan lezen, snap ik wel dat het uh steeds hoger niveau wordt. Dat is ook wel logisch ja

I: oké. Zou je nog uh iets anders willen zien aan de eisen die wij nu stellen of nou je nou zoals het nu is vind ik het eigenlijk wel prima

R: ja ik het wel wel goed want ja uit het Leerlab kan je ook echt heel veel boeken waar je uit kan kiezen. Ik vind ja zo gewoon wel goede eisen gewoon

I: oké. Uhm kun je je nog herinneren wat het meest literaire boek is dat je gelezen hebt en dat hoeft niet per se hier op school zijn, kan ook gewoon buiten school.

R: uh ik denk wel het eerste boek want dat is wel ja het meeste literatuur

I: Philip Huff had jij volgens mij toch?

R: ja maar ik weet niet of dat echt literatuur was maar ja

I: waarom zou jij het wel zien als een literair boek?

R: uhm omdat het wel ja over een best wel diepgaand onderwerp was en ik vond de schrijfstijl was ook wel ja best wel ja niet uitgebreid of zo maar soms wel wat ingewikkeld maar wel ja

I: en zat het dan in de manier van schrijver of wam dat door de woordkeuze? Dat je het wat ingewikkelder vond. Of omdat de zinnen langer of korter waren?

R: ja ook wel woordkeuze en ook wel denk ik het onderwerp dat ook wel ja gewoon een diep onderwerp had

I: ja oké nog andere dingen waarom dat literair is?

R: nee

I: nee oké en wat is dan volgens jou helemaal geen literair boek?

R: nou ik denk ook wel boeken die niet echt gecontroleerd zijn of zo door een bepaalde uitgever en ja wat niet echt over een echt diep onderwerp gaat

I: ja en kun je daar een voorbeeld van noemen of?

R: ja ik weet niet echt maar het is denk ik ook de manier waarop er over het onderwerp wordt geschreven. Als het zeg maar een beetje oppervlakkig gewoon ergens over is dan ja is dat niet echt diepgaande literatuur of zo.

I: nee nee oké. En nog andere dingen? Los van het onderwerp waar waar je iets op kunt selecteren?

R: ik weet niet. Ik denk misschien de schrijver dat hij wel ja ook gespecialiseerd is in bepaalde onderwerpen dat hij daar echt onderzoek naar heeft gedaan

I: en dat vind je wel belangrijk? Dat de schrijver verstand heeft van het onderwerp waar die over schrijft?

R: ja want dan weet je ik had de informatie in het boek waar je dan van weet dat het ook wel klopt

I: ja en dat maakt het dan ook literairder vind je of?

R: ja niet per se maar ik denk wel dat het wel een beetje nodig is om echt goed over het onderwerp te kunnen schrijven.

I: ja oké. Uhm ik heb twee verschillende fragmenten uitgekozen en mijn vraag is of je eerst fragment 1 wil lezen. Dit is een klein stukje introductie en op de achterkant staat ook nog een deel.

R: ja

I: vind je dit fragment literair?

R: Uhm ik denk het ja het is niet echt een hele ingewikkelde schrijfstijl dus dan zou ik eerder denken van niet.

I: oké en waarom is het volgens jou dan niet literair?

R: het zijn niet echt hele moeilijke woordenschat of zo en het zijn ook gewoon makkelijke zinnen wel

I: en nog andere dingen waarom het het niet literair maakt? Los van taalgebruik

R: ja ik denk ja ik weet niet echt. Het geeft ook niet echt een hele diepe informatie. Het is meer gewoon een beetje oppervlakkig echt een gesprek van hun

I: ja oké. Nog andere dingen?

R: ik denk dat dit het was

I: oké nou dan mag je voor mij de zin markeren die je dan toch als meest literair ziet in dit stuk.

I: of zeg je er zit helemaal niks in

R: ja ik weet niet echt er zijn wel een paar ja iets moeilijker woorden maar het is meer dat die zin maakt het dan toch wel weer makkelijk

I: oké maar als je zegt nou ik vind dat geen enkele zin echt literair is, dan kan dat ook

R: nee ik denk het niet nee

I: en dat komt dan door?

R: ja ik denk ook de zinsopbouw. Ja het zijn best wel korte zinnen en ja ook gewoon makkelijke woordenschat erin

I: ja oké dan. Dit is fragment 2, ook weer een klein stukje op de achterkant en een stukje introductie. Dus je mag het eerst gewoon eventjes lezen.

I: ja?

R: ja

I: oké is dit literair?

R: ja ik denk dat het wel dit stukje niet per se maar ik denk dat het wel zou kunnen want er wordt ook wel met details wat dingen beschreven. Het is wel iets uitgebreider beschreven denk ik

I: oké en nog andere dingen waardoor het literair is?

R: ja ik denk nu bij die waren het vooral echt korte zinnen en nu is het ook wel echt langer en ook meer beschrijvingen van dingen ja ik denk het wel ja

I: ja en los van de schrijfstijl en de beschrijvingen, zijn er nog andere dingen iets over taal zelf of zeg je nou dat maakt niet zo heel veel uit?

R: ja ik denk wel het gaat wel over dat iemand dood is en ik denk wel dat het weer ook weer een diepgaand onderwerp is wel

I: uhum oké. Kun je hier de zin markeren die je als meest literair ziet?

I: oké en wat maakt deze zin dan literair?

R: ja ik denk wel omdat het van een soort binnen grap wordt het echt heel ja beetje donker beschreven en zo en ook wel ja uitgebreid iets uitgelegd denk ik ja

I: oké. Nog andere dingen?

R: nee

I: nee uh welk fragment vind je het interessants en zou je dan misschien in het geheel willen lezen?

R: uhm ik denk wel die omdat er

I: fragment 1

R: ja omdat er wel echt iets gebeurt en hier is het meer het soort beschreven want die

I: uhum oké dus jij vindt spanning wel belangrijk in jouw keuze?

R: ja

I: ja oké. En welk fragment vind je literair gezien het interessants?

R: dan denk ik deze

I: oké en waarom dan fragment 2?

R: ja eigenlijk weer door de schrijfstijl wordt het wel echt iets interessanter gemaakt en ja is het denk ik wel iets diepgaander geschreven

I: oké dus vooral de schrijfstijl maakt het verschil

R: ja

I: ja nog andere dingen of niet

R: ik denk ja meer als het dan echt een verhaal was waar er bij dat eerste fragment als er echt als er niet heel veel gebeurt dan vind ik zo'n ja iets simpeler schrijver ook wel fijner

I: uhum

R: maar als het echt om een onderwerp gaat en als ik daar meer over wil weten dan vind ik fragment 2 wel fijner.

I: oké uhm even kijken. Denk je dat je beide fragmenten mag gebruiken voor je boekenlijst in de bovenbouw?

R: ja ik denk misschien die eerste niet

I: oké en waarom niet?

R: ja ik denk toch dat het niveau van die tekst niet

I: uhum

R: ik denk dat deze wel iets hoger is

I: oké en waar zit hem dat dan in?

R: uhm ik denk woordenschat en ik denk ook de lengte van de zinnen en ja hoe het geschreven is

I: ja dus dan is puur de schrijfstijl dat het verschil eigenlijk maakt?

R: ja

I: ja en verder nog andere dingen. Het verhaal zelf? Doet dat nog iets?

R: ik denk dat dit misschien iets minder dieper wordt ingegaan op ook echt de gevoelens van die mensen

I: uhum

R: dat merk je bij fragment 2 al wel iets meer wat hij allemaal voelt en zijn emoties en zo

I: ja want hoe komt dat dat je dat in fragment 2 wel meer weet?

R: uhm ja het is iets gedetailleerder beschreven

I: ja en alleen wat er gezegd wordt of inderdaad ook wat hij voelt

R: ja

I: dus ook gedachtes komen daardoor ook terug?

R: ja en daardoor ja wordt het denk ik gewoon iets interessanter. Er wordt iets diepgaander ingegaan op wat er ook echt gebeurt met de persoon personages denk ik

I: ja oké. Is dat ook onderdeel van uh van een literair iets?

R: ja dat denk ik wel omdat je dan zelf ook echt gaat nadenken over de emoties en wat er precies gebeurt

I: ja dus dat maakt fragment 2 ook nog literairder?

R: ja dat denk ik wel

I: oké uhm kun je nog een keer een definitie geven van wat jij als literatuur ziet?

R: ja ik denk gewoon teksten of geschreven dingen ja wat echt ja gewoon een diepgaande betekenis heeft denk ik

I: ja oké. Wil je verder nog zelf iets inbrengen?

R: nee.

I: nee oké.

Interview 9 – meisje

Datum: 28 maart 2023

Duur: 20:10

I: In de les heb je eerder opgeschreven wat je als literatuur ziet. Hoe vond je dit om te doen? Vond je het moeilijk? Of kon je het zo invullen?

R: Uhm nou het was wel een beetje dat ik denk van een beetje naar waar werd ernaar gericht, waar werd er op gedoeld? Dat vond ik wel uhm een beetje wat moeilijker. Uhm maar op zich, ja, ik moet eerlijk zeggen dat ik mijn antwoord ook niet meer weet, maar uhm het was niet per se heel moeilijk. Ik heb er niet tien minuten aan gezeten.

I: Oké, maar je vond het dus eigenlijk te open?

R: Ja, misschien wel. Misschien meer qua literatuur qua in uhm ik vond het een beetje moeilijk of jullie de dingen bedoelen die jullie in de les worden behandeld of de boeken die ik zelf heb gelezen en wat ik daarvan vond. Dus een beetje dat.

I: Oké, uhm vaak moet je voor Nederlands je boeken laten goedkeuren door een uhm docent voordat je ze mag lezen. Wat vind je hiervan?

R: Uhm ik snap het op zich wel. Uhm wat ik wel uhm we hebben wel de regel dat je van een schrijver niet meerdere boeken mag lezen en daarvan denk ik wel ik snap dat je niet van alle boeken dezelfde schrijvers gaat doen, maar twee denk ik ja als dat een boek is waar je soms werd er wel een beetje geforceerd om een boek. Ik heb niet per se boeken gelezen die ik zelf leuk vond, die ook een beetje aan mij werden toegewezen ofzo. Dus ik snap wel waarom ze het doen.

I: Ja, want wat is dan de reden denk je?

R: Ja omdat je zou niet willen dat je dan een heel boekverslag aan het schrijven bent en dat je daarna er uiteindelijk uit komt dat ze het niet gepast vinden. Dat ze dan toch eigenlijk denken, dat je dan een lager punt krijgt, misschien wel voor een heel uitgebreid boekverslag, omdat ze het boek gewoon niet goed genoeg vinden daarvoor. Dat er misschien te weinig over te vinden is ofzo. Aan die kant snap ik wel dat ik denk dat ze het moeten goedkeuren, als in uhm dat er wel genoeg over te vinden en zo is.

I: Ja, oké, dus dan vind je het vooral goedkeuren qua bekendheid van een boek?

R: Ja

I: En zijn er nog andere eisen aan verbonden waarom een docent zoiets goedkeurt? Of heb je zoiets van nou ik denk dat dit het is.

R: Nou ja schrijvers dus ook wel.

I: uhum ja.

R: Boeken die we dan moesten lezen uit de periode van tijd, dan die ook en ik weet ook dat het geen vertaalde boeken mogen zijn.

I: ja.

R: Ik moet zeggen dat ik dat in de bovenbouw snap, dat dat niet mag, maar in de onderbouw denk ik van ja waarom zou je niet een boek mogen lezen die vertaald is, want voor het vocabulaire maakt het op zich niet zoveel uit denk ik.

I: nee.

R: uhm ja dus.

I: En ben je het dus eens met die eisen? Want je zegt dus al dat vertaalde in de onderbouw vind ik dat zonde.

R: Ja daar ben ik het dus niet eens, want ik heb best wel veel boeken gehad waarvan ik dacht dat vind ik eigenlijk een beter of interessanter boek om te lezen, maar dan mocht het niet omdat het vertaald bleek te zijn.

I: Ja.

R: dus dat wel. En ja bepaalde dingen zijn wel gewoon wat ouderwets aan de literatuur die wij nu moeten doen. Bijvoorbeeld dingen die wij dan ja van die eeuwen die we moeten lezen en dan denk ik wel een beetje van ja ik snap dat we er kennis over moeten hebben en dat het belangrijk is, maar is het dan nu nog per se zo relevant op die manier. Want ja we hebben ook een toets literatuurgeschiedenis

I: ja.

R: dus moet het dan ook weer terugkomen in het mondeling? Nah, dat.

I: Uhum. En wat is het meest literaire dat je ooit hebt gelezen qua boeken of iets anders? Wat je dus ook nog kunt herinneren. Het hoeft dus niet iets van school te zijn. Mag, hoeft niet, maar gewoon in het algemeen.

R: wat ik gewoon een goed boek vond ofzo?

I: ja en wat je dus ook als literair ziet.

R: Uhm ik denk uhm dat ik een van de boeken van mijn mondeling pak. Ik vond *Dagen van gras* wel een goed boek.

I: oja, van Philip Huff.

R: ja, Ik ben persoonlijk wat meer van dat ik het wel leuk vind dat er nog een twist in zit, niet per se dat je een lange sleur aan het lezen bent iets ergens over. Dus dat vond ik aan dat boek wel leuk. En ik heb daarvoor ook *De donkere kamer van Damokles* gelezen en bij die vond ik het taalgebruik wel storend was en daar kwam je wat langzamer doorheen, terwijl ik dat wel een goed ja het was wel goede literatuur dat het wel want het doorbreekt ook voor die tijd enzo dus dat snap ik wel allemaal alleen was het nu een beetje zo dat ik met het taalgebruik zat.

I: Ja ja, dus je vindt dat werk wel literair rondom het taalgebruik maar het had niet je eigen voorkeur zeg maar?

R: Ja, ik snap wel dat het dan een goed boek is.

I: oke en wat is dan het minst literaire boek dat je ooit las?

R: uhm nou uhm ik denk dan iets uit de onderbouw.

I: en kan je nog voorbeelden noemen?

R: uh nou ja uhm het was vooral. Nee ik weet het niet meer eigenlijk.

I: Oké, ik heb twee verschillende fragmenten voor je uitgekozen uit twee verschillende boeken en mijn vraag is dus eerst of je fragment uhm 1 wil lezen. Er staat een korte introductie zodat je een beetje een idee hebt waar je in het verhaal komt.

R: uhum.

I: ja op de achterstand staat ook nog een deel.

R: oh haha. Gewoon helemaal?

I: ja

R: oké.

I: uhum.

I: Uhm, vind je dit fragment literair? Dat je net gelezen hebt.

R: Zucht diep. Uhm, eens eventjes. Uhm. Ja, ligt er wel een beetje op waar je op moet beoordelen.

I: Ja, dat is dus aan jou. Dus zie jij dit als literair?

R: Ik denk het wel.

I: Oké en hoe komt dat?

R: Nou ja het is wel bepaalde dingen het is niet zomaar een uhm zomaar een los verhaal. Er zitten veel details in die worden besproken, als in ook wel het gebruik van moeilijke woorden zitten er ook wel in en het is ook wel iets dat uhm ja je toch wel wil blijven lezen. Er zit natuurlijk wel een soort van rode

lijn in het verhaal. En uhm ik vind het wel goed geschreven als in je snapt precies de sfeer die er hing aan de tafel zeg maar en ja ik vind dit wel literair. Het is wel uhm het is wel uitvoerig zeg maar, het is wel goed geschreven als in het is niet zomaar uit uhm, anders is iets zonder verklaring waarom iets wordt gezegd.

I: Oké ja. En zou je de zin kunnen markeren die je het meest literair vindt in dit stukje?

R: Oké.

I: Kan je het voorlezen?

R: Ik haal mijn schouders op. Mijn woorden hebben doel getroffen, ik zie het aan zijn ogen, die hij tot speeltjes knijpt.

I: Oké en waarom vind je die zin het meest literair?

R: Uhm nou voor de rest is het best wel erg een gesprek op zich. Een gesprek hoeft niet per se literair te zijn, maar ik vind hier wel in uhm ja gewoon een goed geschreven zin moet ik zeggen. Je krijgt toch door de zin krijg je wel een goed idee van wat er gebeurt zonder dat er per se woorden zijn gebruikt om het uit te leggen. Dat het zeg maar ik vind dit een soort krachtigere zin dan per se een reactie als 'laat mij maar' of dat soort dingen.

I: Ja oké, dankjewel. Dan dit is het tweede fragment. Dus dan opnieuw de vraag of je het wil lezen. Er staat ook nog een stukje op de achterkant.

R: Uhm.

I: En dan is opnieuw de vraag. Vind je dit fragment literair?

R: Ja, eigenlijk wel.

I: En waarom?

R: Uhm nou eigenlijk weer, het zijn natuurlijk dingen waar ik zelf op beoordeel maar het zijn wel een aantal dingen dat ik denk er zit wel iets diepers achter ofzo en dat merk je gewoon aan hoe het geschreven is ofzo. Je merkt aan bepaalde dingen dat ik denk ja dingen die eigenlijk onrelevant lijken, bijvoorbeeld ik laat het Tupperware-bakje uit mijn tas. Het lijkt toch onrelevant, maar je weet toch dat de schrijver er iets mee bedoelt om te zeggen dat ze het daarom noemt. En ook wel bepaalde vergelijkingen en zo, zijn toch wel wat complexer maar wel wat het wel volgens mij wel literair maakt.

I: Oké en kun je weer de zin markeren die je het meest literair vond.

R: Ja hoor.

R: Moet ik het weer voorlezen? Ze worden van de zijkant belicht, door de schaduwen zijn hun kaken en borstkassen bijna cartoonesk mannelijk.

I: Oké ja en waarom vond je dit een literaire zin?

R: Uhm nou het is sowieso niet iets wat je zou tegenkomen in kinderboeken lijkt mij. En ik vind het wel iets, er wordt weer een vergelijking gemaakt. Toch iets waar je weer over na moet denken en ook wel gebruik van cartoonesk, moeilijk woordgebruik op zich en dat is ook wel iets wat ik denk dat dit het wel wat literairder maakt.

I: Oké en welk van de twee verhalen vind je literair gezien het meest interessant?

R: Uhm die.

I: Dus fragment 1. En waarom?

R: Uhm nou het verhaal trekt me hier wat meer bij denk ik. Hierbij heb ik wat meer dat ik wil weten hoe het verhaal eindigt dan in plaats van bij deze, want hier is eigenlijk ding dat die zus zelfmoord heeft gepleegd en dat is eigenlijk al gebeurd, dus nu heb ik het idee dat het gewoon gaat over hoe hij ermee omgaat. Uhm en ik hou op zich zelf wel wat meer van iets als er een wending ofzo inzit.

I: Oké dus je vindt fragment 1 literair ook het interessants?

R: Ja dat denk ik wel ja.

I: En dat komt dan dus vanuit de spanning?

R: Ja en ik heb ook wel het idee dat er veel boeken zijn als fragment 2. Dat er wel meerdere boeken gaan over dat iemand zelfmoord heeft gepleegd en hoe dat invloed heeft op de hoofdpersoon. Dus het zou me wat minder trekken. Minder origineel misschien.

I: En welk fragment spreekt jou dan het meest aan en zou je in het geheel willen lezen?

R: Fragment 1

I: En dat komt dan ook vanwege die spanning of?

R: Ja dat je het gevoel hebt dat je meer door zou willen lezen. Voor mijn gevoel gebeurt hier niet echt iets. Als ik dit aan het lezen was dan had ik niet echt het idee dat er nog iets meer gebeurt en ook dit einde dat je naar het volgende hoofdstuk zou willen doorgaan.

I: Oké, ja en denk je dat je beide fragmenten mag gebruiken voor je boekenlijst in de bovenbouw?

R: Ja, dat denk ik wel.

I: En waarom denk je dat dat voor beide fragmenten zo is?

R: Uhm omdat het voor beide fragmenten wel maatschappelijke onderwerpen zijn. Deze is natuurlijk over zelfmoord dus ik denk dat die sowieso mag. En hier zou je misschien eerst kunnen zeggen dat het in eerste instantie niet zou mogen.

I: Waarom niet?

R: Omdat ja ik heb wel een keertje gehad dat het onderwerp is afgewezen als het te veel, kijk je mag ook geen fantasie hebben met literatuur, dus daarin zou dit ook naar kunnen hinten zeg maar. Maar als je dit dan zo leest en het is toch een realistische aanpak, dan mag het dus toch.

I: Oké en wat bedoel je met het mag geen fantasie hebben?

R: Ja, in ieder geval dat werd bij ons altijd gezegd, dat we geen fantasieboeken mogen lezen. Dat er geen dingen in mogen ja ik mag geen boek lezen over ja uhm ik heb niet echt een voorbeeld omdat ik het niet heb gelezen, maar als er iets zou gebeuren over draken ofzo.

I: Dus bijvoorbeeld Harry Potter?

R: Ja, dat zou je bijvoorbeeld niet mogen lezen. Maar ik vind bijvoorbeeld wel dat ik denk van ja ik weet niet of je kan zeggen of het literatuur is, want het is uiteindelijk wel ja literaire boeken moeten op het eind wel een soort iets, ja Harry Potter is wel heel succesvol daarna nog geworden, dus ja. Ik snap dat ze het liever niet willen hebben, maar ook weer niet helemaal.

I: Oké, uhm wil je verder nog iets zeggen over die twee fragmenten?

R: Nee, ik denk het niet.

I: Oké. Kun je nog een keer een definitie geven van wat literatuur volgens jou dan wel zou moeten zijn?

R: Uhm nou ik denk dat het vooral misschien wat meer over het plezier moet draaien. Ik vind dat het nu best wel gefocust is op dat we boeken moeten lezen daarvoor en dat het daardoor ook wel een

beetje de draai weghoudt dus dat literatuur voor mij meer zou zijn toch wat vrijer zijn in je eigen keuzes in de boeken die je wil lezen en dat het wel een bepaalde uhm ja waarde of indruk op je moet hebben. Het boek zelf.

I: En uit wat voor keuzes zou je dan mogen kiezen? Dus stel je zit weer in het begin van V6 en ik zeg dat je zelf je boekenlijst mag kiezen, zolang het literatuur is. Wat voor boeken zou je dan kiezen?

R: Uhm ja ik denk toch wel interessante boeken die me wat meer aan het denken ofzo hebben gezet. Ik denk dat ik dan dat soort boeken zou uitkiezen. Niet bepaalde boeken die, kijk Harry Potter boeken zijn heeft niet per se een bepaalde boodschap misschien, dus ik zou het misschien daarop filteren. Dat je denkt van ja hier kun je best wel op discussiëren wat de boodschap van het boek is.

I: Oké en heb je zo een voorbeeld van wat voor boek je dan zou kiezen? Of heb je wel eens meegemaakt dat de docent zei dat je een boek niet mocht lezen.

R: Ka ik heb het alleen meegemaakt met dezelfde schrijver, dus een keer. Ja ik had het een keertje met een boek van Ronald Giphart en Herman Koch. Ja soms denk ik ook wel van ja als je het plezier eruit wil halen en als je bepaalde boeken van een schrijver wil lezen waarvan het literatuur is, wordt dat eigenlijk ook soort van afgeschafte. Ja en dat ik dan denk van ja. Ik snap echt wel dat je alle boeken niet van dezelfde schrijver kan doen, dan ontdek je misschien niet genoeg, maar twee.

I: En verder zou je literatuur dus heel breed interpreteren? Iets met een boodschap waarover je kunt discussiëren.

R: Ja, ik zou niet per se. Ja ik denk dat het hierdoor wel een stuk meer wordt beperkt bij ons op school. Als ik zeg maar de lijsten zie, dan denk ik wel een beetje van ja beperkte keuze. Ik had het er laatst toevallig ook met mijn ouders over en die zeiden ook van ja die boeken moesten wij toen al lezen. Dus dan ik wel een beetje van ja is dat nog wel van deze tijd van belang.

I: Oké dit was het, dit wilde ik van je weten dus ik weet niet of je verder nog dingen kwijt wil.

R: Nou, nee hoor.

I: Oké nu dan super bedankt voor je tijd.

Interview 10 – jongen

Datum: 29 april 2023

Duur: 15:46

I: nou dan gaan we uhm beginnen. Uh. Als het goed is heb je in de les bij mevrouw [naam] uhm opgeschreven wat jij uhm als literatuur ziet. Uh hoe vond je dit om te doen?

R: uhm ja ik dacht al dat er wat achter zat.

I: ja, oke.

R: omdat je het niet zomaar laat doen. En ik vond het wel interessant, een soort instapopdracht op de gehele mondeling. Ja interessant

I: ja en uhm vond je het moeilijk of kon je het eigenlijk zo wel invullen?

R: nee ik kon meteen wel schrijven wat ik dacht en uh ja dat kwam er wel uit.

I: oke, mooi. En kun je je nog herinneren wat je hebt opgeschreven?

R: om eerlijk te zijn niet precies uh. Vast iets dat het gewoon gaat om iets creatiefs en uhm ja dat het in elke vorm kan voorbestaan denk ik.

I: oké en uhm vaak moet je voor Nederlands ook je boeken uhm laten goedkeuren door de docent voordat je ze mag lezen. Wat vind je daarvan? Dat dat moet?

R: ergens wel goed omdat je dan misschien anders een bepaald uh achterliggend niveau een laag niveau komt te staan.

I: uhum. Ja

R: en uhm ja daar gaat het vooral eigenlijk om toch. Dat het om het niveau gaat.

I: oké, ja.

R: en het is niet echt erg ofzo nee het is het lijkt me wel handig.

I: oké dus je bent het eigenlijk wel eens met de eisen die de docent stelt of zou je andere eisen willen zien?

R: ja ik weet niet bepaald wat de eisen zijn. Meestal zeggen ze gewoon ja of nee. En dan uh ligt er echt aan het leesniveau of je thematiek of motieven of dat soort dingen eruit kunt halen of niet.

I: oké, ja precies. En kan je je nog herinneren wat je ooit hebt gelezen wat je het meest literair vond? Dus hoeft niet per se iets op school zijn, kan ook iets wat je zelf hebt gelezen.

R: uhm, ik denk *Twee vrouwen* dat ik laatst heb gelezen.

I: uhum, ja.

R: dat vond ik heel literair. Het liet mij vooral nadenken wat erachter zit wat Harry Mulisch aan het vertellen was.

I: want waarom vond je het dan literair?

R: ja je leest het, maar er zit echt veel meer achter en je moet ook echt begrijpen om de tekst dan dubbel zo goed te kunnen begrijpen. Ja dat vond ik er wel literair aan. Het liet je vooral nadenken.

I: oké en wat is dan volgens jou totaal geen uh wat je zie je als niet literair?

R: van wat ik gelezen heb of van uh

I: ja

R: om eerlijk te zijn weet ik dat niet. Ik heb vooral heel veel literaire boeken gelezen. Uhm ik zou het niet weten eigenlijk.

I: oké, uhm ik heb twee verschillende uh fragmenten uitgekozen en mijn vraag is of je dat uh zou willen lezen. Dit is fragment 1 met de achterkant en hier staat een kleine introductie van het fragment van het boek zodat je weet waar je in terecht komt zeg maar.

R: ja ik heb het gelezen.

I: oke uhm vind je dit fragment literair?

R: ja.

I: ja, kun je uitleggen waarom je dat vindt?

R: er wordt een verhaal verteld uh ja er is hier over nagedacht. En dat is uh er is gebruik gemaakt van een verhaal om het als verhaal te presenteren.

I: uhum.

R: ik zie dat wel als literatuur. Het is niet uh iets waargeburds neem ik aan

I: ja dus zeg je dan als het waargebeurd is dat je het dan als literair ziet of als niet literair

R: nou dat hoeft ook niet per se eigenlijk, maar in dit geval ik zie het wel als literair. Het is een verhaal dat wordt verteld.

I: uhum.

R: iemand heeft er moeite in gestopt om iemand heeft zijn creativiteit gebruikt om hier een verhaal te maken.

I: uhum, ja.

R: wat ik wel literatuur vind.

I: oké uhm. Zou je de zin willen markeren die je als meest literair beschouwt? Van dit fragment.

I: en kun je hem voorlezen.

R: een van de twee heeft bedacht dat het gezellig is om aan het kookeiland te zitten, maar de krukken zijn te hoog, het licht is te fel, het zwartstenenblad te kil.

I: oké en waarom vind je dit een uhm literaire zin?

R: nou omdat het eigenlijk ook een zin is die je zo, als je een verhaal vertelt zou je dit er ook af kunnen halen. Dit hoef je niet eens te vertellen, maar het heeft vast wel een betekenis of iets. Uh ja het benadrukt iets. Uh waarom zijn kinderen daar zitten.

I: ja

R: dus daarom vind ik het wel literatuur. Want stel je voor je zou het vertellen als echt een verhaalvorm als een gesprek, dan zou je dit wel weg kunnen laten.

I: ja

R: maar uh ik denk dat het wel belangrijk is.

I: dus wat zou je dan als toegevoegde waarde zien?

R: ja het benadrukt iets.

I: oké. En wat doet dat met de lezer? Doet dat nog iets met de lezer?

R: uhm ik denk niet per se eigenlijk. Misschien niet voor de meest gemiddelde lezer. Maar bij literatuur hier hebben we geleerd dan denk je ook wat anders.

I: uhum, ja.

R: ja ik weet niet. Het laat je twee keer nadenken van waarom vertelt de schrijver dit.

I: oké, ja dus het roept vragen bij je op?

R: ja.

I: oké. Dit is het tweede fragment dus ook opnieuw de vraag of je het uh wil lezen.

R: ja.

I: oké en dan hier eigenlijk weer dezelfde vraag. Vind je dit fragment literair?

R: ja, denk het ook.

I: uhum. En waarom?

R: ja eigenlijk om dezelfde reden. Er wordt weer een verhaal verteld en uh er is sprake van creativiteit.

I: en hoe zie je die creativiteit dan terug?

R: nou bijvoorbeeld 'de goden wenen'. Misschien dat het een inside joke van de schrijver zelf die hij erin heeft verwerkt of ik weet niet of ik het ja hij vertelt hier echt een verhaal waarvan je niet denkt dat het waar is of iets dat je denkt van hier is over nagedacht ja.

I: oké en die creativiteit zie je dan dus eigenlijk terug in het taalgebruik vind je?

R: uh onder andere ja. Eigenlijk het hele plaatje wel.

I: uhm. Dus ook het verhaal op zich?

R: ja.

I: oké en dan hier ook de vraag of je de zin uh wil markeren die je ziet als het meest literair.

R: ja

I: kun je hem voorlezen?

R: als je kind of zus doodgaat krijgen de mensen om je heen de neiging voor heel normale dingen heel grote termen te gebruiken.

I: oké en waarom vind je dit een literaire zin?

R: omdat ik denk dat het ergens een beetje de hoofdgedachte is van dit fragment.

I: ja

R: om uh ja te laten zien hoe mensen met uh ja om zich heen hem zich gedragen om zich heen na de dood van zijn zus.

I: oke, ja. En waarom is het dan specifiek literair?

R: uhm ja ik weet niet echt precies hoe ik literair dan zou moeten uh uit ja uitleggen.

I: ja het is dus wat jij vindt.

R: ja maar er zijn niet echt het woord literatuur heeft niet echt een betekenis ofzo.

I: ja

R: maar ik vind bijvoorbeeld als ik dit zinnetje lees, denk ik van oke de rest is een beetje van een verhaal, grappig. Maar dit is wel echt een serieuze zin tussen de rest door zeg maar

I: ja, oke. Uhm je hebt nu beide fragmenten gelezen. Welk fragment spreekt jou uh het meest aan en zou je graag in het uh geheel willen lezen?

R: ik denk fragment 1, omdat ik nu wel benieuwd ben waar die moeder is en waar het om gaat.

I: oké, dus het gaat eigenlijk om de spanning eigenlijk, want dat is wel iets dat hier heel duidelijk in zit.

R: ja in dit geval wel ja.

I: dus dat is voor jou een overtuigende reden om het te gaan lezen.

R: ja precies.

I: oké en welk fragment vind je literair gezien het meest interessant? Dus los van wat jij vindt, maar echt literair gezien.

R: ik denk dat deze wel wat meer diepgang heeft.

I: uhum.

R: als ik van deze fragmenten uit mag gaan, denk ik dat deze wel wat meer diepgang heeft.

I: oké en diepgang in wat voor zin?

R: dat het meer is dan alleen een zelfmoord, dat er misschien wat meer achter zit. Dat er wat meer symboliek misschien achter zou zitten.

I: oké en zie je iets van die symboliek terug hierin?

R: zoals uh bijvoorbeeld het zinnetje 'de goden wenen'. Misschien dat het later nog terugkomt in iets, zoals dat het een motief is of uh de regen. Bijvoorbeeld de druppels

I: ja, heel goed. Dus die aspecten die je net noemt, vind je wel bij een literaire tekst passen.

R: ja, vooral diepgang.

I: oké en die diepgang zit wat minder in fragment 1?

R: ja om eerlijk te zijn vind ik ze heel erg ik zou ze eigenlijk het liefst allebei willen lezen, maar deze lijkt mij op het eerste gezicht wat spannender.

I: ja

R: en als er diepgang in meezit, volgens mij zit er ook wel wat diepgang in.

I: want hoe uit zich die diepgang dan in fragment 1.

R: bijvoorbeeld wat ik gemarkeerd had. Zwartstenen blad, het felle licht, krukken die te hoog zijn. Er zit vast wel meer in, ook zo een achterliggende gedachte heeft. Dat ook wel diepgang zou hebben.

I: ja, oké. Uhm en om dan nog terug te komen op het onderwijs. Denk je dat je beide fragmenten zou mogen gebruiken voor je uh voor je boekenlijst. Dus stel je zit weer aan het begin van 6V en je leest dit.

R: uh als ik uit moet gaan van dit fragment van deze fragmenten denk ik wel ja.

I: ja oké en waarom?

R: uh het is niet het makkelijkste te lezen, je moet er wel bij nadenken.

I: uhum.

R: en uh ja. Het ziet er niet uit als een kinderboek.

I: uhum. En zit er dan nog verschil in fragment 1 of 2 of denk je gewoon nee de docent vindt alles eigenlijk wel goed.

R: ik denk dat fragment 2, ook al heeft die diepgang, misschien wat makkelijker te lezen is.

I: uhum en hoe komt dat dan?

R: omdat op mijn kamer kruip ik in mijn bed, mijn laptop, een documentaire het lijkt meer op een boek uit misschien uit de onderbouw. Het is wel raar dat ik dan zei dat het meer diepgang heeft

I: maar komt het dan dus door het taalgebruik dat je denkt dat het gewoon wat makkelijker geschreven is, door de woorden die gekozen zijn of

R: nee niet het taalgebruik, meer de verhaallijn eigenlijk bedoel ik.

I: oké ja. En dat is bij fragment 1 dus wel anders.

R: ja bij fragment 1 word je eigenlijk in het diepe gegooid van uh iemand is ontvoerd en dan het deed mij ook denken aan het boek De kroongetuige.

I: ja.

R: dus uh daar dacht ik dan meteen aan. Dus ik denk dat die wel toegestaan zijn.

I: oké. Uhm kun je dan nog een keer een definitie geven van wat jij ziet als literatuur.

R: oké even nadenken.

I: ja dat mag.

R: literatuur. Uh. Literatuur is eigenlijk een vorm van kunst, kunst van verhaalvertelling en een creatieve uiting. En uh een manier om uh een verhaal te vertellen. Gevoelens te uiten. Of gedachtes te wisselen. Ik denk dat, dat dat de betekenis is van literatuur.

I: oké en wat onderscheidt dat dan van niet-literatuur?

R: uhm, ik denk het creatieve of de boodschap om iets door te willen geven.

I: oke. Wil je verder nog iets kwijt over dit onderwerp?

R: nee hoor, dankjewel.

I: nee, nou dan uh was dit het.

Interview 11 – meisje

Datum: 30 maart 2023

Tijd: 18:17

I: uhm, in de les heb je eerder wat opgeschreven wat je van literatuur vond.

R: ja.

I: hoe vond je dit om te doen? Vond je het moeilijk of?

R: ja, ik vond het wel lastig, want je leert niet letterlijk wat literatuur nou precies inhoudt. Je bent ermee bezig, maar je weet niet wat er nou letterlijk onder literatuur valt. Dus ik vond het op zich wel moeilijk om op te schrijven.

I: uhum, ja. En kan je nog herinneren wat je hebt opgeschreven of eigen idee?

R: nee eerlijk gezegd niet meer.

I: nee? Alleen dat je het heel lastig vond om te doen dus eigenlijk?

R: ja en ik uh ja ik heb toen maar mijn eerste ingeving opgeschreven, maar ik weet niet precies wat het is.

I: oke. Uhm voor Nederlands moest je vaak boeken goed laten keuren door je docent. Wat vind je hiervan? Dat dit moet?

R: nou ja ik vind wel dat docenten een beetje sturing kunnen geven aan boeken aan de boekenkeuze, want die hebben het grotendeels al gelezen en die weten ook wel wat belangrijk is en die kunnen misschien een beetje een richtlijn geven, maar ja misschien ook niet te streng ofzo. Er moet natuurlijk wel een bepaald niveau zitten als je ja deze jaarlaag zit, dit niveau. Dus ik vind wel dat er iets van een

richtlijn moet zijn voor boeken. Niet dat je dan een kinderboek leest ofzo, maar misschien dat het wel iets lossier kan.

I: ja want mijn volgende vraag is dan ook: ben je het eens met de eisen die de uh docent stel, maar je zegt uds eigenlijk al van nou dat mag van mij betreft wel iets lossier.

R: ja het mag wel iets lossier.

I: en ik welk opzicht mag het dan wat lossier?

R: ja misschien niet per se, ja dat vind ik lastig om te zeggen want sommige boeken zijn ook qua inhoud afgekeurd ofzo. Ik weet niet meer precies wat de reden daarvoor zou zijn, maar het was ook een specifieke opdracht waarbij we moesten kiezen uit bepaalde boeken dus misschien dat dan ook wel wat meer keuze was want er waren denk ik een stuk of tien boeken uitgekozen. Misschien dat dan ook wat meer een vrije rol in weggelegd mag worden.

I: ja dus dat jij als leerling zijnde meer zelf mag bepalen wat je mag lezen.

R: ja.

I: en waar baseer je dat dan op? Zijn het dan boeken uit het Leerlab of ook iets van thuis of uit de bibliotheek?

R: ja ook wel thuis heb ik natuurlijk wel wat meegekregen qua lezen en zo, maar Leerlab kan ook. Ik denk dat het wel belangrijk is dat er iets van een advies of een richtlijn van de docent bij te hebben. Ja zomaar een boek uitkiezen. Soms is het ook belangrijk dat het samenhangend is qua thema tussen verschillende boeken.

I: uhum.

R: dus er moet wel naar gekeken worden.

I: uhum, ja. Uhm kan je je nog het meest literaire herinneren dat je ooit hebt gelezen? Dus dat hoeft niet iets van een boek van nu van dit jaar.

R: ik denk *Bint*.

I: *Bint*, ja en waarom vond je dat het meest literaire?

R: ja omdat daar ook duidelijk echt een literaire stroming in te herkennen was.

I: uhum, ja.

R: dus dat vond ik wel duidelijk en ook wel een specifieke opbouw. Niet zeg maar heel standaard, maar ook wel echt iets eigens van de schrijver.

I: uhum en verder. Zaten er nog meer aspecten in?

R: ja het was gewoon meer diepgang en gewoon beeldspraak en dat soort dingen.

I: uhum ja, dus ook wel de schrijfstijl.

R: ja.

I: en uh wat is dan volgens jou totaal geen literatuur? Of wat is niet literair?

R: nou ik denk iets wat gewoon oppervlakkig is, wat gewoon standaard is, dus een beetje de basic dingen van een boek schrijven. De opbouw die standaard is en ook de personages die heel erg voor de hand liggen. En zo de schrijfstijl ook.

I: oke en kun je daar een voorbeeld van noemen?

R: van een boek of?

I: ja of van iets waarvan jij zegt nou dit vind ik echt totaal niet literair.

R: nou ik denk als het gewoon allemaal heel voorspelbaar is. Dat voornamelijk. Niet specifiek een voorbeeld, maar ik denk dat literair is wat unieker en wat diepgaander en dat een schrijver daar ook een beetje een eigen draai aan kan geven.

I: oké nou uhm ik heb twee fragmenten hier voor je uh uitgekozen. Het is een voor- en een achterkant. Zou je eerst fragment 1 willen lezen? Hiervoor heb je nog een klein stukje introductie zodat je ook weet waar waar het boek in zijn geheel over gaat.

R: en deze achterkant?

I: ja.

I: ja je mag eerst alleen 1 lezen hoor. Is goed.

R: oh

I: uhm vind je dit fragment literair?

R: nou ik vind het wel ja ik vind het lastig te zeggen.

I: uhum.

R: ik denk het is meer een vermakelijk boek. Een beetje.

I: uhum oke, dus dan wel of geen literatuur.

R: nee, ik denk het niet eigenlijk.

I: oke en hoe waarom vind je dat?

R: ja omdat ik zo snel niet echt een heel duidelijke schrijfstijl, zeg maar niet heel specifiek. Allemaal een beetje gewoontjes. En de inhoud ja het is gewoon een boek dat makkelijk wegleeft denk ik.

I: uhum. Ja, dat snap ik. Dat je dat denkt. Uhm zou je een zin willen markeren die je dan wel het meest literair vindt? Uit dit stukje. Dus waarvan je zegt nou die komt dan nog het meest in de buurt.

R: uhm.

R zoekt heel lang naar een zin.

R: dat vind ik een moeilijke.

I: uhum. Of zeg je nou ik vind het eigenlijk niks. Kan ook.

R: ja ik zou het echt niet weten eerlijk gezegd.

I: waarom vind je dat het er niet in zit? Wat maakt het dan wel literair zit wat hier niet inzit qua taalgebruik?

R: ja ik weet niet, maar ik heb meestal als ik literaire boeken lees dat er dan wel een iets duidelijker ding inzit, ook qua taalgebruik, soms ook met beeldspraak, soms ook met wat moeilijker taalgebruik ook. En dit voelt, als ik het zo lees, meer als een boek dat je makkelijk uit de kast pakt zeg maar.

I: oké. Dit is fragment 2. Hier ook weer een klein stukje introductie en op de achterkant staat ook nog een klein stukje.

I: vind je dit fragment literair?

R: ja ik denk het wel.

I: uhum.

R: ieder geval meer als die.

I: en waarom?

R: ja ook het taalgebruik, dus uhm.

I: uhum. Kun je voorbeelden noemen?

R: ja even kijken waar het stond. Ja gewoon die bijvoorbeeld 'ma's hand in haar bevende klauwen'. Het is een beetje dat 'de goden wenen'. Dat vind ik wel meer literair dan een oppervlakkig verhaal.

I: uhum en verder? Dus naast het taalgebruik. Zijn er nog andere onderdelen waarom het literair is?

R: ja ik vind het lastig om zo ja.

I: over de inhoud. Over het verhaal. Kun je daar nog iets over zeggen?

R: ja het is gewoon wat diepgaander. Het is niet zo standaard. Het is gewoon een boek waar beter is nagedacht over hoe alles elkaar versterkt. Uh ook qua taalgebruik, maar ook gewoon qua inhoud dat het elkaar versterkt in plaats van nogal oppervlakkig verhaal met een gewonere manier van schrijven denk ik.

I: oke uh zou je in dat stuk de meest literaire zin willen markeren?

R: ik denk zoiets.

I: kun je hem voorlezen?

R: ja ze nam ma's hand in haar bevende klauwen, schudde haar hoofd en zei: 'De goden wenen.'

I: en waarom vind je dit literair?

R: ja omdat het iets van het is niet standaard wat je zegt en de goden wenen heeft ook wel een achterliggende gedachte wat aansluit bij het verhaal.

I: want wat zou het betekenen hier. De goden wenen.

R: ja er is iemand overleden dus dat iemand van boven ook mee huilt zeg maar.

I: en verder. Hoe zit het verder met de regen de rest van het verhaal. Komt dat nog een keer terug?

R: oh hier.

I: dus wat zou het ook kunnen betekenen?

R: ja hier is iemand helemaal doorweekt geraakt. Dus het komt steeds terug zeg maar.

I: ja, ja dus de goden staat eigenlijk ook voor dat het regent ja. Maar dan in andere taal. Dus inderdaad je hebt gelijk.

R: ja.

I: uhm welk verhaal vind je voor jezelf interessant dus als je zou zeggen een van deze twee fragmenten moet je het boek lezen, voor welk boek zou je dan kiezen en waarom?

R: nou ik denk dat ik hier meer van leer als ik het lees.

I: oke, dus jij vindt het lerende aspect dan wel belangrijk voor jouw suggestie.

R: ja kijk als het gaat om schoolgebeuren dan snap ik dat je ook een leerzaam boek moet lezen. En dat je daar ook als ik dit lees, dan leer je er ook wat van en dan ga je anders naar een boek kijken. Qua vermaak weet ik niet of ik dit leuker vind dan dit, want dit leest gewoon makkelijker weg en heeft geen diepgang.

I: ja, dus stel in je vakantie. Welk boek zou je dan gewoon liever lezen?

R: ja, die.

I: toch wel 1, omdat het wat

R: dat is gewoon wat luchtiger en dat is wat meer onderwerpen die misschien wat makkelijker zijn en beter bij je aansluiten.

I: Uhm en ja m'n andere vraag is, maar dat heb je al wel een beetje verteld, maar welk van de twee fragmenten vind je dan literair gezien het interessants?

R: ja dan die.

I: dan die oké en dat komt dus door dat je er iets van leert.

R: ja.

I: nog andere dingen of

R: ja gewoon de achterliggende gedachte omdat je dan gewoon anders naar een boek gaat kijken denk ik omdat er gewoon echt een boodschap inzit en ook duidelijk een opbouw is gemaakt en dat alles elkaar versterkt en dat het gewoon wat diepgaander is dan gewoon zo'n verhaal.

I: oké uhm stel je zit weer aan het begin van 6 vwo en je wil beide boeken gebruiken voor je lijst. Zou je dan denken dat de docent die beide boeken goedkeurt?

R: nee.

I: nee? En welke wel en welke niet denk je?

R: die wel en die niet.

I: oké dus fragment 1 niet.

R: nee.

I: en waarom denk je dat de docent dat niet uh zou doen.

R: ja ik denk omdat het gewoon een oppervlakkig boek is. Waar je dus minder uit kan halen dan zoiets, omdat het niet literair is denk ik. Dus er zit niet echt duidelijk een stroming in of heel bijzonder taalgebruik waar je wat je van kan oppikken of een heel duidelijk doel dus ik denk dat dat minder snel goedgekeurd zou worden dan een boek waar wel dat soort dingen inzitten.

I: ja want die zou je dan wel gewoon denk je dat die wordt goedgekeurd en waarom?

R: ja omdat hier dit een literair boek is waar je dus ook waar duidelijk over na is gedacht over de schrijfstijl, over de inhoud en hoe dat in verband is het elkaar, hoe dat samenhangt en ook de personages die niet heel oppervlakkig zijn maar echt een rol spelen in het verhaal.

I: uhum.

R: dus ik denk dat dat bij Nederlands wel van belang is, dat je daar ook naar leert kijken en van leert in plaats van een boek waar dat minder naar voren komt.

I: oké uhm nu je ook deze fragmenten gelezen hebt. Zou je nog een keer een definitie kunnen geven van wat literatuur volgens jou is.

R: uh literatuur is voor mij een boek waar duidelijk over is nagedacht. Dus een boek met diepgang uhm waar geen oppervlakkigheden zijn, maar waar ook goed over de schrijfstijl is nagedacht, over de inhoud hoe dat allemaal met elkaar samenhangt en hoe dat elkaar dan kan versterken ja dat denk ik.

I: oké en wat is dan niet literatuur?

R: ja het tegenovergestelde.

I: uhum.

R: dus heel oppervlakkig, dus een beetje een standaard, beetje de standaarddingen bij een boek, opbouw en in de personages die niet gewoon heel typerend zijn maar gewoon best wel op de vlakte blijven.

I: oke en kun je daar nog een voorbeeld van noemen of zeg je van

R: van deze twee of

I: nee gewoon van waar dat dus niet het geval. Waar waar wat geen literatuur is volgens jou. Heb je nog een voorbeeld daarvan?

R: ja dat vind ik moeilijk om zo weet ik niet zo.

I: oké. Kinderboeken. Zie je dat als literatuur?

R: uhm dat vind ik een goede. Uhm ja dat ligt heel erg aan het boek zelf denk ik.

I: ja, want?

R: we hebben ook die uh ik weet of het zozeer een kinderboek is, maar het is wel over die uh hoe heet die nou. Ik weet niet, het stond ook tussen de lijst over dieren en zo.

I: oh Reinaert de vos.

R: ja precies

I: oh dat boek heb ik net toevallig in de les hiervoor gelezen ja.

R: ja dat is niet precies een kinderboek, maar ik denk dat dat wel onder literair beschouwd kan worden maar ja kinderboeken zelf, ja ligt ook aan de diepgang dus vind ik moeilijk om aan te geven.

I: oké nou uh heb je verder nog vragen of opmerkingen?

R: nee, maar ik vind het verder denk ik wel goed dat het ook gewoon een beetje bij ons wordt neergelegd

I: ja?

R: ja.

I: want uh waarom?

R: nou ja, wat ik al zei omdat je best wel een beetje bij sommige opdrachten in een hoek wordt gedreven van dit moet er gelezen worden en een vrije rol is op zich ook wel fijn voor de leerlingen zelf.

I: want zou dat ook kunnen bijdragen aan de manier waarop de meeste scholieren naar lezen en literatuur kijken?

R: ja ik denk sowieso wel dat je ook überhaupt wel een boek sneller leest als het je aanspreekt, dus als uh een leerling dan zelf een boek kunnen kiezen dat ze dan gewoon eerder geneigd zijn om het echt en goed te lezen omdat ze het thema leuk vinden of omdat ze gewoon de schrijver interessant vinden schrijven, dus ik denk dat er dan wel gewoon leerlingen zijn die lezen leuker gaan vinden dan een verplicht boek dat je moet lezen.

I: ja oké nou dit was het, dus dankjewel voor je tijd.

Interview 12 – meisje

Datum: 4 april 2023

Duur: 13:56

I: uhm als het goed is heb je in de les eerder bij mevrouw [naam] een keer opgeschreven wat je uh als literatuur ziet. Die vraag.

R: ja, klopt.

I: kan je je nog herinneren dat je dat hebt gedaan?

R: ja, het is wel weer even geleden.

I: weet je nog hoe je het vond om dit te doen? Vond je het moeilijk of?

R: ja, ik vond het heel lastig.

I: uhum.

R: ik had gewoon een beetje gedacht in hoe we ook uh bij ckv moesten nadenken over wat kunst was.

I: uhum.

R: zo had ik het een beetje geïnterpreteerd, maar ik vond het wel lastig.

I: en hoe is dat dan? Hoe heb je?

R: ja bij kunst vond ik heel vaak dat als jij uh als het je raakte of als het je aan het denken zette of iets met je deed, dan vond ik het kunst en ik dacht met literatuur is dat ook wel een beetje zo. Je moet ook wel een beetje jezelf aan het denken zetten.

I: ja oké. Uhm want weet je dan nog wat je hebt opgeschreven? Of heb je dan een idee?

R: ik denk dan ongeveer dat ja haha.

I: oké, ja dat is goed hoor. Dat is prima.

R: haha.

I: uhm vaak moet je voor Nederlands boeken laten goedkeuren door je docent, voor je boekenlijst. Wat vind je hiervan? Dat het eerst langs de docent moet?

R: uhm voor school snap ik het wel, want ze willen toch dat je bepaalde thema's en literatuur leest. Maar ik denk voor uh aan de andere kant, want ik vind zelf thrillers dan wel veel leuker dan bijvoorbeeld uh echt die literaire romans en dan vind ik het wel jammer dat ik per se dat moet lezen en dat er wel wat meer eisen aan zitten, want als het boek niet zo leuk is dan kom ik er ook niet zo makkelijk doorheen.

I: nee, nee, dat snap ik wel. Want je noemt dus zelf ook al die eisen. Ben je het eens met de eisen die die docent stel of zeg je van nou dat mogen ze wel ruimer nemen?

R: ik vind dat ze het wel ruimer mogen ook omdat ze heel erg dat plezier in lezen terug willen krijgen en ik niet het idee heb dat dat zo werkt.

I: ja en hoe dan wel? In jouw ogen?

R: ik denk toch om ruimere, een breder assortiment aan boeken aan te bieden. Dat we veel meer mogen lezen dan alleen maar de wat oudere romans.

I: ja oké. Kan je je nog herinneren wat het meest literaire boek is dat je ooit gelezen hebt? Dus dat kan op school zijn, hoeft ook niet.

R: oeh, ik denk wat ik dit jaar gelezen heb. Ik vond uh ik had *Brandende liefde* gelezen van Jan Wolkers. Die vond ik best wel, ja ik vind literatuur vaak ook wel een beetje vaag. Als ik het dan lees dan denk ik huh. Dus ik vond die wel. En ik had *Bezonken rood* gelezen van Jeroen Brouwers en die vond ik wel weer wat mooier om dat daar toch nog vond ik wel meer duidelijkheid in zat.

I: ja en waarom maakt het die boeken dan zo literair?

R: ik weet niet. Ik kreeg een beetje het gevoel omdat er in *Brandende liefde* zat heel veel beeldspraak en uhm daar zat ook wel heel veel thema's in dat je in eerste instantie zag ik die niet en als je dan keek in de Uittrekselbank en dat soort plekken en dan zag je ze en dan dacht ik oh ja inderdaad. En uhm ik vond in *bezonken rood* zaten wel wat dingen die je aan het denken zetten en die je dan wel ergens anders naar lieten kijken dan misschien normaal is.

I: oke ja en uhm wat is volgens jou dan totaal niet literair dat je ooit gelezen hebt

R: uhm ja toen ik op de basisschool zat las ik altijd *Dagboek van een muts*, dat soort dingen. Dat zijn, nee dat zijn gewoon leuke verhalen en dat een beetje.

I: want waarom is dat dan geen literatuur?

R: ja er zit niet echt een achterliggende gedachte of boodschap in.

I: ja oké. Uh ik heb twee verschillende fragmenten uh uitgekozen.

R: ja.

I: en mijn eerste vraag is of je het eerste fragment wil lezen. Dit is een kleine introductie.

R: uhum.

I: en op de uh andere kant staat ook nog een stukje. Dus of je dat gewoon even wil lezen.

R: ja.

R: de achterkant moet ook nog he.

I: ja.

R: even kijken, deze.

I: ja.

R: ja.

I: oke. Zou je dit fragment uh literair noemen?

R: oeh. Ik vond. Ja. Vind ik heel lastig haha. Uhm ik vind wel dat het wel beschrijvend is geschreven.

I: uhum. Ja.

R: als ik literaire teksten vind ik dat ook wel vaak.

I: uhum.

R: maar ik had niet het idee dat hier echt iets achter zat.

I: oké.

R: dus nee, ik denk het niet.

I: oké, dat kan. Uhm en zou je het uh de zin willen markeren die je als meest literair ziet. Dus ook al heb je zo iets nou ik weet niet of ik dit echt literair kan noemen. Welke zin springt er dan

R: oeh, even kijken. Ja.

I: maar als je zegt nou ik kan eigenlijk niks kiezen, kan dat ook.

R: ik vind het heel lastig omdat het best wel een gesprek is.

I: ja.

R: nee, ik weet niet of ik er een zou kunnen arceren.

I: nee, oké. Dat hoeft ook niet. Dan mag je fragment 2 lezen.

R: oké.

I: en er staat ook weer een korte introductie.

R: ja.

R: ja.

I: vind je dit fragment literair?

R: meer dan die.

I: ja? Oké en waarom?

R: ik vind deze veel meer beschrijvend, veel meer bijzinnen, veel meer bijvoeglijke naamwoorden.

I: oké, ja. En verder. Kun je er verder nog iets over zeggen?

R: uhm ik vind dat er zit ook wel als ze dan iets vertellen, dat ze dan even teruggaan naar eerder ook nog iets gezegd is.

I: uhum, ja.

R: en het is veel minder op papier geschreven wat er precies gebeurd is, maar veel meer een gevoel van iemand.

I: ja. Oké. Zou je in dit fragment wel het uh meest literaire de meest literaire zin kunnen uh kunnen markeren.

R: ja, dat denk ik wel.

I: oké dan mag je er eentje uitkiezen.

R: uhm ik vind dit wel een mooie.

I: kun je hem voorlezen.

R: nu zegt ma dit graag, ik denk om ons eraan te herinneren dat wij geen mensen zijn voor wie regen iets anders betekent dan regen.

I: oké en waarom vind je dit uh een literaire zin?

R: omdat ik het een hele vage zin vind haha.

I: oké, ja

R: en uh het gaat dan over miezeren en over uh dat ze dan zeggen dat die goden dan een beetje huilen en daardoor dat het valt.

I: uhu.

R: en dan komt deze zin en daar moet je even nadenken over wat ze hier dan werkelijk mee bedoelen.

I: ja, oké. Dus dat nadenken maakt het voor jou literair dat je over dingen moet nadenken die er staan.

R: ja.

I: oké en je hebt nu twee fragmenten gelezen. Welk fragment spreekt jou het meest aan? Waarvan je ook zegt van nou dat zou ik dan wel in het geheel willen lezen misschien.

R: nou ik vind vaak wel het fijnst om te lezen omdat het veel directer is en veel toch wel iets simpeler. En ik kan hier heel vaak omdat de zinnen heel lang zijn

I: ja

R: kan ik heel vaak afgeleid worden en dat ik het dan gelezen heb dat ik denk wat heb ik nou eigenlijk gelezen en weer terug moet.

I: wat staat er eigenlijk?

R: en dit is veel letterlijker en veel korter opgebouwd.

I: ja, oké. Dus fragment 1 heeft dan wel gewoon je voorkeur voor jezelf.

R: ja.

I: en uhm welk van deze twee fragmenten vind je dan literair gezien het meest interessant?

R: ja dan zit hier wel de meeste literatuur in denk ik.

I: ja, ja en dat komt?

R: omdat daar toch wel weer die lange zinnen, heel uitgebreid af en toe van die zinnen dat je denkt wat willen ze hiermee zeggen.

I: ja.

R: en dat zit hier niet echt in.

I: nee.

R: of het stuk wat ik gelezen heb dan.

I: ja, oké. Uhm denk je dat je beide fragmenten mag gebruiken voor je voor de leeslijst op uh stel je zit weer aan het begin van 6V.

R: ja puur gezien aan het fragment zou ik eerlijk zeggen dat dit er niet bij zou mogen.

I: uhum

R: maar deze weer wel.

I: oké en waarom 1 dan niet?

R: ja omdat ik hier toch meer het literair gevoel bij krijg dan bij die.

I: ja. Dus dat zegt 2 ook automatisch waarom wel.

R: ja.

I: oké uhm. Kun je ook nog een keer een definitie geven van wat jij ziet als literatuur?

R: ik vind het literatuur of ik denk dat iets literatuur is als je uh erover na moet denken en vaak nog een onderliggende boodschap bijzit. Dus niet wat je direct leest, maar wat het betekent.

I: uhum.

R: en dat je er dus over na moet gaan denken en dat het op die manier dus iets met je doet.

I: ja, oké. En als we dan nog een keer naar fragment 1 kijken, wat je dus net gezegd hebt. Dus dat er een onderliggende boodschap inzit. Zit dat daar denk je in?

R: toen ik hem in eerste instantie las vond ik het heel moeilijk, maar.

I: uhum, want het hoeft dus ook niet zo te zijn he.

R: want ze zijn gescheiden.

I: ja

R: en het ging wel ergens dat die moeder waren ze kwijt.

I: uhum.

R: misschien dat dat iets is over het gevoel dat ze hebben omdat die ouders uit elkaar zijn en ze natuurlijk niet altijd bij beide ouders zijn.

I: uhum ja en hier. Fragment 2.

R: ja dat vond ik dus heel lastig.

I: ja is ook ja.

R: om het eruit te halen.

I: heb je enig idee?

R: uhm nou ja er staat dat iemand een eind heeft gemaakt aan het leven en het regent en de goden huilen, dus ik denk daar misschien iets mee.

I: ja. Oke.

R: ja.

I: wil je verder nog iets uh kwijt over literatuur hier op school of over dit?

R: uh nee, ik denk dat dit het wel was.

I: oké, dan was dit het.

Interview 13 – jongen

Datum: 5 april 2023

Duur: 16:44

I: oké uh als het goed is heb je eerder in de les dus al een keer opgeschreven wat je als literatuur ziet.

R: ja

I: uh hoe vond je dat om te doen?

R: uhm ja nou ja volgens mij was toen een beetje de opdracht van leg het begrip literatuur uit.

I: uhum.

R: ja toen dacht ik we hebben niet precies uitgelegd gekregen wat het is maar we hebben er wel les over gehad

I: uhum

R: dus ik weet ongeveer wat het is dus toen heb ik gewoon opgeschreven wat ik dacht.

I: oke vond je het moeilijk of kon je het zo wel invullen

R: nee ja ik kon het op zich wel zo invullen ja.

I: oke, top

R: het is wel een beetje een abstract begrip maar ja het was wel te doen.

I: oke, ja en kan je nog herinneren wat je hebt opgeschreven?

R: ja volgens mij had ik iets opgeschreven van uh een uh schriftelijke kunstvorm ofzo iets schriftelijks of iets wat niet fictie is maar uhm ook geen feit, zoiets volgens mij had ik zoiets opgeschreven.

I: oké ja uhm vaak moet je voor Nederlands je boeken laten goedkeuren door de docent.

R: ja, klopt ja

I: uh wat vind je daarvan? Dat je dat moet doen?

R: ja, ik snap het wel want ja je kan geen *Donald Duck* gaan lezen in de zesde.

I: oké ja

R: alleen ja uh sommige eisen, dat het bijvoorbeeld niet een vertaald boek moet zijn maar per se Nederlands moet zijn uh dat vind ik niet altijd nodig want ja ik denk je wil leerlingen wel motiveren en als je ze alleen maar van die saaie middeleeuwse boeken laat lezen dan ja uh heeft niemand echt zin om te lezen terwijl als je bijvoorbeeld de mensen die fan zijn van *Harry Potter* de Nederlandse *Harry Potter* laat lezen dan zijn ze veel gemotiveerder om te gaan lezen.

I: ja oké. Uh ben je het dan eens met de eisen die de docent stelt? Ja je hebt het dus al over het vertaalde werk gehad.

R: ja, nou ja ik snap ja we hebben dit jaar dan een oud boek moeten lezen. Ja ik snap misschien wel dat er dan eentje gelezen moet worden, maar voor de rest ja ik snap niet echt waarom vertaalde boeken dan niet zouden mogen.

I: ja en dus verder, want je hebt dus verder inderdaad een wat ouder werk moeten lezen maar de andere boeken moet je ook laten goedkeuren door een docent.

R: ja klopt ja ik snap wel dat het van een bepaald niveau moet zijn, maar ja van dat vertalen denk ik van ja een Engels vertaald boek kan ook wel.

I: oké ja en kan je nog herinneren wat het meest literaire boek is dat je ooit hebt gelezen? Dus dat hoeft niet per se hier op school te zijn.

R: ja ik denk dan *Kaas*.

I: *Kaas* ja.

R: ja dat was die ene die ik had gekozen als oud boek.

I: uhum.

R: want voor de rest waren het gewoon wel prima boeken te volgen zeg maar. Niet heel abstract en die was wel zeg maar wel wat abstracter en wat ouder.

I: dus dat maakt het voor jou ook wel wat literairder. Als het

R: ja dat denk ik wel

I: wat abstracter is

R: zeker omdat er zo'n inleiding in stond en die uh ja daar begreep ik niks van.

I: uhum.

R: en de docent ook niet dus toen dacht ik oh dan zou dat wel

I: haha

R: dan zou dat wel het meest literaire zijn

I: oke. En uh wat is dan volgens jou totaal niet literair?

R: uh ja een krantenartikel ofzo.

I: uhum. En waarom dan niet?

R: ja daar zit niet zoveel creatiefs achter. Of ja misschien wel een paar metaforen ofzo gebruik, het is eigenlijk alleen maar feiten en ikzelf bedacht of het is alleen hoe ze het de manier waarop ze het opschrijven dat is eigenlijk het enige dat origineel is.

I: ja oké uh bedankt uhm ik heb twee verschillende fragmenten voor je uitgekozen en mijn vraag is of je eerst alleen fragment 1 wil lezen. Dit is een kleine introductie van uh het verhaal en op de achterkant staat ook nog een stukje.

R: ja.

I: ja je mag eerst alleen eerst lezen hoor, is goed.

R: oh haha.

I: vind je dit uh dit fragment literair?

R: uhm ja, ja op zich wel.

I: ja?

R: ja het verhaal is zelf bedacht door iemand of misschien wel op zijn eigen ervaring geïnspireerd zeg maar maar ik denk dat het wel zelfbedacht is en hij heeft wel hier bijvoorbeeld stonden heel veel kenmerken erin.

I: uhum.

R: zo van Laura's kaken malen driftig. Dat heel erg de uh haar lichaamstaal omschreven wordt en niet alleen wat ze zeggen.

I: uhum.

R: uhm dus ja ik denk dat dat wel bij literatuur past.

I: ja dus heel beschrijvend.

R: ja heel uitgebreid.

I: oké uh en zou je de zin willen markeren die je het meest literair vindt? Nou ja je hebt al een voorbeeld gegeven.

R: ja. Mag het ook meerdere zinnen zijn?

I: ja je mag ook nog een andere zin kiezen, ja hoor.

I: kun je het voorlezen?

R: ze beweegt altijd alsof er ergens iets op slot zit en wanneer ze je kust, bonken haar jukbeenderen iets te hard tegen de jouwe.

I: oké en waarom vind je dit een literaire zin?

R: omdat daar heel erg uh uitgebreid wordt uitgelegd hoe zij uh aan het trillen is ja of hoe ja hoe haar lichaamstaal dan is. Wat niet per se nodig is voor om het verhaal te begrijpen, maar het wel uhm voor de lezer makkelijker is om je in te leven en om je een voorstelling te maken van hoe het eruit moet zien.

I: ja en kun je verder nog iets zeggen over het taalgebruik in dit uh fragment?

R: uhm ja op zich wel toegankelijk. Niet hele moeilijke woorden.

I: nee

R: en uh de dingen die ze zeggen zouden op zich best wel ook aan een discussie en aan een gemiddeld gezin

I: ja

R: ja het zijn niet echt hele rare dingen ofzo die ze zegt. Het is best wel een normale setting.

I: ja en vind je dat dan ook onderdeel van uh het literaire?

R: uh ja het kan eigenlijk allebei want je kan je kan het zo doen dat mensen zich er heel erg in kunnen herkennen of je doet iets heel ergs absurds waar mensen zich niet in kunnen herkennen maar misschien is dat juist ook wel leuk om te lezen.

I: ja

R: dat je ja soort van een andere wereld voorstelt dan je eigen leven. Dus ja ik denk dat het allebei wel bij literatuur zou kunnen passen.

I: oké dan mag je fragment 2 lezen.

R: ja

I: er staat ook weer nog een stukje op de achterkant.

R: ja

I: en vind je dit fragment literair?

R: uhm ja die is eigenlijk net als die andere. Er wordt bijvoorbeeld hier wel wat uitgebreider beschreven, in dat laatste stukje.

I: ja

R: en uhm ja hier over een gerafelde trui wordt ook wel uitgebreid beschreven wat niet per se nodig is maar ja ook dat je het je wel goed kan voorstellen.

I: uhum.

R: uhm dat is eigenlijk wel een beetje hetzelfde als die andere alleen hier komt het iets vaker voor dan die andere.

I: uhum. Oke en zitten er nog andere dingen in dit fragment dat het literair maakt?

R: uhm.

I: dus los van de beschrijvingen.

R: ja nou die, even kijken wie het zegt, die moeder die zegt de goden wenen. Dat is wel. Dat zou je nu niet echt meer zeggen.

I: uhum.

R: dus dat is wel ja misschien is het van haar ook wel een grapje, dat weet ik niet, maar ja het is wel misschien dat het ook een ouderwets een ouder stuk is dat ze het toen nog dachten, maar ik denk dat uh ja dat is wel iets abstracter en niet gewoon normaal taalgebruik.

I: ja oke. En zitten er nog meer dingen in of zeg je nou dit is het.

R: uhm nee ja best wel korte zinnen steeds, maar verder ja denk ik dat dit het wel is.

I: oke. Kun je ook weer in dit fragment de zin markeren die je het meest literair vindt?

R: ja.

I: kun je hem voorlezen?

R: ze worden van de zijkant belicht, door de schaduwen zijn hun kaken en borstkassen bijna cartoonesk mannelijk.

I: oké en waarom vind je dit een literaire zin?

R: ik denk uh omdat ja hier wordt ook heel uitgebreid beschreven

I: uhum

R; zodat je dus met tekst eigenlijk een beeld kan voorstellen hoe het eruit ziet.

I: uhum

R: zodat het makkelijker is om te begrijpen, alsof je ja dat je toch een beetje een voorstelling kan maken van hoe het eruit zou moeten zien en uhm ja als het verhaal dan verder gaat uhm hoe dat dan ja bijvoorbeeld als een van die uh gaat over die Navyseals ja bijvoorbeeld gaat lopen of zo hoe dat dan eruitziet dat je een beetje kan voorstellen wat die persoon ziet.

I: oké

R: ik weet niet wie aan het kijken is maar

I: oké en verder als je kijkt naar het taalgebruik, los van de beschrijvingen. Als je kijkt naar de woorden.

R: ja op zich wel. Ja cartoonesk gebruik ik zelf niet zo vaak, maar is op zich wel een normaal woord maar

I: oké maar maakt dat het ook wat literairder of dat niet?

R: uhm ja misschien wel. Wel dat ja het niet een heel raar woord maar je gebruikt het ook niet heel vaak.

I: nee dat klopt

R: uhm en het geeft wel een omschrijving van ja bijvoorbeeld als ze zegt cartoonesk mannelijk dan denk je misschien een beetje aan Popeye ofzo dus ja.

I: uhum

R: dus ja het geeft wel een extra uhm soort hoe zeg je dat

I: dimensie

R: ja dimensie soort van aanwijzing hoe het eruit ziet.

I: oke uh je hebt nu twee fragmenten gelezen.

R: ja

I: welk fragment spreekt je het meest aan en zou je dan dat hele boek van willen lezen?

R: uhm ja ik denk dan wel die eerste.

I: oke en waarom

R: ja daar wordt wel iets meer hier zijn heel veel korte zinnen en alleen vooral de setting wordt omschreven.

I: uhum

R: en bij die andere uhm ja volg je eigenlijk een gesprek aan een eettafel volgens mij

I: uhum

R: dus dan uh heb je wel iets meer ook de dynamiek tussen de uh

I: personages

R: personages ja en dan weet je een beetje meer uh wat de karaktereigenschappen zijn als iemand bijvoorbeeld botter reageert of ja wat rustiger is.

I: ja. Dus jij zegt eigenlijk fragment 1 omdat dat wat meer echt een verhaal is.

R: ja en dan kan je je wat makkelijker inleven en voorstellen hoe die personen zijn.

I: ja. Oké uhm en welk van deze fragmenten vind je uh het meest literair?

R: uhm.

I: wat spreekt jou literair gezien het meeste aan?

R: ja ik denk dan wel deze.

I: 2 is dat.

R: de tweede ja. Want dan daar heb je vooral de setting die uh beschreven wordt

I: uhum

R: dus dan kan je denk ik vooral qua uiterlijk denk ik bij die het beste een voorstelling ervan maken.

I: uhum

R: bij die eerste kan je vooral denk ik een voorstelling maken van de de karaktereigenschappen van de personages

I: uhum

R: maar niet echt een beeld van hoe het daar eruit ziet en bij de tweede denk ik wel. Want dan heb je misschien meer het idee dat je een soort film aan het kijken bent. Dat je weet hoe het er ongeveer uit zou kunnen zien.

I: ja dus dat beschrijvende vind je wel belangrijk.

R: ja en ook omdat het iedereen dan wel anders voor zich ziet. Omdat ja iedereen heeft een ander beeld misschien daarbij.

I: ja, ja nee prima. Uhm denk je dat je beide boeken zou mogen lezen voor voor je literatuurlijst. Dus stel je zit weer aan het begin van de zesde.

R: ja ik denk dan misschien die niet.

I: twee niet.

R: die tweede nee. Want die uh heeft hele korte die citaten zijn hele korte zinnen dus misschien dat dat dan wijst op dat het verhaal dan niet zoveel diepgang heeft.

I: oke. Ja

R: uhm alleen ja er staat wel dat de zus een tijdje geleden zelf een einde heeft gemaakt aan haar leven en dat is misschien wel bijvoorbeeld voor de eerste klas of voor de basisschool een te heftig onderwerp.

I: uhum.

R: dus daarom denk ik wel dat het een iets ouder voor een iets oudere jeugd is.

I: ja, maar stel je zit in de zesde. Zou je dan dit boek op je lijst voor je mondeling mogen zetten denk je? Vind jij?

R: nou ja ik denk ik zou het wel

I: maar het is dus wat jij vindt he

R: ja ik denk wel dat ik dat ik denk dat het wel kan alleen ik denk dat de docent zou zeggen die zijn een beetje makkelijke zinnen.

I: oké ja en waarom vind jij dat het wel kan?

R: ja omdat verder op die korte uh gesprekken na zeg maar

I: uhum

R: is het wel een zwaar onderwerp en uh ja zijn er niet hele korte makkelijke zinnen als in kinderboeken.

I: uhum

R: dus ik denk wel qua dat dat het wel redelijk op niveau is.

I: oké en die eerste?

R: uhm.

I: zou je dat wel of niet op een lijst mogen zetten denk je?

R: even kijken. Ja dat is op zich ook wel een zwaar onderwerp dat die moeder vermist wordt.

I: uhum

R: uhm maar daar wordt iets meer, daar zit denk ik iets meer diepgang in het verhaal omdat zij iets meer met elkaar praten. In ieder geval in dit fragment.

I: uhum

R: dus dan denk ik dat de docent eerder zou zeggen ja hier zit tenminste een diepe verhaallijn in of misschien meerdere verhaallijntjes omheen misschien en dat ze dus eerder willen dat ze die lezen dan de tweede.

I: dan de tweede ja. Oké uhm en dat vind jij ook?

R: uh ja uh ook wel.

I: oké uh kun je nog een keer een definitie geven van wat jij uh ziet als literatuur?

R: ja ik denk een schriftelijke kunstvorm uhm waarbij je de schrijver zelf iets creatiefs heeft geschreven uhm en dan vaak denk ik wel fictie. Ja het zou denk ik ook wel met feiten kunnen als je bijvoorbeeld met een gedicht ofzo neerzet, maar dan ga je dan moet je het wel echt aanvullen met ja bijvoorbeeld dat gedicht zelf er mooi uit ziet of dat het rijmt of heel veel metaforen gebruiken ofzo.

I: ja oké

R: uhm en ik denk dat uhm de lezer er zelf een voorstelling van kan maken

I: ja

R: omdat dan iedereen het anders ziet en dat is met kunst vaak ook zo dat iedereen er iets anders in ziet.

I: uhu ja.

R: dus ik denk dat

I: oké nou top.

Interview 14 – meisje

Datum: 5 april 2023

Duur: 19:05

I: nou in de les heb je eerder opgeschreven wat je van literatuur uh vond

R: of ja een beetje globaal

I: of hoe je het ziet. Uh hoe vond je dit om te doen?

R: ja wel moeilijk want eerlijk gezegd. Je krijgt natuurlijk zelf ook al een definitie van literatuur lectuur, dat soort dingen. Als eigenlijk meteen als je begint met Nederlands

I: ja

R: en dan is het ook best wel moeilijk daar los van denk ik je eigen interpretatie te vormen. Want toch al snel denk je oh het is ze zeggen dat het zo is dus dan is het zo.

I: uhum.

R: zeg maar dus dan vind ik het wel moeilijk maar ik vind ook dat je dan zelf over na kan denken en daar dat ze dat zo een vaag begrip is dat je er ook juist over na moet denken. Wat dat voor jou betekent.

I: ja

R: dus ik vond het wel uhm interessant om te doen.

I: ja

R: en om erover na te denken.

I: en kon je het dan uiteindelijk uh wel vrij gemakkelijk opschreven of?

R: nee haha en ik ben ik denk dat als ik nu mijn antwoord lees dat ik dan nog steeds niet helemaal ermee eens ben maar

I: ja kan je nog herinneren wat je hebt opgeschreven?

R: ja uhm

I: ongeveer

R: dat het dat niet uh bevestigd moet worden door mensen die uh grote studies hebben gedaan

I: uhum

R: en bekende figuren zijn in de Nederlandse taal die het niet moeten bepalen dat het niet zo afhankelijk moet zijn van uh ja wat mensen over denken of bepaalde mensen over denken en dat het meer gewoon ja ook niet per se afhankelijk hoeft te zijn van zeg maar een bepaald niveau van taal of uh bepaalde moeilijke constructies moet bevatten om ja te om een hogere kwaliteit te hebben zeg maar ja ik weet waar het dan wel van afhangt dat uh is meer wat ik mij dan wel afvraag

I: ja

R: dat weet ik niet zo goed

I: nee. Uhm vaak moet je voor Nederlands je boeken laten goedkeuren voordat je ze mag lezen. Wat vind je daarvan?

R: nou ja ik denk aan de ene kant als je zelf nog niet weet welk boek je gaat lezen of wat erin staat dan is het wel nuttig om het te laten beoordelen door iemand die er misschien iets meer van weet waar het over gaat of dat het uh of het bruikbaar is voor een bepaalde opdracht maar ik denk dat sommige boeken als je bijvoorbeeld wel weet waar het over gaat en van andere mensen hebt gehoord zo van dit vond ik een leuk boek en dit heeft echt iets bijgedragen aan mijn algemene ontwikkeling op zowel zeg maar leesontwikkeling als gewoon uhm dat het dat het voor iemand van veel waarde is dan denk ik ja als het voor jou ook gewoon een waardevol boek kan zijn uh dan kan je uh beter boeken lezen

misschien waar je zelf wat uithaalt dan waar je uh waar je zogenaamd in je leesontwikkeling wat uithaalt want als je het niet leuk vindt dan lees je het natuurlijk gewoon niet en dat is denk ik binnen Nederlands docenten ook wel bekend

I: uhum

R: dat er gewoon veel boeken niet gelezen worden als het niet interessant genoeg is

I: ja want er worden dus ook eisen aan die boeken eigenlijk gesteld. Wat vind je van die eisen?

R: en wat zijn dan precies de eisen?

I: nou dat dus bijvoorbeeld dat het niet vertaald mag zijn he en zeker in de bovenbouw dat het toch een bepaald niveau moet hebben

R: en ja dat bepaald niveau dan vraag ik me altijd af van wie bepaalt dat niveau gewoon zeg maar

I: uhu ja

R: dus dat weet ik allemaal niet zo goed, maar dat het niet vertaald mag zijn ofzo dat vind ik al helemaal onzin. Want ik denk dat uh er is zeg maar juist gebruik moet kunnen maken van een beetje die wereldlijke literatuur dat je boeken van verschillende schrijvers en plekken kan lezen en al helemaal dat je bijvoorbeeld bij andere uh zeg maar vreemde talen doen we zeg maar helemaal niet zo veel met boeken lezen

I: uhum

R: dat is heel beperkt en dan denk ik juist van wanneer ga je dan wel in aanraking komen met die boeken. Ja nooit en vertalers zijn net als schrijvers ook gewoon literair opgeleide mensen die daar als het goed is verstand van hebben

I: uhum

R: dus dan zou je misschien kunnen zeggen dat je wel vertaalde boeken mag lezen maar dat daar dan ook weer criteria bij zijn. Zelfde als bij dan zeg maar de gewone Nederlandse boeken

I: uhum

R: maar ik denk dat het wel moet kunnen.

I: uhum oké. Uhm kan je nog herinneren wat het meest literaire is dat je ooit gelezen hebt? Dus dat hoeft niet per se hier op school te zijn. Kan ook

R: van een Nederlandse schrijver?

I: uhm dat is aan jou.

R: ja uhm wat is het meest uhm dat ik weet niet ja wat verstaan je onder literair. Ik heb wel veel historische romans gelezen.

I: uhu

R: dus dan zou je aan de ene kant kunnen denken dat zijn de grote werken die de eeuwen doorstaan hebben zeg maar.

I: uhu

R: ik noem een Jane Eyre of zoiets.

I: ja

R: dus ik denk dat dat sowieso wel door iedereen als literatuur wordt gezien

I: uhum

R: maar aan de andere kant weet ik ook niet of dat binnen zijn eigen tijd zo werd opgevat zeg maar

I: uhum ja

R: maar voor de rest ja ik heb bijvoorbeeld voor de vorige uh voor de laatste boekopdracht *Het huis van de moskee* gelezen

I: hm

R: en dat is dan ook bekroond als zeg maar het op ene beste Nederlandse literaire werk ooit en dan denk ik ja ik vind het een heel goed boek, maar ik zou niet weten hoe je kan bepalen wat het beste literaire werk is

I: ja

R: al helemaal met *De ontdekking van de hemel* of dingen ik zou niet per se zeggen dat dat de meest literaire ik denk ik vind niet echt ik denk dat ik dat ook zou beoordelen aan de waarde die het voor mij had dat het iets bijdraagt aan mijn ontwikkeling niet aan ja of andere mensen het heel goed vinden.

I: uhum ja. En uhm wat is dan jou volgens jou totaal geen literair werk?

R: ja haha wat is nou geen literair werk. Uhm ik weet dat weet ik dus niet zo goed. Ik zou echt niet weten aan de hand waarvan je die grens dan wel zou moeten bepalen. Maar ik vind het gewoon heel veel boeken die misschien Nederlands docenten zouden goedkeuren voor een leesdossier opdracht of wat dan ook vind ik wel goed dat als je dat leest ja dat je überhaupt leest en als je iets leest dat een beetje buiten ervarings uh kader bestaat en ik denk dat dat voor de meeste boeken die ik heb gelezen wel geldt.

I: ja

R: en dan denk ik juist misschien eerder dat dat weet ik ook weer niet, waar de grens dan ligt tussen fictie en non-fictie

I: uhum

R: qua of het literatuur is of niet maar ja wat is dan geen literatuur wat ik gelezen heb.

I: jeugdboeken, zou je dat als literatuur zien?

R: nou dat zou ik zien als jeugdliteratuur.

I: ja oke

R: denk ik.

I: kinderboeken?

R: ja ja ook.

I: ook ja

R: ja

I: ja dat kan hoor.

R: dus ik dus ik weet niet of ik een boek trouw kan aanwijzen van waar ik echt zeg dit is nou is nou geen literatuur.

I: ja

R: ik bedoel misschien sommige jeugdboeken of jong

I: adult

R: volwassenen boeken niet zo van zoveel kwaliteit als je zegt van dit is echt een meesterwerk maar of dat het nou geen literatuur maakt of gewoon minder jouw smaak dan weet ik het ook niet.

I: ja oké. Uh ik heb twee verschillende fragmenten voor je uitgekozen.

R: ja

I: je mag eerst fragment 1 lezen. Dit is een korte introductie

R: ja

I: op de andere kant staat uh de rest. Paste niet op uh een pagina.

R: ja

I: zou je dit fragment uh zien als literair?

R: uhm ja, ik denk ja.

I: oké en waarom?

R: Omdat eerder omdat het me geen reden geeft om het niet zo te zien dan dat er iets is wat ik waardoor ik het wel literair vind uhm ja ik weet niet het is gewoon een ik weet niet hoe ik het kan uitleggen.

I: wat voor onderdelen zitten hier in het fragment waarvan je zegt oh ja dat hoort wel bij literatuur. Misschien iets over de inhoud of over de schrijfstijl of woordgebruik.

R: uhm

I: of het effect van van zo'n fragment?

R: ja ik denk ik heb echt geen idee. Ik weet het ik zou het echt niet

I: oké kun je eens in dit fragment op zoek gaan naar de zin die jij als meest literair ziet?

I: en dan mag je die markeren.

R: ja ik uh ik

I: je mag er ook twee kiezen

I: oké en wat maakt die zinnen nou literair?

R: ik denk ik vind ja toch wel een beetje een beschrijvende zin.

I: uhum

R: die zeg maar ja misschien niet echt een hele letterlijke betekenis heeft als je hem zo los zou zien

I: uhum

R: maar als zeg maar een van de twee heeft bedacht dat het gezellig is om aan het kookeiland te zitten dat zegt zeg maar al meteen een beetje ja het is eigenlijk een zin die niet echt een betekenis heeft zeg maar

I: klopt ja

R: maar dat geeft juist ruimte om het zelf een beetje te interpreteren hoe het bedoeld is en ook met dan die beschrijving die daarna gegeven wordt van zeg maar de situatie waarin zich dan spreekt zeg maar dat weet je ook meteen hoe de setting eruitziet eigenlijk en dat die setting te maken heeft eigenlijk met hoe mensen zich voelen of wat de sfeer is zeg maar

I: ja

R: en uhm ja toch een beetje het gesprek over dat daarin door niet heel letterlijk te zeggen de toch de verhoudingen een beetje duidelijk worden tussen verschillende persoanges en ja dat je daar eigenlijk ook een beetje gedwongen wordt om een mening te vormen over waar je het wel of niet mee eens bent of ja toch ook weer zeg maar zonder dat het er letterlijk staat toch weer over na te denken hoe je er zelf instaat.

I: ja. Oke. Mag je nu deze lezen. Dus ook weer een stukje inleiding.

R: ja

I: vind je dit fragment literair?

R: ja ja ik denk het ook wel

I: ja en waarom?

R: uhm een beetje zelfde

I: ja

R: reden

I: als je het lastig vindt mag je ook meteen de zin markeren

R: uhm oké. Als ik die heb

R: ja

I: oké en waarom maakt het die zin literair?

R: uh ja ik vind het gewoon een interessant stukje omdat ja door de verschillende zeg maar ja even kijken. Ook weer dingen vooral taal gewoon doordat er verschillende dingen worden gebruikt die uhm ja

I: ja dat is goed hoor

R: en ja zeg maar dat het dat je toch wel wat een beetje onderscheid maakt, dus dat ik het niet literatuur zou vinden als bijvoorbeeld een klasgenoot van mij of ik zelf een verhaal zou schrijven en dat zou inleveren zeg maar voor Nederlands opdracht ofzo

I: ja

R: en ik denk dat er ook wel een verschil te zien is tussen zeg maar wat iemand misschien een schrijver maakt of niet dat je kan zien dat ze veel van de taal weten

I: ja

R: en dat ze ook uhm niet letterlijke dingen kunnen verwerken in een tekst om beter te maken

I: ja

R: zoals hier bijvoorbeeld dat je voordat iemand bijvoorbeeld antwoord geeft op iets dat je zeg maar de situatie schetst of juist dingen die er niet zoveel mee te maken hebben lijken te hebben uh daarmee toch de uh ja verandert wat het zeg maar de boodschap is van het stukje en ja.

I: ja

R: ja dat soort taalgebruik en zo

I: oké. Ja welke van deze fragmenten zou je in het geheel uh willen lezen?

R: uhm

I: of zeg je nou allebei of niet kan ook

R: ja op zich allebei wel, maar ik denk deze.

I: oké en waarom dan fragment 2?

R: uhm weet niet, de schrijfstijl trekt me meer aan.

I: ja oké

R: denk ik

I: ja en uhm welk van deze fragmenten vind je literair gezien het meest interessant?

R: ook deze.

I: ja en waarom?

R: weet ik niet. Gewoon hoe het leest.

I: ja

R: omdat het me minder moeite kost om het te lezen

I: oké

R: en wel meer het gevoel geeft dat ik het begrijp en ook niet alleen begrijp wat er staat, maar gewoon dat ik het begrijp.

I: oké. Denk je dat je deze beide fragmenten op uh je lijst mag zetten in 6V? Dus stel je zit weer aan het begin van de zesde.

R: uhm (zucht diep)

I: haha. Diepe zucht

R: hm ja ik denk het wel.

I: ja. Kun je uitleggen waarom?

R: uh nou vind ik bij beide niet dat ze een heel moeilijk of zo.

I: uhum.

R: ik vond bijvoorbeeld bij het boek dat wij gelezen hadden voor een van de opdrachten wat ook zeg maar uitgekozen was door de leraren om uit te kiezen

I: ja

R: bijvoorbeeld dat er veel moeilijkere taal was dan bijvoorbeeld zoiets

I: ja oké

R: dus dat op dat gebied weet niet zo goed of dit zeg maar moeilijk genoeg is

I: uhum

R: of van hoog niveau is

I: uhum

R: maar op zich het is ook niet door alle dingen die ik al heb gezegd heel makkelijk om voor iedereen te lezen en daarbij denk ik misschien dat deze wat minder nog moeilijke taal heeft en zo.

I: ja dus fragment 1 is ietsje minder moeilijk

R: ja

I: ja

R: dus misschien op dat gebied niet, maar ik vind het op zich wel allebei goeie onderwerpen ook denk ik. Als ik het zo zie.

I: oké. Ja dat is goed hoor

R: dus ik zou denk ik verder ook niet weten waarom niet.

I: ja. Wil je verder nog iets kwijt? Want dit waren zijn vragen

R: nou ik weet gewoon niet zo goed aan de hand waarvan ik nou wel zeg maar zelf vind

I: uhum ja

R: wat literatuur is en wat niet, maar ik heb vind gewoon dat je niet al te veel regels ook aan moet verbinden. Dat het ook misschien een beetje per persoon kan verschillen, want natuurlijk is elk boek, ook als het wel bestempeld is als literatuur, dan zijn er nog steeds mensen die het helemaal niks vinden en

I: ja

R: dus wat betekent het nou eigenlijk als je als jouw boek wel literatuur is of niet

I: ja

R: haha

I: ja dat is ook heel interessant

R: dus daarom kan ik niet zo goed uitleggen wat ik er dan wel zo goed aan vind

I: nee, maar in ieder geval dank voor deze

R: ja

Interview 15 – jongen

Datum: 5 april 2023

Duur: 15:05

I: uhm als het goed heb je in de les bij mevrouw [naam] eerder een keer opgeschreven van jij als literatuur uh ziet

R: ja

I: kan je daar nog iets van herinneren?

R: uh ja uh een beetje vaag maar als ik uh gewoon zou omschrijven wat ik literatuur vind

I: ja

R: ja ik denk uh diepgaande teksten

I: uhum

R: uh echt de boodschap zit erachter bijvoorbeeld wat ik zelf vind reflecteert terug op de maatschappij en verschillende aspecten daarvan vind je terug in het boek ja goed nagedacht over het verhaal uhm je vindt een paar beeldspraken en dat soort dingen terug

I: ja

R: wat ja wat het verhaal sterker maakt dan een boek dat eigenlijk geen literatuur is.

I: ja en hoe vond je het om te doen? Om het op te schrijven

R: wel lastig want

I: wel lastig oké waarom vond je het lastig?

R: want eigenlijk een heel vaag begrip is

I: ja

R: of tenminste ja je weet van literatuur dan weet je een beetje waarmee je te maken hebt maar om dan concreet op te schrijven wat het precies betekent dat ja is wel lastig

I: ja nee dat snap ik. Voor Nederlands moet je vaak je boeken laten goedkeuren door de docent voordat je ze uh mag lezen. Wat vind je daarvan?

R: ja ik denk dat dat dus ook daar mee te maken heeft en ik snap het wel

I: uhum

R: omdat ja ze willen natuurlijk dat we bepaalde boeken lezen wat dan valt onder literatuur alleen als het dan misschien af en toe hebben we ook wel een boek gehad je hebt dan van bijvoorbeeld van vertalingen uit het Engels ofzo en dat zou je dan ook wel willen lezen maar dan mag dat niet omdat het dan geen Nederlandse literatuur is en ja misschien zou het soms wel iets beter verteld kunnen worden van waarom mag je dit boek niet lezen wat maakt het nou minder goed tussen haakjes dan een boek wat dan wel literatuur is.

I: ja want mijn vervolgvraag is dus eigenlijk wat vind je dan van die eisen. Over het vertaalde bijvoorbeeld, maar soms zijn er ook andere eisen die een docent stelt aan een boek.

R: ja ik denk dat ik het wel kan begrijpen maar wat ik net ook zei ik denk dat het dan toch net uh fijn is als er meer uitleg is van waarom

I: ja

R: waarom mag dit boek niet gelezen worden dan dat ze alleen zeggen ja het is geen literatuur

I: ja mag niet ja. Dus stel die eisen die worden meer uitgelegd, ben je dan ook akkoord met die eisen of zeg je dan nee dan vind ik alsnog dat je bijvoorbeeld vertaalde boeken mag lezen voor Nederlands

R: uh ja als ik die eis zeg maar begrijpelijk vind en dat uh logisch vind dan denk ik wel

I: uhum

R: maar ja als ik zeg maar als ik er niet mee eens ben of denk van uh ja waarom nou zeg maar dan kan ik nog zeggen nou dan heb ik toch liever ook een vertaald boek dat ik wil lezen.

I: ja ja oke. Uhm kan je nog het meest literaire herinneren dat je ooit gelezen hebt? Dus dat mag hier op school zijn, mag ook buiten school om.

R: ja ik uh denk wel uh *De kleine Johannes*

I: ja

R: dat was wel qua beeldspraak qua zinnen qua stroming wel uh denk ik het meest literaire boek dat ik gelezen heb

I: ja oke en wat is het minst literaire boek?

R: uhm ja dat is denk ik wel gewoon iets als uh *Leven van een loser* of dat soort boeken zeg maar die ik vroeger heb gelezen.

I: uhum ja en wat maakt zo'n boek dat geen literatuur volgens jou?

R: ik denk dat toch uh beeldspraak, iets simpeler uhm ja *Leven van een loser* is dan ook een vertaling maar los daarvan

I: uhum ja los daarvan

R: ja uhm ja gewoon bepaalde aspecten in het boek in denk ja ik denk vooral dat een beetje beeldspraak en misschien verhaallijn en niet echt uh heel veel vooruit- en terugverwijzingen dat soort dingen maar toch wat ik wel merk is het redelijk vaak wat dan dat minder literatuur maakt dan uhm ja dan *De kleine Johannes*

I: ja

R: los daarvan dan dat het een vertaling is.

I: ja uh dat blijft ook altijd een uh mooie discussie. Ik heb twee verschillende fragmenten. Je mag eerst alleen eventjes de eerste lezen.

R: oke

I: er is een kleine introductie en op de achterkant staat uh de rest van het fragment.

R: oke

R: oke

I: ja de achterkant

R: oh het gaat verder

I: ja

R: ja

I: vind je dit fragment uh literair?

R: uhm ja ik uh vind ik lastig om te zeggen

I: uhum

R: ik denk het wel enigszins gewoon doordat je steeds uhm ook wat eerder teruggaat in een gedachte en dan weer gewoon ziet van uh hoe het heet een gesprek zeg maar een conversatie

I: uhum

R: uhm ja en ja redelijk wat gesprekken veel personages ja uhm vind ik lastig om te zeggen. Maar ik wel dat ik het uh literair vind zeg maar

I: oké. Zou je de zin kunnen markeren die je uh het meest literair vindt van dit stukje?

R: oké moet ik heel even kijken

R: wel moeilijke vraag hoor

I: uhum haha. Of je kiest er twee als je echt niet kan kiezen.

R: dit denk ik wel een uh

I: oké. Waarom heb je voor deze zin gekozen?

R: omdat ja ik denk dat het toch iets te maken heeft met het feit dat uhm ja ze beweegt altijd alsof er iets op slot zit en wanneer ze je kust, bonken haar junkbeenderen iets te hard tegen de jouwe. Ja een beetje zeg maar omschrijvingen wat er gebeurt als je een kust krijgt en niet letterlijk van uh ze geeft je een kust ofzo zeg maar en iets meer van uh oh lijkt alsof er iets op slot zit

I: ja

R: zet uh zet iets meer betekenis zit achter die kus. Ja dat er iets ja op slot zit bij haar iets in die richting

I: ja

R: dus ik denk dat het daarom wel dat uh een zin is dat uh ja mij wat voor mij maakt dat het literair is denk ik

I: ja is goed hoor. Mag je ook fragment 2 nog even lezen. Ook daar staat nog een klein stukje op de achterkant

R: ja

I: vind je dit fragment uh literair?

R: ja ik denk het ook.

I: ja

R: uh ja ook uh omdat uh zeg maar weer met uh ja hoe weer weer jij gaat weer in iemand gedachtes, ook weer een gesprek, bijvoorbeeld hier ook aan het einde uh helemaal wordt helemaal gezegd hoe uh hoe gedetailleerd zeg maar de situatie wordt heel gedetailleerd omschreven.

I: uhum

R: of de setting

I: ja

R: de geïnterviewde SEALS zitten in een halfdonkere studio op een krukje. Ze worden van de zijkant belicht, waardoor je eigenlijk al wel dat beeld ziet dat de schaduwen daar zitten

I: ja

R: en ja dat soort aspecten maken het denk ik wel uh literair en ook dat ze hier uh stond dat de goden wenen zeg maar

I: ja de goden wenen

R: en dan wordt dan helemaal opgeschreven waarom dat iets leuks is wat ze zegt. Daar wordt heel diep op ingegaan. Dat het wel iets is dat het dan literair maakt.

I: oké. Kun je ook in dit stukje de zin markeren die je het meest literair vindt?

R: ja ik denk dan toch die laatste

I: ja dat stukje dat je al hebt voorgelezen denk ik he.

R: ja ja.

R: oh wacht nu zijn het eigenlijk twee.

I: ja dat mag ook.

R: haha

R: yes

I: en kun je nog een keer kort uitleggen waarom je voor deze zin hebt gekozen?

R: uhm ja ik denk omdat in deze zin uh de setting heel gedetailleerd wordt omschreven en uh je dus echt een beeld krijgt van eh uhm ja die SEALS zitten in een halfdonkere studio, op een krukje, ze worden van de zijkant belicht, schaduwen uhm en dan hier de kaken en borstkassen bijna cartoonesk uhm mannelijk. Dus kan krijg je echt dat beeld van hoe het er dan uh uitziet zeg mar dus dat echt op detail ingaan en heel erg breed over praten denk ik

I: ja

R: ja dat is dus denk ik dit stukje dat het wel voor mij literair maakt

I: oké en welk van deze twee fragmenten vind je voor jezelf het meest interessant en zou je dan ook in het geheel willen lezen?

R: uhm ik denk toch wel deze. De bovenste

I: ja en waarom

R: omdat uh hier voor mijn gevoel meer spanning inzit omdat je niet weet zeg maar uh waar zij is. Ze is verdwenen. Is ze dan weg uit zichzelf? Is ze ontvoerd? En hierbij is het vooral ja het is gewoon een verhaal nog niet echt spanning zit erin dus dan zou ik ook op dit moment zou dit mij interessanter lijken

I: ja oké en uhm welk van deze fragmenten vind je literair gezien het meest interessant?

R: uhm dan denk ik toch wel deze

I: twee is dat

R: omdat hier wel iets meer daar op in wordt gegaan en gebaseerd op dit stuk hoe ik net ook zei over dat de goden wenen

I: uhum

R: uhm ja dat het helemaal omschreven wordt dan is dat literair gezien mooier of misschien beter geschreven omdat ze dat dan helemaal terugkoppelen en ja daarom zeggen ze het zeg maar.

I: oké uh denk je dat je beide fragmenten voor je leeslijst zou mogen gebruiken?

R: ik denk als we zo voor een interview zitten denk ik niet.

I: oke

R: omdat ja haha misschien anders zou u het misschien niet vragen

I: uhum

R: die vraag niet stellen maar ja

I: maar dan beide niet of eentje niet of?

R: ik denk eentje niet

I: oke en welke denk je dan van niet?

R: dan denk ik deze bovenste

I: dus fragment 1 niet

R: ja

I: en waarom niet denk je

R: uh ja misschien dan toch ook als ik het vergelijk met deze in het algemeen maar toch iets minder dat uh literair meer dat je hier ziet geciteerd een gesprek zeg maar

I: uhum

R: en minder uh ik ben even de naam kwijt maar dat je het echt helemaal omschrijft in plaats van dat je het gewoon opschrijft dat uh

I: dat er nog ruimte is voor eigen interpretatie of

R: ja zoiets maar ook dat uh ik ben we hadden altijd het begrip of de zin show don't tell

I: ja

R: en dat komt denk ik hier niet in die mate naar voren zeg maar

I: oké, ja heel goed. Wil je verder nog iets zeggen over wat jij ziet als literatuur?

R: nee ik denk dat ik in het begin wel het meest heb gezegd

I: ja

R: en wel wat ik ook zei ik vind het nog steeds best wel een vaag begrip en moeilijk om echt aan te geven van nu ook als ik dit zie van is dit literair of is dit literair

I: ja. Oké nou dankjewel voor je tijd.

R: yes

Interview 16 – jongen

Datum: 5 april 2023

Duur: 17:01

I: uhm een paar weken geleden heb je in de les bij mevrouw [naam] opgeschreven wat jij zit als literatuur

R: uhum

I: kan je je dat nog herinneren?

R: uhm zo ongeveer. Wel een beetje

I: hoe vond je het om te doen?

R: uhm ja wel een uitdaging. Ik bedoel ik ben eigenlijk niet dagelijks bezig met wat literatuur is of met literatuur zelf

I: snap ik

R: dus dan opeens zo zelf. Ja de diepte in gegooid te worden is toch wel raar

I: uhum. Ja dus je moest er wel eventjes over nadenken voordat je

R: ja

I: iets kon opschrijven ja. Kan je nog herinneren wat je hebt opgeschreven?

R: ik denk dat ik heb opgeschreven dat ik uh zelf persoonlijk literatuur iets vond dat uhm alle zo goed als Nederlandse werken

I: uhum

R: of ja gewoon niet zo zeer Nederlandse werken maar literatuur meer gewoon de werken die met een bepaalde taal te maken hebben die ook een verhaal overbrengen en dat zag ik als literatuur. Meer gewoon het verhaal overbrengen door middel van ja bepaalde middelen.

I: ja boeken.

R: ja boeken bijvoorbeeld of stripverhalen. Dat soort dingen

I: uhu oké dus die verschillende vormen zie je wel gewoon als literatuur?

R: ja maar het is meer mensen of ja auteurs gebruiken hun eigen manier. Dus dat de ene auteur het makkelijker vindt om bijvoorbeeld nou ja een roman te schrijven en de andere auteur het graag met beeld erbij doet, bijvoorbeeld een stripverhaal

I: ja oké uh vaak moet je voor Nederlands je boeken laten goedkeuren door een docent.

R: uhum

I: wat vind je daarvan?

R: uh ja aan de ene kant wel raar want het is niet dat je hebt een bibliotheek en in principe zou je dan alle boeken daar als literatuur kunnen zien. Maar toch zijn een aantal ja waarschijnlijk zijn ze niet op niveau dat ze daarom niet goedkeuren uh

I: uhum ja

R: ja na dus aan de ene kant begrijp ik het wel dat het niveau te laag is. Dat wij als 6V bijvoorbeeld beter moet lezen de literatuur dieper moeten doorgronden en uh ja aan de ene kant begrijp ik het en aan de andere kant ja de keuze is reuze dus waarom zou je dat niet volledig mogen gebruiken

I: ja, want wat vind je van de eisen die die docent aan die boeken stellen die je mag lezen?

R: uh ja toch wel naar want aan de ene kant uhm ja vind ik sommige boeken wel leuk of wil je die misschien lezen, bijvoorbeeld Engels boeken ofzo

I: uhum

R: maar ja dat is dan niet Nederlands, zoals vertalingen van Harry Potter ofzo nou en ik zelf vind dat bijvoorbeeld leuk de films en de boeken heb ik vroeger zelf ook wel gelezen, maar die mag je dus niet pakken bijvoorbeeld

I: ja, nee

R: dus dat vind ik dan wel lullig als ik dat mag zeggen

I: ja nee dat mag. Dus jij zegt nou ja die eisen zijn eigenlijk niet breed genoeg.

R: nee ja dat je vertalingen niet zou mogen doen dat vind ik wel raar want in principe is het vertaald en ook weer naar het Nederlands toe geschreven maar de oorspronkelijke verhaal is dan vertaald ja en ik denk wel dat het alsnog literatuur is

I: ja. En je gaf net in je uitleg al aan ja stripboeken kunnen ook literatuur zijn. Zou je dan zeggen van nou dan vind ik dat je dat ook mag lezen in de zesde?

R: uhm nou ja stripboeken zijn wel makkelijk maar ja ik denk eerder dat een boek zelf dat er een verhaal wordt verteld en dat je zelf een beeld moet zien te maken en bij een stripboeken is het eigenlijk gemakkelijk

I: dan zie je het al

R: ja dan zie je het beeld al. Het achterliggende dus kenmerken en dat soort dingen

I: ja dus dan moet er toch nog wel een bepaalde eis aan niveau zijn zeg je

R: ja

I: oké nou kan je nog het meest literaire herinneren dat je ooit gelezen hebt. Dus dat kan hier op school zijn, mag ook buiten school

R: uhm het meest literaire ja uh ja gewoon het meest literaire werk dan

I: uhum

R: dan zou ik wel denken *Sigfried* van Harry Mulisch

I: oja en waarom?

R: nou ja uh hij gebruikt ook veel in dat boek toen begreep ik de eerste tweehonderd bladzijdes dat hij zijn verhaal over wilde brengen van een bepaalde schrijver, volgens mij was zijn naam Herter en uh ja hij wilde uhm uh ja hij was schrijver, hij ging naar Oostenrijk, kwam daar een familie tegen en ze gingen praten over Sigfried. Dat was het zoontje van uh Adolf Hitler.

I: uhum

R: en uh daarna kwam die eigenlijk op een stuk uit dat die dat de schrijver dus eigenlijk niet Mulisch, maar Herter in het boek

I: uhum

R: ja probeerde te achterhalen wat nou de achterliggende gedachte was of wat er nou met Siegfried aan de hand was wat was goed en wat was fout.

I: ja

R: en dan haalde hij zoveel filosofische termen bij en ik denk wel dat dat een goed literair werk was geweest ondanks dat ik er niet veel van heb begrepen.

I: uhum oké. En het minst literaire?

R: het minst literaire uhm ja dat is een goede. Nou ja dan zat ik zelf moet ik ff goed denken uh ja ik heb niet zo heel veel gelezen moet ik eerlijk toegeven. Ja ik denk Geronimo Stilton omdat het zo heel raar is en ik

I: ja oké, nee hoor is niet raar

R: ja dat het te fictie is of hoe moet ik het zeggen dat het te nep is. Maar aan de ene kant zitten er ook wel realistische aspecten in, maar met feeën en weet ik veel wat

I: ja en het is ook een muis

R: dan wijkt het eigenlijk te ver af van de realiteit en dan denk ik wel dat het niet echt ja ja literair is.

I: ja oké. Uhm ik heb twee verschillende fragmenten voor je uitgekozen.

R: oké

I: je mag eerst de eerste lezen. Op de achterkant staat de rest. Er zit een klein stukje uh introductie dus dan weet je ook een beetje waar in het verhaal je terecht komt.

R: uhu oké.

R: ja

I: vind je dit fragment literair?

R: uhm ja dat is een goede vraag.

I: uhum

R: Ja ik denk het aan de ene kant wel maar aan de andere kant vind ik het niet echt dat het hoe heet het de auteur bijvoorbeeld iets heeft toegevoegd wat niet echt zou kunnen zijn, dus

I: uhum

R: het kan zo maar een werkelijke constructie zijn geweest van een feit om het zo maar even te zeggen

I: uhum ja

R: en ik denk niet echt dat er literaire aspecten aan toe zijn gevoegd, zoals bijvoorbeeld een stukje en dan fictie in het geval

I: uhum

R: en dan bijvoorbeeld ook bij hem gewoon twee dagen terug zou het kunnen zijn gebeurd

I: uhum

R: en dan dat hij het letterlijk zo heeft opgeschreven.

I: uhum ja oké. Zou je uh zou je de zin willen markeren die je dan wel als meest literair ziet? Dus ook al zeg je nou ja ik weet niet of dit nou echt zo literair is.

R: uhm. Nou ja als ik kijk naar literair. Ik zat zelf meer te denken

I: ja het is aan jou he dus jij mag uh

R: ja ja ik zat eigenlijk hier

I: oké

R: uhm deze dan. Ja dit stukje meer zo.

I: oké. En waarom dit stukje?

R: uhm ik uh ja ik dacht zelf dat het het mooiste stukje was dan om te lezen zo.

I: ja

R: 'Het lijkt erop dat mama het vertrek heel goed heeft voorbereid,' zegt pap. Hij kan ons net zo goed midden in het gezicht slaan. Uhm ja zelf wist ik nog niet echt wie dan de hij was

I: uhum

R: maar het is wel iets waar ik dan over ging nadenken nou ja hoe denkt de vader uh ten opzichte van dat zijn dochters of zijn kinderen

I: uhum

R: denken en dat vond ik zelf wel mooi

I: ja

R: en daar dacht ik ook wel zelf over na. Ja hoe zou je zou het dan wel mogelijk in scène gezet kunnen zijn of wat is nou de realiteit of wat is nou echt gebeurt

I: ja

R: daar zat ik wel over na te denken.

I: oké. Dit is fragment 2. Dus hier weer opnieuw een uh stukje introductie.

R: ja

I: en op de achterkant staat ook nog een klein stukje.

R: yes

R: moet ik even. Wat we lezen of we lezen dit vanuit Ben?

I: ja. Ja.

R: ja dan denk ik deze zin. Ik ga naar boven en dan uh

I: oké

R: ik denk dat je dat op meerdere manieren ja kan interpreteren

I: uhum

R: vanwege het feit dat die uh Kim

I: ja

R: een einde heeft gemaakt aan haar leven en dan ik ga naar boven. Is het dan naar zijn kamer of nou ja dat is dan in dit geval naar zijn kamer

I: uhum

R: maar misschien dat hij ook contact wil maken met zijn zus in dit geval. Met Kim.

I: ja. Dus dat er hier gewoon nog iets extra's achter

R: ja

I: achter zit

R: dat je het zelf op meerdere manieren kan opvatten

I: oké. En vind je de rest van dit fragment uh dus het fragment in het algemeen vind je dit literair?

R: uhm. Nou ja wel meer dan het andere verhaal.

I: oké en waarom?

R: uhm moet ik even nadenken. Uhm. Ja het is meer dat het hier is het denk ik iets minder realistisch dacht ik om het maar zo te denken en dit ja het betekent niet dat zozeer als het minder realistisch is dat het een uhm hoe het het minder literair is, maar ik vond dit wel uhm ja wat of juist meer literair

I: uhum

R: ik vond dit juist meer literair omdat juist ja uhm er worden meerdere aspecten worden gebruikt dan dat alleen de werkelijkheid weergeeft en dat las ik ook hier bijvoorbeeld dat er meer uh dingen uh worden beschreven dan echt wordt gezien. Dat was de eerste keer dat we ergens om moesten lachen, dat is niet zo zeer dat het echt een daadwerkelijke conversatie is waar mensen niet echt nadenken over wat er nou precies

I: uhum

R: gebeurt, want het gebeurt in fragment 2 wel.

I: ja

R: ja ik weet niet daarom denk ik wel dat het iets meer literair is

I: oké

R: misschien dat het ook wel nergens op slaat

I: ja. Welk van beide fragmenten vind je het interessants? Dus welk boek zou je misschien in het geheel willen lezen?

R: uhm nou ja even precies de hoofdlijnen.

I: ja dus gewoon van wat je nu hebt gelezen.

R: van wat ik nu heb gelezen dan zou ik denk ik toch wel eerder neigen naar fragment 1

I: uhum

R: denk ik

I: en waarom?

R: ja ik hou zelf meer van wat is het een beetje van die boeken waar je een beetje moet nadenken en dan

I: ja

R: hier komt toch die vraag in mij op van ja wat is er nou gebeurd met die moeder

I: ja

R: ja en daarom ook ja die misdaad oplossen vind ik wel leuk

I: ja, precies. Die zit wat meer op de spanning

R: ja.

I: oke. En welk fragment vind je literair gezien het meest interessant?

R: het meest interessant nou ja op basis van de fragmenten.

I: ja

R: fragment 2 maar ik denk dan wel van de boeken deze dan.

I: oké maar waarom dan op basis van de fragmenten dan fragment 2?

R: op basis van de fragmenten fragment 2 uh omdat ik denk dat die uhm nou ja wat meer uh schrijft vanuit een uh verhaal waar een draai aan is gegeven terwijl ik denk dat fragment 1 wel de werkelijkheid ook zou kunnen zijn en dat daar niet echt een draai aan zou kunnen zijn gegeven.

I: oké ja. Denk je dat je beide fragmenten zou mogen of beide boeken zou mogen gebruiken voor de leeslijst? Dus stel je zit weer aan het begin van de zesde en je moet je boeken nog kiezen.

R: uhm begin zesde uhm moet ik even denken. Dan zou ik eerder denken dat twee wel mag en een net wel net niet.

I: oké en waarom?

R: uhm ik denk dat twee wat ouder is dan een

I: uhum en hoe komt dat

R: dor het gebruik van het woordje 'ma' in plaats van mama of moeder

I: oja

R: terwijl hier wordt het wat makkelijker geschreven

I: uhum

R: in plaats van ja ze vraagt naar pap dit dat en bij twee is dat wat moeilijker. Dus ik denk dat het leesniveau bij fragment 2 hoger is dan bij fragment 1.

I: ja

R: waardoor fragment 2 eerder als een 6V-boek wordt gezien als dat fragment 1

I: uhum oke en je zei net dat op basis van de fragmenten maar op basis van de boeken zou je dan voor die gaan

R: ja dat lijkt mij

I: en waarom dan?

R: vanwege de inhoud

I: oké ja oké. Uhm kun je nog een keer een definitie geven van wat jij ziet als literatuur?

R: uh nou ja uhm wat ik zie als literatuur is een uh het overbrengen van een verhaal waar een aantal draaien zijn of ja waar een draai aan is gegeven eigenlijk. Dus niet een letterlijke reconstructie van een feiten maar een verhaal bij het publiek over willen brengen al is het een maatschappelijke boodschap al is het echt een verhaal waar je mee zit uhm

I: uhum

R: gewoon eigenlijk je gevoelens willen uiten uhm op een manier die niet te realistisch is.

I: ja

R: dat vind ik eigenlijk wel literair en misschien dat je bijvoorbeeld net zoals waar ik het in het begin over had, bijvoorbeeld *Harry Potter*

I: uhum

R: bijvoorbeeld zo'n hoe heet ze nou uh J.K. Rowling ook een verhaal wil overbrengen aan het publiek en ook misschien dat ze het juist aan kinderen wil doen maar ze brengt een verhaal over en ze gebruikt daar fictie voor ze gebruikt daar eigen gedachtes bij ook een aantal dingen die in het echt gebeurd kunnen zijn

I: uhum

R: bijvoorbeeld dat zijn ouders van Harry Potter dan zijn overleden

I: ja

R: en ja ik weet niet dat vind ik wel gewoon een mooi verhaal dat wordt overgebracht

I: ja

R: in plaats van dat het echt een nieuwsbericht is als het ware waarin letterlijk twee moorden zijn gepleegd bijvoorbeeld en daar blijft het bij

I: ja

R: dus zo ja

I: oké. Dankjewel. Wil je verder nog iets kwijt over dit onderwerp?

R: uhm nou ja niet zo zeer. Ik denk dat ik verder niks meer heb in te brengen.

I: oké. Dankjewel.

Bijlage 8: overzicht van labels interviews

Code	Groundedness
○ abstract	2
○ achterliggende gedachte	4
○ alleen Nederlands	3
○ andere blik	1
○ andere wereld	2
○ beeldspraak	12
○ begrijpelijk	8
○ bekendheid	1
○ bekendheid bij leerlingen	2
○ bekroond	1
○ benieuwd	1

○ beschrijvend	8
○ betekenis	2
○ bijvoeglijken naamwoorden	1
○ bijzinnen	1
○ boeken	1
○ boodschap	6
○ complex	1
○ complex verhaal	4
○ creativiteit	4
○ dagelijks taalgebruik	1
○ diepere laag	5
○ diepgaand onderwerp	2
○ diepgaande betekenis	1
○ diepgang	12
○ dik boek	1
○ direct	1
○ doel	1
○ door willen lezen	1
○ doorbreekt die tijd	1
○ drieslag	2
○ dynamiek	1
○ eigen gedachtes	1
○ eigen interpretatie	3
○ eigen voorstelling	1
○ emoties	1
○ Engels	4
○ fantasieboeken	2
○ feiten	1
○ fictie	3
○ film	1
○ filosofische termen	1
○ formeler taalgebruik	1
○ gedetailleerder beschreven	1
○ gedichten	2
○ geen duidelijke grens	1
○ geen duidelijke schrijfstijl	1
○ geen extra betekenis	2
○ geen extra laag	2
○ geen fantasieboeken	1
○ geen onderzoek gedaan	1
○ geen schrijfervaring	1
○ geschiedenis	1
○ geschreven bronnen	1
○ geschreven dingen	1

○ gesprek	2
○ gevoel	4
○ gevoelens uiten	2
○ gewoontjes	1
○ goed	5
○ goed beschreven	2
○ goed niveau	11
○ goede onderwerpen	1
○ goede schrijfstijl	2
○ heftig onderwerp	1
○ Historisch thema	3
○ hoe mensen zich voelen	1
○ iets benadrukken	1
○ iets leren	1
○ in een gedachte	5
○ in herkennen	1
○ indruk achterlaten	1
○ informatie	1
○ informeren	1
○ ingewikkelde schrijfstijl	1
○ inleven	5
○ interessant	5
○ interessante schrijfstijl	1
○ jammer	2
○ kan waargebeurd zijn	1
○ kennis van hebben	1
○ kinderboek	4
○ korte zinnen	9
○ krantenartikel	1
○ kunstvorm	1
○ lange zinnen	6
○ lastig	7
○ lastig begrijpen	3
○ lastig op basis van één fragment	5
○ Leerlab	1
○ leerzaam	3
○ letterlijk	2
○ leuk	3
○ literaire stroming	2
○ luchtig	1
○ maatschappelijke boodschap	1
○ maatschappelijke onderwerpen	1
○ magisch	1
○ makkelijk	4

○ makkelijk taalgebruik	6
○ makkelijk te begrijpen	3
○ makkelijke woorden	6
○ makkelijke zinnen	2
○ meer eigen keuze	2
○ meer informatie	2
○ meer ingezogen	1
○ meer leesplezier	3
○ meer willen weten	2
○ meerdere interpretaties	1
○ mening vormen	1
○ Middeleeuws epos	2
○ minder moeite	1
○ minder uitgebreid	1
○ moeilijk	2
○ moeilijk taalgebruik	4
○ moeilijke vraag	1
○ moeilijke woorden	8
○ moeilijker	2
○ moeilijker geschreven	2
○ mooi	1
○ motief	1
○ mysterie	1
○ Nederlandse taal	1
○ netjes verwoord	1
○ niet creatief	1
○ niet in de onderbouw	1
○ niet informeren	1
○ niet inleven	1
○ niet letterlijk	2
○ niet realistisch	1
○ niet saai	1
○ Niet vaak gebruikte woorden	11
○ niet waargebeurd	1
○ niveau	4
○ normaal woordgebruik	2
○ novelle	1
○ nuttig	1
○ omsch	1
○ omschrijvingen	7
○ onderbouw	3
○ onderwerp sluit aan	1
○ onderzoek	1
○ online	1

○ onrealistisch geschreven	1
○ ook vertaald	11
○ opbouw	1
○ oppervlakkig	4
○ opsommingen	1
○ origineel	1
○ oud Nederlands	3
○ oude teksten	1
○ ouder	2
○ over discussiëren	1
○ over laten nadenken	12
○ over nagedacht	2
○ overbrengen van een verhaal	1
○ personificatie	1
○ persoonlijke voorkeur	1
○ plottwist	3
○ poëzie	1
○ probleem in de maatschappij	1
○ professionele stijl	3
○ raar	1
○ realistisch	3
○ reflecteert op maatschappij	1
○ roept vragen op	2
○ Roman	13
○ ruimere eisen	2
○ saai	2
○ samenhang	1
○ schriftelijke kunstvorm	1
○ schrijver heeft kennis	1
○ serieus	2
○ serieus taalgebruik	1
○ setting	5
○ sfeer	2
○ show don't tell	1
○ simpel	2
○ soepele eisen	1
○ spannend	2
○ spanning	13
○ spanningsboek	1
○ specifieke doelgroep	1
○ spreekt mij aan	2
○ spreekwoorden	3
○ stijlfiguren	5
○ stripboeken	2

○ sturing geven	1
○ symboliek	1
○ tekst	1
○ teksten	1
○ TikTok	1
○ toegankelijk	1
○ uitdrukkingen	1
○ uitgebreid	1
○ uitgebreid beschreven	6
○ uitvoerig	1
○ vaag	2
○ vaag begrip	1
○ veel details	5
○ vergelijking	1
○ verhaal	1
○ verhaal spreekt minder aan	1
○ vermakelijk	2
○ vermaken	1
○ verschillende perspectieven	1
○ vertaald	1
○ voor de hand liggend	1
○ voorspelbaar	1
○ voorstelling maken	8
○ vrijheid	1
○ waarde	1
○ waargebeurd	1
○ weet niet	14
○ weinig diepgang	1
○ weinig spanning	1
○ wending	2
○ woordenschat	1
○ woordgebruik	2
○ young adult	1
○ zelf interpreteren	1
○ zinslengte	1
○ zinsopbouw	1
○ zo ontwikkelen	2

